

3

ALPHONSI
TOSTATI
 HISPANI,
 ABVLENSIS
 EPISCOPI,

PHILOSOPHI, THEOLOGI, AC PONTIFICII JVRIS
 CÆSAREI QVE CONSVLTISSIMI, NECNON LIN-
 gua Græca & Hebraica peritissimi:

DEFENSORIVM TRIVM
 CONCLVSIONVM.

Nunc primum in Germania post Venetas impressiones diligentissimè in lucem editum.

PERMISSV

SVPERIORVM.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
 Sumptibus Ioannis Gymnici, & Antonij Hierati.
 ANNO M. DC. XIII.

16911635

ALPHONSI TO- STATI EPISCOPI ABVLENSIS

IN DEFENSORIVM TRIVM CON-
CLVSIONVM.

PRÆFATIO.

AD GVTTERV M A TOLETO, ARCHIEPISCOPIVM TOLETANVM.

VONDAM styli bre-
uiloquio fundus su-
per breuissimo Isaie
dicto, scilicet: Ecce,
virgo concipiet. bre-
uiorem commenta-
rium, reuerende ni-
miu paternitati ve-
stra transmiseram:
nunc vero placituras

vobis, quibusdam vero amplissime displicituras, cō-
tra emulorum inuidiam defensiones meas, im-
mo vaniloquij sui confutationes transmittere de-
cuit. Ecce enim quæ aliquando sperabatur accepta-
bilia tempora, cum eos, quos importunos sensistis,
minutissimos canes latrare quidem à foris, sed mor-
dere non valentes, obmutescere necesse est. Quos-
dam vero grauissimos canes per obscura tenebrarū
rauco gutture delatrantés sua rabie iam confusos
interire oportebit, retusis dentibus eorum ad petra,
quoniam cum in tenebris ambulent, nesciunt, quo
vadant: sed ipsa eos desiderij cæca fluctuatio trans-
uersos agit. Quorundam quippe non satis peritorū
tarditas, aliorum autem emulatissimorum grauif-
simus lior, veritates Catholicas confundere mo-
rientes: varios errores induxerunt. Nec enim hoc
argumentorum viribus quas semper sibi obuias æ-
stimauerunt, sed quibusdam tendiculis, & vanis,
atque patentibus insidijs conabantur. Tandem dis-
pensatione omnipotentis, ipsi iniquitati, sed per so-
lam potentiam temporalem renitentibus tamen,

& sibi, & obuiis omnibus viris eruditissimis præ-
ualere permissum est, vt in æternum coram toto or-
be clarissime confundantur. Ne autem posteros la-
tere queat, paucularum literarum compendio futu-
rorum memorie commendavi. Ecce, quanta iniqui-
tas: en quanta diuini ac humani iuris confusio. en
ipsius nature iura violata, vt constituto iustitie
tribunali, ipsi reo defensorum copia denegetur,
quam tamen sepe clamorosis & opportunis atque im-
portunis vocibus teste, vt ita dicam, tota ecclesia,
expoposcerat. In quo & si iniustissime, astute tamē
ipsa iniquitas procedebat. Præteritorum namque
sibi conscia ipsa emulorum prauitas sperabat indu-
bie omnes suas tendiculas destruendas: omniaque
non sibi bene compacta molimina leui concussione
dirui. Nec ad destinatam conceptionem esse possibi-
le perueniri, si defensionum copia publice prestaretur.
Licet ergo apertissima iniquitas denegās, quod
ipsa æquissima iura nature etiam damnatissimis o-
mnium hominum, etiam in notorio crimine benigne
concedunt in circumfusa multitudinis conspectu e-
rubit, tamen nihilominus denegauit. vndique e-
nim se ipsi malignorum liori angustia circumfude-
rat. Erat quippe ineluctabile malum, quia necesse
erat, aut ad horam erubescere, aut multorum dierū
à toto populo expectatas machinas ex quibus spera-
batur magni aliquid prouenturum, coram tota Ec-
clesia breuissime in nihilum, & in fauillam ire. Li-
cet igitur graui sorte, elegit tamen iniquitas
potius publice erubescere quam
deleri.

DEFENSORII PARS

PRIMA.

CAPITVLVM I.

De motiua iniquitatis contra auctorem in vna conclusione.

DE viginti & vna conclusionibus quæ publice per biduum astante prælatorum & eruditissimorum virorum frequentia in ipsa sede vbi Senen. disputata sunt, iniquitas vnum sibi calumniandam elegit, non totam quidem, sed eius quandam particulam, cuius conclusionis tenor est. Licet nullum peccatum cuiuscunque conditionis, & pro quocunque statu irremissibile sit, à pena tamen aut à culpa Deus non absolvit, nec aliquis absolueret potest. Cuius primam particulam, licet nullum peccatum cuiuscunque conditionis, & pro quocunque statu irremissibile sit, intactam relinquentes, licet aliquando eam mordere destinassent. Secundam tamen, scilicet, A pœna tamen, aut à culpa Deus non absolvit nec aliquis sacerdos absolueret potest de facto per iniuriam tanquam erroneam, & hæreticam damnauerunt. Motiua autem huius apertissimæ iniquitatis duo extiterunt, scilicet, liuor & error. Fuit autem liuor grauius, qui nec stylo exaquare queat. Inuidebant enim sine causa, & gratis oderant auctorem horum quidam, quod adeo iniquitas ipsa possederat, vt nihil possent pacifice ei loqui, etiam si vultus effingere & dissimulare conarentur. Huius autem immanissimi liuoris causas & altissimas radices, etsi quibusdã notissimas, stylo tamen prosequi, aut saltem attingere, nefas putavi, ne potius maledictus dilator, quam defensionum mearum iudicetor arguar. Hic ergo pessimus liuor sui iuris eos esse non patiens nõ sinebat eos tranquillitati animi locum dare, sed diebus, & noctibus insidiabantur oïi meo, vt si quid forsitan elaberetur inconsideratum, quod carpere & calumniari posset. Et si hoc accommodum eis, vt videbatur, non inuenirent, necesse erat, vt quoduis aliud, in quo errarem, exquirent. Nec ad verba eis satis respicere erat, sed & ipsam retroactam ac præsentem præscrutabantur vitam: si quid in ea criminari locus esset. Secundum motiuum error eorum grauius fuit, quem non satis admirari sufficio. Nam & si liuor eorum detestabilis fuit, admirabilior tamen immo supra admirationem: error fuit, vt, scilicet, eruditi, & scholastici viri, qui totos satis longos annorum suorum dies literis impenderat, circa talia errarent, in quibus nec imperitissimos quosque vulgi errare verisimile fuerit. Nec tamen huic errori causa defuit.

CAPITVLVM II.

Modus errandi amulorum, & exclamatio contra eos, & an auctor negarit remissionem peccatorum, prout ipsi insipienter affirmabant.

MODVS autem errandi hic fuit. Cum enim iuxta morem disputandæ conclusiones per decem dies, aut amplius valuis affixæ forent, antequam mihi respondendi de eis dies esset, æmuli inter ceteras hanc inspexerunt, arbitrati me remissionem peccatorum, aut absolutionem à peccatis prorsus excludere, clauas quoque ecclesiæ, & vniuersam Papæ potestatem interimere. In quo optatissimum sibi inuenisse locum gaudebant, quo potius oratorio more quam iudiciali ad odium & inuidiam mei vniuersos, & ipsum mundi caput, & Christi vicarium irritarent, eius me & vniuersæ ecclesiæ hostem asserentes, cuius altissimam potestatem crederet meis assertionibus impugnare. O error ò super omnem errorem error. Quis talia vnquam crediderit? vt Christianus, & Christianorum filius, in fide Christi ab verberibus eruditus, & in ea totis diebus, & noctibus instructus, & conuersatus peccatorum remissionem excluderet? O demens conceptio, quis suspicari queat, licet indignum theologicum tamen professorem tam nequissima credere? Quis enim illius facultatis se professorem gloriatur, quam omnino falsam & inanem esse proclamet? Si tamen peccatorum remissio non est, totam theologiam considerationem mendacissimam quis

dubitet? O infania, ò furor, quis talia concipiat, vt remissionem peccatorum negare poterim. Nam si peccatorum remissio non est, quid est nisi Christum dicere fuisse mendacissimum, qui venit annunciare nobis remissionem peccatorum, totamque orthodoxorum legem nihil nisi commentum mendacii & vanitatis continere. ipsosque omnes Christianos vltra Mahometistas insanire, & sacrosanctam ecclesiam nihil aliud quam stultam quandam, & inanem esse congregationem? Nam secundum Apostolum. 1. Corint. 15. si Christus non surrexit, nec mortui resurgunt, vana est fides nostra. Si ergo non data resurrectione, vana est fides, à fortiori vana erit non data remissione peccatorum. Nam etiam non existentem resurrectionem, dum tamen peccatorum remissio sit, satis nobis gaudendum erat, quia in perpetuas æternitates animæ nostræ luteis solutæ carceribus mansuræ essent. si tamen data resurrectione negetur remissio peccatorum, quid nobis resurrectio nisi ad malorum incrementa proficiet? vt manentibus reatibus delictorum nostrorum, in æternum pro eis in vtroque homine gehennali incendio concrememur? Amplius autem si peccatorum remissio non est, nulla gens æqua liter nobis insanit. Nam cæteris gentibus delectabile aliquid subest, quod prosequetur, & propter quod omnia faciant, & quo hic fruuntur, hoc autem Mahometistis accidit, nam etsi æternorum bonorum participes non sint futuri, hic tamen fruuntur omni delectabili ad votum, nec est lex vlla prohibens eos. Nobis autem in presenti viuendi lex dura est, quia teste ipso domino Iesu, arcta est via, quæ ducit ad vitam. Mat. 7. in futuro autem nihil nisi æternus cruciatus sperandum nobis manet si peccatorum remissio non est. nihil ergo Christianis talia credentibus miserabilius. Idem docet Apostolus. 1. Corint. 15. scilicet, si in hac vita tantum sperantes sumus in Christo, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Amplius, quid nobis est quod iudicamus pro Christo subire labores, si non est remissio peccatorum. Potius enim delectabilibus fruendum erat secundum hominem nec sic omne tempus in miseris: gendum foret. Idem Apostolus. vbi sup. si omnino mortui resurgunt, vt quid nos periclitamur omni hora? quotidie morior pro gloria vestra, fratres, quam habeo in Christo Iesu domino nostro. Si secundum hominem pugnaui ad bestias Ephesi, quid mihi prodest si mortui non resurgunt? manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. q. d. si non speratur resurrectio mortuorum, frustra est laborare pro Christo, sed conuenientius esset manducare & bibere & frui omnibus, delectabilibus secundum carnem. & tamen magis necessaria atque utilis nobis est remissio peccatorum, quam resurrectio mortuorum, ergo si remissio peccatorum non est, frustra laboramus pro Christo. His quoque adiicitur. Si peccatorum remissio non est, Christus nobis nihil prodest, quo nihil iniquius. Si enim Christus nobis prodest, aut viuentibus, aut defunctis proderit, viuentibus tamen parum prodest, si præsens status solum consideretur, cum dura nobis imponat, & à delectationibus cohibeat. Vnde hic omnibus gentibus miserabiliores sumus iuxta Apostolus. vbi sup. scilicet, si in hac vita tantum sperantes sumus in Christo omnibus hominibus miserabiliores sumus. In futuro autem prodesse nobis nihil potest si non remittuntur peccata, cum impossibile sit nobis peruenire ad gaudia æternitatis, quandiu Deus peccata in eum commissa non dimittit. Cæterum si peccatorum remissio non est, frustra oratur pro mortuis, & cætera ecclesiæ suffragia in vanum expenduntur. vt ostenditur 2. Mach. 12. scilicet, nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur & vanum orare pro mortuis. Et sequitur, sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur, ergo super solutione & remissione peccatorum ecclesia frustrat suffragia sua. Amplius autem si peccatorum non est remissio, Christus inutiliter, & sine causa mortuus est, nam non fuit ad aliud mors sua, nisi vt nos per mortem suam à mortis debito solueretur, & in virtute eius omnia nobis crimina tollerentur. Quid autem absurdius, quid insanius dici poterat, quam quod Christus inutiliter moreretur? Nam si vir sapiens nihil erit in minimis reb. sine causa agit, quanto magis spontanea mortem, si subeat non sine grauiissima, & arduissima causa subit, cum mors omnium terribilium maximis, & vltimum sit? Quanto autem differētius de Christo istud dici poterit, qui sapiētissimus est: immo ipse est sapiētia patris æterni.

A Item si peccatorum remissio non est, stulte & inutiliter vniuersa ecclesie sacramenta à Christo instituta sunt, & à nobis inaniter frequentantur, cum ista ponantur, vt instrumenta recuperandæ gratiæ amissa, per quam peccata tolluntur. Præterea negare remissionem peccatorum non erat hæresis supra omnem heresim. Nam hæresis singulari in ecclesia fuerit ortum habentes ex erroribus variis dissonantes à veritate fidei, quantum tamen contrarium non reperiebatur expresse in sacra scriptura saltem plane; ita vt dubitari non posset. Sicut patet cuilibet intuenti singulas hæreses, vt Arianorum, Manichæorum, & Sabellianorum, & cæterorum. Si tamen quis dicat Christum non fuisse flagellatum, nec mortuum, nec traditum à Iuda, nec prædicasse in Ierusalem, nec sanasse cæcos, non erit hæreticus, sed omnibus hæreticis simul sumptis deterior, scilicet, infidelis. Patet quia hæretici solum peccant per errorem, putantes sacram scripturam sic intelligi, vt illi exponant, qui tamen negaret Christum sanasse cæcos, vel prædicasse Iudæis, non erraret circa intellectum sacre scripture, sed negaret eam expresse per superbiam, ideo esset aperta rebellio, & contumacia. Sic autem esset circa remissionem peccatorum. Nam vnus de articulis in forma est remissio peccatorum, cum ponitur in symbolo Apostolorum, remissio peccatorum: tota etiam sacra scriptura hoc asserit, cum Christus dicat Mat. 26. Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Quis ergo circa talia Christianum hominem potuisse errare crediderit?

B Amplius facilius est negare expresse Christum esse Deum & hominem, vel pro nobis passum, aut iudicatum omnino homines, vel quascunque partes sacre scripture, quam negare remissionem peccatorum, propter duo. Primo quia remissio peccatorum hæc cæteris aliquid valet, cætera autem sine remissione peccatorum profus sunt inutilia. Nā dato quod Christus non sumpsisset carnem, nec accidisset aliquid eorum, quæ Euangelistæ testantur, poterat à Deo esse salus per quemcunque alium modum, quem ipse elegeret, licet iste sit conuenientior. Et data remissione peccatorum per modum illum quicumque esset ille, consequi possumus æterna gaudia. Quod satis nobis erat. Si tamen non sit remissio peccatorum, etiam si Christus pro nobis mortuus fuerit, & cætera acciderint, quæ Euangelistæ testantur, & tota ecclesia confitetur, nihil nobis ista conferrent. Secundo, & grauius, quia si quis neget quascunque particulas sacre scripture, vel articulos fidei in forma, solum sibi aduersus Christianos pugandum est. Si quis vero neget remissionem peccatorum contra omnes homines bellum fouet. Nam Christiani confitentur remissionem peccatorum, vt tota series scripture clamat. Aduersus etiam Iudæos bellum est, ipsi namque confitentur remissionem peccatorum, ideo quædam sacrificia fiebant, quæ vocantur pro peccatis, quibus factis Deus propitius erat Leu. 4. & 5. & 6. & Nu. 5. & 15. & in multis locis. & ob hoc erat constitutus dies quidam, scilicet, dies decimus mensis septimi, qui vocatur dies expiationis, vel propitiationis, scilicet, dies expiationis quia peccata Israelitarum expiantur, id est, mundantur, vel tolluntur. Et vocatur dies propitiationis, quia Deo tunc propitiabatur peccatis Iudæorum, cum summus sacerdos confitebatur peccata illorum, & imprecabatur ea super caput hirci emisarii Leuit. 17.

C Contra Mahometistas bellum est, nam & ipsi licet extra omne bonum sint, remissionem peccatorum sibi fieri credunt per quasdam cæremonias, quibus se exercent. Omnes quoque in lege naturæ, qui de Deo aliquid recte senserunt, licet cæteros articulos explicite non teneant, hunc tenent. Quis namque Deum sequeretur, si de peccatorum remissione dubitaret? cum enim ex fragilitate humana difficile sit hominem semper manere sine culpa, cum semel peccasset, si non crederet remissionem peccatorum nunquam amplius Deum sequeretur, credens quod superuacuum esset, cum iam remissionis locus nullus esset. Hoc ergo est vnum, quod præsupponitur accedentibus ad inquirendum Deum. Et tangit Apostolus ad Heb. 11. Crede enim oportet accedentem ad Deum, quia est, quod inquirentibus se remuneraror sit, remissio autem peccatorum est quedam pars remunerationis, quia fit ex pura gratia & liberalitate. Amplius autem si peccatorum remissio non esset, vt quid distinguerentur quinque recepraacula animarum corporibus solutarum, scilicet, infernus, Sinus Abraham

lymbus paruulorum, & Purgatorius ignis, & Paradisus celestis; Sed sufficient infernus, & lymbus paruulorum. Quod patet, nam Paradisum nemo ingreditur, nisi omnino mundatus tam à macula originali quam actuali, & tamen si peccatorum remissio non est, necesse est omnes homines mori in peccato originali, cum omnes illud contrahant. Ideo etiam si actuali non commiserint decedunt in peccato, & non consequuntur vitam æternam. Ad purgatorium etiam ignem nemo vadit, nisi cum remissione facta peccati, & decedente homine, cum charitate, manente tamen inexplata parte quadam satisfactionis, quæ explenda est extra hoc seculum in igne Purgatorio. Non concessa autem remissione peccatorum manet temper reatus peccati mortalis ad mortem æternam, ideo talibus non ad purgatorium ignem, sed in gehennam eundem est. Sinus etiam Abraham superuacue poneretur, quia ad illum locum dicimus descendisse animas sanctorum patrum, qui ab omni reatu tam originalis quam actualis peccati liberati erant, sed manebant ibi quousque Saluator noster per passionem suam aperiret ianuam vitæ æternæ. Si tamen negetur remissio peccatorum, impossibile erit aliquos liberos esse ab omni reatu, ideo impossibile erat aliquas animas in Sinu Abraham contineri. Manebant ergo duo loca, quæ sufficiebant, scilicet, infernus, & lymbus paruulorum. Quod patet, quia non data remissione peccatorum, necesse erat omnes homines mori in peccato, saltem in originali, cum omnes homines illud contrahant. Nec hic quicquam de virgine loquimur, quid de ea fuerit. Qui ergo moriebantur, aut decedebant in solo originali, vt paruuli, aut in actualibus, & originali. Si in solo originali, ibat ad lymbum paruulorum. Si vero in actualibus cum originali, ibant in infernum. Item quæ vnquam maior dementia esse poterat, quam astruere, quod Deus non absoluat à peccatis, id est, quod non potest absolvere? Nam cum Deum omnipotentem dicamus, quomodo ei potestatem remittendi peccata subtrahemus? Item quid naturalius esse potest, quam quod Deus possit remittere peccata, cum peccata ipse offendatur? Nec dicit aliquam magnam potestatem in Deo posse remittere peccata, quia simile in nobis est. Nam quādo cunque offenditur quis ab alio, potest ei remittere iniuriam, vel offensam, aut debitum, & ad hoc nulla potestas requiritur, sed sola voluntas remittendi. Ita de Deo est, quia omne peccatum cuiuscunque generis aut modi sit contra Deum est, & in ipso ipse offenditur, ideo ad remissionem eius nulla alia potestas requiritur, nisi quod velit remittere. Item qui peccatorum remissionem negat, necesse est, vt confessionem peccatorum, & absolutionem sacerdotalem, & cõcessionem indulgentiarum inutilis esse dicat, cum ista non sint nisi ad peccatorum remissionem. Amplius, quæ erit infania negare remissionem peccatorum, cum nihil frequentius, & expressius in sacra scripture asseratur? Nam Christus dixit sanguinem suum fundendum in remissionem peccatorum, Mat. 26. Et Christus quando sanauit Paralyticum dixit ei, Fili dimittuntur tibi peccata tua Marci. 2. & de Magdalena dixit. Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa. Et iterum dicitur: dixit ad illam, remittuntur tibi peccata tua. Luc. 7. & Beatus Petrus dixit Iudæis, baptizetur vnusquisque in nomine Iesu, in remissionem peccatorum vestrorum Actuum 2. & iterum penitentemini, & conuertimini, vt deleantur peccata vestra. Actuum 3. idem Actuum 5. & 13. & non solum in nouo testamento, sed etiam in toto veteri idem asseritur. Omnes namque propheta dicunt remissionem peccatorum per Christum debere fieri, vt patet Actuum 10. scilicet, huic omnes propheta testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per ipsum. Amplius quæ vlla maior poterat esse dementia, quam negare sacerdotalem potestatem circa absolutionem à peccatis? nam Christum negat, eumque mendacem astruit, qui sacerdotali potestati non assentit. Quid enim clarius eo, quod Christus dixit Mat. 16. cum ecclesie, quæ vnica est, & mater nostra nomine Petri ad eius vnitatem designandam claus tradita sunt, scilicet, & tibi dabo claus regni cælorum, & quocunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, & quocunque solueris super terram erit solutum & in cælis? Quid etiam manifestius quam illud, quod Matth. 18. habetur: vbi Christus ecclesie pro membris suis potestatem istam tradens pluraliter locutus est, innuens, quod licet ecclesie quæ

vnica erat conferretur potestas per singula membra sua adhuc ordinata poterat potestas ista exerceri, cum ait, quod si ecclesiam non audierit, sit tibi quasi Ethnicus, & publicanus. Et sequitur, Amen dico vobis, quęcunque alligaueritis super terram erunt ligata & in cęlo, & quęcunque solueritis super terram erunt soluta & in cęlo. Apertissimum est etiam illud Io. 20. scilicet, Sicut misit me pater, & ego mitto vos, id est, in eadem potestate, in qua me misit quantum ad procurationem salutis humane, in eadem mitto vos, & sequitur, hæc cum dixisset, inufflauit in eos, & dixit, accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorū retinueritis, retenta sunt. Quis ergo nisi qui omnino insaniat contra sacerdotum potestatem loqui aut cogitare conabitur? nec solum hæresis est talia suspicari, sed supra omnem hæresim, immo omnem admirationem excedit. Postremo cogitet, qui talia cogitare potest, me omnium hominum pessimum super omnes hæreticos deprauatissimum talia contra sacratissimam & immaculatissimam fidem Orthodoxam sentire potuisse, quę nullus infidelissimorum aut sanæ mętis homo sensisse poterit, nunquid & illa publice astruere confidenter auderem in capite mundi in curia sanctissimi & summi pontificis? ad quam de vniuersis ecclesię Latinę angulis peritissimi viri confluxerant, ubi nõ solum infidelitas, & aperta rebellio, & graues hæreses, sed etiam minimus in fide error impunitus non finitur? Nunquid non grauissimam indubita tam tamen nec immerito mortem expectarem talia astruendo? Quomodo si talia astruxissem me publice de omnibus satisfactorum & omni homini responsum, teste ipsa curia: immo, vti dixi, tota ecclesia sepius proclamauit? nunquid non talia asserentem, non solum viri peritissimi, quorum copia grandis erat de more in curia residens, & aliunde diligentem quaesita, sed etiam insipientes paruuli leuissimo argumento in me dicere potuissent? vnde ergo illud extitit, quod saepe oratam, & iudicialiter ac publice proclamatam audientię copiam publice denegauit iniquitas? cum me promptum ad causam paratum & singulis responsurum sepiissime obtulissem. Quis ergo vnquam talia de Christiano viro, & Christianis parentibus ab inmemoriali ortu trahens originem cogitare potuerit? Cogitauerunt tamen hæc æmulatissimi hostes mei: immo non cogitauerunt, quoniam contexerunt eos iniquitatis & liuoris grauissimę tenebrę, vt nihil cogitantes in immensum errarent. Publicatis enim conclusionibus, nec dum tamen disputatis me errasse conceperant. Expositis autem eis secundum illam clarissimam veritatem, quam in terminis suis propriis, & non aliunde quaesitis continebant paruit errasse eos, qui me prius errare crediderant. Sed quoniam me nondum audito per plures dies ipsa non satis compos sui iniquitas me grauissime errasse asseruerat, erubuit vera fateri: ne se aut rudem satis aut maliuolam fateretur. Nemo autem crediderit me maledicendi studio ista dictasse, sed cum beato Hier. obrectatoribus meis immo ipsi iniquitati solum respondeo. Testis quippe mihi est ipsa lumina & irrefragabilis veritas; me in hac pro cęmiali locutione multa ommittere, quę in immensum causam meam extollerent, & iniquitatem ipsam in suo mucrone confoderet, a quibus satius abstinere putauit, ne criminandi desiderio calumiam sumpsisse quisquam crediderit. Ad rem tamen aliquando veniendum est.

CAPITVLVM III.

De iniquitate æmulorum, quomodo opifias, & officiales bullarum Romanae curie contra auctorem incitabant. Et an detur absolutio à culpa, & pœna. Et de latissima potestate papę in concedendo indulgentiis clauē non errare.

QVONIAM vero imperiti, aut maligni, vel vtrumque verius quantum in eis fuit hanc conclusionis particulam damnare conati sunt, vt eorum error posteros latere nõ possit, defensiones apponendas putauit. Erat enim particula illa conclusio, quod à pœna aut à culpa Deus non absoluit, nec aliquis sacerdos absolueri possit. Circa quam quidam errauerunt, putantes hic negari potestatem plenissimam, aut maximam papę, quam vulgariet quidam vocant absolutionem à culpa, & à pœnā: vt ipsi crederent, quod ego non negarem potestatem absoluendi à culpa, vt ipsi dicunt, quam

Deo tribuunt, & aliquomodo sacerdoti. & cuiuslibet. Sed illam, quę est altitudo potestatis, scilicet, absolueri à culpa: & à pœna. Et hoc creditit aut credidisse se finxit ipsa hostilis æmulatio, mittens satellites suos, qui scriptoribus curię copistis cęterisque huiusmodi bullarum officialibus tumultuandum saderent, cum inquirunt. Iam omnis vobis spes luci adempta est. Iam officii vestri inane sine re nomen erit. Quid cessatis? quid quiescitis? cum Hispanus iste astante tota curia confidenter clamet, papam non posse à pœnā & à culpa absolueri. Nullę ergo de cętero huiusmodi concessionem indulgentiarum erunt, in quo quantum vestrę rei deperat, nohtis. Nec solum hanc rudem, & ad tumultum facilem plebeculam concitabant, sed & ipsos lanistas, caupones, stabularios, cęteraque laicorum hominum varia genera vario dicens colore deturbare nitentur. In quo eorum duplex error erat. Primus quia conclusio mea hæc in sententia directe aut etiam ex terminis non signabat cum ibi dicitur, à pœnā, aut à culpa Deus non absoluit, nec aliquis sacerdos absolueri potest. Et ponitur ibi pœnā, & culpa diuinctiue, aut diuinctim. Et vt significaretur, quod ipsi intendebant, oportebat poni: pœnā & culpam nullus sacerdos absoluit. Et tunc debebat esse sensus, quod ego concederem primum modum loquendi improprium, quod Deus absoluit hominem à culpa, & quilibet sacerdos absoluit aliquo modo à culpa. Et tamen istam plenitudinem potestatis, quę est in Papa, quam ipsi vulgariet loquentes, & improprie dicunt absolutionem à culpa, & à pœnā ego negarem. Et sic non negarem potestatem communem sacerdotalem, sed culmen potestatis summi pontificis, sed hoc imperite assumpserunt aut confinxerunt sibi, cum nec hoc senserim, nec verborum series hoc inducat, quę si in aliquo militat, potius militaret contra potestatem in communem tam Papę quam sacerdotū, ac contra illud culmen soli Papę reseruatam.

Secundo modo errabant, quia etiam si quis dicat sic, papa non absoluit, vel non potest absolueri à culpa, & pœnā, nullum falsum dicit. Et cum dicitur, Papa vel aliquis homo absoluit à culpa, & à pœnā, non debet concedi proprie propositio ista in terminis istis, licet significatam quod intendunt aliqui exprimentes eam debeat concedi. Ratio est, quia iste modus loquendi, non solum non conuenit theologis, qui subtilius, & magis proprie terminis vtuntur, & proprius de singulis rebus disputant. Sed etiam non conuenit modo loquendi iuris in clementina vnica de privilegiis. Et in cle. abusioibus de pœn. & rem. Nam in prima dicitur vel à sententię per statuta prouincialia, aut synodali promulgatis, seu, vt verbis eorum vtamur, à pœnā, & à culpa absolueri quempiam præsumperint excommunicationis sententiam incurant ipso facto. Ex quo innuitur, quod improprie dicitur absolueri à culpa, & à pœnā, quia alias Papa non diceret, seu, vt eorum verbis vtamur, à pœnā, & à culpa absolueri quempiam præsumperint, sed diceret absolute: seu à pœnā, & à culpa quempiam absolueri præsumperint, ergo videtur, quod non putauit proprie dici absolui quemquam à culpa, & pœnā. Sed improprietatem istam modo loquendi eorum imperito ascripsit. Idem patet in cle. abusioibus, cum dicitur, & aliqui ex ipsis eos à pœnā, & culpa, vt eorum verbis vtamur, absoluant, vbi semper innuit improprie dici absolui quosquam à culpa, & pœnā. Sed obiicietur, quod Papa dicit, vt eorum verbis vtamur, non quidem quasi improprie dictum sit absolui quemquam à culpa, & pœnā, sed quia negat verum esse, quod illi faciunt. Quia si diceret, & aliqui ex ipsis eos à pœnā, & culpa absolunt, videtur concedere, quod illi vere absoluebant eos, licet absoluendo facerent contra ius, aut in contemptum clauium: cum autem dicit, vt eorum verbis vtamur, apparet, quod non concedit eos quicquam facere, sed solum loquitur sicut illi loquuntur dicentes se absolueri à culpa, & pœnā. Dicendum, quod hoc non stat. quia in allegata clementina de privilegiis dicitur, seu, vt eorum verbis vtamur, à pœnā, & à culpa absolueri quempiam præsumperint. Sufficiebat enim poni ibi præsumperint, ad denotandum eorū actum viribus carere, vel nullum esse, cum sit præsumptus, & non factus, & non poneretur, eorum verbis vtamur: ibi tamen ponitur præsumperint, & vt eorum verbis vtamur. Ergo ponitur, vt eorum verbis vtamur ad significandam improprietatem locutionis. Ideo dicendū, quod in actu isto.

rum erant duo inconuenientia, sc. fallitas in opere, & improprietas in sermone. Fallitas quidem, quia asserbant, se absoluerunt, cum tamen non possent absoluerunt ab eo, quod dicebant, immo nec ab aliquo. Improprietas autem sermonis cum dicebant à pœna & culpa absoluerunt, quia dato, quod totaliter, & verè absoluerent ab eo, quod intendebant signari per pœnam & culpam, ideo Papa posuit duo contra eos, sc. præsumpserunt, & ut eorum verbis utamur. Per primum significatur eorum fallitas operis, per secundum improprietas sermonis.

Secundo patet apertius adhuc, quia cum in allegata clem. abusionibus cum Papa loquitur de hac maxima potestate in absoluendo à culpa & pœna, sed remissionem siue absolutionem plenariam, dicens: benefactoribus locorum, quorum quæstiones existunt, remissionem peccatorum plenariam indulgent. Et patet, quod ista sit propria locutio, quia ibi Papa non addidit, ut eorum verbis utamur, sicut cum dixit de absolutione à culpa & pœna, innuens illum esse proprium modum loquendi, & istum improprium, & sic improprie dicitur absoluerunt à culpa & pœna, sed absoluerunt plenarie. Idem patet per glossam eiusdem clem. super parte à pœna, & culpa, dicit ibi Ioan. And. ista est plenissima peccatorum remissio. Et sic nihil aliud est absoluerunt à culpa & pœna quàm plenarie absoluerunt, nisi quod vnum est proprie dictum, & aliud improprie valde. Ad cognoscendum amplius, quæ dicta sunt, & ut nullus putare potuerit, me de amplissima Papæ potestate quantum ad absolutiones & indulgentias dubitare potuisse, declarabo quadam, quæ tunc prius in curia dicere solebam, & in scriptis teste tota curia præsentavi, contra quæ nihil ipsa iniquitas mutare ausa est, ut etiam postea id ipsum videant. Sciendum, quod Papa habet facultatem ad concedendas indulgentias, in quacunque assignatione vel taxatione vsque ad plenariam remissionem peccatorum inclusue, & hoc satis ex modo loquendi iuris, & totius Ecclesiæ constat, cum Papa concedat plenissimam remissionem omnium peccatorum cruce signatis pro subsidio terræ sanctæ, ut declarant Host. Ioan. An. de Iudæis & Saracenis, cap. ad liberandâ. Et refert hoc Ioan. An. in glossa clementinæ abusionibus, cõceditur etiam ista indulgentia in anno centenario, ut patet in extrauaganti Bonifacii, scilicet, habet antiquorum. Et dicit in eadem glossa Io. And. quod istam plenissimam indulgentiam solus Papa concedit.

Vltra hæc dico, quod Papa in concedendo indulgentias habet maiorem potestatem quam vsque ad plenariam indulgentiam, vel plenariam omnium peccatorum remissionem, sed non exercet eam aliquando, nec potest exercere, nõ quidem ex defectu potestatis, cum dicam, eum habere istam potestatem, nec ex defectu dispositionis alicuius casualiter, vel alias deficientis ex parte ipsius, sed ex defectu materiæ, quæ non potest suscipere tantum, quantum Papa agere possit. Patet hoc, quia Papa habet liberam clauem totius thesauri Ecclesiæ, dum tamen non erret clauis scientiæ, in quo thesauro Ecclesiæ sunt infinita merita tam passionis Christi, quam supererogationes bonorum omnium sanctorum, & totius Ecclesiæ, quantum ad membra definita. materia tamen super quæ est exercitium huius clauis, sunt omnes fideles viuentes, in quantum commiserunt aliqua peccata, à quibus debeant absolui.

Accipiendo ergo peccata omnium hominum, non solum qui simul sunt in aliqua ætate, sed etiam omnium, qui aliquando fuerunt, & qui nunc sunt, & erunt, & etiam peccata demonum, cum eis non sit aliquid vere infinitum, thesaurus tamen Ecclesiæ est infinitus, ut dictum est, s. propter merita passionis Christi, quæ sunt vere infinita, cum ipse sit verus Deus, qui in infinitum valet. ergo de thesauro Ecclesiæ possent dispensari realiter infinita, remissio tamen plenaria facta cuiusque nostrum, vel etiam omnibus simul sumptis, non est aliquid infinitum, quia non est ad pœnam infinitam, sed ad pœnam finitam, & limitatam, quam in purgatorio toleraturam, vel temporaliter; ideo maior est potestas Papæ ad absoluendum & remittendum, quam sit capacitas omnium hominum simul sumptorum ad indulgentiâ, vel remissionem recipiendâ. Ideo quando aliquis vult loqui de plenitudine potestatis Papæ in absolutionibus & indulgentiis, proprie nõ debet dicere, quod Papa absoluit à culpa & à pœna, sed quod con-

cedit plenariam indulgentiam, vel remissionem omnium peccatorum, quia dicere, absoluerunt à culpa, & à pœna est dictum improprium, & large positum per terminos alienos & hoc satis patet in literis datis in forma ecclesiæ: in quibus non dicitur, quod papa absoluit à culpa, & pœna: vel quod concedit indulgentiam à culpa, & pœna, sed quod concedit plenariam indulgentiam, vel remissionem omnium peccatorum.

Interdum tamen aliqui doctores, licet rarissime loquuntur large, & improprie ad formam vulgariam, ut ab eis percipiuntur, & dicunt indulgentiam à culpa, & à pœna. Sicut Franciscus de Maironis 4. Sen. di. 19. quærit, an papa possit absoluerunt à culpa, & à pœna, & respondet quod sic, & tamen hoc non facit propriam locutionem: cum iura supra allegata probent hoc improprie dictum.

Hæc de plenitudine potestatis papæ dicta sunt, & de absolutione, quam vulgares vocant à culpa, & à pœna, licet conclusio de hoc non intenderet, sed propter quosdam imperitos, qui de hoc intelligebant, & calumniabantur, dictum sit.

CAPITVLVM IV.

In quo de larantur octo, quæ sunt in qualibet peccato scilicet actus, culpa, offensa, macula, tenebra, reatus, pœna, pronitas ad malum.

Accedendo non magis ad propositum conclusionis, ut videatur plane, an Deus, vel sacerdos absoluat à culpa aut absoluat à pœna: aut à nullo eorum sacerdos absoluat, nec Deus, considerandum, quod in peccato, vel de peccato nihil debet manere ad hoc, quod aliquis sit plene purgatus, & dignus ingredi vitam æternam, sed eorum, quæ in peccato sunt, quædam per se esse definiunt sine aliqua actione peccantis, & sine actione Dei, & sine actione sacerdotis: quædam tolluntur per Deum: & alia per ministros ecclesiæ: alia per actum pœnitentiæ.

Pro quo sciendum quod in peccato possunt considerari septem, vel octo, scilicet actus peccati, culpa, offensa, macula, reatus, tenebra, pœna, pronitas ad malum. Et ista dantur necessario in quolibet peccato saltem in peccato commissionis. De primo patet sicut in occidere, & fornicari, in quibus est actus positius. scilicet, vulnere hominem & tangere fœminam carnaliter: qui actus absolute & in se non sunt boni nec mali: sed efficiuntur boni, vel mali per circumstantias additas. Quod patet, alias non posset quis in aliquo casu tangere fœminam carnaliter, vel occidere hominem sine peccato, quod falsum est, cum interdum isti actus sunt meritorii. De occisione patet de Phinees, qui occidit Zambri cocuntem cum scorto Madianite, quem Deus ex hoc laudauit, & promisit sibi propter hoc sacerdotium sempiternum. Nu. 25. & 1. Macha. 2. De coitu patet, ut quando sit cum vxore ad reddendum debitum. Nam tunc est meritorius, quia est actus iustitiæ: cum Apostolus dicat obligatos coniuges ad hoc 1. ad Corinth. 7.

Secundum quod est in peccato, est culpa, & est culpa quædam priuatio debite reuerentiæ in actu. scilicet, quod ad hoc quod aliquis actus esset bonus mortaliter debet habere quosdam circumstantias bonas regulantes eum, quibus si careat est malus. Et sic illa carentia, vel priuatio est culpa in actu, sicut in casu dato: ad hoc quod tangere fœminam carnaliter sit bonus actus, requiritur quod tangat quis eam, quam debet, vel de iure potest, scilicet, vxorem suam, & quando debet, & vbi debet, scilicet non in loco nec tempore prohibitis, & propter quem finem debet. scilicet ad prolem gignendam, vel ad reddendum debitum, vel ad mitigandum fornicationem. Nam propter hoc melius est nubere quam vni. 1. Corin. 7. c. sic de aliis circumstantiis requisitis, de quibus Arist. 3. Eth. si omnes ibi conueniant actus bonus tangendi fœminam: si autem omnes deficient, vel aliqua earum, actus malus erit non propter aliquid positium, sed propter defectum circumstantiæ, quæ deberet inesse. Et illum defectum, carentiam vel priuationem vocamus culpam, vel malitiam in actu, quia malitia nihil aliud est, nisi ille defectus, cum non sit aliquid positium, nec actus de genere suo malus sit. Sic etiam patet per sanctum Thom. 2. senten. dist. 35. artic. 1. scilicet, malum per se loquendo priuatio quædam est alicuius boni: bonum autem in perfectione, & actu consistit. Et ea quæ dicta sunt

A Ponit sanctus Tho. eodem arti. in responsione ad tertium ar. scilicet, malum actus consistit in defectu actus secundum quod deficit à debito fine, vel à debitis circumstantiis.

Tertium in peccato est offensa. Nam quando quis peccat recedit à Deo contemnendo eum, & legem suam, & adhuc tendit cuidam bono creato, quod homo præponit Deo. Et in hac auersione Deus offenditur, scilicet, quod propter aliquam rem minore se contemnat ipse, & recedatur ab eo. De hoc patet etiam per sanctum Tho. 3. parte summæ. q. 86. arti. 2. in corpore questionis: scilicet. peccatum mortale est offensa Dei: & quod offensa in peccato opponatur gratiæ. Et postea dicit, quod offensa in peccato mortali procedit ex hoc quod voluntas hominis est auersa à Deo, & conuersa ad bonum creatum. ideo ad remissionem offensionum requiritur, quod voluntas hominis mutetur, & conuertatur ad Deum cum detestatione prædictæ conuersionis ad bonum creatum: & hoc modo loquuntur propheta & sacra scriptura vocando peccata offensiones Dei: sicut dicitur Psalm. 94. quadraginta annis offensus fui generationi huic, id est, ab hac generatione pessima Iudæorum. Et sic omnes doctores communiter loquuntur.

B Quartum quod in peccato consideratur est macula: & de ista dicit Magister 4. Sen. di. 18. c. 1. quod ante penitentiam cordis peccator habet maculam, & factorem peccati. Et ista macula est quedam deformitas in anima nostra, vel immundicia large dicta. Et est in anima secundum quod in anima est imago Dei, & ista macula, vel deformitas est priuatio pulchritudinis prius habite, & nunc debita inesse: sicut enim in corpore humano, quod adornatur vestibus circumstantibus illud, quibus si homo careat est deformis & male apparens, & non est illa deformitas nisi carentia vestium vel ornatus necessarii: ita est in anima nostra: nam in ipsa est imago Dei naturaliter, & pulchritudo sua extrinseca est gratia, vel charitas: quam cum habet homo pulcher videtur. sicut homo vestitus. Si autem caruerit illa, erit deformis sicut homo nudus, & hoc est in quolibet peccato mortali: quia per quodlibet tollitur tota charitas, & gratia Dei. Vel potest macula accipi pro quadam immunditia figurate sumpta. Nam sicut cum quis tangit aliquam rem immundam polluitur actualiter, & postquam cessauerit actualiter tangere, cessat actualiter pollui, manet tamen semper pollutus vsquequo laetetur: ita quando quis auertens voluntatem suam à Deo, applicat se alicui rei creatæ, qua vult frui: dicitur pollui actualiter voluntas per actuale conuersionem, & adhesionem ad illam rem, & cessante illo actu cessat ista voluntas actualiter pollui: manet tamen pollutus quousque per penitentiam abstergetur illa immunditia relicta. Ista immunditia vel macula causata est ex eo quod voluntas semel malum voluit. Nam dato quod cesset malum vel actualiter, manet hoc, quod est malum voluisse. & est infectio, vel sordes siue macula. Hoc modo accipit Magister 4. Sen. di. 18. c. ultimo, cum ait: Sed quid est macula peccati, à qua lauatur anima, scilicet. ecce enim quis voluit facere homicidium & parauit: quo parato desit tã velle quam facere: nondum tamen vere & humiliter penitet, nec confiteri proponit. Quæ igitur remansit in anima illius macula? respondet, scilicet, mala voluntas quidem macula fuit illius animæ, sed illa transit. Macula est etiam si penitere contempserit. Sed hoc est peccatum aliud à præcedenti. Quæ igitur macula manet, à qua in penitentia purgatur: polluta quidem est anima quousque penitet sicut erat dum in ea erat praua voluntas, sicut enim qui tangit mortuum, vel aliquid immundum, ita pollutus est post actum, quousque lauatur, sicut fuit dum tangeret, ita post actum peccati polluta remanet anima sicut fuit in ipso peccati actu, quia ita longe à Deo per dissimilitudinem, qui est vita, & munditia mentis, sicut fuit dum peccatum ageret. Ipsa igitur dissimilitudo, quæ inest animæ ex peccato, & est à Deo elongata animæ macula intelligitur, à qua purgatur in penitentia.

C Considerandum tamen quod macula quomodocumque accipiat non dicit in anima aliquid posituum, sed priuatum, & tamen adhuc magis proprie dicit priuationem pulchritudinis quam aliquid aliud, sicut in principio dicimus: & istud tenet S. Tho. 4. Sent. dist. 14. q. 2. arti. 2. in corpore: cum ait. scilicet dicendum quod ex hoc aliquid maculatum dicitur, quia debita pulchritudinis patitur detrimentum. Vnde

D macula secundum quod huiusmodi nõ habet quod aliquid ponat: sed per comparisonem ad illud, quod quandoque pulchritudinis detrimentum causat aliquid ponere dicitur: sic aliquid in facie positum, quod candorem faciei priuat, aut tegit. Pulchritudo autem animæ consistit in similitudine ipsius ad Deum, ad quam formari debet per claritatem gratiæ ab eo susceptam: sicut autem perceptio claritatis corporalis à sole prohibetur à nobis per aliquod obstaculum interpositum: ita & claritas gratiæ prohibetur ab anima per peccatum commissum, quod diuidit inter nos, & Deum. Ita. 59. f. Iniquitates vestre diuiserunt inter vos, & Deum vestrum. Vnde ipsa macula quantum in se est non ponit de essentia sua, nisi priuationes gratiæ: sed ponit vt causam obstaculum peccati, quod obstat ad gratiæ receptionem. Et ob hoc etiam macula tenebra dicitur ratione prædictæ similitudinis. hoc Tho. Aliquando autem Magister vocat istam maculam factorem peccati 4. Sen. dist. 18.

E Quintum in peccato est tenebra, & ob hoc assignat Magister specialiter 4. Sen. dist. 18. c. 1. & de hoc querit dist. ead. ca. ult. sc. Hic queritur, quæ sit illa macula, quæ sint illæ tenebræ interiores, à quibus Deus animam purgat: & respondet dicens, de tenebris, & interiori caligine satis facile est respondere: cum enim quis mortaliter delinquit, & gratia virtutis priuatur, secundum quam præcessit, & naturalium bonorum patitur læsionem, vnde intellectus obrunditur, & totus interior homo obtenebratur, & ita quadam caligine mens obuoluitur, quæ caligo peccati pœna est. Ista ponit distinctus specialiter Magister à macula eo. c. Sed Sanctus Tho. dicit maculam, & tenebras in peccato idem esse: sed macula vocatur in quantum est priuatio gratiæ, vel decoris, tenebra autem in quantum est obstaculum quoddam, vel interpositio ipsum peccatum ad non recipiendum gratiam, & Dei claritatem.

F Sextum est reatus, & idem est quod obligatio, quia reatus à reo dicitur, & ista est in quolibet peccato, siue in originali, siue in mortali siue in actuali: siue in veniali, & insurgit ex lege Dei, nam sicut in legibus humanis cauetur quod occidat hominem, aut vulnerat tali pœna plectatur, si quis autem contra illam legem fecerit, illico est obligatus ad tolerandam illam pœnam legis, & ista obligatio non insurgit nisi ex lege, cui dedit vires legislator. ita in diuino est quod si quis peccauerit mortaliter, puniatur in inferno: statim ergo vt si quis peccauerit insurgit ei ista obligatio, scil. vt puniatur in æternum, similis modus loquendi est Gene. 3. scilicet quacunq; hora comederis morte morieris, id est obligaberis ad moriendum. De isto reatu dicit Sanctus Tho. quod in obligatio ad pœnam, & dicit, quod sicut in peccato mortali sunt duo, scilicet auersio, & conuersio: ita est duplex reatus. Nam ex parte auersionis consequitur reatus pœnæ æternæ, ex parte conuersionis ad creaturam manet reatus ad pœnam temporalem. De hoc sanctus Tho. 4. Sen. dist. 18. q. 3. art. 3. tertia, art. secundo, & tertia parte summæ. q. 86. arti. 4. & prima secundæ quæ. 87. per totum.

Septimum est in peccato pœna, quæ pro peccato debetur, & ad hanc est reatus siue obligatio, vt diximus, quedam est obligatio ad pœnam directe æternam, & alia est temporalis, id est ad pœnam temporalem, siue, quæ debetur pro commissione, siue, quæ manet abolito reatu mortis æternæ per contritionem, & gratiam.

F Octauum est in peccato pronitas ad malum. Et ista insurgit naturaliter ex peccato, nam teste Arist. 2. Eth. generationes & corruptiones habituum fiunt ex eisdem, id est, ex similibus scilicet, ex hoc, quod est iustum facere efficitur quis iustus: id eo omnis actus naturaliter est generatiuus alicuius habitus talis, qualis ipse est, & quia non possunt interdum ex quolibet actu gigni habitus: cum sit habitus qualitas quedam radicata in subiecto, & difficile mobilis, gignitur saltem dispositio ad habitum ex actu, ideo distinguit Arist. in prima specie qualitatibus habituum & dispositionem. Cum ergo quodlibet peccatum actuale sit actus malus, sequitur naturaliter ex eo pronitas ad malum, quæ est habitus, vel dispositio. De

hoc sanctus Thom. 3. sen. dist. 34. articulo primo, in corpore questionis, & in multis locis.

CAPITVLVM V.

In quo declaratur de octo, quæ sunt in peccato, & an absoluantur ab omnibus, & quibus non.

PRÆSUPPOSITIS his considerandum est, quod istorum octo, quæ posita sunt esse in peccato, quædam absoluntur, vel vt melius dicamus à quibusdam ipsorum absoluntur. Et alia sunt, quæ dimittuntur, vel tolluntur, alia sunt, à quibus nec absoluntur, nec tolluntur nobis nec dimittuntur, sed per se cessant, & absolutione, aut remissione non indigent, immo nec illam suscipere possunt.

De primo, quod erat in peccato, scilicet actu positiuo est dicendum, quod non absoluitur ab illo, nec tollitur nobis ille actus, nec dimittitur, sed per se esse cessat, & non indiget absolutione, nec remissione, esset namque ridiculum, quod quis absolueretur ab actu positiuo fornicandi, vel quod ille nobis tolleretur quia ille non manet, & nihil omnino est eo tempore, quo Deus per contritionem dicitur nos absolueret, vel sacerdos absoluit nos in sacramento, & de eo quod nihil omnino est nullus potest absolui. Istud tenet Sanctus Thom. quarto Sententiarum. distin. decima quarta, quæst. 1. articulo sexto, in solutione ad tertiam argumentum. vbi cum diceret, quod non posset quis dolere de peccato, quod iam transiit, respondet quod transiit peccatum quantum ad actum, & tamen manet quantum ad reatum, qui est præsens: & de illo dolemus. Et in hoc nemo facit difficultatem in re, nec in modo loquendi, quia nemo vnquam sic locutus est, quod diceret alteri: absolue te à reatu peccati.

Secundum in peccato est culpa, de qua secundum veritatem, proprie assumendo, vt supra accepimus, dicendum, quod nemo ab illa absoluitur, nec potest absolui, nec etiam culpa tollitur aut dimittitur, sed ipsa per se cessat esse, quia, vt supra diximus, culpa est quædam priuatio debita circumstantiæ in actu, & accidens priuatiuum actus. Sic est cæcitas, quæ accidens priuatiuum oculi, & tamen actus positiuus transiit, quia non durat nisi per momentum, ideo includit contradictionem, quod accidens suum priuatiuum maneat. Et sicut actus positiuus peccati non durat, nisi per momentum, vel paruo tempore, ita culpa non manet nisi paruo tempore, & sic impossibile est, quod culpa tollatur, vel quod dimittatur per Deum, non quidem quasi Deus non posset tollere, vel nollet tollere, sed quia antequam homo conuertatur ad Deum per contritionem, & Deus infundat ei gratiam, culpa desinit esse.

Amplius tertium in peccato erat offensa, & ista potest dupliciter accipi, vno modo offensa pro eo, quod formaliter dicitur aliquis offendere alterum, & tunc actus malus dicitur offensa, in quantum in eo est quædam prauitas, vel inæqualitas opposita iuri, & debito, secundum quam iuste offenditur ipse, contra quem talis actus committitur.

Alio modo accipitur offensa pro effectu offensæ, id est, pro quadam indignatione iusta consecuta ex parte eius, contra quem committitur ille actus. Accipiendo primo modo non manet offensa Dei transiente actu peccati, quia fundatur in actu positiuo sicut de culpa. Et hoc modo non potest quis absolui ab offensa Dei, nec etiam Deus tollit illam, nec remittit sicut diximus de culpa, scilicet, quia quando homo dolet de peccato, & Deus infundit gratiam iam non inuenit offensam illam, quam dimittere possit.

Accipiendo secundo modo offensam pro effectu offensæ, scilicet, pro indignatione consecuta. Dicendum quod ista manet post actum peccati, & quandiu manet ista indignatio dicitur manere peccatum, quia tunc Deus imputat illud nobis ad pœnam. Et huic offensa opponitur gratia Dei, scilicet, quia ex opposito distinguitur esse in gratia Dei & in indignatione eius, sic accipitur Psal. 29. scilicet, quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius, id est, ex indignatione Dei sequitur nobis ira, id est, pœna. Sic dicitur Psal. 77. Mihi sit in eos iram indignationis suæ, id est, pœnam procedentem à sua indignatione. Et vita est in voluntate eius, id est, in eo, quod nobis placatus est, scilicet, quia quando nobis placatus est, dat nobis vitam, & hoc est esse in gratia eius. Sic etiam accipit Beatus Th. de Aquino 3. parte summa. q. 86. art. 2. scilicet, cum enim peccatum sit Dei offensa, tunc Deus peccatum re-

mittit, quando remittit offensam in se commissam, offensa autem opponitur gratia. Ex hoc autem aliquis dicitur alteri offensus, quia repellit eum à gratia.

De ista autem offensa dicendum, quod homo non absoluitur ab ea, nec Deus dicitur hominem absolueret ab offensa, sed dicitur ei remittere eam, vel tollere illam. De remittere patet per Sanctum Th. 3. parte summa. q. 86. art. 2. vbi sit, scilicet, cum peccatum sit Dei offensa, tunc Deus peccatum remittit, quando remittit offensam. Et iterum ibi dicit. Potest contingere, quod homo remittat alicui offensam, qua offensus est absque mutatione voluntatis eius. Non potest autem contingere, quod Deus remittat alicui offensam absque mutatione voluntatis eius.

Quartum in peccato est macula, & ista manet in voluntate post actum peccati, quousque homo conuertatur ad Deum, & tunc cessat macula, quæ cum nihil sit, nisi priuatio pulchritudinis in anima, quæ pulchritudo fit per gratiam & claritatem diuini luminis, ideo impossibile est, quod adueniente gratia maneat macula, sicut impossibile est, quod aduenientibus vestibus maneat nuditas.

Sciendum tamē, quod licet macula tollatur per gratiam, sicut offensa vel indignatio, tamen offensa tollitur directe, eo quod offensa opponitur gratia; macula autem non opponitur directe: sed solum est priuatio eius, & tamen adueniente gratia, necesse est maculam tolli, vel cessare. Sicut adueniente virtute visiva postquam perierat, vel nunquam fuerat, necesse est tolli, vel cessare cæcitatē.

Est autem considerandum, quod licet macula sit priuatio gratiæ, & priuationes eiusdem speciei non multiplicentur in subiecto numeraliter, tamen ad quodlibet peccatum consequitur vna specialis macula. Ratio est, quia macula non solum dicit priuationem gratiæ, sed etiam dicit habitudinē ad causam, vel obstaculum per quod priuatur, & quia obstacula sunt tot, quot sunt peccata, tot sunt maculæ, quot peccata. Hoc tenet B. Th. de Aquino prima secundæ. q. 86. art. 1. in corpore & solutione ad primum argumentum. Et ob hoc dicit, quod est de macula sicut de umbra, quæ est priuatio lucis causata ex obiecto corporis, & secundum diuersitatem corporum obiectorum diuersificantur umbræ. Ab ista macula non dicitur aliquis absolui, sed dicitur macula cessare, si adueniente gratia, vel dicitur tolli, aut abstergi, vel purgari, vel remitti. Ista sunt verba, quibus communiter vruntur Doctores circa maculam. De primo patet per Beatum Th. prima secundæ q. 86. art. 2. in corpore. sed postquam redit ad lumen diuinum, & lumen rationis, quod fit per gratiam, tunc macula cessat. De abstergi patet per Magistrum 4. Sent. distin. 18. c. 2. sed quaeritur vtrum sacerdos culpam maculam abstergat. de tolli patet per Sanctum Th. prima secundæ. q. 86. art. 2. in solutione tertii arg. 1. Actus peccati facit distantiam à Deo, per quam quidem distantiam sequitur defectus nitore, hoc modo sicut motus localis facit distantiam localem. Vnde sicut cessante motu locali non cessat distantia loci: ita nec cessante actu peccati, tollitur macula. De remissione maculæ, siue peccati, quantum ad maculam, patet per Sanctum Th. 4. Sent. di. 14. q. 2. art. 2. De purgatione maculæ patet per Magistrum 4. Sent. di. 18. c. vlt. vbi dicit, quæ igitur macula mansit, à qua impurum purgatur. Et hoc sæpe repetit eo. c. vbi etiam dicitur macula lauari per metaphoram ad maculam corporalem.

Quintum in peccato secundum modum loquendi Magistrus est tenebra, quam Sanctus Thom. non distinguit à macula, sed dicit vocari maculam, & tenebras diuersa ratione, scilicet, quia cum anima à Deo auertitur perdit pulchritudinē spirituales, & priuatio illa est macula. Et cum illa pulchritudo consisteret per diuinum lumen, & tenebra est priuatio luminis, vocatur etiam tenebra ista macula, de quo Sanctus Thom. 4. Sentent. distin. decimo octaua, quæst. 2. articulo primo. Quia tamen secundum Magistrum distinximus maculam à tenebra, dicendum quod tenebra manet in homine recedente gratia. Vnde licet transiente actu peccati & etiam culpa, maneat tenebra cum macula quousque homo de peccato doleat, tamen cum dolere incipit & gratia conferatur, necesse est tenebram desinere. Quia cum tenebra sit quædam priuatio diuini luminis, & istud lumen est in nobis per gratiam, per quam anima irradiatur, & adornatur, sicut per quandam nitorem facies ornatur, & necesse est

A quod redeunte gratia, siue lumine diuinæ gratiæ, quod non differt à gratia, nisi secundum rationem: tenebra, quæ erat priuatio, cesset, sicut adueniente virtute visua, cessat cæcitas.

Dicendum autem, quod ab istis tenebris non dicitur aliquis absoluti, nec reperiuntur doctores sic locuti, sed dicitur tenebra auferri, vel ab ea quis liberatur, vel curatur, aut pellitur, vel mundatur. De auferri patet per S. Tho. 4. Sent. dist. 18. q. 2. ar. 2. in corpore, cum ait: Dicendum, quod macula obscuritatis ex interpositione causata non potest auferri, nisi obstaculum interpositum amoueat. Et vocatur macula obscuritatis tenebra peccati, & illa auferitur. De liberatione patet per Magistrum 4. Sent. dist. 18. cap. 2. cum ait: Patitur enim per peccatum quasdam tenebras interiores, & maculas, à quibus, nisi liberetur proicietur in tenebras exteriores. Cum autem liberatur ab his, scilicet, tenebris suscitatur à morte peccati. Vnde Apostolus. Surge, qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Quod autem tenebra pellatur patet per Magistrum e. ca. cum ait. Solus enim Christus, & non sacerdos animam resuscitat, ac pulsas tenebris interioribus, & maculis eam illuminat. Quod tenebræ curentur patet per Magistrum e. c. cum dicit: Cum peccator dupliciter ligatus teneatur, scilicet, mentis contagione, & cæcitate, & debito pænæ æternæ, alterum curari per Deum, alterum solui per sacerdotem. Et refertur curari ad cæcitatem, siue tenebram, & solui ad debitum pænæ æternæ. De mundatione tenebræ patet per Magistrum e. c. scilicet. & pulsas tenebris interioribus, & maculis eam illuminat, & mundat. Et iterum ibidem dicit. Quia ut aiunt ipse interius animam à caligine maculaque peccati emundat, & caligo est ista tenebra, de qua loquimur.

B Sextum in peccato est reatus, id est, obligatio, quod Magister Sen. di. 28. solet vocare debitum æternæ mortis. Et id est, quia debitum, & obligatio ad idem pertinent. Iste reatus manet post peccatum, & de hoc communiter dicitur, quod peccatum transit actu, remanet tamen reatu, id est, transit quantum ad actum, & remanet quantum ad reatum, quia reatus, id est, obligatio pro actu culpabili manet. Et ille reatus vocatur aliquando reatus culpæ, aliquando reatus pænæ. Vocatur reatus pænæ, id est, obligatio, qua formaliter sumus obligati ad pænā. Vocatur reatus culpæ, id est, effectus culpæ, quia ex culpa directe sequitur obligatio ista ad pænā, in quantum culpa est quædam priuatio ordinis vituperabilis, cui pænā correspondet. Vocatur interdum reatus maculæ, vel macula reatus, in quantum aliquo modo reatus causatur propter maculam. Sic accipit Magister 4. Sen. di. 18. ca. 1. dicens: Ideo quæro cum ante pœnitentiam quippe cordis anima reatus maculam habeat. & fœtorem peccati, atque æternæ vltionis vinculo ligata existat, & cæc. & hoc etiam dicit sanctus Thomas 2. sen. dist. 42. arti. 1. in corpore, cum ait. Pœna recompenat defectum in statu vniuersi, vel etiam reipublicæ propter ordinem iustitiæ, qui in pœna apparet, non autem defectus quilibet ad pœnam obligatur: sicut sunt defectus quidam inuoluntarii magis misericordiam, quam iram prouocantes, sed illi solum defectus, qui ex actibus voluntariis relinquuntur pœnam merentur in eo, quod voluntarie defectum inducunt, vnde cum transeunte actu defectus remaneat oportet etiam, quod maneat reatus post actum. Idem patet ibidem in solutione 1. & 2. Argu. cum dicit. Ad primum dicendum, quod causa proxima reatus est defectus ipse per actum peccati inductus, actus vero est causa remota. Vnde non oportet, quod transeunte actu reatus transeat, & non potest intelligi ibi defectus pro defectu circumstantiarum, quem semper culpam vocamus, quia illa non potest manere. Nam cum circumstantia non fundetur, nisi in actu, non potest esse circumstantia, nec priuatio circumstantiarum, nisi in actu, & quando actus est, sicut cum potètia visua in oculo sit, non poterit esse potètia visua, nec cæcitas, que est priuatio illius, nisi quæ ad oculos est, quæ alias esset accidens siue proprio subiecto. Quod non est possibile, cum talia accidentia per solum subiectum accipiant esse, & etiam rationem specificam large loquendo, ideo non solum non potest cæcitas esse sine oculo per aliquam potentiam, sed etiam includit contradictionem. Intelligitur ergo de defectu, qui est carentia gratiæ, quam vocamus maculam, & non de defectu, qui est culpa. Nam defectus, qui est macula, manet vsque

C

D ad contritionem de peccato. Defectus, qui est culpa transit cum ipso actu, cum sit accidens eius, hoc idem patet ex verbis prædictis sancti Tho. Nam ait in solutione 1. Arg. ibidem, quod causa proxima reatus est ipse defectus per actum peccati inductus. Defectus autem circumstantiarum, qui est culpa, non est inductus per actum peccati, quia quod inducitur per actum peccati est posterius actu peccati, & est effectus eius. Defectus autem circumstantiarum est in ipso actu, sicut cæcitas in oculo, quia circumstantiæ sunt accidentia actus, ita priuationes circumstantiarum sunt accidentia priuatiua actus, & sunt in eo, & non post eum. Ideo necesse est intelligi de defectu, qui est priuatio gratiæ, quia priuatio gratiæ est quidam effectus defectiuus, vel priuatiuus inductus per actum peccati. Iste reatus, vt dictum est manet simul cum illo defectu gratiæ, id est, macula, & de hoc dicit Magister 2. Sen. di. 42. quod peccatum interdum transit actu, & manet reatu. Iste reatus proprie nihil est, nisi obligatio ad pœnam, siue temporalem, siue æternam, sic ait Sanctus Tho. 2. Sen. di. 42. arti. 1. in corpore cum ait, dicendum quod reatus dicitur, secundum quod aliquis est reus pænæ, & ideo proprie reatus nihil aliud est, nisi obligatio ad pœnam. Accipitur autem reatus tripliciter, vno modo pro obligatione ad pœnam, vt dictum est, alio modo pro culpa, & aliquando pro pœna, vt patet per Magistrum 2. Sent. dist. 42. cum ait: Reatus autem multipliciter assumitur in scriptura, scilicet pro culpa, & pro pœna, & pro obligatione pænæ temporalis, vel æternæ. Sic etiam tenet Sanctus Tho. ea. di. arti. 1. reatus nihil aliud est, quam obligatio ad pœnam. Et quia hic obligatio quodammodo est media inter culpam, & pœnam, ex eo, quod propter culpam aliquis ad pœnam obligatur, ideo nomen medii transfunditur ad extrema, vt interdum ipsa culpa, vel etiam pœna reatus dicitur, vt in litera dicitur. Considerandum vltius, quod secundum beatum Tho. interdum dicitur, quod culpa est causa reatus De defectu, vel macula, quod idem est secundum Sanctum Tho. quod causa reatus. Patet 2. Sen. di. 42. arti. 2. in responsione ad primum arg. scilicet, Dicendum, quod causa proxima reatus est ipse defectus per actum peccati inductus. Idem patet in solutione ad 2. arg. scilicet, dicendum, quod non solum, quia verum est dicere aliquem actum peccati quandoque egisse, ad pœnam obligatur, quia si sic esset, quandoque esset verum dicere eum hoc fecisse, esset pænæ obnoxius, sed quia defectus manet in ipso adhuc propter actum, quem prius egit, ideo tenet in arg. 4. eiusdem articuli. quem ipse tenet postea pro veritate, cum ait: Si dicas, quod non manet reatus post actum propter effectum prædictum, sed maculam. contra, quia macula illa, si non sit dispositio, vel habitus, non potest esse aliud, quam gratiæ priuatio, sed priuatio gratiæ est communis omnibus mortalibus, ergo ex omnibus mortalibus manet vna macula, & ita vnus reatus, quod est falsum. Et istud tenet ipse, & respondet ad hoc inconueniens in solutione 4. arg. ibi tenens, quod macula sit causa reatus, & tamen, quod singulorum peccatorum mortalium sint singulæ maculæ, & singuli reatus, idem patet in corpore eiusdem arti. cum ait. Cum autem pœna sit medicina quædam, vt ait Philosophus 2. Ethic. medicina vero non est, nisi contra defectum aliquem, oportet, quod ad pœnam pro defectu aliquo obligetur, & tamen obligatio ad pœnam vocatur reatus. Quod autem culpa sit causa reatus, tenet Sanctus Thom. eod. arti. in corpore, cum ait. Reatus nihil aliud est, nisi obligatio ad pœnam, & hæc obligatio quodammodo est media inter culpam, & pœnam, ex eo, quod propter culpam aliquis ad pœnam obligatur, ergo culpa est causa reatus. Idem patet per eum prima secundæ. q. 87. arti. 6. in corpore cum ait. Actus enim peccati facit hominem reum pænæ, in quantum transgreditur ordinem diuinæ iustitiæ, & tamen ista transgressio, vel priuatio ordinis, siue debitum circumstantiarum est ipsa culpa, vt sæpe dictum est. Ideo ipse vult, quod culpa faciat hominem reum. Idem patet prima secundæ q. 87. arti. 7. vbi querit an omnis pœna sit propter aliquam culpam. Et respondet, quod sic, inducendo multa. Idem tenet 3. parte summæ q. 86. arti. 4. 1. arg. cum ait. Remota causa remouetur effectus, sed culpa est causa reatus pænæ, & c. Etiam ibidem in corpore questionis dicit, quod in peccato mortali sunt duo, scilicet, auersio à bono incommutabili, & conuersio ad bonum commutabile. Ex parte autem auersio-

A nis à bono incommutabili consequitur peccatum mortale reatus pœna æternæ, ex conuersione autem ad bonum commutabile, in quantum est inordinata, consequitur peccatum mortale reatus alicuius pœnæ, scilicet temporalis. & tamen ista auersio, & conuersione sunt ipsa culpa, quia vtrunque est priuatio debitarum circumstantiarum. Et hoc tenet Sanctus Thom. eodem articulo in solutione 1. argum. cum ait: Culpa mortalis habet vtrunque, scilicet auersionem à Deo, & conuersionem ad bonum commutabile. Et ibi reperitur de reatu pœnæ æternæ, & temporalis propter culpam ex parte auersionis.

Ista apparet discordia in verbis beati Tho. quæ non est in rebus, tollitur per distinctionem de causa, quia cum dicitur, quod culpa est causa reatus, & quod defectus, vel macula sit causa reatus, vtrunque verum est, sed non accipitur causa eodem modo vtrouique. Et sciendum, quod reatus habet duplicem causam, vna est, vt fiat, vel producatur in esse, alia est, vt conseruetur, & non facit totum eadem causa, sed diuina, sicut omnes res artificiatæ, vt domus, & similia, & omnia naturalia producta, vt homo, & lapis habent aliam causam ad essendum, & aliam in essendo, vel conseruando. Nam causa ad essendum est artifex in omnibus artificiatis, & in naturalibus est gignens, vel producens, quod vocamus efficiens. Causa in essendo, vel conseruando in artificiatis est

B sola materia, quia forma artis non dat speciem, sed manet artificiatum in specie materiæ suæ, scilicet lapidis, ferri, vel ligni, & per illam conseruatur. In naturalibus autem causa in essendo est materia, & forma simul, quia ambæ complent essentiam compositi naturalis, licet forma det esse materiæ, ita in reatu. Habent enim vnam causam, vt sit, & ista est culpa, quia directe ex culpa sequitur reatus, causa autem reatus in essendo, & permanendo, siue conseruando non est culpa, sed macula, siue defectus, vt loquitur Sanctus Tho. Et patet hoc, quia si culpa esset causa in conseruando ipsum reatum, necesse esset, quod aut reatus solum maneret, quasi per instans, aut in æternum, & vtrunque est falsum. Patet hoc, quia aut reatus manebit, quia culpa actualiter manet, aut quia semel per illam esse cœpit, etiam si illa esse desinat, si primo modo, cum culpa, vt dictum est sit priuatio circumstantiarum fundata in actu, non manebit, nisi quando maneat actus, & sic reatus solum esset quando duraret actus peccati in fieri, si secundo modo duraret reatus in æternum, quoniam postquam aliquis culpam commisit, erit verum in æternum, quod culpam commiserit, & nunquam poterit tolli, quin fuerit culpa commissa, ergo nunquam manebit reatus. Istam rationem facit Sanctus Thom. secundo. Sentent. distinct. 42. arti. 2. in primo, & secundo argum. cum ait. Videtur, quod post actum peccati reatus non maneat, cessante enim causa cessat effectus, sed aliquis non est reus pœnæ, nisi propter actum, ergo post actum non remanet reatus. Si dicas, quod aliquis est reus pœnæ, non solum quod facit, sed indifferenter, quia hoc facit, vel quia hoc fecit, contra manente causa manet effectus, sed ex quo aliquis actum peccati fecit, non potest illud non fecisse, quia vt, quod præteritum est non fuerit, etiam nec Deus facere potest, vt in primo libro dictum est distinct. 13. ergo nunquam aliquis à reatu culpæ potest absolui. Et ista duo argum. tenet pro vero Sanctus Thom. vt patet ex solutionibus eorum. Oportet ergo dici, quod in efficiendo, vel creando reatum culpa sit causa, & tamen in conseruando reatum sola macula est causa. Et ita non durat reatus solum per instans, vel in æternum, quia durat quando durat macula, & ista manet quotique per gratiam tollatur, scilicet, quando homo conuertitur per contritionem ad Deum, qui est bonum incommutabile, à quo per culpam fuerat auersus, & tunc tollitur reatus pœnæ æternæ. Sic tenet Sanctus Tho. 3. parte Sum. quest. 86. arti. 4. in corpore questionis Sic etiam prima secundæ quest. 87. arti. 6. in corpore.

C Et istam distinctionem, quam nunc dedimus de causa duplici ipsius reatus inuitur per Sanctum Thom. 2. Sen. dist. 42. arti. 2. in solutione 2. arg. cum ait: Dicendum, quod non solum, quia verum est dicere aliquem actum peccati aliquando egisse, ad pœnam obligatur, ergo verum est, quod quia peccatum egit, scilicet propter culpam obligatur ad pœnam, & tamen non est ista tota causa, sed adhuc aliqua alia, scilicet

macula. Et patet hoc ex verbis eius sequentibus, scilicet quia sic quodcumque verum esset dicere eum hoc fecisse esset pœnæ obnoxius, sed quia defectus manet in ipso adhuc propter actum peccati, quem prius fecit. Et sic culpam, & defectum ponit causas reatus, sed non possunt esse causæ in eodem genere, erunt ergo, sicut supra dictum est. Patet etiam ibidem ex responsione 2. argum. eius cum ait: Dicendum, quod causa proxima reatus est ipse defectus propter actum peccati inductus, actus vero est causa remota, actus tamen non est causa reatus secundum se, sed secundum, quod in eo est quædam transgressio ordinis diuinæ iustitiæ, vt patet prima secundæ quest. 87. arti. 6. in corpore, & illa transgressio est culpa, vt dictum est, & sic culpa secundum Sanctum Thomam est causa remota reatus, scilicet in efficiendo, & defectus, siue macula est causa proxima, quia conseruat: vocat tamen ipse culpam causam remotam, id est priorem, vel antecedentem, quia non solum est causa reatus, sed etiam macula, ipsa vero macula, vel defectus est causa proxima, quia ita est causa reatus. Quod tamen sit causata à culpa, sicut respectu hominis geniti homo gignens, & corpora cœlestia, & intelligentiæ sunt causæ, solus tamen homo gignens est causa proxima, quia solum est causa causari, & non alterius causæ.

E Ille reatus, siue pœna æterna, siue temporalis est, à quo homo proprie absoluitur, vel à quo, dicitur non absolui, & non culpa, vel ab aliquo alio. De quo infra dicitur magis, quia istud est principium, quod intendimus, sc. quod à culpa non fiat absolutio proprie loquendo, sed à reatu.

Septimum in peccato erat pœna correspondens, & ista non proprie dicitur esse in peccato, sed pro peccato, quia est aliquid separatum & distans à peccante. Et peruenit à principio extrinseco in quantum est inuoluntaria, & ista est minus pertinens ad peccatum, quam cetera prædicta, quia cum aliquis peccat, necesse est, quod sint in eo omnia sex supra dicta, & octauum, de quo infra dicitur, & per se ipsa sequuntur nullo imponente illa. Pœna autem non est sic, quia non erit nisi quis illam infligat, & interdum peccata committuntur, & pœna nulla consequitur, sicut in hoc sæculo, licet omnia puniuntur in futuro, quæ hic impunita euaserint.

F De pœna autem siue sit æterna, siue temporalis, quæ pro peccato debeat. Dicendum est, quod proprie loquendo non tollitur, nec dimittitur, nec aufertur, nec ab ea quis absoluitur per Deum aut per sacerdotem, quia non potest tolli, nec dimitti nisi quod est, nec potest quis absolui nisi ab eo, quod est, & tamen quando homo ad Deum conuertitur, aut quando per sacerdotem in foro penitentiali absoluitur, pœna nulla pro peccato inflicta est, æterna aut temporalis, ideo impossibile est, illam tunc remitti, vel hominem ab ea absolui. Aliud ergo est, à quo homo absoluitur per Deum, & per sacerdotem, & non pœna, de quo infra dicitur. Et hoc verum, nisi loquaris de pœna, quæ est remorsus conscientiæ. Nam, vt ait Sanctus Thom. prima secundæ, qu. 87. arti. 1. in corpore, per peccatum fit homo reus triplicis pœnæ, secundum quod homo præuariat tres ordines, quibus subiicitur. Est vnus ordo rationis: alius ordo æconomicus, vel politicus, qui est humanæ communicationis, alius est ordo vniuersalis diuini regiminis, pro primo est, quædam peccati pœna, quæ à seipso scilicet, conscientiæ remorsus, de qua dicit August. in lib. confessio. Iussisti Domine, & sic est, quod pœna sit sibi omnis inordinatus animus. Ista pœna sequitur immediate post peccatum, in quibusdam hominibus, in aliis autem nunquam est, sicut in illis, qui venerunt in profundum malorum, qui cum male fecerint, gloriantur. Habebunt autem in inferno istum remorsum pro pœna. Sapient. 5. & Isai. vltim. scilicet. Verrens eorum non morietur &c. Et loquitur de verme conscientiæ, quem remorsum appellamus. Et tamen in hominibus illis, in quibus ista pœna remorsus sequitur immediate post peccatum, non operatur aliquid Deus circa istam nec sacerdos, sed pœna æterna est, circa quæ Deus solus operatur directe remittendo obligationem ad illam, pœna temporalis est, à cuius obligatione in toto, vel in parte absoluit sacerdos per clauas. Pœna autem remorsus in præsentem sæculo, sicut per rationem caulatur, ita per rationem esse definit modo naturali, & ad hoc clauas Ecclesiæ nihil operantur, nec operari est conueniens. Sicut etiam postquam

A homo absolutus est, de peccato, dolet homo, quia peccauit, & tamen ista tristitia non tollitur per Deum, nec per clauis Ecclesie.

Octauum, & vltimum in peccato est, habitus vel dispositio, quæ ex peccato causantur, quando est peccatum actuale: Et vocatur pronitas ad malum. De quo sanctus Thom. 3. Sen. dist. 34. art. 1. in corpore. idem 2. Sen. dist. 42. art. 1. in 4. arg. idem prima secundæ. q. 86. art. 1. in 3. arg. in contrarium. Ista pronitas ad malum, siue sit habitus, siue dispositio non tollitur per virtutem sacramentorum, nec per actus ministrorum, & etiam Deus non tollit eam in quantum operatur in sacramentis modo communi. Et patet hoc, quia sacramentum baptismi perfectius operatur quam sacramentum penitentiae, quia per baptismum non solum macula peccatorum tolluntur, & infunditur gratia, sed etiam omnis tollitur obligatio ad penam, & baptizatus manet omnino liber. In sacramento penitentiae non tollitur tota pena debita, id est, tota obligatio penæ ex vitibus sacramenti communiter aut regulariter, nisi aliquando per accidens fiat propter abundantem contritionem, aut alias causas, & tamen in baptismo non tollitur fomes peccati, nec pronitas ad peccandum in baptizatis, qui ante baptismum circa praua conuersabantur.

B Sicut patet in nouiter conuersis ad Christum: a fortiori ergo erit in sacramento penitentiae. Et apparet manifeste, quia aliqui confitentur de peccatis, ad quæ post confessionem illico redeunt propter inclinationem manentem ex pristina conuersatione. ista autem per sacramentum non tollitur, nec minister Ecclesiasticus potest quicquam super illam ex virtute clauium. Deus autem potest tollere illam delendo omnino, cum nihil sit ei impossibile, & tamen regulariter non tollit illam, licet gratiam conferat, quando remittit peccata. Si autem aliquando tollat illam; hoc fit ex speciali gratia, non vt concurrit cum sacramento, & ministris ecclesiasticis, nec etiam, vt per se dimittit peccata, sed tanquam ex lu perabundanti, & quasi ex priuilegio istud bonum nobis præstant. Sicut, cum Deus facit aliquem impeccabilem confirmando eum in bono, quod pure ex priuilegio est. Ratio autem quare Deus dimittendo ista peccata, non tollit istam pronitatem communiter est duplex: prima, & præcipua est, quia Deus iustificans hominem tollit per gratiam id, quod secutum est ex actu, in quantum est inordinatus, & est peccatum. Et sic sunt macula, & offensa, & reatus, & tenebræ interiores, quæ omnia tolluntur cum homo ad Deum conuertitur, & ipse ei gratiam infundit. Pronitas autem ad peccandum non cauatur ex actu peccati, in quantum peccatum est, scilicet, vt est deordinatus siue contra aliquam legem, sed cauatur naturaliter in quantum naturale est, ex quolibet actu gigni dispositionem ad actus alios eiusdem speciei 2. Ethicor. & nihil est magis in speciebus virtutum quam vitiorum. Ipsum autem, quod naturaliter causatur, naturaliter potest destrui, & non oportet destrui per actum Dei. De macula, & reatu, & offensa secus est, quia per actum hominis non causantur naturaliter, ideo per nullum actum hominis contrariam tolli possunt, & ob hoc necesse est, quod per actum Dei infundentis gratiam tollantur. Ista autem pronitas ad peccandum, siue sit habitus, siue dispositio, causatur naturaliter per assuetudinem, ideo potest tolli naturaliter per assuetudinem, ad contrarium, Deus ergo non tollit hæc, sed relinquit nobis, vt nos ipsi nitamur in contrarium, & per nos ipsos naturaliter tollamus illam pronitatem.

C Secunda causa est, quia Deus id, quod agit iustificando impium, est infundere gratiam, & per illam peccatum remittitur, & impius fit iustus, ideo necesse est, quod omnia, quæ repugnant formaliter gratiæ gratificanti, & secuta sunt ex peccato, tollantur tunc, quia alias esset ponere duas formas contrarias simul in eodem vel priuatione oppositas, quod est impossibile, & naturaliter contraria se expellunt. Si autem aliquid secutum est ex peccato, etiam in quantum peccatum est, & illud non directe repugnat gratiæ gratificanti, illud manet sæpe cum gratia, & non tollitur per iustificationem impii.

De primo patet, quantum ad maculam, quia cum sit priuatio gratiæ impossibile est, illam manere collata gratia, tolluntur ergo omnes maculae peccatorum per gratiam. Idem

D est, de offensa, quæ tollitur per gratiam adhuc magis directe, quam macula, quia offensa formaliter opponitur gratiæ. Quia per hoc aliquis dicitur alteri offensus, quod repellit eum à gratia sua, vt ait Sanctus Tho. 3. parte summæ, q. 86. art. 2. in corpore, ideo tollitur per gratiam. Idem est de reatu penæ: ipsa namque pena secundum se non repugnat gratiæ, quia stat hominem esse in gratia, & sustinet multas penalesitates, sicut erat de sanctis, & quotidie accidit: sed repugnat gratiæ penæ æternæ. Non quidem formaliter, vel naturaliter: sed ex lege Dei, qui illa pena pro nullo statuit nisi pro inimico: quia qui est in gratia non est inimicus: non potest esse reatus, vel obligatio penæ æternæ, cum gratia; ideo gratia à Deo collata ad iustificationem impii etiam ipsum reatum penæ æternæ aufert. De secundo patet, quantum ad reatum penæ temporalis. Nam pena absolute, & etiam pena temporalis non opponitur gratiæ gratificanti. ideo postquam Deus dimittit homini peccata conferendo gratiam, adhuc relinquit eum obligatum ad penam temporalem, vt ait Sanctus Tho. 3. parte summæ. q. 86. art. 4. per forum, & prima secundæ. q. 87. art. 6. per totum. Ita etiam est de pronitate ad peccandum, siue sit habitus siue dispositio, quia non repugnat gratiæ, & potest homo stare in magna charitate manentibus his: ideo non tolluntur à Deo hæc cum gratiam infundit. Et patet hoc, quia laus, & vituperium in nobis est propter actus, & non propter habitus, & mereri & demereri in actu est, & non in habitu, nec dispositione. Sic enim est etiam in moralibus, quia propter actus est honor, & præmium, & non propter habitus: primo Ethicor. scilicet. In olympiadicis non fortissimi quique, sed pugnantes coronantur. Et sic poterit aliquis habere malum habitum, & facere bonum actum, & merebitur: & è contrario aliquis habebit bonum habitum, & faciet malum actum, & demerebitur. Patet hoc in homine, qui semper fuit malus, & nunc conuertitur ad Deum. Nam per primum actum conuersionis est in charitate, & Deo acceptus mereatur, & tamen iste habet omnes illos habitus malos, quos prius habuit. Nam cum sint habitus, & gignantur per plures actus, non poterunt deleri similiter, nisi per multos actus contrarios. Sic etiam aliquis male operans est inustus, & luxuriatur, & tamen est temperatus. Patet de illo, qui semper fuit bonus, & postea peccat. Nam in primis peccatus manet adhuc in bonis habitibus, qui non possunt per vnicum actum deleri, & sic non est necesse, quod per infusionem gratiæ à Deo tollatur pronitas ad peccandum, quia non opponitur gratiæ: vnde aliquando tollitur non collata gratia, & aliquando collata gratia non deletur. De primo patet, vt si quis peccat mortaliter circa auaritiam, & postea non redeundo ad Deum, peccat circa prodigalitem, quæ sunt vitia opposita, tollitur pronitas, quæ prius erat circa auaritiam, & inducitur pronitas ad contrarium, & tamen in his non interuenit gratia, sed transitur de malo in malum. Et sic non oportet quod pronitas ad peccandum tollatur per gratiam, cum æqualiter possit tolli per aliud vitium. De hoc Sanctus Tho. prima secundæ. q. 86. art. 1. in 3. arg.

E Ratio autem quare per clauis sacerdotales non tollatur pronitas consecuta ex peccato est prima, supra assignata, scilicet, quia pronitas ista causatur naturaliter: clauis autem sunt contra illud, quod causatur directe ex peccato in quantum est peccatum: ideo per clauis, nec tollitur ista pronitas, nec minuitur. Alia ratio secunda, scilicet, quod ista pronitas non repugnet gratiæ, non facit ad propositum, quia per clauis non tollitur solum quod gratiæ repugnat, sed etiam quod non repugnat illi. Nam pena temporalis debita pro peccato post contritionem non repugnat aliquo modo gratiæ, & tamen tollitur, vel minuitur per actum clauium sacerdotium. Solum ergo non tollitur, quia naturaliter causatur, & non directe ex peccato, in quantum est peccatum: & propter hoc non solum non tollitur illa pronitas per gratiam iustificantem, sed etiam est magna difficultas post confessionem, & absolutionem vitæ contra illam pronitatem. Hoc est autem, quia illa pronitas quasi naturalis est inclinatio cum causetur ex consuetudine, & consuetudo est altera natura. 7. Ethic. ideo sicut resistere naturali inclinationi est magna difficultas, ita resistere tali pronitati. Sic dicitur Ier. 13. Si potest Æthiopus mutare pellem suam, & pardus varietates suas, & vos poteritis bene facere, cum didiceritis malum, q. d.

A sicut est impossibile Aethiopi mutare pellem suam, & pard o
varietatem, quia ista naturalia eis sunt ita & vobis est diffi-
cile bonum facere, cum malum sit in vobis quasi connaturale,
quia illud didicistis per assuetudinem.

CAPVT VI.

*In quo ostenditur de modo loquendi circa peccatum, & quare nemo
absoluatur à culpa, & quare non à pœna, & in quo sensu possit con-
cedi, quod absoluatur quis à culpa, & à pœna.*

Nunc considerandum est de principali, scilicet, quo mo-
do à culpa necessario absoluitur, nec etiam à pœna: sed
aliud est à quo homo proprie absoluitur, quando ei peccata
dimituntur. Pro quo sciendum, quod scriptura sacra nun-
quam vtitur isto modo loquendi, scilicet, quod quis absol-
uatur à culpa: vtitur autem istis verbis circa peccatum, scilicet,
dimittere, & auferre, & remittere, & tollere, & delere, &
relaxare, & donare. De 1. patet Marci. 1. Cum Christus dixit,
Fili dimitte tibi peccata tua. Et Iudæi dixerunt, Quis po-
test peccata dimittere, nisi solus Deus? Et Christus iterum di-
xit, Quid est facilius dicere paralytico: dimitte tibi pec-
cata tua, an dicere, surge, & c. idem Matthæi. nono & Lucæ
quinto.

De secundo patet, quia dicitur Exo. 34. scilicet, Qui custo-
dis misericordiam in millia, qui auferens iniquitatem, & scele-
ra atque peccata. Et iterum ibi: Si inueni gratiam in oculis
tuis, obsecro te, vt gradiaris nobiscum: populus enim duræ
ceruicis est, & auferas iniquitates nostras atque peccata, nos-
que possideas. Et Num. 14. dicitur: Dominus patiens, & multa
misericordiarum, auferens iniquitatem, & scelera.

De tertio patet Matth. 9. scilicet. Confide fili remittuntur
tibi peccata tua. Idem Luc. 5. & Io. 20. dicitur: Quorum re-
miseritis peccata remittuntur eis. Et Matth. 12. dicitur, Omne
peccatum blasphemiarum remittetur hominibus: spiritus autem
blasphemiarum non remittetur: & quicumque dixerit ver-
bum contra filium hominis remittetur ei: qui autem contra
Spiritus sanctum non remittetur ei nec in hoc sæculo, nec
in futuro. Et ex hoc venit remissio peccatorum, quam dici-
mus fieri per Christum benedictissimum. Act. 10. scilicet,
Huic omnes prophetae testimonium perhibent, remissionem
peccatorum accipere per nomen eius. Et ad Heb. 9. scilicet,
Omnia pene in sanguine mundantur secundum legem, &
sine sanguine non fit remissio peccatorum. Et Mar. 1. dicitur,
Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum
pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

De quarto patet Ioan. 1. scilicet, Ecce agnus Dei: ecce qui
tollit peccata mundi. Et Isai. 53. Et ipse peccatum multorum
tulit, & pro transgressoribus rogauit. Licet hic posset accipi
tuli, scilicet, tolerauit pœnam pro peccatis nostris, & illud
non est tollere nobis peccata, sed soluere precium pro pecca-
tis nostris, per quod possunt peccata tolli. Et auferri pec-
cata, & tollere idem sunt, & secundum eandem rationem im-
portatur res ista sub vtroque verbo.

De quinto, scilicet, delere patet, Isai. 43. scilicet, Ego sum,
qui deleo iniquitates tuas propter me. Et Actu. 3. dicitur: Pœ-
nitentini igitur, & conuertimini, vt deleantur vestra peccata.
Et ad Colos. 2. dicitur. Delens quod aduersum nos erat chiro-
graphum decreti, quod erat contrarium nobis. Et istud est
delere peccata, quia chirographum illud erat obligatio ad
mortem æternam pro peccato.

De sexto patet, quia dicitur. Relaxa facinora plebi tuæ I-
sraël, id est, remitte peccata populi. De septimo, scilicet, do-
nare, patet, quia ad Col. 2. dicitur: Donans nobis omnia deli-
cta, & delens, quod aduersum nos erat, chirographum de-
creti, id est, remittens delicta. Ista proprie dicuntur de pecca-
tis sine metaphora aliqua. Interdum tamen quis dicitur lau-
ari de peccato, & peccata fieri candida, sicut dicitur Plal. 50.
Asperges me hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super ni-
uem dealabor, & Isai. 1. dicitur. Si fuerint peccata tua, vt
eoccinum, quasi nix dealbabitur. Sed ista est metaphora,
quali peccata essent quædam fordes corporum, vel quædam
corpora immunda, soluere autem non reperitur in scriptura
prædicari de peccatis. Et si sobriiciatur, quod Matthæi 16. dicitur:
Tur: Quodcunque solueris super terram erit solutum, & in ca-

lis, seu in cælo. Dicendum, quod non prædicatur soluere de
peccato, vt aliquod peccatum dicatur solui, sed prædicatur
de homine, ita vt homo dicatur solui de peccato, vel de vin-
culo. Maxime, quia illud, quod soluitur est, quod ligatur, vel
ligari potest, & tamen peccatum non ligatur, sed homo liga-
tur in peccato, vel per peccatum, ideo non est peccatum,
quod soluitur, sed homo de peccato soluitur. Absoluere au-
tem, quantum ad peccata nunquam reperitur in sacra Scrip-
tura, ita quod nec peccata absoluantur, nec aliquis ab eis. I-
sta autem dixi, vt videatur, quod si quis dicat, quod homo nõ
absoluitur à culpa, quod non ideo putetur, quod faciat con-
tra aliquem modum loquendi sacra Scripturæ, cum scriptu-
ra nunquam hoc modo loquatur de peccatis, licet multis a-
liis modis loquatur. Et non solum non esset contra aliquem
modum loquendi repertum in sacra Scriptura, si dicatur, quod
nemo à culpa absoluitur, sed etiam dicendo, quod nemo ab-
soluitur à peccatis, cum in tota sacra Scriptura nunquam re-
periat ista modus loquendi, & tamen concedendum est,
quod homo absoluitur à peccatis, quia propositio est vera, &
proprie secundum rationem terminorum, ista autem non
est propria locutio, scilicet, absoluitur à culpa, vt infra dice-
tur. Considerandum vltèrius, quod de peccatis non est sem-
per vnus modus loquendi quantum ad eorum remissionem
quæ à principio in peccato nihil distinguebatur, iõ cū dimitte-
batur peccatũ nõ dicebatur dimitti culpa, vel offensa, vel rea-
tus, vel aliquid aliud, sed dicebatur sic in cõsũlo, quod patet in o-
mnib⁹ locutionibus supra positis de exemplis S. Scripturæ, in
qbus dicitur dimitti peccatũ, vel iniquitas, aut facinus, nihil
distinguendo in peccato, nisi raro. Et tunc omnes illæ locu-
tiones sunt veræ, & propriæ, quod peccatum dimittatur, vel
remittatur, aut tollatur, vel deleatur, vel esse cesset, vel ab eo
homo absoluitur, quia cum in peccato multa sunt, vna locu-
tio competet propter vnum, & alia propter alterum, & om-
nes erunt propriæ. Secus autem si vellemus inter se distingue-
re ea, quæ in peccato sunt, & de quolibet dicere omnes illas
locutiones, quia tunc quædam essent falsæ proprie loquen-
do. Postea vero procedente tempore, doctores distinxerunt
aliqua in peccato, non, quod illa prius non essent, sed quia à
priori sæculo non considerabantur. Sicut est de scientiis, &
de earum complementis, quæ quotidie inueniuntur, quia
tempus bonus cooperatur est harum, primo Ethi. Et sacra
Scriptura non vtebatur his distinctionibus in peccato, quia
loquitur secundum consuetudinem temporum, & gentium,
in quibus, & quibus datur, vt facilius intelligatur. Isti autem
distinxerunt in peccato culpam & pœnam, & nihil aliud, &
ratio est, quia peccatum malum quoddam est, & tamen ma-
lum rationalis creaturæ sufficienter distinguitur per pœnã,
& culpam, vt probat Sanctus Tho. 2. Sen. di. 35. arti. 1. in cor-
pore. Et dicitur in peccato totum, quod est voluntarium, siue
in quantum est voluntarium aut sequitur directe ex voluntario,
pœna autem dicitur, quod est inuoluntarium, vel in-
quantum inuoluntarium. Et sic dicit Aug. & allegatur ibidẽ
per S. Tho. scilicet, omne malum nostrum est, vel quod agi-
mus, vel quod patimur. Sed malum, quod agimus culpa est,
malum quod patimur pœna est. Isto modo culpa generaliter
sumpta dicit omnia septem à nobis supra posita, scilicet, a-
ctum peccati, & culpam, offensam, maculam, tenebras, rea-
tium, & pronitas ad peccandum, quia omnia ista sunt, quæ
nos agimus, vel directe sequuntur ad id, quod agimus. Pœna
autem sola est extra hæc, quæ inuoluntaria est, quam non a-
gimus, sed patimur. Nec etiam directe ex nostris actibus se-
quitur, sed solum propter ordinationem Dei volentis ordi-
nare culpam per pœnam. Isto modo accipiendo culpam cõ-
cedo, quod Deus absoluit à culpa, & sacerdos etiam ab-
soluit à culpa, & necessario concedendum est, quia est vera,
& propria locutio. Nam cum culpa sic sumpta contineat se-
ptem prædicta, continet inter illa reatum, à quo proprie quis
absoluitur. Immo à nullo alio, nisi à reatu quis absoluitur,
ideo à culpa vere sic homo absoluitur, quia culpa est ipse
reatus. Et dico, quod Deus absoluit hominem à culpa, quia
quando infundit gratiam iustificando impium absoluit à
reatu mortis æternæ, qui reatus isto modo culpa dicitur:
ideo à culpa absoluitur. Sacerdos quoque quilibet auctori-
tate clauium hoc modo absoluit à culpa, scilicet, à reatu pœ-

*Absolu-
tio ex
mendis
ad id so-
li, quod
ligatur,
peccati
non liga-
tur, sed
ligatur, ho-
ligatur.*

*Culpa
includit
omnia,
quæ sũt
in pecca-
to præ-
ter pœ-
nam.*

A *absolutio non tangit culpam si capitur distincta contra sepe quia includit distinctione*
 na temporalis. Nam per auctoritatem clauium, quadam pars pena debita tollitur, quae temporaliter toleranda manebat. Post haec vero procedente magis tempore, doctores inueniunt plures distinctiones in peccato, & ponunt octo, quae nos supra enarrauimus. Et ista octo non sunt a nobis nouiter excogitata, vel adiuuenta, sicut quidam maligni, & immeriti calumniabantur, sed omnia per ipsos veteres, & modernos, & potissime per sanctum Thom. in diuersis locis diisperse posita sunt, vt patuit supra allegando de singulis eorum. Hoc modo accipiendo stricte culpam distinctam contra caetera septem, non est verum, quod homo absoluitur a culpa, immo non est possibile, sed includit contradictionem. Et sic est verum, quod Deus non absoluit a culpa, nec aliquis sacerdos absolueret potest. In hoc autem nemo turbetur de his, qui ad pauca aduertunt, vel modis loquendi grossis dediti sunt. Et pro hoc sciat, quod ego non pono aliquid manere in peccato, vel de peccato, quod non tollatur per Deum, vel sacerdotem, vel poenitentem, aut per se esse cesset, quia alias quocunque de omnibus octo supra nominatis manentem non posset homo consequi vitam aeternam, & tamen multos firmissime credimus affectos fuisse vitam aeternam, & plures quotidie assequi, in qua spe, & nos viuimus, & tamen non est necesse, quod in nihil de peccato manere debet, quod ab omnibus, quae in peccato sunt, homo absolui debeat, quia quaedam sunt quorum conditioni repugnat, quod homo ab eis absoluitur, licet tolli possunt, vel cessare per se. Et cum dicimus, quod Deus non absoluit a culpa isto modo, non est putandum, quod Deus non possit absolueret, quasi ad hoc deficiat ei potestas, cum tamen infinita possit, potissime, quia si culpa aliquid esset, a quo homo absolui possit, aut debeat, nihil facilius erat, quam quod Deus ab illa absolueret, vel illam tolleret. Cum enim quilibet possit dimittere omnia, quae contra eum facta sunt, poterit Deus a fortiori culpam, & omnia, quae contra ipsum facta essent, tollere. Nec etiam est putandum, quod Deus a culpa absolueret possit, & nolit, quia tunc maneret culpa ligans hominem, & sic non possemus habere vnquam vitam aeternam. Sed dicitur, quod Deus non absoluit a culpa, scilicet quia ipsa culpa non est aliquid, de quo homo absolui possit, vel debeat, sicut est verum, quod Deus non potest absolueret lapides de peccato, non quidem quasi Deus non habeat potestatem ad absoluendum quidquid absolui potest: sed quia lapis non potest absolui: nec habet aliquid, de quo absoluitur.

B
C Causam autem, quare a culpa nemo potest absolui, est duplex: prima est, quia non potest quis absolui, nisi ab eo quod est, nam ridiculum esset dici, quod absolueretur homo ab eo, quod nihil omnino est. quia tunc nihil magis esset absolueret quam non absolueret, culpa tamen non manet eo tempore, quo absolutio fit, ergo ab ea nemo potest absolui. Patet hoc, quia absolutio fit per Deum, & fit per sacerdotem, & tamen culpa prius desinit esse quam aliqua istarum absolutio-num fiat. Patet, quia Deus dicitur absolueret hominem a peccato, quando conuertitur per contritionem, & Deus infundit ei gratiam iustificantem, tunc enim non manet culpa, sed iam desinit esse: cum culpa non sit, nisi priuatio circumstantiarum debitarum in esse in actu: siue de ordinatio quaedam, vt supra dictum est. Et ista priuatio fundatur in actu positio tanquam in subiecto proprio: sicut caecitas in oculo, ideo impossibile est, quod maneat ista priuatio, quando non manet actus peccati. Vnde culpa solum manet actualiter quando manet actus, illo autem cessante, culpa iam nihil est, scilicet, nec ens priuatiuum, nec positium, & tamen quando Deus absoluit per contritionem, iam non est actus peccati, sed transiit, & postea homo dolet de illo. Et sic quando Deus absoluit hominem a peccato, iam non manet culpa, ergo non potest homo absolui de culpa. Patet assumptum, quia culpa proprie sumpta non est, nisi illa priuatio circumstantiarum, vt supra diximus. Et hoc tenet sanctus Thom. 2. sent. distinct. 35. artic. 1. in solutione terti arg. cum ait, malum culpa consistit in defectu actus, secundum quod deficit a debito fine, vel debitis circumstantiis. Idem patet per Sanctum Thom. 3. parte summæ. quæst. 86. artic. 4. in solutione primi arg. cum ait, dicendum quod culpa mortalis habet auersionem a Deo, & conuersionem ad bonum commutabile, & tamen auertio, & conuertio sunt ipsa priuatio

D debitarum circumstantiarum, scilicet, in quantum homo auertitur ab eo, a quo non debet auerti, scilicet, a Deo, & conuertitur ad id, ad quod non debet conuerti, scilicet, ad bonum commutabile. Quod autem culpa non maneat tempore, quo Deus hominem absoluit, patet quia Deus absoluit hominem, quando infundit gratiam iustificantem, per quam tollitur macula, vt ait sanctus Thom. prima secundæ. quæst. 86. artic. 2. in corpore. Et sic ante quam Deus maculam tollat, nihil facit de remissione peccatorum, vel absolutione, cum Deus ibi nihil faciat, nisi per gratiam, & tamen quando macula tollitur culpa iam non est, sed esse cessauit, ergo circa culpam Deus nihil agit. Patet hoc per sanctum Thom. prima secundæ. quæst. 87. ar. 6. in corpore, cum ait, dicendum, quod in peccato duo considerari possunt, scilicet, actus culpa, & macula sequens. Et sic post culpam est macula, & non manent ambo simul. Idem patet clarius in corpore eiusdem articuli, cum ait. Vnde macula peccati ab homine tolli non potest, nisi voluntas hominis ordinem diuinæ iustitiæ acceptet, vt, scilicet, vel ipse poenitentiam sibi spontaneus assumat in recompensatione culpa præterita. &c. Et sic patet, quod culpa iam præterita est, quando macula tollitur per gratiam, & ante gratiam nihil Deus operatur in homine poenitente, cum per gratiam ei peccatum remittatur, & ante gratiam nihil sit remissum. Ergo ad culpam tollendam Deus nihil operatur, sed ante operationem eius ipsa esse cessat, ergo Deus non absoluit a culpa.

E De sacerdotibus autem, quod non absoluant a culpa est magis clarum, quia absolutio sacerdotalis est post absolutionem Dei, scilicet postquam homo doluit de peccato, & confessus est illud, & tamen Deus non absoluit a culpa, vt dictum est, quia illa esse desinit antequam Deus absoluat hominem a peccato, ergo a fortiori sacerdotes ab illa absolueret non poterant. Hoc quidem non ex defectu potestatis clauium, sed quia culpa iam esse desinit, & claus non possunt habere actum suum super non ens simpliciter, sed super ens aliquo modo. Istam quoque sententiam tenet sanctus Tho. 4. sen. di. 14. q. 1. arti. 6. nam cum arguit, quod poenitentia non possit esse de peccatis, quia præterita sunt, responderet in solutione terti ar. quod fit poenitentia de eo, quod præsens est, quia quamuis peccatum sit præteritum quantum ad actum, tamen quantum ad effectum, vel reatus, vel macula, vel offensæ diuinæ manet.

F Si ergo homo non poenitet de præterito, sed de præsen- ti etiã & a fortiori non absoluetur de præterito, sed de eo quod manet. Etiam ex ipsa litera sancti Tho. apparet, quod quando facimus, vel facere possumus poenitentiam de peccato non manet culpa, quia ipse enarrat ibi ea, quae de peccato manent & inter illa non ponit culpam, sed solum maculam, offensam & reatum. Et dicit quod post actum peccati ista manebant, in quo inuit, quod culpa non manet post actum peccati, sed cum actu esse desinit, quia fundatur in eo sicut accidens priuatiuum in eo, cuius est. Et hoc modo non solum absoluitur quis a culpa, nec deletur, nec tollitur, nec dimittitur, nec auertitur, quia istud fieret per Deum, vel per sacerdotem, quia nullus alius ibi operatur, & tamen culpa desinit esse antequam Deus aliquid operetur circa peccatorem, qui conuertitur, & antequam sacerdos operetur, vt supra probatum est, ergo nec tollitur nec dimittitur, nec auertitur per Deum aut sacerdotem, sed ipsa esse cessat ante operationem istorum. Quo autem sanctus Th. dicit saepe culpam remitti a Deo, dicitur infra. Secunda ratio quare a culpa nemo absolui potest, est, quia tollere vel absolueret dicit secundum propriam rationem tollere vinculum, sed ipsa culpa non dicit rationem vinculi, sed potius priuationem quandam, ergo a culpa nemo absoluitur. Ideo etiã si culpa maneret post actum peccati, quando Deus infundit homini gratiam a non absolueretur homo a culpa, sed remitteretur, vel tolleretur, sicut dicimus de offensa, & macula, quae manent. Prima pars patet, quia soluere, vel absolueret, & ligare opponuntur. Matth. 18. quod cunque ligaueritis, erit ligatum. Idem Matth. 16. & tamen ligare est ponere vinculum, ergo soluere, vel absolueret est tollere vinculum. Idem patet Tobiae tertio, scilicet, peto Domine, vt de vinculo improperii huius absoluas me. Et sic dicitur homo absolui de peccatis in quantum peccata sunt quaedam vincula, vel in eis sunt aliqua vincula, sic patet Prouerbia. 5. scilicet, iniquitates suae ca-

A piunt impium, & funiculo peccatorum suorum quisque constringitur. Eadem est sententia Magistri 4. Sen. dist. 18. c. 2. sc. Video quo vinculo eum ligat, sc. temporalis pœnæ, sed non video à quo eum absoluat, sc. vinculo, & ideo quæro, ante pœnitudinem quippe cordis anima reatus maculam habet, & fœtorem peccati, atque æternæ vltionis vinculo ligata existit. Idem tenet Sanctus Thomas 3. parte summæ q. 84. artic. 3. in corpore, cum ait: sacramentum pœnitentiæ non consistit in consecratione alicuius materiæ, nec in vsu alicuius, & ceter. sed magis in remotioe alicuius materiæ, sc. peccati, prout peccata dicuntur esse materia pœnitentiæ, talis autem remotio peccatorum signatur à sacerdote, cum dicitur: ego te absoluo. Nam peccata sunt quædam vincula, secundum illud Prou. 5. iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum quisque constringitur.

Secunda pars, sc. quod culpa non dicat aliquod vinculum, patet, quia culpa dicit priuationem circumstantiarum debitarum in esse, vt supra dictum est; dicit ergo rationem priuationis, & non rationem vinculi, maxime, quia priuatio non est ens posituum, sed priuatiuum, vinculum autem est ens posituum, siue sit ens reale, siue sit ens rationis, ideo à culpa non posset quis absolui, etiam si illa maneret tempore, quo homo absoluitur à Deo de peccato, vt dictum est. De pœna etiam dicendum, quod non potest quis absolui à pœna propter duas rationes supra positas, de culpa, quæ quasi pœnæ conueniunt. De prima patet, nam dicebamus de culpa, quod nemo ab ea absolui potest, quia illa iam non est, quando Deus aut sacerdos hominem absoluit, sed præterit, è contrario de pœna dicitur, sc. quod homo non possit absolui ab illa, quia quando à Deo, aut à sacerdote absoluitur, pœna nondum est, nec æterna, nec temporalis, absolutio tamen non fit de eo, quod nihil omnino est. De secunda ratione patet, quia sicut non potest quis absolui à culpa, quia illa non dicit rationem vinculi, ita nec poterit absolui à pœna, quia pœna non dicit rationem vinculi, nec pœna est vinculum, sed ad pœnam est vinculum, sc. obligatio quædam ad tolerandum eam. Solus autem reatus in peccato est, à quo absoluitur, quia isti competunt duæ conditiones necessariæ de absolutione, scilicet, quod maneat eo tempore, quo Deus, vel sacerdos absoluit, & quod dicat rationem vinculi. Primum patet quia reatus manet, quando homo pœnitent de peccato, vt ait Sanctus Thomas 4. Sen. di. 14. q. 1. art. 6. in solutione tertii arg. Nunc sic manet, quando Deus hominem absoluit, & ab ipso reatu, sc. mortis æternæ Deus absoluit proprie. Manet etiam reatus tempore, quo sacerdos absoluit, quia manet reatus pœnæ temporalis. Vt à parte illius absoluit sacerdos, vt ait Sanctus Thomas 2. Sent. dist. 42. artic. 2. & prima secunda q. 87. art. 6 & tertia par. sum. q. 86. ar. 4. & 5. per totum. Secundum patet, quia reatus proprie dicit rationem vinculi, cum nihil aliud sit reatus, nisi obligatio ad pœnam, vt S. Thomas 2. Sen. dist. 42. ar. 2. in corpore, & in 2. art. in contrarium. obligatio autem est vinculum, quia obligatio est magna, vel talis ligatio, & à ligando dicitur. Item quia vt ait S. Thomas 3. parte summæ q. 84. art. 3. in corpore, à peccatis dicitur homo absolui, in quantum peccata sunt quædam vincula, & tamen in omnibus, quæ sunt in peccato, sc. octo supra enarratis nihil est, quod habeat, vel dicat rationem vinculi, nisi reatus, ideo ab eo solo homo absoluitur, siue à Deo, siue à sacerdote. Istum modum loquendi seruat semper Magister 4. Sen. dist. 18. Nam cum loquatur de diuersis, quæ sunt in peccato, nunquam de aliquo eorum dicit, quod homo ab illo absoluitur, nisi de debito mortis æternæ. Nam de hoc dicit ligare & soluere, & tamen debitum mortis æternæ nihil aliud est, quàm reatus vel vinculum, sic etiam ipse dicit vocans eum vinculum æternæ mortis. Patet, cum dicitur, ante pœnitudinem quippe cordis anima reatus maculam habet, & fœtorem peccati, atque æternæ vltionis vinculo ligata existit. Et iterum, ea. di. c. 2. dicitur, vt maculam abstergat, vel debitum æternæ mortis soluere valeat. Et iterum ibidem, l. cum peccator ligatus teneatur mētis cōtagione, & debito æternæ pœnæ, alterum curari per Deum, alterum solui per sacerdotem, scilicet debitum solui, vel absolui alicum ab eo. Et iterum ibi, scilicet debitum verò pœnæ æternæ soluere cōcessit sacerdotibus. Et hoc sæpe dicit. De aliis autem, quæ sunt in peccato, scilicet, macula, offensa, tenebris, non dicit soluere, vel absolui, sed purgare, emundare, tollere, & remittere

& sic absolutio de solo reatu dicitur. Sed obiicietur, quod sæpe dicunt doctores aliqui, vel saltem vulgares, quod absoluat Deus hominem à culpa, vel sacerdos.

Dicendum, quod si proprie consideretur significatio horum terminorum, scilicet absolui à culpa, non debet vllō modo concedi, quod à culpa quis absoluebatur, sed illi, qui large accipiunt istos terminos concedunt, ideo Sanctus Th. quasi nunquam dicit, quod absoluitur homo à culpa, vel quod Deus absoluat hominem à culpa, sed quod culpa remittatur per Deum, vt patet per beatum Th. 3. parte summæ q. 86. art. 4. & 5. & 6. per totum, & in aliis locis.

Dicendum tamen, quod aliqui concedunt, quod homo absoluitur à culpa, secundum quod culpa æquiuoce sumitur. Nam vno modo accipitur culpa pro toto, quod est in peccato præter pœnam, eo modo, quo malum humanum dicitur gignitur sufficienter per pœnam, & culpam, vt ait Sanctus Th. 2. Sen. di. 35. art. 1. in corpore. Et sic culpa includit septem, quæ sunt in peccato, scilicet actum, culpam, offensam, maculam, tenebras, reatum, & pronitatem ad malum. Et tunc simpliciter concedendum est, quod homo absoluitur à culpa per Deum, & per sacerdotem, quia in culpa sic sumpta aliquid includitur, à quo homo proprie absoluitur, scilicet, reatus. Et hoc modo etiam dicimus, quod homo absoluitur à peccato, quia licet non absoluitur ab omnibus, quæ sunt in peccato, absoluitur ab aliquo, quod est in peccato. Et est istud imperfectio absolutionis, quia perfecta absolutio est, quando homo absoluitur ab omnibus, quibus tenebatur ligatus, & tamen in peccato, licet multa sint, non tenetur homo ligatus omnibus, sed solum est formaliter ligatus per reatum, quia ipse est obligatio quædam, vt sæpe dictum est, ideo absolui ab illo est perfecta absolutio. Alio modo potest dici, quod dicitur homo absolui à culpa, ita quod culpa accipiatur non pro culpa proprie dicta, sed pro macula, & pro reatu. Et satis proprie dicitur, quia saltem ipsi reatui conueniat, quod ab eo homo absoluitur. Sic exponit Magister istam propositionem, vel dictum, scilicet, absolui à culpa. 4. Sen. dist. 18. c. 2. cum dicit, sed queritur vtrum à peccato absolui valeat sacerdos, id est, à culpa, vt culpa maculam abstergat vel debitum æternæ mortis soluere valeat. Et isto modo ego quoque concedo absolui hominem à culpa, sed non est culpa proprie dicta ipsa, à qua absoluitur hic.

Aliter potest dici, quod absoluitur quis à culpa, accipiendo culpam pro solo reatu à quo proprie homo absoluitur, & quia consueuerunt doctores accipere culpam pro reatu, & è contrario, concedunt hominem absolui à culpa, id est, à reatu, patet hoc per Magistrum 2. Sen. di. 42. cum dicit. Reatus autem multipliciter in scriptura accipitur, scilicet, pro culpa, pro pœna, & pro obligatione pœnæ temporalis, vel æternæ. Idem Sanctus Th. e. di. arti. 2. in corpore, cum ait. Reatus nihil aliud est, quam obligatio ad pœnam, & quia hæc obligatio quodammodo est media inter pœnam, & culpam, ex eo, quod propter culpam aliquis obligatur ad pœnam, culpa vel pœna reatus dicitur, sic ergo dicitur quis absolui à culpa, id est, à reatu caulato per culpam, quia reatus vocatur culpa, & hoc modo ego quoque concedo hominem absolui à culpa per Deum, vel per sacerdotem. id est, à reatu. Accipiendo autem culpam proprie, vt distinguitur contra alia, quæ sunt in peccato, non debet concedi, quod homo absoluitur à culpa, quia non solum est falsum, sed est impossibile, vt supra declaratum est per duas rationes. Et sic stat conclusio ista in veritate, scilicet, à pœna Deus non absoluit, & etiam non absoluit à culpa, nec aliquis sacerdos potest absolui ab aliquo horum, sed illud à quo sacerdos absoluit, & Deus est solum reatus, de nullo autem alio, quod in peccato fit absolutio. Sed obiicietur, quod non possit intelligi absolui à culpa, id est, à reatu, cum possit aliquis absolui à culpa, qui non absoluitur à reatu. Sic patet per sanctum Th. 3. parte summæ q. 86. art. 4. vbi querit an remissa culpa per pœnitentiā maneat reatus pœnæ, & determinat quod sic, ibi, & sequen. art. ergo absolutio à culpa, vel remissio eius distinguitur ab absolutione, & reatu. Dicendum, quod à culpa proprie sumpta non potest fieri absolutio, nec fit remissio eius, sed per se cessat, antequam Deus vel sacerdos aliquid operetur circa pœnitentem, supra declaratum est. Et cum Sanctus Thomas distinguit culpam, & reatum. Dicendum, quod non accipitur ibi culpa stricte,

Abso-
luto est
litem reu-
tiss.

Malum
duplex
pœnæ
ceteri p
simul.

E

F

Abso-
luto
litem reu-
tiss.

A & proprie, sed solum pro reatu pœnæ æternæ. Et quando ille remittitur, dicitur remitti culpa, quia ille est directus effectus culpæ, vt ait ipse Sanctus Thomas 2. Sen. di. 43. arti. 2. & quando ponitur reatum intelligit de reatu pœnæ temporalis. Et tunc verum est, quod remissio reatu pœnæ æternæ non est remissus reatus pœnæ temporalis, vt declaratur in allegato arti. 4. & 5. sequenti. Aliter potest dici, & magis conformiter ad intentionem Sancti Thomæ, scilicet, quod non accipit ibi culpam pro culpa, sed pro macula, quæ etiam sequitur ex culpa, & vocatur macula culpæ, vt ait Magister 4. Sen. di. 18. capitulo. 2. Et reatus accipitur pro obligatione ad pœnam temporalem, & ista non remittuntur vnica remissione, sed Deus remittit, vel tollit maculam per gratiam, & adhuc remittit reatum pœnæ temporalis, quod autem sic intelligat Sanctus Thomas patet, quia idem dubium, quasi ab eo discutitur 3. parte summæ quæst. 86. arti. 4. discutitur 4. Sen. di. 18. quæst. 2. artic. 3. & ponuntur, quasi eadem, immo penitus eadem in sententia vtrobique, & titulus quæstionis est secundum alia verba, scilicet, si remittatur peccatum quantum ad maculam, an quantum ad omnem pœnam. Et sic apparet, quod idem est dici hoc, ac si dicatur, an remissa macula remittatur reatus, sicut quæ rebatur in tertia parte summæ quæst. 86. arti. quarto. Et sic patet, quod à culpa proprie dicta non vult Sanctus Thomas, aliquem absolui. Nam etiam remitti non potest. Si autem obiiciatur, quod licet Sanctus Thomas non dicat hominem absolui à culpa, dicit tamen sæpe remitti culpam, vt patet 3. parte summæ quæst. 86. arti. 4. & 5. & 6. & in aliis locis. Dicendum, quod culpa proprie sumpta etiam non remittitur, sed esse cessat, sed Sanctus Thomas accipit culpam pro macula ibi, vt probatum est supra, & interdum pro reatu, & ista remittuntur proprie.

B Cum autem aliqui licet satis grosse, vt supra probatum est, dicant hominem absolui à culpa, & pœna, cum dicere deberent proprie loquendo absolui plenarie, licet improprie loquantur, tamen id, quod significare intendunt verum est, & nos illud concedimus. Nam intendunt significare, quod quando quis absoluitur à culpa, & pœna tollitur ei omnis obligatio ad pœnam, tam ad æternam, quam ad temporalem, ita vt nihil tolerare debeat pœnalitatis in inferno, nec in purgatorio, nec in hoc sæculo pro illis peccatis de quibus absoluitur, factis illis, quæ imponuntur per concedentem talem indulgentiam. Et talis absolutio proprie loquendo vocatur plenaria, scilicet, quia nihil manet, de quo possit iam absolui confessus. Et hoc non fit in absoluteione sacerdotum minorum, quia licet absoluant hominem non plenarie absolunt, cum maneat homo obligatus ad quandam partem pœnæ temporalis, siue purgatoriæ. Ad hoc tamen quod ista propositio sit vera, debet sic intelligi, quod absoluitur quis à culpa, & pœna, id est, à reatu pœnæ æternæ, & à reatu pœnæ temporalis. Et in isto sensu ponit istam quæstionem Franciscus de Mairo. 4. Sen. di. 19. scilicet, An Papa possit absolueri à culpa, & à pœna, & an possit dare indulgentias plenarias. Et verum est, quod potest plusquam plenarias, vt supra probatum est.

C Non ergo habebat quidquam difficultatis conclusio ista, etiam in apparentia visa declaratione, nisi eam maliuoli uolenti oculo conspexissent. Falsa ergo illis videbatur, quia vere falsam eam esse voluissent, aut videri simulabant, vt liberi, & honestius, quod conceperant possent efficere.

CAPITVLVM VII.

In quo ponitur totus tenor illius cedule que presensata fuit ab auctore in iudicio de defensione huius conclusionis.

C O N S I D E R A N D V M autem, quod dum de hac & de aliis duabus conclusionibus impium iudicium ageretur, cum hæc alius grauior, & durior videretur, cedulam quandam, expositiones breues, & confirmationes eius, & confutationes aduersariorum continentem ipsis porrexerunt iudicibus, quam nec approbare quidem voluerunt, ne sibi ipsis obuiarent, nec tamen damnare saltem leui verbo ausi sunt, quia nihil in eam obiici eis facile videbatur, quod eam verisimiliter confutaret. Vt autem nec istud posteros effugiat literis tradendum censui, vt hinc colligi possit an satis prædicta conclusio ab hæresi, & errore, quam a muli af-

D fingere moliebatur, defenderetur. Huius autem de verbo ad verbum forma erat, quæ sequitur, scilicet, In conclusione illa, qua dicebatur à pœna, aut à culpa Deus non absoluit nec aliquis sacerdos absolueri potest, declarantur aliqua, primo, scilicet, quod ista propositio, scilicet, aliquis homo absoluit à culpa, & pœna, non debet concedi. Ratio est, quia iste modus loquendi, non solum non conuenit theologiæ, quæ subtilius, & per terminos magis proprios de singulis rebus disputat, sed etiam non conuenit modo loquendi iuris, quia in cle. vnica de priuile. & in cle. abusionibus de pe. & rem. reprobatum est iste modus loquendi, cum Papa loquitur ibi contra quæstiones & contra quosdam alios dicens. Vt eorum verbis vtamur, qui dicit se absolueri animas à culpa, & à pœna, ergo bene dictum non est. Secundo dico, quod Papa habet potestatem ad concedendas indulgentias in quacunque facultate vsque ad plenariam remissionem peccatorum inclusiue. Habet etiam Papa maiorem potestatem in concedendo indulgentias, quam vsque ad plenariam remissionem peccatorum, sed non exercet eam, nec potest exercere, non quidem ex defectu materiæ. Quod patet, quia Papa habet liberam clauem totius thesauri Ecclesiæ, in quo sunt infinita merita tam passionis Christi, quam supererogationis bonorum operum totius Ecclesiæ: remissio tamen peccatorum plenaria cuiuscunque nostrum, & etiam omnium simul non est aliquid infinitum, sed ad pœnam finitam, & determinatam, quam in purgatorio toleraturi eramus. Ideo quando aliquis vult proprie loqui de plenitudine potestatis Papæ in absoluteionibus & indulgentiis, non debet dicere, quod Papa absoluit à culpa, & pœna, quia istud est dictum improprium, & large positum per terminos alienos, sed debet dicere, quod Papa absoluit plenarie, vel confert indulgentiam plenariam, & hoc satis patet in literis datis in forma ecclesiæ, in quibus non dicitur, quod absoluit à culpa, & à pœna, sed quod concedit plenariam indulgentiam, vel remissionem omnium peccatorum. Tertio accedendo ad declarationem conclusionis, dico quod in peccato nihil debet manere ad hoc, quod aliquis sit plene purgatus dignus ingredi vitam æternam, sed eorum, quæ sunt in peccato quædam per se desinunt esse, alia tolluntur per Deum, alia per ministros ecclesiæ, alia per actum penitentis. Pro quo sciendum, quod in peccato possunt considerari sex, vel septem, scilicet, actus peccati, culpa, offensa, macula, reatus, pœna, pronitas ad malum. Et ista dantur necessario in quolibet peccato, saltem in peccato commissionis. De primo patet, sicut in occidere, & fornicari, in quibus est actus positivus, scilicet, vulnerare hominem, & tangere fœminam carnaliter, quia actus absolute, & in se non sunt boni, nec mali, sed efficiuntur boni, vel mali per circumstantias additas, quod patet, quia alias non possent aliqui in aliquo casu tangere fœminam carnaliter, vel occidere hominem sine peccato, quod falsum est. Secundum est culpa, & ista vocatur quædam priuatio debitæ rectitudinis in actu, scilicet, quia ad hoc quod actus esset bonus moraliter deberet habere quasdam circumstantias bonas regulantes eum, quibus si careat est malus, & sic illa carentia vel priuatio est malitia vel priuatio in actu, sicut in casu dato ad hoc quod tangere fœminam carnaliter sit bonus actus, requiritur quod tangat, quis eam, quam debet, s. uxorem suam, & quomodo debet vel licet, & vbi debet vel licet, sed in loco nec tempore prohibitis, & propter quem finem debet, s. ad prolem gignendam, vel ad reddendum debitum, vel ad mitigandum fomitem, nam propter hoc melius est nubere, quam vri, primæ, Corin. septimo, & sic de aliis circumstantiis requisitis, de quibus Aristot. 3. Ethicorum. si autem ibi omnes conueniant, actus tangendi fœminam erit bonus, si autem omnes deficient, vel aliquid earum actus est malus, non propter aliquid positum, sed propter defectum circumstantiæ, quæ deberet inesse, & illud defectum, vel carentiam siue priuationem vocamus culpam.

F Tertium est offensa Dei, nam quando quis peccat, recedit à Deo contemnendo eum, & legem suam, & adherendo cuidam bono creato, quod homo præponit Deo, & in hoc Deus offenditur, scilicet, quod propter aliquam rem minorem se contemnatur ipse.

Quartum est macula, & ista est quædam deformitas in anima nostra, secundum quod est imago Dei, & ista macula,

A vel deformitas est priuatio pulchritudinis debite inesse. Sicut enim in corpore humano, quod adornatur vestibus cum dantibus illud, quibus si homo careat est deformis, & male apparens, & non est illa deformitas nisi carentia vestium, vel ornatus necessarii, ita est in anima nostra. Nam in ipsa est imago Dei naturaliter, & pulchritudo sua extrinseca est gratia Dei, vel charitas, quam cum habet anima pulchra videtur, sicut homo vestitus. Si autem caruerit illa, erit deformis, sicut homo nudus. Et hoc est in quolibet, quia per quodlibet peccatum tollitur gratia Dei, & tota charitas.

Quintum est reatus, & idem est quod obligatio, nam reatus a reo dicitur, & ista obligatio est in quolibet, & insurgit ex lege Dei. Nam sicut in legibus politicis cauetur, quod si quis occiderit, vel vulnerauerit hominem tali poena plectatur, si quis fecerit contra illam legem est obligatus ad tolerandum poenam illius legis, & ista obligatio non insurgit nisi ex lege, cui dedit vires legislator. Ita in diuinis statutum est quod si quis peccauerit mortaliter puniatur in inferno. Statim ergo ut quis peccauerit, insurgit ei ista obligatio, ut puniatur in aeternum, similis modus loquendi est Gen. 3. scilicet, quacunque hora comederis, morte morieris, i. obligaberis ad moriendum. Iste est intellectus omnium doctorum, & non potest aliter intelligi, quia aliter esset litera falsa.

Sextum est poena correspondens peccato, siue in inferno, siue in purgatorio, siue sit temporalis in vita.

B Septimum est pronitas ad malum, & ista insurgit naturaliter ex peccato, nam teste Arist. secundo, Eth. generationes, & corruptiones habituum fiunt ex eisdem, id est ex similibus scilicet ex hoc quod est iustum facere, efficitur quis iustus, & ex eo quod est expendere decenter efficitur quis liberalis, & sic de singulis. ideo omnis actus generaliter est aggeneratiuus alicuius habitus talis qualis ipse est, & quia interdum non potest ex quolibet actu gigni habitus cum sit qualitas radicata, gignitur saltem dispositio eius ad habitum, ideo distinguit Arist. in prima specie qualitatis habitum & dispositionem, cum ergo quodlibet peccatum sit actus malus, sequitur naturaliter ex illo pronitas ad malum.

Nunc dicendum est, quod omnia ista, quae posita sunt esse in quolibet peccato non pertinent ad aliquam nouam doctrinam sicut quidam calumniantur, sed reperiuntur in sacris doctoribus & etiam in canone sacrae scripturae, de tribus illorum, scilicet, de actu positivo & culpa, & de poena non oportet probare, quia tota scriptura, & omnis modus loquendi plenus est ex his.

C De reatu satis apparet, quia Exo. 33. dicitur quod Deus percussit Hebraeos pro reatu vituli. Doctores etiam vtuntur isto vocabulo, & faciunt distinctionem inter culpam & reatum, ut patet per S. Th. 3. parte summae. q. 86. artic. 4. cum quaerit vtrum remissa culpa per poenitentiam, maneat reatus poenae. De offensa Dei patet satis manifeste: quia Deus saepe per prophetas vocat peccata offensiones suas, sicut patet Psal. 94. scilicet, quadraginta annis offensus fui generationi huic, id est, offensus fui ab ista Iudaeorum generatione. Doctores dicunt quod in quolibet peccato mortali in quantum est ibi auersio a bono incommutabili est ibi offensa Dei, & ita saepe dicit Sanctus Thomas, & omnes alii Doctores vbicunque loquuntur de materia poenitentiae.

De macula autem satis apparet per Magistrum. 4. Sen. dist. 18. in principio, & 2. Sente. dist. 42. vbi non solum ponit de macula, sed etiam de culpa, & de poena, & de reatu, & fere de omnibus, quae assignata sunt a nobis. His visis dicendum est, quod quaedam istorum, quae sunt in peccato non absoluntur, nec tolluntur, sed per se esse cessant. Primum enim, scilicet, actus positius non dimittitur, nec ab illo quis absoluitur, quia irrisorium est dici, quod quis absolueretur ab actu positivo fornicandi, vel ab actu occidendi, quia ille non manet, & nihil omnino est tempore eo quo Deus per contritionem dimittit peccata, vel debet nos absolueri, vel sacerdos absoluit in sacramento.

Secundum etiam, scilicet, culpa non dimittitur, nec aliquis absoluitur ab illa, quia vt supra dictum est culpa non est nisi priuatio debite circumstantiae in actu, & est accidens priuatiuum actus, sicut caecitas est accidens priuatiuum oculi, & tamen actus positius transfuit, quia non durauit nisi per momentum, vel paruo tempore ita culpa non manet nisi per

momentum. Et sic impossibile est, quod culpa tollatur, vel dimittatur, vel absoluitur per Deum, non quidem quasi Deus non possit tollere, vel nolit tollere, sed quia antequam conuenerat homo ad Deum per contritionem, & Deus infundat ei gratiam culpa definit esse.

Quaedam sunt in peccato, quae tolluntur, & alia a quibus absoluit. Nam offensa, & macula tolluntur per Deum cum infundit gratiam peccatori. Offensa quidem tollitur, quia offensa est, secundum quam homo est inimicus Deo, & ista manet semper quandiu homo est in peccato, & cum Deus infundit gratiam tollitur offensa, quia per gratiam fit homo gratus Deo, & reconciliatur sibi, & sic tollitur inimicitia, quia impossibile est hominem esse simul gratum Deo, & inimicum sibi, quia includit contradictionem. Macula etiam tollitur per Deum quando infundit gratiam, eo quod macula, vt dictum est nihil aliud est quam priuatio pulchritudinis in anima, quae pulchritudo est per gratiam, ideo impossibile est, quod adueniente gratia maneat macula, sicut impossibile est, quod aduenientibus vestibus, maneat nuditas. Aliquid est, a quo Deus absoluit, scilicet, reatus, quia absolueri proprie, secundum naturam termini dicit tollere vinculum. Reatus autem est obligatio, vel vinculum, ideo proprie a reatu mortis aeternae absoluitur homo a Deo per contritionem. De ministris autem est dicendum, quod quaedam tollunt, & a quodam absolunt. Nam postquam aliquis absoluitur a Deo a reatu mortis aeternae, manet reatus ad quandam poenam temporalem, & minister ecclesiae quicunque virtute clauium tollit reatum cuiusdam partis poenae istius, quae poena quanta sit, quae tollitur per clauis ecclesiae sacramento poenitentiae nullus nouit nisi Deus. Si autem sit Papa ille qui absoluit potest absolueri a toto reatu poenae purgatoriae, vel temporalis, ita quod nihil maneat tolerandum peccatori, & in isto casu primum dicitur Papa dare absolutionem plenariam, vel indulgentiam plenariam, scilicet, tollendo totam poenam purgatoriam, scilicet, absolueno a reatu totius poenae purgatoriae. Et non est dicere, quod Papa absoluat a culpa, & a poena, quia istud est improprie, & large dictum, sed quod plenarie absoluat. De poena autem dicendum, quod ministri ecclesiae non absolunt ab ea, sed dimittunt illam, vel tollunt, scilicet, tollunt obligationem ad poenam. Et in hoc non est differentia nisi velle loqui proprie, vel large. Nam quomodo cum accipitur, poena non debet manere: & tamen dici, quod poena tollatur est proprie dictum. Dici autem, quod a poena quis absoluitur a Deo, vel a sacerdote, est improprie, vel large dictum, quia absolueri dicit proprie rationem vinculi: ab eo autem, quod non est vinculum non potest quis proprie absolui: poena tamen non est vinculum, sed id, ad quod est vinculum. Nam obligatur homo ad poenam: necesse est tamen differre obligationem & id, ad quod est obligatio, quia obligatio pertinet ad relationem: id autem, ad quod est obligatio, pertinet ad alterum genus praedicamenti, vt si sit poena, vel pecunia, vel aliquis actus. Ex praedictis patet, quod conclusio ista est vera in terminis suis, & sunt termini propriissime positi, scilicet, quod Deus non absoluit a poena, nec a culpa, sed solum a reatu propter causam supra dictam: tollit tamen offensam, & maculam, sicut supra dictum est: sacerdos autem non absoluit a poena, nec a culpa, sed solum a quadam parte reatus poenae, vel a toto reatu si est Papa, poenam autem dimittit, vel tollit consecutiuie, quia ablato reatu, vel obligatione ad poenam, impossibile est manere poenam in re vel in spe. Nunc autem respondendum est ad id quod communiter dicitur, scilicet, quod Deus absoluit a culpa, & interdum a poena, & quod sacerdotes absolunt a poena, & est dicendum, quod istud est large dictum. Nam cum doctores aliqui dicunt, quod Deus absoluit a culpa, accipiunt culpam pro offensa Dei, & pro macula, & interdum pro reatu, & satis conuenienter dictum est, scilicet, quod ista tria, macula, offensa, reatus sunt effectus culpa, & fit denominatio per causam, ita quod effectus accipiat nomen cause, sicut frequenter iura faciunt, & modus loquendi vulgaris. Cum autem dicitur, quod sacerdos absoluit a poena, intelligitur, id est, a reatu poenae, quia absolueno a reatu dimittit poenam. Et iste modus loquendi est satis conueniens, quia cum reatus non sit nisi ad poenam, accipitur vnum pro altero, quia etiam secundum Arist. vbi vnus propter alterum, vtrobique tantum vnum. Est etiam alia ratio quare

A Ecclesia accipit pœnam pro reatu pœnæ, scil. quia vult loqui clariori modo, quo potest: & tamen clarius est dicere pœnam quam reatum, quia omnes homines cognoscunt, quid sit pœna. Quid autem sit reatus, non cognoscunt, quia reatus pertinet ad relationem, & ratio inter omnia prædicamenta habet minimam entitatem. Sed aliqui obiciunt, quod non liceat mihi facere tales expositiones, sed quod verba Ecclesiæ, quæ communiter dicuntur, teneantur proprie. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia interdum cogimur exponere scripturam in alio sensu, quam verba sonant in cortice, sicut illud Proverb. 15. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos. Et illud Psal. 33. Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum: vultus autem Domini super facientes mala. Et tamen constat, quod Deus nec habet vultum, nec oculos, nec aures, sed aliter intelligendum est. Sic etiam sæpe in nouo Testamento iuxta illud Matt. 3. & Lucæ 3. sc. Ipse baptizat vos in Spiritu S. & igne: & tamen baptizatus Christi non est in igne, & sic etiam de infinitis aliis. Sed respondent aduersarii dicentes, quod istud verum est in dictis S. Scripturæ, quæ necesse est interdum exponi aliter quàm sonant, vt vera sint: dicta tamen doctorum, & dicta communia Ecclesiæ non debent exponi aliter, quam sonare videantur, sed quod maneant in terminis suis. Quod tamen Deus absoluat & sacerdos à culpa, est dictum commune doctorum, & dictum Ecclesiæ: ideo quod debeat sic materialiter accipi, vt iacet. Sed dicendum, quod non stat, quia falsum præsupponitur: nam interdum dicta communia Doctorum, & Ecclesiæ necesse est exponi in alio sensu, quam sonant. Sicut patet, quia Doctores consentunt istam propositionem, scil. Deus fuit heri, & Deus est hodie, & Deus erit cras, nec aliquis negat: & tamen ista propositiones secundum proprietatem terminorum sunt falsa, & hæreticæ, sed exponuntur: Deus fuit heri, & toto tempore præterito, id est, non incepit, vel incipit nunc esse de nouo, & etiam Deus erit cras, id est, Deus non desinit esse hodie, ita quod iam non sit cras. Et ita similes propositiones exponuntur, quia alias non essent veræ. Et exponit eas Hieron. sic & recitat illud Magister 1. Sent. dist. 8. ita igitur quando dicitur: dicta doctorum in cortice literæ non sunt vera, vel non sunt proprie dicta, vel posita, debemus ea exponere eo modo, quo vera sint & proprie dicta, quia sic illi ipsi intelligi voluerunt, licet aliis verbis communioribus, & vñtationibus hoc expresserint: Non quidem quasi ipsi sentirent propria vocabula, quia interdum voluerunt loqui planiori modo, quo potuerunt. Postremo obiciebatur, quod licet prædicta essent vera, & bene dicta, tamen non debebat conclusio poni in talibus terminis, quia erat scandalosa. Dicendum, quod istud scandalum, aut erat literatorum, aut ignorantium. Si literatorum non stat, quia conclusio est vera, & in terminis propriissimis: ideo nullus vir literatus debet scandalizari, sed potius naturaliter gaudere de veritate posita in terminis propriis. Si autem ignorantibus scandalizatur, ego non præstiti causam: quia ego non iui ad prædicandum populo rudi in lingua Italica, vel Hispanica, sed iui ad disputandum cum viris doctissimis, qui de talibus non scandalizarentur. Si autem viri rudes velint legere conclusiones meas, vel audire dicta in disputatione, & ex hoc propter ignorantiam suam scandalizarentur, ex hoc ipsi sunt in culpa, quia se miscent illi rei, quæ ad eos non pertinet. Ita etiam scandalizarentur, si legerent ea, quæ ponit B. Paulus ad Rom. 9. de prædestinatione, & præscientia, & quæ habentur in aliis locis Scripturæ. Similiter si audirent mysteria, quæ loquuntur doctores de Trinitate, & Incarnatione, & Eucharistia, & in aliis materiis altissimis turbarentur: & tamè propter hoc non debent doctores cessare à doctrina & scriptura, sed potius simplices accendi sunt, ne ista audiant, quia non oportet eos sapere, plusquam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem secundum conditionem suam. ad Rom. 12. Hæc autem dicta sunt sub omnibus illis protestationibus, quæ per me præsentatæ sunt supra. Ite est uenerit schedulæ iudicibus præsentatæ, quæ nec approbauerunt, nec reprobare ausi sunt: in suis tamen scriptis eam seruauerunt.

B De cætero ergo mihi satisfactum credo, quoniam harum rerum ordo & veritas per hæc posteros non latebit, vt hæc conclusio quæ ad tempus tres iudices, licet non cõcordi animo aduersarios habuit, de reliquo ab omni ætate & toto sæculo iudicetur.

C Quod attinet ad schedulam, de qua auctor in initio superioris cap. & liam ferunt, in quodam exemplari extare sub huiusmodi verbis: Ad Papam Eugenium.

D DEATRISIMUS Pater: pridie exercitandi ingenii causa, sicut cæteris scholasticis viris solitum est in hac sacra curia, Sanctitati vestræ quasdam conclusiones scholasticæ & disputatiuè tenui, nihil ex me ipso determinare, aut reprobare intendens, nisi quod sacrosancta Romana Ecclesia, & sanctitas vestra determinant, & reprobant. Hoc enim semper mihi propositum fuit, & est: & ego nunquam intendo recedere à veritate doctrinæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Sanctitatis vestræ, & omnia mea dicta semper illi, & Sanctitati vestræ submissi, & semper submissa esse volo, qualitercunque contingat me loqui. Quædam tamen conclusionum mearum vitæ sunt aliquibus non satis consonare doctrinæ communi doctorum. Prima erat, quod peccatum pro nullo statu irremissibile est. In qua ego non volui sentire, quod peccatum in inferno, vel post hanc vitam dimitteretur aliquibus, sed sentio, quod nullum peccatum mortale potest dimitteri homini, nisi in vita, sicut tota tenet Ecclesia. Sed accepi illum terminum irremissibile strictè, scilicet, quod licet peccatum animæ exiit extra vitam nunquam dimittatur: tamen non repugnat ex conditione peccati secundum se posse remitti, licet repugnet ex habitudine animæ, quæ iam est obstinata: etiam repugnet ex ordinatione Dei, qui disposuit, non concurrere ad causandum alicui contritionis cum animabus positæ extra corpus. Si tamen peccatum esse, quod animæ existentes in inferno verè dolerent de peccato suo, scilicet in quantum offenderunt Deum, per illud remitteretur eis peccatum. Et sic non est adhuc peccatum illud secundum se irremissibile, licet certum est, quod nunquam remittetur. Et tales modi loquendi recipiuntur apud omnes viros scholasticos, qualis ego fui disputando ista.

E Alia particula conclusionis huius erat, scilicet à pœna, aut à culpa Deus non absoluit, nec aliquis sacerdos absolueret potest. In qua non intendi, nec nunc intendo negare potestatem Dei, nec sacerdotum in absoluendo, quia alias me oporteret concedere, quod omnes homines qui semel peccassent, nullam possent habere remissionem peccatorum, & quod perirent æternaliter, quod tamen ego negabam, & nego semper. Sed ego concedo, & concessi semper, quod Deus potest absolueret ab omnibus peccatis: Papa etiam potest absolueret ab omnibus peccatis, & potest dare plenariam indulgentiam liberando hominem à tota pœna purgatorii, sc. faciendo, quod non veniat in illam: etiam si multa peccata commiserit. Et hoc est, quod Papa habet clauem liberam super totum thesaurum Ecclesiæ. Concessi enim, & concedo, quod sacerdotes minores possunt absolueret à peccatis, & possunt tollere virtute clauium quandam partem pœnæ purgatorii, ad quam peccator post contritionem & confessionem manebat obligatus. Dixi tamen, quod Deus non absoluebat à pœna, aut à culpa, nec aliquis sacerdos, quia accepi istum terminum, Absolueret strictissime me, & istum terminum Pœnam, & Culpam, strictissime, distinguendo pœnam & culpam à reatu, id est, obligatione, & isto modo dicebam, quod Deus vel sacerdos strictè iudicando absoluit à reatu pœnæ, & non à pœna. Sed quantum ad realitatem idem est vtrunque.

F Nec ego concedo, nec credo, minorem esse potestatem Dei, nec auctoritatem Dei & Ecclesiæ in absoluendo, quam crediderit vique huc aliquis doctor de Catholicis, cuius doctrina communiter teneatur. Et etiam bene concedo istas propositiones quas ipsi dicunt, & Deus absoluit à culpa: Deus absoluit à pœna: etiam sacerdos absoluit à pœna, & omnes similes propositiones in sensu, in quo ipsi accipiunt, non distinguendo pœnam & culpam à reatu omnibus modis, quibus ego distinxi. Si tamen accipiatur strictissime, sicut ego accepi, debet concedi, quod absoluitur quis à reatu solo, & non à pœna, nec à culpa, sed pœna tollitur ablato reatu siue auferendo reatum. Et iste modus loquendi conuenit viris scholasticis, ad quos conuenit strictè loqui de terminis.

F Alia erat conclusio de die mortis Christi, sc. quod non mortuus est die vigesima quinta Martii, sc. die Annunciationis Virginis, sed die tertia Aprilis anno trigemotertio ætatis suæ inchoato. Et ad hoc indutus sum ex duobus principiis Euangelicis. Vnum est, quod Christus mortuus est die Veneris, quia mortuus est luna quintadecima mensis primi Iudæorum die prima Azymorum: & tamen in anno trigemotertio Christi non fuit dies Annunciationis die Veneris, sed die Mercurii. Et non fuit luna quintadecima, sed luna quarta, vel quinta. Sicut apparet necessario per viam astrologicam, & per viam computistarum. Et tamen concurrerant ista duo, scilicet die Veneris, & luna quintadecima in die tertio Aprilis: ideo dixi illa die Christum fuisse mortuum anno trigemotertio ætatis suæ inchoato. Et quia quidam tenent Christum mortuum fuisse anno trigemotertio ætatis suæ inchoato, dicebam, quod illo anno non poruit mori die Annunciationis, quia tunc dies Annunciationis fuit necessario die Iouis: Christus tamen mortuus est die Veneris, & tunc non erat luna quintadecima, sed decima septima. Et propter quosdam alios defectus, qui incidebant vt demonstrari potest manifeste via astrologica. Sed non curauit coram Sanctitate vestra prolongare sermonem. Hæc sunt Pater Beatissime, quæ in prædictis sensu, & sentio: nec tamen intendo deuiare in aliquo à doctrina sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Sanctitatis vestræ, quæ si illud teneret, illud ego teneo, si hoc tenet, istud ego profiteor, sed in omnibus determinationi, & correptioni Sanctitatis vestræ, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ tam in sententia, quam in verbis me submissi, & submitto, à qua nunquam intendo deuiare, sicut nec hucusque aliquando sponte deuiare: nec etiam intendi præiudicare veritati, aut doctrinæ, vel auctoritati quorumcumque melius sentierim, sed omnia salua pace fidei & veritatis dicta sunt.

ALPHONSI TO- STATI EPISCOPI ABVLENSIS

DEFENSORII,

PARS SECVNDA.

PROOEMIUM.

In præfata conclusione quoniam aggrauare cupientibus grauior videbatur, erat quam ea aptior, ut eius occasione rudem plebeculam amulorum meorum iniquitas concitaret, sicut & re ipsa compertum est, breuem schedulam supra scriptam velut eius quendam commentarium iudicibus porrexeram, quorundam indignationem placaturus, aut ut verius dicam, meam innocentiam ostensurus, ipsamque quorundam apertam mendacem iniquitatem ad verendum deducturus, qui non erubuerant alia pro alius in mei grauissimum odium sepe proferre. De aliis autem duabus conclusionibus minor aut nulla sollicitudo mihi erat: sed mihi potius materiam gaudij sepius contulerunt, cum aduerterem aduersarios in has quotidie, quam in præcedentem maiora moliri: Quia tamen mentiebatur iniquitas eis, omnibus suis destituebantur conatibus, ita ut illi se ipsos confunderent, & reuera viam habitaculi civitatis ignorabant.

Cum ergo multorum dierum super eis laboriosas operas perdidissent, quod satis sibi ipsis ad ignominiam cedere arbitrabantur, ne nihil omnino fecisse putarentur, eas præsumptuosas, vel superbas vocauerunt: falsas tamen dicere eas nequaquam ausi sunt: cum tamen per multos dies ante plurimum amulorum ipsorum eas erroneas, & hæreticas a-

peritissime testarentur. Super eis autem ad quorundam potius informationem, quam ad mei defensionem, quæ super hoc opportuna non erat: cum illi eas de falsitate notare non auderent. Et ut huius rei veritas paruulis & indoctis pateat: precibus, immo verius imperio cuiusdam Reuerendissimi Patris, aliquibus placituras declarationes, & aduersariorum confutationes scripsi dirigens eas præfato Reuerendissimo Patri, ut ex proœmiali prælocutione sequenti aperitur.

CAPITVLVM I.

In quo ponitur intentio Auctoris, & dirigitur opus Cardinali sancti Angeli. Qui postea cum esset Sedis Apostolicæ in Vngaria Legatus ibi in bello contra Turcas fortiter pugnans obiit martyrio coronatus.

TANTAM Reuerendissimæ paternitatis vestræ excellentiam veneratus, nec iussa potui, nec debui præterire. Inerat enim altissima iubentis auctoritas, vnde me monebat necessitas obsequendi. Parui igitur præceptis vestris Reuerendissime Pater: sed vtinam tam efficaciter, quam deuotè. Est mihi tamen in hac parte quod doleam, quoniam pauperula mihi efficiendi distributa potestas, votorum magnitudinem non valuit exequare. Non tamen nimis dolendum credidi: nam velut qui ab ipsa rerum parente natura vlla patitur nocumenta, contra quam potentia nulla efficax est, ex hoc non nimis gemendum cenet, sicut si ob eius aduersos mores, aut iniquorum mordacem nimisque efficacem inuidiam vlla quæuis euenisset calamitas: nõ secus ego. Nam quod latissimo obsequendi desiderio affectus æqua lance non rependerim, nulla distotti animi ad obediendum repugnantia, aut ignauus quidam negligensque corporis indixit, sed ipsa cunctorum mensuratrix natura, & rerum imparitas, atque impropotionalis excessus effecit, nihil à me posse obsequii prodire dignum tam Reuerendissimæ paternitati, & tam gloriosissimæ excellentiæ.

A Iniunxerat enim reuerendissima vestra paternitas hominioni mihi, & inuili seruo suo super duas conclusiones de anho, & de die mortis Christi per me disputatas, declarationes aliquas scriptis tradere. Et quoniam conclusio de anticipatione cœnæ Domini, & de confectioe eius primo facta coram Discipulis: consequens est ad has duas conclusiones propter temporis identitatem & rerum gestarum attinentiam, de tribus simul aliquid attingendum est, & primo de illa, in qua agitur de anticipatione, vel non anticipatione cœnæ Domini.

C A P I T V L V M I I.

Quod Christus tota vita sua seruauit legem Moyſi ascendendo in Ierusalem ter in anno in tribus festiuitatibus.

ER A t autem conclusionis huius tenor. In vltima celebritate paschali de cæremonialibus Christus nihil mutauit: sed comedit ea die, qua Iudæi, nec anticipauit. In prima particula conclusionis dicitur: In vltima celebritate paschali, quod ponitur ad differentiam aliarum celebritatum paschalium, quas Christus egit. Nam de nulla illarum dubiū est, an obseruauerit omnes cæremonias festiuitatis, sed solum de ista celebritate vltima paschali, quando Christus mortuus est, dubiū est, an omnes cæremonias obseruauerit.

B Patet hoc, nam Christus quolibet anno celebrauit festiuitatem paschalem ascendendo in Ierusalem cum parentibus suis, vel cum aliis, & ibi comedeat de agno paschali iuxta omnes cæremonias eius. Hoc patet tripliciter.

Primo quia Christus obseruauit legem Moyſi toto tempore vitæ suæ, sicut ipse dixerat, non veni soluere legem, sed implere Matthæi quinto, & tamen lex Moyſi iubeat, quod omnes masculi de stirpe Iudæorum ascenderent ter in anno ad templum Domini, scilicet, in festo Azymorum, & in festo Hebdomadarum siue Pentecostes, & in festo Tabernaculorum, siue Scenophegiæ: Exodi vigesimotertio, & trigesimo quarto, & melius Deutoronomii decimosexto: Christus ergo ascendebat quolibet anno ter in Ierusalem in prædictis festiuitatibus.

Secundo patet, quia Luc. septimo, dicitur: Et ibant parentes eius per omnes annos in Ierusalem in die solemni Paschæ, & ibi dicitur, quo modo Christus ibat cum eis.

Tertio patet, quia eodem capitulo, dicitur: & cum factus esset Iesus annorum duodecim, ascendentibus illis in Ierosolymam secundum consuetudinem diei festi, ascendit cum eis. Ex quo apparet, quod non solum Christus anno 12. ætatis suæ ascendit in Ierusalem cum parentibus suis, sed etiam quolibet anno ascendebat, cum dicatur, quod ascendit secundum consuetudinem diei festi: consuetudo tamen frequentationem, & continuationem importat. Ponitur tamen ibi solum de anno 12. eo quod in illo accidit speciale miraculum de disputatione Christi pueri cum legis peritis.

C De his omnibus celebritatibus paschalibus, quæ fuerunt per omnes annos vsque ad annum mortis Christi nulla ratio dubitandi est, an in eis Christus obseruauerit omnia cæremonialia paschæ, sed solum de vltima celebritate paschali, quando mortuus est, quia tunc quidam putant, quod propter mortem suam, quæ fuit in festo paschæ non potuerit obseruare omnia cæremonialia illius festi: ideo dixit conclusio, quod etiam in ista vltima celebritate paschali Christus nihil mutauit de cæremonialibus, sicut nec in aliis mutauit.

C A P I T V L V M I I I.

Quod festum Phase, & Azymorum diff. runt in quatuor, & quæ sunt causa & cæremonia vtriusque.

PR o quo sciendum, quod in isto festo paschali erant duo festa, scilicet, festum phase, & festum Azymorum. Quidam autem de nostris putant nullam omnino esse differentiam inter hæc, sed errant tanquam ignari veteris testamenti, in quo ista differre ponuntur. In quo considerandum est, quod ista duo festa differunt quadrupliciter, scilicet in ordine temporis, & in diurnitate, & in causa, & in cæremoniis.

De primo patet, quia festum phase erat quartadecima die

D mensis primi, & festum Azymorum erat die quintadecima mensis eiusdem Leuit. vigesimotertio. scilicet, Mense primo quartadecima die mensis ad vesperum phase Domini est, & quintadecima die mensis huius solemnitas Azymorum. Idem patet Exod. 12.

Secundo differunt in diurnitate, quia festum phase non durabat nisi per diem vnum: immo non per vnum diem integrum, sed solum per tres, vel per quatuor horas diei quartidecimi cum nocte sequenti: ideo quando dicitur de tempore diei phase: non dicitur, quod erat phase simpliciter die quartadecima mensis, sed subiungitur, quod erat die mensis ad vesperum: Leuitici vigesimoprimum, & Exodi decimosexto, quasi dicat, quod non incipiebat istud festum in principio diei, sed circa finem eius ad vesperum, scilicet, ad solis occasum. Iudæi tamen volentes magis ampliare istam festiuitatem inchoant eam immediate post meridiem, cum Sol incipit declinare à meridiano, eo quod totam illam partem diei vocant vesperum. In reliqua autem parte diei faciunt quæcunque opera seruilia, sicut in quibuscunque diebus profestis. Nox autem sequens pertinet ad illam festiuitatem, quia in tota illa postquam Iudæi comederint agnum paschale, debent vacare laudibus diuinis referendo sibi beneficia collata, & sic faciunt vsque hodie Iudæi. Sic colligitur Exod. 12. f. nox ista obseruabilis Domini est, i. debet obseruari ad laudem Dei. Festum autem Azymorum durat per septem dies integros, scilicet, à fine diei quartidecimi vsque ad finem diei vicesimoprimum: Exod. 12. & Leuit. 23. & Deut. 16. Tertio differunt ista festa in causis, quia diuersæ causæ fuerunt institutionis earum. Festum enim phase fuit institutum in memoriam liberationis primogenitorum Iudæorum ab angelo percutiente, & non in memoriam exitus de Ægypto, vt aliqui false putant. Nam cū educturus esset Deus Israelitas de Ægypto, nec permitteret Pharaon, immisit Dominus angelum percutientem, qui percussit omnia primogenita Ægyptiorum in hominibus & in pecoribus, ita vt non esset aliqua domus in tota Ægypto, in qua non esset aliquis mortuus. Exod. 12. & quia domus Hebræorum erant mixtæ domibus Ægyptiorum, vt angelus percutiens in domibus Ægyptiorum non percuteret in domibus Hebræorum, positus fuit sanguis agni paschalis in superliminaribus domorum Hebræorum, & super vtrumque postem, vt angelus videns sanguinem, transiret, & non percuteret: Exod. 12. Et propter hoc istud festum vocatur Pascha & in Hebræo peza, id est, transitus, scilicet, quia transibat, & non percutiebat. Vel secundum quosdam peritissimos Iudæorum dicitur peza, id est, picea, quod interpretatur claudus. Quia sicut claudus figit vnum pedem, & alterum non: ita angelus percutiens percutiebat in vna domo, & in altera non. De ista causa festi phase satis patet Exod. 12. 13. & Deut. 16. Causa autem festi Azymorum fuit exitus Israelitarum de Ægypto, vt veniret eis semper in mente, quod exierunt de Ægypto, cum magno tremore & celeritate: nam Moyses denūciauerat Iudæis, quod exituri erant de Ægypto die quintadecima mensis primi, & ob hoc in nocte præcedenti voluerunt coquere panes pro itinere, & fecerunt massas: cum autem media nocte angelus percutiens occideret Ægyptios, putauerunt ipsi, quod omnes occidendi erant, & quod si manerent Israelitæ tota illa nocte in Ægypto, nemo superuiveret de Ægyptiis, ideo venit Pharaon ad Moysen compellens eos illico exire, & sic coacti sunt Iudæi recedere nondum fermentatis massis, sed ligauerunt eas in palliis, & tulerunt non fermentatas in itinere, & comederunt panes Azymos quandiu durauerunt illæ massæ. Et quia istud factum est ex celeritate exeuandi, iussit Dominus, quod comederent septem diebus panes Azymos in memoriam illius paurosi exitus: Deut. 16. scilicet, septem diebus comesdes absque fermento afflictionis panem, quoniam in pauore egressus es de Ægypto, vt memineris diei egressionis tuæ de Ægypto omnibus diebus vitæ tuæ. Quarto differunt ista festa in cæremoniis, quoniam nullo modo coincidunt cæremonia eorum. Prima cæremonia festi Azymorum est, quia inter septem dies, quibus durat ista festiuitas, duo soli sunt venerabiles, scilicet, primus, & septimus, in quibus cessatur ab omni opere seruilis: Exod. 12. & Leuit. 23. & tamen in festo phase non vacatur à laboribus. Secunda cæremonia est, quod in illis septem diebus coraedunt Iudæi Azymos panes, & tamen quantum ad carnes

& quos-

A & quoscunque alios cibos nulla determinatio est, sed comedant Iudæi quidquid volunt, in festo autem Phasæ non est sic quia obligantur comedere agnum anniculum cum certis cæremoniis: Exod. 12. & Num. 9. Tertia cæremonia festi Azymorum erat oblatio manipuli spicarum. Nam cum venirent hordeæ ad maturitatem coligebatur manipulus spicarum & offerebatur in altari, & inde fiebat sacrificium torrendo granâ, & cremando coram Domino Leuit. 23. & 3. cap. & hoc fiebat die secundo Azymorum, & ante istum diem nõ licebat cuiquam mittere falcem in messem nec comedere grana: Leu. 23. scilicet panem, & p. olentam, & pulres nõ comedris ex segete, vsque ad diem, qua offeretis ex ea Deo vestro: in festo autem Phasæ nulla oblatio spicarum erat. Quarta cæremonia erat diuersitas sacrificiorum solemnium, quæ fiebant in septem diebus Azymorum cum libamentis suis, quæ ponuntur per singula Numer. 28. In festo autem Phasæ non fiebant aliqua sacrificia nisi sacrificium iuge, quod nulla die dimittebatur Leuit. 6. Num. 28. In festo autem isto fiebant cæremonia agni paschalis, scilicet accipiebatur agnus anniculus, & de sanguine eius liniebantur superliminaria domorum, & utriusque postis, & comedebatur ad vesperum cum Azymis & lactucis agrestibus, nihilque relinquebatur in sequentem diem. Quod si aliquid relictum foret in sequentem diem non licebat cuiquam hominum comedere de illo sed cremabatur igne.

B Comedebantur autem carnes, & non ossa. Non licebat frangere aliquod os quantumcunque paruum, sed omnia relinquebantur integra. Erant autem comedentes stantes pedibus, & non sedebant, habebant calceos in pedibus, & in manibus baculos & comedebant festinanter: lumbosque tunc accinctos habebant: Exod. 12. & Num. 9. De causis autem iheralibus aut figuratibus harum cæremoniarum per singula nunc dicendum non est, ne sermo fiat longior, quam voluerimus.

Apparet ergo magnam esse differentiam inter istas duas festiuitates. Interdum tamen Euangelistæ ponunt eas tanquam vnâ festiuitatem propter continuitatem temporis, scilicet, quia inter vnum & aliud festum nullus dies intercidit. Vnde interdum vtrumque festum vocatur festum Azymorum, & interdum vtrumque vocatur Pascha, de quo magis infra dicitur. De festo autem Azymorum nunc omnino dimitteandum est, quia non pertinet ad præsentem considerationem, eo quod Christus noster, propter quem ista introducuntur, non vidit festum Azymorum, sed prima die illius mortuus est, celebravit autem festum Phasæ die præcedenti ante mortem suam: ideo de isto festo nunc consideratio non est.

CAPITVLVM IV.

Quod Christus obseruauit in vltima cæna omnes cæmonias agni paschalis, & inter Græcos, & Latinos solum. s. on rou. rja de aua bus ea um.

Nunc autem redeundum est ad id, quod supra dicebamus de cæremoniis paschalibus, quas Christus obseruauit in hac cæna vltima: Et dicendum est, quod Christus obseruauit omnes illas cæmonias agni paschalis, quæ supra enarratæ sunt, & quæ obseruabantur ab omnibus Iudæis, scilicet comedit agnum cum azymis, & lactucis agrestibus, & cæteris cæremoniis, nec omisit aliquam. Et patet hoc, quia Christus tota vita sua obseruauit legem Moyli, vt post mortem suam inchoaret lex noua: & tamen quælibet istarum cæremoniarum paschalium erat de necessitate cum lex determinasset omnes illas, ideo credendum est, quod Christus omnes illas seruauerit, quia alias non diceretur obseruator legis, quia sicut nihil obseruando de lege est præuaricatio legis, ita si quis omiserit vnum de his, quæ traduntur in lege, præuaricator est.

Secundo patet, quia quod Christus obseruaret quasdam cæmonias legales, & alias non: erat quodammodo inordinatum, & irrationabile, & subire laborem superuacuum & inutiliter. Nam obseruare quasdam laborem erat, cum quælibet cæremonia legalis sit laboriosa & onerosa: vnde lex Moyli quantum ad cæmonias vocatur onus. Sic enim dixit B. Petrus Actuum 15. nunc ergo quid intentatis imponere iugum super ceruices discipulorum, quia nec patres nostri, nec nos

portare potuimus? omittere autem quasdam cæmonias, erat offendere legem: ideo obleruare quasdam, & non omnes erat labor sepeuacuum, & irrationabilis, quod Christo non competit, quia in omnibus fuit ordinatissimus: immo ipse ordo omnium operationum nostrarum: sed manifestum est, quod Christus in vltima celebrata paschali obseruauit aliquas de cæremoniis huius festi: ideo dicendum est, quod omnes obseruauit. Hoc tenet Ecclesia in illo hymno corporis Christi, quod fecit beatus Thomas.

In suprema nocte cæna
Recumbens cum fratribus,
Oserua a lege plene
Cibus in legalibus

Ecce qualiter dicit legem fuisse obseruatam plene in cibus legalibus: ergo omnes cæmonia agni paschalis à Christo in illa cæna obseruata sunt. Nunc autem dicendum, quod in hoc non est aliqua difficultas, quod omnes Christiani tam Græci quam Latini concordant in hoc, quod Christus obseruauit omnes cæmonias agni paschalis in vltima cæna. De duabus autem illarum solum dubitant, sc. de tempore, & de Azymis. Nam vna cæremonia de necessitate huius festiuitatis erat, quod celebraretur die quartodecimo mensis primi, Exod. 12. & Leuit. 23. & Num. 9. quidam tamen putant, quod Christus non obseruauit istam diem, sed celebravit pascha die tertio decimo mensis primi, sicut Græci credunt. Alia cæremonia est quantum ad Azyma. Nam debebat comedi agnus paschalis cum Azymis: imo quod plus est, illo tempore, quo comedebatur agnus paschalis, non debebat esse aliquod fermentatum in tota terra Israel. Deut. 16. Quidam autem putant, Christum non comedis se agnum paschalem cum Azymis, sc. illi, qui credunt Christum celebrasse pascha die tertio decimo mensis i. quando nondum erat panis Azymus in terra, sed omnes panes erant fermentati. De his ergo duobus nunc agendum est ad certificandum, an Christus obseruauerit eas, vel omiserit in ista vltima cæna paschali.

CAPITVLVM V.

In quo inducit auctor sex rationes satis euidentis, quæ possent fieri pro parte Græcorum, licet ipsi non faciant eas.

ACCEDENDO ad primam dubitatur, an Christus manducauerit Pascha vltimum vitæ suæ die quartodecima mensis primi, quando omnes Iudæi celebrabant Pascha, vel anticipauerit, & celebrauerit die tertio decimo eiusdem mensis.

Dicendum, quod in hoc diuersitas fuit, quidam enim senserunt, quod Christus manducauerit die tertio decima, & ista fuit opinio Græcorum, quam etiam doctores sui sancti tenere videntur: in qua conamur nos allegare ex sacra Scriptura ea, quæ istam partem ipsorum defendere possunt, licet ipsi non allegauerint, vt vir peritus videat, an poterint esse irrationabilia motiua ad istam partem. Et primo probatur, quia Ioan. 18. dicitur, quod quando Iudæi duxerunt Christum ad Pilatum, non introierunt in pratorium, ne contaminarentur: sed manducaerent pascha: ergo Iudæi non manducaerant pascha, sed ipsa die, vel sequenti manducaerant: Christus tñ manducaerat præcedenti die anteq̃ moreretur, ergo non manducauit pascha, die, qua Iudæi manducaerunt, sed anticipauit. Secundo patet hoc, quia Ioan. 13. dicitur: Antequam festum Paschæ sciens Iesus, &c. & sequitur: Et cæna facta, cum diabolus iam misisset in cor, vt traderet eum Iudas, surgit à cæna, & ponit vestimenta sua: ergo ante diem paschæ comedit Christus agnum paschalem: & tamen Iudæi comedebant in die paschæ: ergo anticipauit. Tertio patet, quia Io. 19. dicitur: Iudæi ergo quoniam pasche erant, vt nõ remanerent in cruce corpora sabbathi: erat enim magnus dies sabbathi, &c. Et sic apparet, quod mortuo Christo noluerunt Iudæi, quod corpus eius, & duorum latronum maneret in cruce die sequenti propter festiuitatem, & ob hoc vt cito morerentur petierunt à Pilato, vt iuberet crura eorum frangi, & morerentur illico, atque deponerentur de cruce, & non manerent in cruce sequenti die propter festiuitatem, & sic apparet, quod non transierat festiuitas maxima: sed erat sequenti die post mortem Christi. Necesse autem est, quod ista festiuitas maxima esset dies Paschæ, vel prima dies

A Azymorum, vel septima: & tamen quocunque dato sequitur, quod Christus non comederit Pascha eo die, quo Iudæi. Patet hoc, quia tempore huius celebritatis paschalis non erant nisi duæ festiuitates, scilicet, Phasæ, & festum Azymorum vt supra probatum est. Et Phasæ erat die quartodecimo mensis primi. Festum autem Azymorum habebat septem dies, quorum primus, & septimus erant valde celebres: Exod. 12. & Leuit. 23. Num. 28. alii autem quinque intermedii erant quasi dies profesti, quia licebat in eis fieri omnia opera seruilia, vt patet ibidem. Necessè est autem, quod ille dies sequens post mortem Christi esset aliquis dies de istis tribus, cum dicitur Io. 19. quod erat magnus dies ille sabbathi: si tamen esset illud sabbathum in aliquo aliorum dierum profestorum, non vocaretur magnus dies sabbathi, quia non haberet aliquam specialem magnitudinem, sed solum vocaretur dies sabbathi. Si autem detur quod aliquis istorum trium dierum fuerit, necessè est, quod Christus non manducauit Pascha eo die, quo Iudæi. Nam si dicatur, quod istud sabbathum fuerit dies Paschæ, cum Christus mortuus fuerit die præcedenti: necesse est eum fuisse mortuum die tertriadecima mensis primi, & manducasse Pascha die præcedenti ante mortem suam, scilicet duodecima die mensis: & tamen Pascha celebrandum erat die quartodecimo: Leuit. 23. ergo anticiparet per duos dies. Si autem dicatur, quod illud sabbathum erat dies primus Azymorum, cum ille esset dies quintodecimus mensis: Exod. 12. & Leuit. 23. necessè erat, Christum fuisse mortuum die 14. mensis, & manducasse die 13. Et sic anticiparet per vnum diem, cum Pascha celebraretur die quartodecima mensis. Si autem dicatur, quod illud sabbathum esset dies septimus Azymorum, esset dies vicesimus primus mensis primi: Exod. 12. & Leu. 23. Num. 28. Et sic mortuus fuisset Christus die præced. scilicet, vicesimo mensis eiusdem, & celebrasset Pascha die decimonono eiusdem mensis, & tunc mutaret tempus, cum Pascha celebrandum esset die quartodecimo mensis. Quomodo cum ergo detur: videtur sequi necessè, quod Christus non manducauerit Pascha ea die, qua Iudæi. Quarto patet Matth. 26. vbi Christus dixit: tempus meum prope est, apud te facio Pascha cum Discipulis meis: in quo innuitur anticipatio quadam, scilicet, tempus meum prope est, id est, quia tempus meum, scilicet, mortis meæ prope est, id est, sequenti die, & ob hoc non potero manducare Pascha die statuto: volo hodie apud te manducare illud: si autem non significaretur hic aliqua anticipatio, frustra viderentur posita ista verba, scilicet, tempus meum prope est, quia ista ponuntur tanquam causa huius celebritatis paschalis: sed solum diceretur: Apud te facio Pascha cum discipulis meis: Christus tamen nihil loquebatur superfluum: ergo significauit in hoc anticipationem celebritatis paschalis.

C Quinto patet, quia durius valde est, & magis repugnans celebritati alicuius festi, quod die ipso aliqui ordine iudicari occidantur, quam quod postquam occisi fuerint in die festo, vnde in nouo testamento non permittitur in die dominico aliquem ordine iudicario verberari, vel occidi: immo nec causam agi, aut sententiam dari, vt patet extra de feriis capitulo, omnes dies dominicos, & tamen si fuerint aliqui suspensi in diebus profestis, permittuntur corpora eorum manere in patibulis in diebus dominicis. Sed Iudæi non permittebant, quod illo magno sabbatho permanerent corpora in cruce, & tamen illud non erat Pascha, vt volunt aduersarii: sed simplex sabbathum: ergo à fortiori non permitterent occidi aliquos in die Paschæ, cum dies primus Paschæ sit cæteris celebrior: Leuitici vigesimo tertio, & Numerorum vigesimo octauo: ergo non occisus est Christus in festiuitate Paschæ. Si tamen detur, quod Christus non anticipauit cœnam agni paschalis, necessè est, quod occisus fuerit prima die Paschæ: ergo anticipauit cœnam: Patet hoc, quia si Christus non occisus est in die festo Paschæ, scilicet, magna festiuitate, fuit occisus ante vel post: si ante fuit occisus, necessè est, quod anticipauit cœnam, quia ista festiuitas erat die quintodecimo mensis, & ipse moreretur die præcedenti, scilicet, quartodecimo, & comederet agnum die præcedenti ad mortem suam, scilicet die tertriodecimo: & tamen agnus paschalis comedendus erat die quartodecimo: ergo anticipabat. Si autem mortuus fuerit post diem festum Paschæ, cum istud festum esset

D die quintodecimo mensis, vt dictum est, moreretur saltè die sextodecimo. Et quia comedit Pascha die præcedenti ad mortem suam, vt testantur omnes Euangelistæ, scilicet, quia illico vt surrexit de cœna, iuit in hortum: & captus est ibi à ministris Iudæorum, & sequenti die occisus est: ergo comederet agnum die quintodecimo, & tunc posterioraret tempus per vnum diem: & tamen in festo magno Paschæ non permitteretur Christus occidi, nec aliquis alius, vt supra dictum est: ergo anticipauit cœnam, vel posteriorauit: nemo tamen dicit, quod posteriorauit: ergo dicendum est, quod anticipauit.

Sexto patet, quia Matth. 26. & Mar. 14. dicitur, quod dixerunt pontifices: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo, dies festus vocatur hic dies primus Azymorum, in quo conueniebant omnes viri de terra Israel in locum Sanctuarii ad comedendum de agno paschali die præcedenti, quia Deus iusserat, quod ter in anno conuenirent omnes viri Israelitæ in locum Sanctuarii. Et primum festum istorum erat dies prima Azymorum: Exod. 23. & 34. & Deut. 16. & quia populus habebat Christum, vt prophetam: timuerunt pontifices, quod si illa die congregato toto populo conarentur occidere eum, fieret tumultus magnus in populo: ergo non occiderunt eum in die festo: si tamen non occisus est in die festo, oportet esse anticipationem, vel posteriorationem cœnæ. Quod patet, quia vel occisus est ante diem festum, vel post: si ante, necessè est, quod saltem die quartodecimo occideretur, & sic cœnaret die tertriodecimo: & tamen agnus paschalis comedendus erat die 14. si autem posteriorauit, occisus est saltè die 16. & comederet agnum die 15. qui tamen comedendus erat die quartodecimo: ergo posteriorauit, & sic non potest dari, quod comedit eo die, quo Iudæi.

C A P I T V L V M VI.

In quo declaratur, quomodo opinio Græcorum consonat omnibus auctoritatibus sacra scriptura, & quod nullum sequitur inconueniens illa posita, & de differentia diuisionis immundiciarum legalium.

S E N T E N T I A ista etiam rationabilis videbatur, & induci ex necessariis fundamentis. Et hanc sequuntur omnes Græci. Huius positionis caput esse videtur Ioannes Chrysostomus doctor famosissimus inter Græcos dicens, quod Christus per vnam diem ante Iudæos pascha celebrauit referens suam occasionem feriæ sextæ: sed licet non teneat hoc Chrylost. satis est, quod est communis Græcorum opinio. Et hoc modo deberet dici, quod dies festus Iudæorum, scilicet, dies primus Azymorum erat dies sabbathi, quod vocatur magnum sabbathum, & die Veneris præcedentis ad vesperum comedendus erat agnus paschalis ordinario secundum legem. Christus autem, quia disposuerat mori die sequenti, die quo immolabatur agnus legalis, cum ipse esset agnus immolandus realiter impositurus terminum vmbraiali agno: voluit occidi eadem die Veneris antequam occideretur agnus legalis qui eadem die ad vesperum immolandus erat. Hoc modo necessè erat, quod Christus anticiparet cœnam agni, vel nullo modo celebraret eam, cum ipse illo die occidendus erat, quo immolabatur agnus: & tamen Christus noluit omittere cœnam agni paschalis, quia ista videbatur multum necessaria ad significandum, quod in ea imponebatur terminus omnibus veteribus cæremoniis, sicut dicitur: Luc. 23. Desiderio desiderauit hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar. Si tamen non importaret aliquod mysterium ista celebratio vltima paschalis: Christus non diceret se eam desiderare, quia Christus non desiderabat superflua, sed necessaria, vel nimis vtilia & ordinatissima: ergo non debuit omittere istam celebritatem paschalem vltimam. Et quia non potuit eadem die, quo Iudæi impediende morte, necesse erat, quod præcedenti die celebraret Pascha, scilicet, die Iouis, qui erat dies tertriodecimus mensis. Et sic anticipabat per vnum diem, quia quartodecimo Pascha celebrandum erat. Hoc modo non sequitur aliquod inconueniens de supra inductis, quæ videntur sequi si ponatur Christum manducasse Pascha ea die, qua Iudæi. Sic etiam consonant huic positioni omnes auctoritates supra allegatæ.

A De prima patet, scilicet, non introierunt in prætorium, &c. Nam sic dicendo Christus mortuus est die veneris, quæ erat dies quartadecima mensis primi, & ad vesperum illius immolandus erat Pascha, etsi introiissent Iudæi in prætorium contaminarentur, & non possent manducare de agno paschali, qui immolabatur eadem die ante solis occasum, etsi incurriissent istam immunditiam non possent mundari antequam transiret solis occasus: & tamen ante solis occasum incipiebat Pascha: ergo non possent celebrare Pascha propter immunditiam. Pro quo sciendum, quod in immunditiis, & contaminationibus legalibus erat differentia in duratione, quia quædam durabant longo tempore siue per totam vitam hominis, sicut patet de lepra, quia erat quis immundus quandiu pareretur illam, & insuper octo diebus: Leu. 13. & 14. Vir etiam, qui patiebatur fluxum seminis erat immundus toto hoc tempore, quo durabat ista ægritudo, & insuper octo diebus: Leu. 15. & interdum durabat vsque ad mortem: Mulier quoque fluens sanguine extra tempora menstruum erat immunda toto tempore, quo patiebatur, & interdum durabat hoc longo tempore, sicut patet de muliere, quam Christus sanauit. Lucæ octauo, quæ passa fuerat duodecim annis. Interdum durabat immunditia octoginta diebus, sicut in muliere, quæ pepererat scæminam: Leuitici duodecimo, interdum autem quadraginta diebus sicut in scæmina, quæ pepererat masculum eodem capitulo Aliquando autem septem diebus, sicut in muliere, quæ patitur menstruum. Leui. 15. & in viro, qui tangit carnaliter mulierem menstruatam, eodem capitulo: & in eis, qui polluantur tangendo mortuum, vel morticina animalium, vel ossa reperia in agro Num. 19. aliæ autem immunditiæ, vt communiter durabant per vnum diem, scilicet, vsque ad solis occasum: Leuitici vndecimo, & 13. & 15. & 17. & 22. non tamen reperitur aliqua contaminatio in veteri testamento, quæ minus duraret, quam vsque ad solis occasum sequentem postquam contrahebatur, vt patet in omnibus allegatis, & etiam discurrendo per totum vetus testamentum. Et hoc verum est nisi in contaminatione summi sacerdotis in die propitiationis in cap. 10. emissario, quia ponendo manus super caput eius, polluebatur, & illico tollebatur illa immunditia loto corpore in aquis viuentibus: Leui. 16. Istæ autem immunditiæ qualescunque essent arcebant hominem à sanctuario, & ne posset tangere res sacras sub pœna mortis: Leui. 15. & quia carnes sacrificiorum, & carnes agni paschalis erant sacra, non licebat immundis comedere de eis. Et sic ante pascha expiabant se Iudæi de omnibus immunditiis. Sic patet Ioann. 11. cum dicitur, proximum autem erat Pascha Iudæorum, & ascenderunt multi Hierosolymam de regione ante pascha, vt sanctificarent seipsum id est, vt purificarent de immunditiis, & sic isti Iudæi noluerunt contaminari, vt possent manducare Pascha, id est, agnum paschalem, & tamen si die veneris in aurora introiissent Iudæi in prætorium Pilati, non potuissent comedere Pascha eadem die.

C Item consonat secunda auctoritas Io. 13. scilicet, Ante diem festum, &c. scilicet, quod Christus fecit cœnam die Iouis ad vesperum, & Pascha Iudæorum erat sequenti die veneris ad vesperum, quando ipse mortuus est, ideo ante diem festum paschale cœnauit agnum paschalem. Item consonat tertia auctoritas Io. 19. scilicet, Iudæi autem quia parasceue erat & cetera. Non enim permessa fuerunt corpora in cruce die sequenti post mortem Christi, quia mortuus est Christus die quartadecima mensis, quo die ad vesperum immolandus erat agnus, & illo die licebat occidi quoscunque ordine iudicatio: & fieri quæcunque opera seruilia. Dies autem sequens post mortem Christi vocabatur magnus dies sabbathi, eo quod dies sabbathi secundum se est magna obseruationis, & superadebatur ei alia festiuitas, quæ coincidebat cum eodem, scilicet, quia erat tunc dies prima Azymorum, quæ erat dies celeberrima: Leui. 23. Et sic efficiebatur magnus dies ille sabbathi: ideo ablata sunt corpora de cruce ne manerent sequenti die, tam propter sabbatum quam propter solenitatem Azymorum. Item consonat quarta auctoritas, scilicet, Tempus meum prope est, & cetera, scilicet, quia sequenti die moriturus erat, in qua Iudæi celebrabant pascha, ideo anticipauit per vnum diem, quia non poterat eadem die celebrare, quia Iudæi. Item non obstat quinta ratio de festiuitate,

D quia licet in festo paschali, scilicet, prima die Azymorum esset contra festiuitatem festi occidi Christum, & latrones, tamen die veneris præcedenti, quando immolabatur agnus paschalis non erat aliquod inhonestum contra festiuitatem occidi Christum, quia pascha, quod erat eodem die non incipiebat in aurora, vel nocte præcedenti, sed eadem die ad vesperum, scilicet, ad horam nonam, vel circa occasum solis, Deuter. 16. & in reliqua parte dici licebat fieri quidquid in diebus profectis fit. Consonat etiam auctoritas. Non in die festo, quia ponendo anticipationem cœnæ Christi non fuit ipse occisus die festo, scilicet, prima die Azymorum, sed die præcedenti, & tunc nondum conuenerat populus qui conueniebat eadem die ad vesperum, quando erat tempus immolandi Pasche. Et sic non fuit tumultus in populo propter mortem Christi, sicut desiderabant pontifices.

CAPITVLVM VII.

In quo ponuntur rationes quinque necessario probantes quod Christus non ante cœnauit celebratioem Pasche, sed celebrauit tunc, quando Iudæi celebrauerunt.

TANGIT istam quæstionem Nicolaus de Lyra Io. 13. super illud Ante diem festum Paschæ, sed breuissime transit: ex quadam parte quæstionem in solutam relinquens. Tangit etiam eam Sanctus Thomas, & melius libro de erroribus Græcorum, & in summa contra Gentiles libro 4. capit. 69. tertia parte summa. q. 46. articulo. 9. in responsione ad primum argumentum. Etambo tenent, quod Christus non anticipauit cœnam, sed comederit ea die, qua Iudæi. Hoc etiam tenent antiquissimi doctores Latinorum. Nam Hieronymus dixit Christum luna quartadecima fecisse cœnam, & luna quintadecima eum fuisse mortuum.

E Dicendum igitur est, quod positio Græcorum cuius fundamenta supra posuimus, licet in cortice mulum rationabilis videatur, tamen falsa est Christus enim comedit agnum ea die, qua Iudæi, scilicet, die Iouis ad vesperum, quia tunc erat luna quartadecima, in qua secundum legem immolabatur & agnus, occisus fuit prima die Azymorum. Vel secundum alium modum loquendi in secunda die Azymorum, & ista dies mortis Christi erat magna festiuitatis, & sic Christus nihil anticipauit. Hoc patet multipliciter, primo, quia dicitur Matth. 26. Prima die Azymorum accesserunt ad Christum discipuli eius dicentes, vbi vis, paremus tibi comedere Pascha? ergo non manducauerat Pascha ante diem Azymorum, quia in ipsa prima die Azymorum adhuc discipuli sui non parauerant ei Pascha. Et hoc concluditur quomodo cum que accipiamus diem primum Azymorum.

F Pro quo sciendum, quod aliter accipitur dies Azymorum in veteri testamento, & aliter interdum ab Euangelistis. Nam in veteri testamento distinguuntur ista duo festa, scilicet, Pascha, & Azymorum, quia Pascha erat die quartodecimo, & festum Azymorum erat die quintodecimo Leui. 23. Euangelistæ autem interdum accipiunt festum Azymorum pro festo Pasche, & pro Azymis simul, & interdum accipiunt Pascha siue Pascha pro festo Azymorum. Sic patet Mar. 14. scilicet, Erat autem pascha, & Azyma post biduum. Et sic eadem festiuitas vocatur Pascha, & Azyma, quia alias non diceretur, quod post biduum erat Pascha, & Azyma, sed si pascha esset post biduum esset festum Azymorum post triduum. Et licet etiam dicitur Luc. 22. scilicet, appropinquabat dies festus Azymorum, quod dicitur pascha, ergo pro eodem accipitur. Si accipiamus isto modo diem Azymorum, vocabitur primus dies Azymorum dies paschæ, scilicet, quartusdecimus dies mensis, quia in illo comdebantur Azyma cum agno paschali: Exodi. duodecimo, & Numer. nono, & sic non anticiparet Christus cœnam, sed in ipso die quartodecimo cœnaret, quando Iudæi cœnabant. Vel dicitur die prima Azymorum secundum Sanctum Thomam, & secundum alios doctores Latinorum, tertia parte summa. q. 46. articulo. 9. ipse dies quartusdecimus in quantum pascha celebrabatur ad vesperum, & vespera siue nox diei præcedentis pertinet ad sequentem, id est, ad diem quintodecimo, qui erat primus dies Azymorum computatur nox diei quartodecimi, in quo immolabatur pascha, & sic dicebatur 1. die Azymorum immolari. Sed videtur dicendum hoc, quod hoc non possit stare, quia non ageretur hic de nocte illa, in qua comederetur agnus paschalis

A post solis occasum, adhuc posset dici, quod comedebatur die primo Azymorum, scilicet, die quintodecimo: & tamen agitur hic de ipso die quarto decimo ante solis occasum: immo ante meridiem, quia dicitur quod accesserunt Discipuli ad Christum petentes ab eo, ubi vellet sibi parari Pascha. Et tamen ad hoc, quod pararetur locus, & omnia necessaria ad Pascha ante solis occasum, necesse erat, quod inciperent hora matutina, scilicet, ante meridiem, & tamen ista pars diei quartodecimi non potest computari cum die quintodecimo: sed solum nox sequens computaretur cum die quintodecimo. Non potest ergo hic accipi dies primus Azymorum, secundum istum modum pro die quintodecimo, qui vocatur proprie dies primus Azymorum: sed pro die quartodecimo, qui erat dies Phasce. Si autem accipiarur dies primus Azymorum secundum Iudæos pro die quintodecimo mensis primi, sequeretur, quod Christus convenerit die quintodecimo ad vesperum, & sic posterioravit per unum diem cum Iudæi celebrarent Pascha die quartodecimo: ideo nullo modo anticipavit. Sed dicendum est, quod hoc non est concedendum, quia nulla causa videtur, quare Christus posterioraret diem celebrationis paschalis, cum hoc esset contra legem, & non apparet aliqua causa ad faciendum hoc, sicut poterat esse aliqua causa ad hoc, quod anticiparet per unum diem, scilicet, propter mortem suam instantem, ut tenuerunt Græci: id eo necesse est dici, quod accipiatur dies primus Azymorum prout coincidit cum Phasce. Secundo patet, quia Mar. 14. dicitur. Prima die Azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ei Discipuli: quo vis eamus, & paremus tibi, ut manduces Pascha? Et postea sequitur ibi, quod eodem die parauerunt: ergo videtur, quod non comederat Christus Pascha ante istum diem Azymorum, sed in primo die, in quo Iudæi immolabant Pascha ipse quoque immolavit. Tertio patet, quia Luc. 22. dicitur. Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha, & misit Petrum, & Ioannem dicens, euntes parate nobis Pascha, ut manducemus. Ergo videtur, quod Christus nondum manducaverat Pascha ante diem Azymorum, sed in ipso die, in quo necesse erat occidi Pascha, id est agnum paschalem secundum legem à Iudæis: ipse etiam immolavit, & comedit. Quarto patet, quia Christus observavit omnes caeremonias legis Moyli ad vngue toto tempore vitæ suæ, sicut ipse dixerat Matth. 5. scilicet. Non veni solvere legem, sed implere, id est, complere, vel finire observando semper quandiu vixero, caeremoniæ autem agni paschalis erant pars legis: ideo Christus observavit illas: si tamen Christus anticipasset immolationem agni, egisset contra legem: ergo non anticipavit. Patet hoc, quia sicut erat de necessitate legis quod liber anno immolare semel Phasce, ita erat de necessitate legis immolare illum tempore determinato, scilicet, die 14. mensis primi ad vesperum. Sicut patet Num. 9. scilicet, faciant filii Israel Phasce 14. die mensis huius ad vesperum iuxta omnes caeremonias, & iustificationes suas. Et sicut si quis nullatenus vellet in aliqua parte anni celebrare Phasce occidendus erat, ita si non immolaret tempore debito, scilicet, die 14. occidi debebat Num. 9. scilicet, & non fecerit Phasce exterminabitur anima illa de populo suo, qui sacrificium non obtulit Domino tempore suo. Sed aliquis dicit, quod verum est hoc de tempore celebrationis Phasce, quod tunc deberet fieri: & tamen poterat anticipari, vel posteriorari celebratio Phasce, & sic dicitur, quod fecit Christus propter causam urgentem. Sed dicendum, quod ista responsio non stat propter tria. Primo quia lex permittebat, quod posterioraretur tempus celebrationis paschalis ex quibusdam causis: non tamen quod anticiparetur aliquando, ut patet Num. 9. ubi ponuntur casus postponitionis, sed nulli casus reperiuntur anticipationis.

B Secundo non stat, quia licet esset aliqua causa immutandi tempus paschale, ista erat duplex solum, scilicet, immunditia, vel peregrinatio longinqua extra terram Chanaan, secundum quam non posset redire ad locum Sanctuarij tempore paschali, ut patet Numero 9. scilicet: Si quis immundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecerit Phasce, exterminabitur anima illa de populo suo. In Christo autem non erat aliqua istarum excusationum. Nam non erat immundus, eo quod immunditiæ dicebant imperfectionem, cum secundum eas arceretur quis à sanctuario, & à rebus sacris, Leuit. 11. & 15: Christus tamen non assumpsit, nec contraxit

D imperfectiones, nisi illæ essent necessariae ad redemptionem nostram, pro qua ipse assumpserat naturam passibilem, sed istæ immunditiæ legales non erant huiusmodi, quia potius secundum eas erat homo abiectior, & non pertinebat ad aliquam utilitatem, ideo Christus nunquam contraheret aliquam immunditiam legalem. Potissime in tali tempore, in quo arceretur à celebratione paschali, quæ erat necessaria omnibus Iudæis. Non erat etiam Christus in peregrinatione tempore paschali, cum esset in Ierusalem, ubi erat locus sanctuarii, ideo non habebat causam mutandi tempus celebrationis paschalis.

Tertio non stat, quia licet permitteretur mutatio paschalis celebratis, non permitteretur solum mutari per unum diem, vel duos, sicut isti dicunt Christum mutasse, sed fiebat mutatio per unam integram lunationem, sc. quia regulariter secundum legem fiebat celebratio Phasce mense primo, die quarto decimo ad vesperum. Impediti autem vna de duabus causis supradictis, celebrabant Phasce die quartodecima mensis secundi ad vesperum. Et hoc fiebat, ut retineretur significatio festivitatis istius, sc. quia quartodecima luna mensis primi fuerunt libera ta primogenita Iudæorum ab Angelo percutiente in Ægypto Exodi 12. & Numer. 32. & cum celebraretur Pascha per impeditos quartodecima luna mensis secundi, retinebatur significatio, sc. quantum ad lunam, licet non quantum ad mensem. De hoc Num. 9. scil. homo, qui fuerit immundus, vel in via procul in gente vestra, faciat Phasce Domino mense secundo, quarto decimo die mensis ad vesperam.

E Si autem anticipavit Christus, ut Græci volunt, oportet, quod comederit Pascha die tertiadecima mensis primi, & talis mutatio erat penitus contra legem, ideo non anticiparet Christus sic, cum servaret legem vsque ad vnguem.

Sed aliquis dicit, quod quanquam hoc verum teneret in aliis hominibus, qui obligati erant legi, tamen non tenebat in Christo, qui erat liber ab illa, ideo quando cunctum vellet: poterat immolare Phasce.

F Dicendum, quod non stat, quia quanquam Christus esset liber, quantum ad hoc, quod non teneretur celebrare Phasce, vel observare aliquam aliam legalem caeremoniam, tamen cum ipse vellet observare illas, oportebat, quod observaret eo modo, quo lex iubebat, alioquin solueret legem, cuius contrarium ipse profitebatur, Matthæi 5. Item videretur agere aliquid valde irrationabile, scilicet observare quasdam caeremonias agni paschalis, & alias non, quia ita offendeatur lex omittendo unam, sicut omittendo omnes, & sic erat iste labor, vel observatio inutilis. Quod autem esset ista mutatio temporis valde contra intentionem legis, patet, quia si quis immundus erat die Pasche, non dicebat lex, quod sequenti die celebraret Phasce, aut post duos vel tres, licet sequenti die esset mundus, sed differebat vsque ad quartum decimum diem mensis secundi. Et hoc, quasi non servaretur intentio legislatoris constituentis Phasce, si illud alio die, quam in luna quartodecima celebraretur, ergo non mutaret Christus celebrationem paschalem ad diem tertium decimum mensis primi, etiam propter causam quamcunque urgentem, sed potius omitteret illam celebrationem, sicut illi qui immundi erant, vel peregrinantes mente primo, & secundo, non celebrabant toto anno illo Phasce, quanquam postea haberent locum celebrandi, eo quod legislator potius voluit omitti celebrationem, quam agi contra intentionem institutionis suæ. Quinto patet, quia caeremoniæ veteris Testamenti erant figura eorum, quæ eventura erant in Christo, & in nouo Testamento 1. Corinth. 10. scilicet, omnia in figura contingeant illis: & caeremoniæ agni paschalis specialiter erant mortis Christi figura, Ioan. 19. scilicet, ut completeretur Scriptura, quæ dicit: Os non comminuetis ex eo, & ista scriptura dicta fuerat de agno paschali, Exodi 12. Ex quo apparet, quod etiam literaliter intelligebatur de morte Christi, quia alias non diceretur scriptura compleri per hoc, quod non frangerentur ossa Christi. Figura autem debet precedere figuratum: ideo prius debebat celebrari legalis agni immolatio, quam veri, ut verus imponeret finem umbratili. Si tamen Christus anticipavit Phasce, oportet, quod ipse mortuus fuerit ante celebrationem Phasce Iudæorum, sc. quod eadem die, qua ipse occisus est, Iudæi ad vesperum immolarent agnū, quod non erat conueniens: ergo non anticipavit Christus Phasce, & consequenter fuit

A Pascha Iudæorum die Iouis ad vesperum, quando Christus manducauit agnum cum Discipulis suis, & sic obseruauit caeremoniam de tempore immolationis immolando die quartadecima sicut ceteri Iudæi.

CAPITVLVM VIII.

In quo respondetur ad sexrationes inductas pro parte Græcorum, & ibi multæ notanda.

Ineuitabilibus, & necessariis rationibus in superioribus inductum est, quod Christus non anticipauerit Pascha comedendo die tertio decimo, sicut Græci arbitrati sunt, sed ea die comedit, qua ceteri Iudæi, vt per hoc etiam ostenderet, quod vsque ad vltimum diem vitæ suæ non recedebat à plena obseruatione caeremonialium veteris testamenti, manet igitur respondendum ad eas rationes, quæ inductæ fuerunt pro fundamento positionis Græcorum.

Prima erat, quod Iudæi non introierunt prætorium, &c. dixit Chrysof. vt vult sanctus Thomas, & quidam Latini, quod Christus celebrauit Pascha die quartadecima mensis, quando secundum legem celebrandum erat: Iudæi tamen non celebrauerunt illa die, sed die sequenti, scilicet, quinta decima mensis, quando Christus mortuus est. Et dicunt, quod hoc fuit, quia Iudæi occupati circa procurationem mortis Christi non potuerunt celebrare Pascha tempore suo, scilicet, die 14. sed distulerunt vsque ad diem sequentem, quo Christus mortuus est, & sic noluerunt intrare die mortis Christi prætorium, nec contaminarentur, sed manducarent Pascha illa die ad vesperum.

B Sed dicendum, quod hoc non stat, quia non videtur quomodo Iudæi transgrederebantur legem in hoc mutando tempus celebrationis paschalis, quia de necessitate impositus erat terminus & non licebat alicui mutare illum nisi ex duabus causis supra inductis, scilicet, propter immunditiam, & propter peregrinationem. Et dato, quod mutaretur, non poterat mutari ad diem sequentem, sed debebat mutari per totam vnâ lunationem integræ, vt celebraretur die quartadecima mensis secundi: Num. 9. non ergo mutarent Iudæi istam obseruationem ad diem quintadecimam.

Item patet, quia non rationabiliter dictum. Nam dato, quod Iudæi occuparentur in procurando mortem Christi, non erat talis occupatio, quæ impediret nos à celebratione paschali, cum caeremoniæ paschales solum consistere in vnâ cœna. Et sicut alias cœnauerant, si non celebrarent Pascha, ita nunc cœnarent paschalem agnum, & procurarent mortem Christi.

C Item patet, quia Iudæi non poterant aliquo modo impediri propter tractatum mortis Christi, quia aut iste tractatus erat in consilio, aut in effectu tenendo Christum: primus tractatus factus fuerat iam à Iudæis per aliquot dies ante mortem Christi ex illa die, qua Christus suscitauit Lazarum: Ioann. decimo primo, & iste non impediēbat Pascha. Secundus tractatus magis factus est per Gentiles, quam per Iudæos, quia ministri summorum pontificum tenuerunt Christum orantem in horto: Matth. vigesimo sexto & Ioan. decimo octauo. Et dato, quod essent ibi aliqui Iudæi, adhuc isti non impedirentur à celebratione paschali, quia agnus paschalis comedeatur die quartadecima ad solis occasum: & tamen Christus tentus est à Iudæis cum iam transisset magna pars noctis, postquam iam cœnauerat, & longum sermonem Discipulis fecerat, & in horto diu dormientibus Apostolis orauerat Ioan. 18. non ergo oportebat transferri celebrationem paschalem propter occupationem circa traditionem Christi.

Item patet, quia dato, quod adhuc necessaria esset mutatio celebrationis paschalis pro occupatione circa mortem Christi: tamen hoc non esset, nisi in paucis, qui occuparentur circa ipsam traditionem, reliquis autem populus celebraret Pascha tempore statuto: & tamen Ioan. 18. dicitur generaliter: Iudæi autem non introierunt in prætorium, &c. quasi istud pertineret ad omnes: ergo non intelligitur per illud, quod mutatum fuerit Pascha ad diem sequentem.

Item patet manifeste, quia si illi principes Iudæorum, qui præcipue tractabant de morte Christi mutarent diem

D Pascha, vt tractarent mortem eius, cum hoc esset contra legem, appareret manifestissime malitia illorum, scilicet, quia adhuc non verebantur publice facere contra legem, vt Christum occiderent: in quo significeretur magnitudo inuidiæ, & ex hoc sequeretur magnum scandalum in plebe, quod valde intendebant evitare principes sacerdotum, cum dixerunt: Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo Matth. 28.

Item patet magis, quod nullo modo Iudæi mutauerunt Pascha, quia Mar. 14. dicitur: Primo die Azymorum, quando Pascha immolabant dicunt ei Discipuli. Quo vis eamus, vt paremus tibi, vt manduces Pascha? ergo illo die, quo Iudæi manducabant Pascha, Christus manducauit.

Sed dicendum est, quod licet Iudæi comedissent agnum paschalem in nocte præcedenti; tamē adhuc nolebant contaminari, quia Pascha durabat per septem dies, & in his volebant esse mundi. Dicit ergo sanctus Thomas, quod non accipitur hic Pascha pro agno paschali, sed Pascha pro cibis paschalibus, scilicet, pro Azymis panibus, qui comedendi erant per septem dies. Hoc patet tert. par. sum. q. 46. art. 1. Et ista positio videtur satis conueniens, eo quod Euangelistæ interdum non faciunt differentiam de Pascha & Azymis, sicut in veteri testamento: Leuit. 23. sed accipiunt pro eod. Marc. 14. scilicet. Erat Pascha & Azyma post biduum, & Luc. 22. dicitur: Appropinquabat autem dies festus Azymorum, quod dicitur Pascha. Et istam positionem multi tenent.

E Sed videtur dicendum aliter, quod non accipiatur Pascha pro Azymis panibus, sed pro carnibus sacrificiorum, quas comedeant in septem diebus paschalibus siue septem diebus Azymorum. Patet hoc multipliciter.

Primo quia ad comedendum istud Pascha Iudæi obligabantur esse mundi, cum dicitur quod noluerunt contaminari, vt manducarent Pascha. Et tamen ad comedendum de Azymis non requirebatur, quod quis esset mundus. Quod patet, quia Exod. 12. vbi ponitur ritus agni paschalis & Azymorum, dicitur quod comedentes de agno paschali debent esse mundi. Et tamen de comedentibus Azymos panes per septem dies non dicitur, quod debent esse mundi, nec reperitur in toto veteri testamento, quod requiratur munditia in comedendo Azymos panes, & sæpe reperitur, quod requiratur munditia in comedendo agnum paschalem.

F Valet tamen ista consequentia inter Hebræos circa obseruationem caeremonialium, scilicet aliquid nõ reperitur scriptum in lege: ergo non obligantur Iudæi obseruare illud, immo quod plus est, non licebat Iudæis obseruare aliquam caeremoniam circa cultum Dei nisi illa scripta esset in lege, vt patet Deuter. 12. scilicet. Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino Deo tuo, nec ad das quidquam, nec minuas. Non ergo requirebatur munditia circa comestione Azymorum, cum non sit scripta: ideo non accipitur hic Pascha pro Azymis. Accipiendo tamen Pascha pro sacrificiis paschalibus, conuenienter dictum est, quod ad hoc quod aliquis comederet de carnibus sacrificiorum, siue essent sacrificia pacifica, siue pro peccato, requirebatur, quod esset mundus, vt colligitur Leu. 6. & 7. & 10. & Deuter. 12. Et sic vt comederent Iudæi de istis sacrificiis paschalibus, vellent esse mundi.

Item patet, quod non intelligatur de Azymis, nec requiratur aliqua munditia ad comedendum Azymos panes, quia tunc sequeretur inconueniens, scilicet, quia tunc aliquis propter malitiam suam obsolueretur à lege pœnali, & reportaret commodum de malitia, quod non est conuenienter dictum. Patet hoc, quia si requiretur munditia pro comestione Azymorum si quis voluntarie incurret immunditiam libera retur à comestione Azymorum, & comederet de fermentatis: & tamen in hoc releuaretur à pœna, cum comedere de Azymis est lex pœnalis: Deut. 16. f. Septem comedes diebus absque fermentato afflictionis panem, quoniam in pauore egressus es de Agypto. Et sic panis Azymus vocatur panis afflictionis, quia est mali saporis, & affliguntur homines comedendo de illo, potissime fenes. Non ergo liberaretur quis ab ista lege pœnali propter immunditiam, sed semper esset astrictus ad comedendum Azyma, etiam si incurteret immunditiam sponte vel casu.

A Secus autem est de immunditiis quantum ad alios casus, quia per immunditiam arcebat quis à Sanctuario & tactu rerum sacrarum, accedere autem ad ista erat honor quidam sine pena, arceri autem ab his erat dedecus & quaedam poenaltas: ideo in his bene conveniebat, quod propter immunditiam arceretur quis à sacris, quæ inducta erant per honorem.

Secus autem de comestione Azymorum, quia non erant inducti propter honorem, sed in poenaltatem: ideo siue homo incidere in immunditiam, siue non, tenebatur semper per illos septem dies comedere de Azymis, & non licebat vllatenus comedere de fermentatis. Item patet, quod hoc non fiet, quia si ad comedendum Azyma requireretur munditia, quando quis incurreret sponte, vel casu immunditiam in aliquo istorum septem dierum, liceret ei iam comedere de fermentatis: & tamen non poterat esse, quia nullus panis fermentatus erat in toto Israel in toto festo Azymorum. Deut. 16. f. non erit fermentatum in omnibus terminis tuis septem diebus: ergo oportebat, quod omnes siue mundi, siue immundi comederent Azyma.

B Item patet clarius, quia non reperitur quod panis Azymus vocetur Pascha, vel Phasce: & tamen reperitur quod sacrificia, quæ fiebant in septem diebus Azymorum vocentur Phasce. Nam licet Luc. 22. dicatur: Appropinquabat dies festus Azymorum, quod dicitur Pascha: Non constat tamen, quod panes Azymi vocentur Pascha, sed solum intelligitur de ipso die festo Azymorum, quia dicitur: Appropinquabat dies festus Azymorum, quod dicitur Pascha, id est, ipsum festum Azymorum vocatur Pascha. Etiam quando dicitur Mar. 14. erat Pascha, & Azyma post biduum, vocantur Azyma festum Azymorum, sc. Pascha & Azyma, id est, festum paschale, & festum Azymorum erat post biduum.

De sacrificiis autem paschalibus, quæ fiebant in septem diebus Azymorum reperitur, quod vocentur Pascha, quia Deut. 16. dicitur: Immolabis Domino Deo tuo Phasce de bobus & ouibus in loco, quem elegerit: non tamen potest intelligi Phasce pro agno paschali, qui immolabatur die quartodecimo mensis primi ad vesperum, quia illud sacrificium non erat nisi de agnis anniculis vel de hædulis anniculis: Exod. 12. & tamen hic dicitur: Immolabis Phasce de bobus & ouibus: ergo necesse est intelligi Phasce pro sacrificiis paschalibus, quæ immolabantur in septem diebus festi Azymorum. Et sic exponunt omnes doctores tam Latini, quam Hebræi. Item patet, quia iste sensus convenit literæ, scilicet quia Iudæi venientes in Ierusalem in festo paschali offerebant multa sacrificia pacifica coram Domino, & comedeant de carnibus eorum in templo ipsi & uxores, & filii, & filia, & omnes alii, quos inivitant, ut colligitur Deut. 22. Et hoc faciebant Iudæi, quia Deus præceperat eis, quod non apparerent vacui coram eo: Exod. 23. & sic quando veniebant in istis tribus vicibus per annum in templum, portabat quilibet aliqua animalia ad immolandum, vel aliqua munera, & de illis comedeant, quia de sacrificiis pacificis licitum erat comedere quibuscunque laicis: dum tamen essent mundi, Leu. 7. & Deut. 12. Et cum requireretur munditia pro istis sacrificiis, eo quod erant carnes sacre, & generaliter omnes Iudæi comesturent de carnibus sacrificiorum pacificorum, quæ offerrent in istis septem diebus, volebant se custodire mundos ad manducandum Pascha, id est, paschalia sacrificia, licet iam manducassent Pascha, id est, agnum paschalem.

Secunda ratio erat, quia dicitur Ioan. 13. ante diem festum Pasche, &c. Quidam respondent quod Pascha accipitur pro tota solemnitate paschali, scilicet pro omnibus septem diebus Azymorum. Et ita rñdet Chrysofost. Et quia incipiebat ista festivitas die quintodecimo, & finiebat die vigesimoprimo, & Christus cœnavit die quartodecimo mensis, quando Iudæi comedeant agnum paschalem, dñ fecisse ante diem festum Pasche. Istud convenienter dicitur, sed melius diceretur, quod non accipitur hic Pascha pro tota festivitate paschali, sed solum pro prima die festivitatis, quia non dicitur: Ante festum Pasche, sed ante diem festum Pasche. Nicolaus de Lyra dicit, quod accipitur hic dies festus Pasche pro die quintodecimo mensis, & sic Christus cœnavit die quartodecimo, sicut supra dictum est. Sed dicendum quod licet ista vera sint, non tamen tangunt radicem verborum beati Ioannis, qui voluit facere distinctionem inter diem festum Pasche, & in-

fer festum Pasche. Nam differunt ista, quia sicut supra declaratum est in isto festo continuo erant duæ festivitates, scilicet festum Phasce, & festum Azymorum, quia differunt in tempore causa, & cœremonia, de quo supra.

Nunc autem sciendum est, quod dies quartodecimus mensis, quamquam esset Pascha, tamen non erat dies festus, quia non vacabatur à laboribus, sed fiebant illa die opera feruilia sicut cæteris diebus, & nihil aliud erat, quod specialiter pertineret ad istum diem, nisi quod immolabatur agnus ante solis occasum, & comedeatur: Festum autem Azymorum, quod incipiebat die sequenti, & durabat septem diebus, habebat duos dies solemnes, in quibus cessabatur ab omni opere feruili: Exod. 12. ideo dies quartodecimus poterat vocari Pascha propter agnum paschalem, sed non poterat proprie vocari festum. Dies etiam quintodecimus poterat vocari dies Azymorum, & etiam dies festus propter celebritatem eius: ideo si beatus Ioannes dixisset, quod ante Pascha cœnavit Christus cum Discipulis, intelligeret saltem, quod cœnasset die tertio decimo, cum Pascha esset die quartodecimo. Dixit tamen: Ante diem festum Pasche, accipiendo Pascha pro illo festo continuo à die 14. vsque ad vigesimumprimum. Et in isto tempore primus dies festus erat dies quintodecimus, & deinde dies vigesimus primus: cæteri autem dies non erant solemnes: ideo quod factum est die quartodecimo mensis poterat dici factum ante diem festum Pasche, licet non esset factum ante Pascha. Et hoc fuit ipsa cœna Domini, quæ fuit die quartodecimo, & dies festus Pasche erat dies quintodecimus. Tertia ratio erat de magno die sabbathi. Pro quo dicendum, quod sicut supra tactum est in festo Azymorum erant septem dies, quorum duo, scilicet primus, & septimus erant valde celebres, & non licebat in eis fieri aliquod opus nisi quantum ad ea, quæ pertinebant ad cibos: Exod. 12. & Leuit. 23. Dies autem quinque intermediæ erant profesti: & tamen fiebant in eis oblationes, & sacrificia multa, de quibus Leuit. 7. & Numer. 28. ideo si aliqua dies sabbathi accideret in his quinque diebus quasi profestis, erat celebrius illud sabbathum, quam alias foret, non quidem quantum ad vacationem à laboribus, quia nulla maior vacatio esse poterat, quam illa, quæ fiebat in sabbatho, & erat maior quam illa, quæ fiebat in aliis omnibus solemnitatibus paschalibus, quia in duobus diebus celeberrimis Azymorum licebat parari cibos: Exod. 12. in sabbatho autem non licebat parari cibos: immo nec succedere ignem: Exod. 35. sed quantum ad multiplicationem sacrificiorum. De sacrificiis patet: nam est regula, quæ colligitur Numer. 28. & 29. quod quando eunque duo festa eodem die acciderent, vel tria, vel plura: sacrificia vnus non impediabantur propter sacrificia alterius, licet coinciderent: sed multiplicabantur. Et sic quando duo festa veniebant in eodem die, erat ille dies celebrior, quam alias futurus esset. Pro quo sciendum, quod inter Iudæos erant solum septem festivitates, scilicet sabbathum, dies Calendarum, Phasce, siue Azyma, Pentecostes, dies Clangoris, dies Propitiationis, dies Tabernaculorum, ut patet Leuit. 23. 1c. Hæ sunt feriæ Domini, quas observare debetis. Et numerantur ibi omnes hæ. In omnibus autem istis fiebant propria sacrificia: in quibusdam solemniora, in aliis autem minus solemniora, & præter hæc offerebatur quotidie sacrificium, quod vocatur iuge, scilicet vnus agnus anniculus mane, & alius vespere: Leu. 6. Num. 28. quæ autem sacrificia offerrentur in singulis prædictorum festorum ponitur Num. 28. & 29. Nunc autem dicendum, quod sæpe sacrificia vnus festi sunt similia in toto, vel in parte sacrificiis alterius festi, ut patet ibidem: & tñ si coinciderent aliqua alia festa istorum in eadem die, licet sacrificia eorum coinciderent inter se quædam ad aliquid non tollebantur quædam propter altera, sed omnia offerebantur: poterant autem tria festa coincidere, scilicet sabbathum, & festum Clangoris, & festum Calendarum. Nam festum Clangoris erat prima die Septembris, secundum Iudæos. Dies Calendarum est prima dies cuiuslibet mensis, & ista duo saltem coincidunt in 1. die Septemb. Et si accidat, quod illa dies sit sabbatum, erunt tria festa eodem die, quorum quodlibet habet propria sacrificia: Nu. 28. & 29. & licet quædam sacrificia vnus coincident cum quibusdam sacrificiis alterius, ut patet ibidem, non impediuntur quædam propter alia, sed multiplicatur, scilicet offeruntur omnia, ut patet ibidem, & in super offer-

Differētia inter Pascha, & diem festum Pascha.

Festivitates in Azymorum

tur sacrificium iuge, quod competit cuilibet diei profesto.

Et sicut dies festus quilibet est celebrior quantum ad sacrificia die profesto, quia in illo fiunt sacrificia propria, & sacrificia diei profesti. Ita dies illa, in qua coincidebant duo festi, erat celebrior quantum ad sacrificia illo die, in quo eueniret alterum tantum istorum festorum, eo, quod illa die offerebantur sacrificia amborum festorum.

Quando autem euenirent tria festa eo die, quod poterat esse ad plus sabbatum, dies Calendarum, & dies Clangoris, erat festum celebrius, quia sacrificia omnium trium festorum fiebat illa die. Cum ergo sabbatum, quod erat post Christi mortem eueniret in die tertio Azymorum, secundum modum computandi Euangelistarum, & die secundo Azymorum secundum computationem Hebræorum, acquirerebat sibi illud sabbatum quandam celebritatem, & vocatur magnus dies sabbati, scilicet, quia erat maior & celebrior in sacrificiis, quam si euenisset istud sabbatum extra dies Azymorum. Et cum arguitur, quod si non fuisset istud sabbatum dies primus, vel septimus Azymorum secundum computationem Iudaicam, non vocaretur dies magnus sabbati, quia iste primus dies erat celeberrimus. Dicendum, quod verum est, quod si istud sabbatum fuisset prima dies Azymorum esset celebrius, quam in secunda die: tamen adhuc in secunda die erat magnus dies sabbati, quia ipse dies de se erat magnus, quia sabbatum erat, & præter hoc, quia cadebat intra festiuitatem Paschalem, licet non in die principali, & ex hoc erat celebrior in sacrificiis, & honore. Vnde in honestius erat corpora occisorum manere hoc sabbato in cruce, quam si fuisset extra tempus Azymorum, & hoc intendit beatus Ioannes.

Ad quartum dicendum, quod cum Christus dixit: Tempus meum prope est, non significauit anticipationem celebrationis paschalis. s. quod propter imminentem passionem præueniret diem, sed assignauit desiderium manducandi illud Pascha, & erat desiderium illud, quia non manducaturus erat iam aliud Pascha cum Discipulis suis. Et sic ipse dixit Luc. 22. sc. desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar, scil. quia istud est vltimum Pascha, quod vobiscum manducaturus sum: magis desiderio illud manducare, quam quodlibet aliud. Ad significandum etiam hoc desiderium propter instantem mortem dicitur Matt. 26. Non bibam vobiscum amodo de hoc genimine vitis, quoad usque bibam illud vobiscum nouum in regno patris mei. Et est sensus huius positionis, s. tempus meum prope est, &c. id est, ego cum magno desiderio volo facere Pascha istud cum Discipulis meis apud te, quia non sum vnquam aliud manducaturus. Et hoc est, sc. quia tempus meum prope est, id est, quia instat tempus passionis meæ. Cum autem dicitur, quod ista verba essent superflua, s. tempus meum prope est, nisi per illa significaretur anticipatio, dicendum, quod falsum est, quia licet non ponantur ad significandum anticipationem, ponuntur ad significandum aliquid aliud, scilicet desiderium manducandi Pascha, vt dictum est. Ad quintam rationem cum dicitur, quod durius est, & magis repugnans alicui celebritati, &c. dicendum, facilius toleraretur, quod in illo sabbato, quod fuit post mortem Christi manerent corpora in cruce, quam in ipsa die occiderentur: & tamen postea non bene arguitur, quia deberet concludi de sabbato, s. quod in illo non liceret occidi Christum, & latrones: & tamen concluditur de Pascha. Et verum est, quod in illo sabbato, quod fuit post mortem Christi, non permisissent Iudæi occidi Christum, nec latrones: permiserunt tamen ipsos occidi prima die Azymorum. Ratio differentiæ est, quia licet dies quintusdecimus mensis primi, qui erat primus dies Azymorum esset celebrior, quam ceteri dies paschalis solemnitatis: tamen quicunq; dies sabbati etiam extra tempus paschale erat celebrior illo die quinto decimo & omnibus aliis diebus Azymorum. Quod patet, quia licet dies quintusdecimus, & vigesimus primus mensis primi, s. primus, & septimus dies Azymorum erant celeberrimi, & dicatur, quod in eis nullum opus fieret: Leuit. 23. tamen permittitur, quod fierent illa, quæ pertinebant ad cibos Exo. 12. quæ in sabbato nullo modo conceduntur: immo nec permittebatur Israelitis succendere ignem in sabbato Exo. 35. sic ergo multa alia fieri poterant in die primo, & septimo Azymorum, quæ non fiebant in sabbato, vt publica punitio iudicia-

lis, & causarum discussio, quia non erat festum tantæ reuerentiæ sicut sabbatum. Item patet hoc Matt. 26. s. quod cum pontifices, & Pharisei tractarent quomodo Iesum dolo tenerent, & occiderent, dixerunt: Non in die festo, i. non occidatur in die celeberrimo, s. prima die Azymorum propter scandalum: si tamen nullo modo licuisset illa die aliquem occidi, non dixissent non in die festo, quia tunc superfluum esset consiliari super eo, quod lex nullo modo permittebat, ad hoc esset impossibile legis. Nam illud posse dicimus quod de iure possumus: super impossibile autem consilium non est, vt patet 3. Ethic. Consiliabantur tamen pontifices, & Pharisei, an Christum in die festo occiderent, vel non: ergo licitum erat illa die quoscunq; publice occidi, & Iudæi etiam voluissent Christum occidere illa die nisi timuissent scandalum: & tamen in die sabbati nullo modo deliberarent occidere Christum, eo quod erat manifeste contra legem, etiam si non timuissent aliquod scandalum. Quidam dicunt aliter, quod dies primus Azymorum, in quo Christum mortuus, erat dies celeberrimus, & non licebat quemquam occidi in illo, nec Iudæi occidissent Christum illa die si secundum legem suam acturi essent: Pilatus tamen iudicauit Christum ad mortem, & ille vir erat gentilis, qui non sequebatur legem Iudæorum: ideo occidit Christum etiam in die illo celeberrimo. Sed dicendum, quod non stat, quia si non liceret occidi Christum die primo Azymorum secundum legem Iudæorum: non liceret etiam acculari eum ad mortem illa die, & causam illam agitari, quia sententia pars est iudicii. Et si aliquando propter celebritatem diei illicita est aliqua pars iudicii, illicita sunt omnes: licuit tamen Iudæis secundum legem suam accusare Christum ad mortem, & agitare causam coram Pilato die primo celeberrimo Azymorum: ergo licuit Pilato secundum legem Iudæorum occidere Christum prima die Azymorum, non obstante celebritate illius diei. Secundo patet, quia falsum est hoc, s. Pilatus cum esset Gentilis, non curaret de feriis Iudæorum in iudicando. Nam si corpora occisorum fecit Pilatus deponi de patibulis propter magnam diem sabbati. s. quia erat magna solemnitas, Ioan. 19. a fortiori cessaret a sententiando capitaliter in die celeberrimo. Tertio patet, quia licet Pilatus esset Gentilis, erat tamen datus ad regendam Rempublicam Iudaicam in legibus suis, quia isto modo manebat Iudæi sub Romanis. Nam non tenebant Iudæi caeremonias Romanorum, sed potius iudices Romani dati Iudæis sequebantur caeremonias Iudæorum in iudicando, quia si vellent infringere legem Iudæorum non patenterent Iudæi subditi esse Romanis. Sicut quando Herodes rex introduxit statuas in Ierusalém non ad colendum, sed ad ludos. Nam insurrexit contra eum bellum Iudæorum, & multi mortui sunt, vt ait Iosephus in lib. 17. Antiq. & in lib. de Bello Iudaico. Sic etiam quando Caius Caligula Imperator Romanorum posuit aquilam, quæ erat insigne Romanorum super templum, & Iudæi facta seditione deposuerunt eam inde: ita ergo nunc Pilatus obseruaret caeremonias Iudæorum non præiudicando eis in iudiciis, quia alias insurgerent contra eum Iudæi, & tamen ipse adiudicauit Christum morti die primo Azymorum: ergo licitum erat secundum legem Iudæorum illa die occidi aliquem iudicialiter.

Ad sextum cum dicitur, quod dixerunt pontifices, & Pharisei, non in die festo, &c. dicendum, quod pontifices, & Pharisei disposuerant non occidere Christum in die festo, scilicet, primo die Azymorum, dum congregatus esset totus populus Israel in Ierusalém, quia timebant tumultum populi, ex quo populus tenebat Christum, vt prophetam: postea tamen mutauerunt consilium, & occiderunt eum primo die Azymorum. Et hoc propter duo: primum fuit ex parte Dei: secundum fuit ex parte Iudeorum. Primum est, quia Deus mutauit voluntatem eorum, vt ipse compleret intentionem suam. Volebat enim Christus mori publicissime, eo quod moriebatur ad salutem totius populi.

Ad moriendum autem publicissime requirebantur duo, scilicet quod esset mors in loco valde publico, & quod esset actualiter congregatus multus populus. Propter primum non debuit Christus mori in aliquo loco terræ Iudæorum nisi in Ierusalém, quia ille erat locus communior, quia erat ibi templum Domini, ad quod concurrebant omnes

A viri Israel. Et hoc significauit Luc. decimoquarto, scilicet, Non capit perire prophetam extra Ierusalem, id est, non est possibile, vel non est conueniens, quod propheta, scilicet, Messias, qui vocatur per excellentiam propheta, moriatur extra Ierusalem. Propter secundum Christum non debuit mori, nisi in aliquo de tribus festis; scilicet in festo Azymorum, vel in festo Pentecostes, siue Hebdomadarum, quod erat mense tertio, siue in festo Scenophegiæ, siue Tabernaculorum, quod erat mense septimo. Nam in istis tribus festiuitatibus solis conueniebant omnes viri Israelitæ in Sæctuarium Domini, vt patet Exodi vigesimotertio & trigesimoquarto, & Deuter. decimosexto: & tamen in nullastarum trium festiuitatum conuenientius fuit Christum mori, quam in festo Azymorum, eo quod in ipsa sola necessitate conueniebant omnes Israelitæ: in aliis autem duabus tenent quidã de doctoribus, quod poterat fieri dispensatio, ne venirent in templum: ideo in festo Azymorum Christus mori debuit, quia in illo conueniebant omnes Israelitæ.

Ex hoc etiam sequitur, quod non debuit mori nisi prima die Azymorum. Nam ante non debuit mori, cum non esset aliquod festum prius, nisi dies quartusdecimus, qui erat Pascha, & erat quasi dies profestus, cum liceret fieri in eo omnia opera prophana, quæ fiebant in diebus profestis, vt supra declaratum est. Nec etiam debebat Christus occidi post diem primam Azymorum, quia cum sequentes dies essent profesti, recedebant interdum multi Iudæorum de loco Sanctuarii, & sic non esset mors Christi coram toto Israel. Cum autem fieret die prima Azymorum esset præsens totus Israel, quia erat ille dies celeberrimus immediate post immolationem agni paschalis, & manebant adhuc in Sanctuarii loco omnes Israelitæ. Et sic omnes viderent Christum morientem, & scirent de tractatu mortis eius. Fuit etiam alia causa, quare Christus moreretur hoc tempore, scilicet, vt non solum mors sua nota fieret omnibus Israelitis, sed & resurrectio sua audiretur ab omnibus. Nam Christus mortuus est in die prima Azymorum, scilicet 15. die mensis primi, & resurrexit die tertio Azymorum, qui erat dies decimusseptimus mensis, & publicata fuit resurrectio eius ipsa die per custodes monumenti: Matth. vigesimo octauo, & per mulieres, & Apostolos: Luc. decimo quarto & vigesimo & vigesimo primo, & tamen manebant plurimi Iudæorum adhuc in Ierusalem vsque ad diem septimum Azymorum, sicut in nuir Deuter. decimosexto, scilicet septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. Et hoc dicitur toti Israel, quia erat lex generalis: ideo omnes Israelitæ manere debebant septem diebus Azymorum in loco Sæctuarii, vel plurimi illorum. Et sic peruenerit fama resurrectionis Christi ad omnes, vel ad plurimos Israelitarum, sicut peruenerat notitia mortis eius ad omnes.

C Secundum motiuũ fuit ex parte Pharisæorum: nam Pharisæi putabant, quod nunquam possent tenere Christum, nisi per aliquos modos exquisitos, & cum magna diligentia. Nam dicitur Matth. vigesimosexto, quod fecerunt consilium, vt Iesum dolo tenerent & occiderent, & quia putabant, quod post primum diem Azymorum Christus recederet de Ierusalem, quia credebant eum venire illuc ex necessitate legis, sicut reliquis populis veniebat, & postea nõ possent eum comprehendere, putauerunt melius esse, quod in Pascha eum comprehenderent, & sic factum est. Sed tunc diceretur, quare Iudæi comprehendentes Christum in Pascha non reseruauerunt eum ad occidendum ipsum post Pascha. Nam istud videbatur conuenire consilio, & intentioni ipsorum: nam debuerunt eum comprehendere in Pascha, quia forte putabant, quod non possent eum alio tempore tenere, eo quod recederet de Ierusalem, & nescirent, quo iret, sicut ante Pascha factum est.

Nam ambulabat Christus occulte, quia non audebat ambulare in palam, & Iudæi quærebant eum, & nescientes, vbi esset, dederunt mandatum, quod si quis sciret, vbi esset, notificaret illum, vt teneretur, vt patet Ioann. 11. debuerunt ergo tenere eum in Pascha secundum conuenientiam sui consilii, ne semel recederet de Ierusalem, & postea non possent eum inuenire. Et debebant eum tenere vinctum in Pascha quousque transfret festum, & tunc occiderent eum, &

non fieret tumultus in populo sicut si occideretur in die festo, eo quod iam recessissent omnes Israelitæ de Ierusalem: & tamen occiderunt eum in die festo, in quo poterat esse maximus tumultus. Dicit potest vno modo, quod Iudæi intendebant euitare tumultum populi cõtra se quantum possent: ideo nolent occidere Christum in die festo, sed post Pascha: & tamen Deus mutauit consilium eorum propter gloriam suam volens, quod Christus occideretur potius in die festo, quam in alio die, quia in eis, quæ fiebant circa mortem Christi nõ mouebantur omnino Iudæi à seipsis, sed in multis mouebantur à Deo, eo quod mors Christi erat maximum mysterium, quod Deus intendebat procurare in mundo. Et patet hoc, quia quando tractabatur de morte Christi, conuenientibus in vnum principibus sacerdotũ, & Pharisæis, Caiphæ, qui erat princeps sacerdotum, dixit: Expedi, vt vnus moriatur homo pro populo, ne tota gens pereat, Io. 11. & dicitur, quod hæc non locutus est à seipso, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit. Sic ergo in executione mortis Christi, & determinatione temporis cum ista iam essent magis propinqua mysterio redemptionis, Iudæi non mouebantur à seipsis, sed mouebatur à Deo saltem in determinatione consilii. Vnde cum primo apud eos fuisset consilium humanum, quod Christus non occideretur in die festo, ne fieret tumultus in populo, incidit postea eis consilium diuinum, quod mutauit consilium eorum, & occiderunt Christum in die festo, quia sic expediebat propter rationes supra assignatas. Alio modo potest dici, quod fecerunt hoc consilio humanum scilicet, quod licet primo diffiniuissent non occidere Christum in die festo propter scandalum, tamen rursus propter vitandum maius scandalum occiderunt eum in die festo. Nam si principes sacerdotũ, & Pharisæi comprehendissent Christum ante primum diem Azymorum, & vellent eum necare eum vinctum, vsque quo transfret festum, & postea eum occiderent, videbatur sequi maius scandalum, scilicet quod totus populus sciret, quod Christus teneretur: Et quia sciebant, quod propter inuidiam tradebatur, conarentur in illis septem diebus eripere eum de manibus Pharisæorum, & si nolent eum dare fieret tumultus magnus in populo, quia negocium ageretur ex consulto, & deliberato. Voluerunt ergo occidere eum illico, vt tenerent, vt sic populus nõ hõeret locum eripiendi eum de manibus suis: Et sic oportuit eum in die festo occidi. Et satis apparet hoc, quia illico, vt Christus captus est in horto ductus est ante iudices per noctem, vt illico causa eius diffiniretur, & occideretur populo non aduertente ad hoc, si fieri posset, & sine dubio illico, vt Christus ad ductus est ad Annam, vel Caipham per noctem iussissent eum occidi nesciente populo, & tamẽ timuerunt Romanos, quia ipsi non habebunt prætem iudicandi alique ad mortem. Sic patet Matth. 27. cum dixit Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum: Iudæi autem dixerunt non licet nobis occidere quemquam, & propter hoc duxerunt Christum ad Pilatum, & necesse fuit, quod differretur aliquid iudicium de morte Christi, & veniret in cognitionem populi. Aliqui rident aliter ad istam rõnem, cum dixerunt Iudæi: Non in die festo, & dñt, quod verum est, quod sicut Iudæi non volebant occidere Christum in die festo, ita fecerunt. Nam non occiderunt eum in die festo, sed die seq. Erat enim festum ipsum Pascha, quod erat die 14. ad vesperum, quando comedebatur agnus paschalis, & ipsa die Christus non occisus est, sed die seq. 15. quæ erat dies prima Azymorum. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia non potest hic vocari dies festus nisi primus dies Azymorum, quia sicut supra declaratum est, duæ festiuitates erant hic continuæ, sc. Pascha, & dies Azymorum. Pascha autem non erat proprie festum, quia non vacabatur illa die à laboribus, sed licebat fieri omnia opera prophana, quæ fiebant in diebus profestis. Nec erat differentia aliqua inter istum diem, & alios prophanos, nisi quod in isto comedebatur agnus paschalis ad vesperum, & in aliis non. Primus dies autem Azymorum erat celeberrimus tam quantũ ad sacrificia, quam in vacatione à operibus seruilibus. Nam prima, & septima die Azymorum nullum opus fieri licebat, nisi ea, quæ ad cibum pertinent: Exod. 12. & Leu. 23. & die Paschæ, sc. 14. die mensis primi licebat fieri quæcunq; opera prophana sicut in diebus profestis, quia in nullo loco legis veteris reperitur, quod illo die vocari

D
Iudæi à
Deo mo-
ti, vt
moreretur
Christo
procurari
venerit.

E

F

deberet

A deberet à laboribus. Differebant etiam in sacrificiis, quia primo, & septimo die Azymorum fiebant magna sacrificia solènia, quæ determinantur Num. 28. Et tamen in die Paschæ nullum sacrificium legitur in toto veteri testamèto, quod fieret: ideo intelligendum est, quod nullum sacrificium fieret in coenâ nisi sacrificium iuge, quod erat sacrificium dierum profestorum. Non ergo poterat vocari dies Paschæ dies festus, sed dies primus Azymorum, qui erat celeberrimus. Et cum Iudæi determinassent, quod non occiderent Christum illa die ad vitandum scandalum, postea mutauerunt consilium, & occiderunt eum eodem die ex causis supra assignatis.

CAPITVLVM IX.

De secunda cæremonia scilicet Azymorum panum, & quod Christus manducauit Azyma die cœnæ vltimæ.

Secunda cæremonia, de qua dubitabatur, an Christus in Ierusalem obseruasset in vltimâ cœnâ, erat quantum ad azyma, scilicet an comedit panes Azymos, vel fermentatos. Quidam tenent, quod Christus manducauerit fermentatum, & ista fuit opinio Græcorum, ex quo inferunt, quod Christus confecit in fermentato, quia ipse confecit post cœnam, & confecit in illis panibus, quos hēbat, sed hēbat panes fermentatos: ideo confecit in fermentato. Ex hoc etiam inferunt, quod nos debeamus conficere in fermentato, quia dēmus imitari Christum in modo conficiendi, & in omnibus, quæ pertinebant ad cōfectionem, sed ipse confecit in fermentato: ergo nos conficere debemus in fermentato. Hoc autem Ecclesia Græcorū seruat vsq; ad hodiernum diem. Nam in fermentato conficiunt secundum cæremonias suas antiquas. Dicendum tamē est, quod Christus in cœnâ vltimâ comedit azyma, & non panem fermentatum. Quod patet primo ex destructione fundamenti positionis Græcorum. Nam tenent Græci, quod Christus anticipauerit, & comederit Pascha die tertio decimo mensis, vt supra declaratum est. Et tamen Iudæi non comedebant tunc Pascha, sed die seq. scilicet quartodecimo. Et sic non essent panes azymi in Terra Israel die tertio decimo, de quibus comederet Christus, ideo comederet panes fermentatos. Constat tamē inductum necessario ex præcedentibus, quod Christus manducauit Phasē die quartodecimo mensis, quā Iudæi manducabant: & tamen tunc omnes Iudæi manducabant azymos: ergo etiam Christus manducauit & in illis conficeret. Secundo patet, quia non solum rōnabiliter inferuntur Christum comedisse azyma die cœnæ, sed vsq; etiā hoc necessarium. Nam dato, quod Christus, & Discipuli vellent comedere panem fermentatum illo die non haberent, quia nullus panis fermentatus erat tunc in tota terra Israel. Nam antequam inciperet festum, scilicet ante meridiem diei quartodecimi eiciebant omne fermentatum de dominibus suis dando illud bestiis ad comedendum, ita vt nulla particula panis fermentati maneret in toto terra Israel postquam incipiebat festiuitas, vt patet Deut. 16. scilicet non erit fermentatum in omnibus terminis tuis septem diebus. Et hoc etiam obseruant Iudæi vsq; hodie sic. Non ergo possent Discipuli Christi, qui parauerant ei cibos paschales, habere aliquos panes fermentatos quos darēt Christo in illa cœnâ. Necessè est ergo, quod comederit azyma. Tertio patet, quia Christus voluit obseruare tota vita sua legem veterem: & tamen de necessitate legis erat comedi azyma cum agno paschali, quia sæpe hoc mandatum est, vt patet Exod. 12. & Num. 9. ergo Christus comederit azyma in illo festo. Et si dicatur, quod non posset habere azyma, dicendum, quod Christus potius omitteret totam celebrationē paschalem, quam quod obliuisceret quasdam cæremonias eius, & alias non, quia iste erat labor inutilis, & irrōnabilis, cum laboraretur in obseruatione quarundam cæremoniarum: & tamen per hoc nondum satisfaceret legi, sed esset præuaricatio eius, cum non obseruarentur omnes cæremonie, sicut declaratum fuit supra quā probatur quod Christus celebrauit Pascha die 14. cum aliis Iudæis. Quarto quia dato, quod Christus anticipasset Pascha per vnum diem sicut Græci dixerunt, quod tamen falsum est, adhuc comedisset azyma, quia licet die 13. alii Iudæi nondum comedebant azyma, sed fermentatum: tamen Christus faceret fieri azyma pro cœnâ sua, quod facile erat. Nam si Christus ex aliqua causa

mutare tempus celebrationis paschalis, quod erat aliquid difficile: faceret etiam quod haberet panes Azymos pro illa die, licet alii Iudæi non haberent, quod erat satis facile, & non erat contra legem. Nam licebat cuilibet comedere panes Azymos quotidie si vellet, etiam extra tempus Azymorum, cum lex de comedendo Azymos septem diebus esset pœnalis, & non obligaret nisi ad illos septem dies: si tamen quis sponte vellet comedere panes Azymos quotidie, cum essent panes afflictionis, licebat ei: si tamen panes azymi fuissent introducti in priuilegium, vel fauorem, non liceret cuiquam vesci illis, nisi quandiu lex permitteret, sicut est de omnibus aliis, quæ dantur ex gratia, vel ex priuilegio. Dato ergo, quod quando Christus celebrauit Phasē non essent azyma apud Iudæos, ipse faceret parari illa, vt obseruaret omnes cæremonias paschales, potissime quia valde facile erat facere panes Azymos, quia nihil est facilius, quam facere panes subcinericios, qui sunt repentine non existentibus aliis panibus, qui non possunt ita cito parari, sicut patet Genes. 18. cum venissent tres Angeli ad Abraham in specie viro- rum, & vellet eis in promptum dari cibos, nec haberet alios panes, dixit Saræ vxori suæ, accelera tria fara farinæ, commisce, & fac subcinericios panes. Nihil ergo impedi- bat quin Christus comederet panes Azymos die tertio decimo, si anticipasset Pascha, etiam si non essent azyma apud Iudæos. Quinto patet, quia dato, quod Christus anticipasset Pascha, & esset prohibitum apud Iudæos comedere panes Azymos extra septem dies Azymorum, adhuc Christus deberet comedere azyma illo tempore. Quod patet, quia vetitum erat celebrare Pascha nisi quartodecimo mensis primi: & vt tamen isti volunt Christus anticipauit per vnum diem faciendo contra legem subeunte causa: ita ergo ex eadem causa comederet azyma tempore illo, quo lex non cōcedebat, vt compleret celebratam paschalem. Ex dictis apparet, quod Christus comedit azyma in cœnâ vltimâ, & non fermentatum, siue anticiparet, siue non, potissime cum probatum sit, quod Christus non anticipauit, sed comedit ea die, qua Iudæi.

CAPITVLVM X.

Quod Christus confecerit in Azymis, & quod licet et possit confici in Azymis, & in fermentatis, quid sit conueniens.

Ex prædictis sequitur, quod Christus confecit sacramentum corporis sui in Azymis. Nam Christus comedit in illa cœnâ panes Azymos, vt supra probatum est, sed ipse non confecit nisi in panibus, quos habebat in mensa: ergo in Azymis confecit.

Item patet, quia Christus cœnauit die decimo quarto quādo celebrabāt Pascha omnes Iudæi, sed eo tempore nō erat aliquid fermentatum in tota terra Israel: Deut. 16. ergo etiam si Christus vellet conficere in fermentato, non occurreret sibi hēre illud, nisi ex miraculo faceret panem fermentatum, vel faceret parari illo tempore panem fermentatum, vel retinisset illud ex tempore præcedenti, quando licebat vesci fermentatis, quod totum erat contra legem. Deut. 16. scilicet non esset aliquid fermentatum in toto Israel septem diebus. Non est ergo vllō modo dicendum, quod in fermentato cōfecerit, quia ad hoc oportebat poni aliquam exorbitantiam à legē, & à communi modo, quæ non sunt danda sine necessitate: ponendo autem, quod Christus confecerit in Azymis, non consequitur aliquid contra legem, nec contra communem modum: ideo istud tenendum est. Ex his apparet solutio illius dubitationis, quæ communiter vertitur, scilicet, an in Azymis, vel in fermentatis conficiendum sit, & dicendum est, quod in Azymis sicut Christus confecit. Et istam veritatem sequitur Ecclesia Latinorum. Græci autē crediderunt, quod Christus anticipauit Phasē comedendo die tertio decimo: ergo apud Iudæos non erant azyma, & sic quod comederit fermentatum, & in illo confecerit: & ipsi ergo credentes se Christum imitari, in fermentato conficiunt vsque in hodiernum diem. Sed considerandum est circa hoc, quod in cōfectione huius sacramenti duo considerari possunt, scilicet quid de necessitate fieri debeat, & quid fieri conueniat. Quantum ad necessitatem dicendum,

Sacramentū Eucharistie in Azymis conficiendum est, quia ita Christo confecit.

quod illa sunt de necessitate huius sacramenti, quæ sunt ei substantialia. Nam sicut in compositis naturalibus materia, & forma sunt substantialia rei, ita large in sacramentis dicimus materiam, & formam esse partes substantiales. Est enim forma sacramenti huius in verbis illis, per quæ fit consecratio, quæ licet non habeantur ita formaliter in Euangelio: Ecclesia tamen suscipit illa ab Apostolis, qui susceperunt ea à Christo, ut patet extra de celeb. mis. in c. cum Marthæ. materia sacramenti est panis triticeus, & vinum de vitibus, si quis autem mutare aliquod istorum duorum substantialiũ, scilicet materiæ & formæ non conficeret, ut pote si non vteretur verbis ab ecclesia consuetis, vel conficeret in pane hordei, aut in vino non de vitibus, quidquid autem aliud eueniat non impedit effectum sacramenti, sicut in naturalibus si corpus, & anima rationalis simul sint homo est, si alterum eorum deficiat impossibile est hominem esse, si tamen ambo simul sint, quæcunque aliæ varietates fiant exterius nihilominus homo est, ut pote si sit magnus vel parvus; niger vel albus, & sic de cæteris quia accidentia non variant speciem rei. Ita in sacramentis: si quis enim adhibeat panem triticeum & vinum de vite, & proferat verba consueta ab ecclesia proferri cum intentione consecrandi, conficiet sine dubio si sacerdos est, quidquid aliud mutetur exterius, & siue panis sit durus, siue mollis, siue calidus, siue frigidus: niger vel albus, grossus vel tenuis, quadratus vel rotundus. Idem etiam de vino, siue sit album siue rubeum, nouum vel antiquum, boni saporis vel mali. De verbis etiam pertinentibus ad formam, siue proferantur cantando, siue recitando: distincte, vel confuse, in bono, vel malo accentu, & sic de omnibus aliis accidentibus, tam materiæ quam formæ, quia propter variationem illorum non variatur effectus sacramenti. Ita etiam est in aliis sacramentis, ut patet in baptismo cuius materia est aqua elementalis, quæ tamén siue sit frigida, vel calida nihil differt, immo etiam si sit dulcis vel salta, quod magis nihil differt. Nam in aqua maris baptizari quis potest. Ita est in pane, qui est materia sacramenti. Nam esse triticeum, & hordeaceum differunt in specie, non poterit in hordeaceo pane, nec in aliquo alio, nisi in triticeo confici, esse tamen fermentatum, vel azymum sunt accidentia panis, & non variant speciem eius, ideo siue sit panis triticeus fermentatus, siue azymus, potest in illo confici. Et sic patet, quod Græci non errant conficiendo in fermentato, scilicet quia ita est verum corpus Christi ibi, sicut in confectione azymorum, quam tenet Ecclesia latinorum. Secundum est quid est, quod conueniat fieri in hoc sacramento, scilicet an in azymis, vel in fermentatis conuenientius sit confici. Et dicendum quod conuenientius est confici in azymis, & ponit ad hoc S. Thomas 3. parte Summæ q̄ 75. artic. 4. tres rationes.

Prima est propter imitationem Christi: nam ipse in azymis confecit, sicut supra probatum est. Secunda, quia panis est proprie figura, vel sacramentum corporis Christi, quod sine corruptione conceptum est: fermentum tamen corruptionem inducit in pane, sicut dixit beatus Paulus modicum fermentum totam massam corrumpit. Tertia, quia hoc magis competit sinceritati fidelium: nam azymum significat sinceritatem, quia in se sincerum & immixtum est, & ista sinceritas requiritur in usu huius sacramenti, iuxta illud 1. Corin. 15. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaq; epulemur nõ in fermẽto veteri malitiæ, & nequitia, sed in azymis sinceritatis, & veritatis. Græci autem, qui in fermentato conficiunt, non omnino sine ratione fecerunt. Est vna ratio ad significandum vnionem naturæ humanæ ad verbum diuinum sicut fermentum pane miscetur. Secunda est in detestationem hæresis Nazæorum. Nazarei quippe dicebant obseruanda esse cæremonialia legis veteris simul cum Euangelio, & quia Christus confecit in azymis, ut seruaret cæremonias Paschales, volunt etiam ipsi conficere in azymis, ut obseruent illam cæremoniam legis veteris, non licet tamen iam obseruare cæremonias veteres, quia beatus Apostolus detestatur eas, ut patet ad Gala. 5. ideo, ut non viderentur Græci obseruare cæremonias veteris legis, voluerunt potius in fermentato quam in azymis conficere. Ista rationes tangit Gregorius in Registro. Dicendum tamen quod licet conuenientius sit in azymis quam in fermento

conficere, tamen seruanda sunt super hoc consuetudines ecclesiarum. Nam cum ecclesia Latinorum consecrat in azymis, peccaret presbyter Latinus, qui manens inter Latinos conficeret in fermentato, & puniretur secundum iura, sicut patet extra de celebrat. mis. c. per literas, ubi punitur sacerdos, qui in pane fermentato, & vase ligneo missarum solennia præsumperit celebrare, sic etiam peccaret presbyter Græcus si in ecclesia Græcorũ existens conficeret in azymis. Hoc tenet Sanctus Thom. ubi supra, & videntur esse de intentione beati Gregorii in Registro, & per hoc facile est soluere quæcunque obiecta.

CAPITVLVM XI.

Et conclusio de anno mortis Christi prima via probandi per historias gent. um, & quod non sit necessar. a.

Præcedentibus sic se habentibus, accedendum ad secundam dubitationem de morte Christi, circa quam erant duæ conclusiones, scilicet, vna de anno mortis Christi, & alia de die, & licet vna dependeat quodammodo ex probatione alterius, tamen ut distinctius videatur de qualibet eorum per se agatur. Primo negociandum est circa primam de anno mortis, cuius tenor est: In nullo anno ætatis Christi eum mortuum fuisse dicere possumus, nisi quando incipit esse temporis sui annus trigessimus tertius. Dubitatio enim consuevit esse solum de tribus annis, scilicet de anno 32. inchoato, vel de 33. vel de 34. & plures dubitant de 33. & de 34. in quo eorum Christus mortuus sit quam de 32. de aliis autem annis, nemo vsque nunc dubitauit, quia non est ita verisimile Christum mortuum fuisse in aliquo alio, sicut in vno de istis. Et dicendum, quod licet in sacra Scriptura non appareat determinatum expresse, quo anno ætatis suæ Christus mortuus sit: dicendum tamen est, quod mortuus est anno 33. suo inchoato, de quo solum transierant tres menses & aliqui dies. Hoc potest probari tripliciter, scilicet historice, legaliter, astrologice. Prima probatio, quæ est potius persuasio est historica, scilicet quod Christus natus est anno quadragesimo secundo Octauiani, & mortuus est anno 18. Tyberii: ergo 33. anno ætatis suæ mortuus est. Antecedens patet ex historiis, quæ vtrunque ponunt, & tangit hoc Isidorus in lib. Etymolog. Consequentia patet, quia Octauianus vixit in regno annis 57. ut testantur historiae communes Romanorum, & aliarum Gentium, quando ergo mortuus est esset Christus annorum quindecim, si ergo mortuus est anno 18. Tyberii mortuus est anno trigesimo tertio ætatis suæ, quia Tyberius successit immediate Octauiano, & anno quindecimo Tyberii incipit prædicare beatus Ioannes Luc. 3. & tunc etiam cepit prædicare Christus. Manebant ergo quindecim anni de vita Octauiani, scilicet à quadragesimo secundo vsque ad quinquagesimum septimum, qui fuerunt communes Christo, & Octauiano, & sic mortuus est Octauianus anno quindecimo Christi, quibus successerunt decem & octo anni de vita Tyberii Imperatoris, qui faciunt trigintatres annos. Ista probatio est satis rationalis, & tamen non est necessaria, sed potius persuasoria propter duo.

Primo propter fundamentum quod habet ex historiis, quæ non continent fidem plenissimam. Nam licet eis assentiamus: non tamen est earum tanta auctoritas, quod necessesse sit in omni casu eis stare, etiam si istæ sint historiae scriptæ à viris sanctis, sicut patet de Chronicis Gotthorum, quæ scripsit Isidorus, & de aliis Chronicis sanctorum virorum, quia ista non habuerunt viri sancti ex probatione sacre Scripturæ, nec ex aliqua ratione naturali ineuitabili, nec à Spiritu sancto mouente corda eorũ, sicut in prophetis: isti enim sunt modi necessarii, qui faciunt probatione: plenissimas, sed habuerunt hæc ex libris antiquorum, vel ex relatu quorundam, qui dicunt se interfuisse rebus gestis, dum gererentur, sed in istis duobus modis sæpe falsitas subest, ideo non est fides alicuius historiarum omnino necessaria, nisi fides sacre Scripturæ, quæ tradita est in canone Bibliæ.

Secundo ista probatio non est sufficiens, quia dato quod adhibeatur plenissima fides prædictis historiis, tamen non omnino certificant, eo quod non apparet ex hoc, an isti anni essent completi, vel aliqui illorum solum essent inchoati.

*Opinio
gracorii
de conficiendo
in fermentato.*

D
Christus
post bap-
tismum
vidit
quater
Pascha.

A Nam interdum solent anni inchoati computari, tanquam sint completi, scilicet postquam aliquis incipit annum trigessimum dicitur iam habere triginta annos. Et sic interdum nascuntur multa dubia in Sacra scriptura, quando computantur anni regum, & videtur saepe sibi contradicere, quia saepe computat annos perfectos pro inchoatis, saepe inchoatos pro completis, ut patet 3. Regum 15. & 16. & saepe in toto 3. & 4. Regum. Et intantum oriuntur dubia ex hoc, quod Magister historiae scholasticae coactus fuit facere vnum tractatum per se de concordia annorum regum, ad tollendum contrarietatem, & impossibilitatem in scriptura.

Isto modo poterat esse hic, quod Octavianus vixerit annis quinquaginta septem in regno, & vltimus eorum non fuerit completus, sed solum inchoatus, & sic non viueret Christus tempore Octauiani quindecim annis, sed quatuordecim & quadam particula anni 15.

Sic etiam cum dicitur, quod Christus mortuus est anno decimo octauo Tyberii, posset intelligi, quod non completus fuit ille annus, sed quod in principio decimo octauo anni Tyberii Christus mortuus fuerit, & tunc Christus vixisset solum decem & septem annis tempore Tyberii, & quatuordecim annis tempore Octauiani, qui faciunt annos triginta, & vnum, & aliquot dies, vel menses in super loco annorum incompletorum. Et sic non apparet, quod Christus vixisset triginta tribus annis, sed solum triginta & vno, vel triginta duobus. Poterat igitur intelligi per contrarium, scilicet quod solum computaretur hic anni completi, & nulla mentio fiat de inchoatis, licet quaedam partes illorum transierint, ut intelligatur sic, quod Christus natus esset in anno 42. Octauianicirca principium, & cum vixerit vsque ad quinquagesimum septimum annum Octauiani inclusiue, erunt decem & sex Christi tempore Octauiani, cum quibus accipiantur decem, & octo anni de tempore Tyberii, erunt triginta quatuor anni completi. Et sic moreretur Christus in principio anni sui trigessimiquinti, ideo ista probatio non est sufficiens. Potissime cum sit hic dubitatio de annis immediatis, scilicet an anno trigesimo tertio, vel trigesimo quarto Christus mortuus sit. Si autem esset dubitatio de annis non immediatis, sicut de anno trigesimo, & quadagesimo, vel quadagesimo quinto, ista probatio sufficeret, quia per differentiam annorum completorum, & incompletorum non posset coincidere annus trigessimus cum quadagesimo, vel quadagesimus cum quadagesimo quinto, ideo ad alias probationes recurendum est.

CAPITVLVM XII.

In quo ponitur via secunda probandi ex historia euangelica, & quod Christus non potest dici mortuus ante trigessimum tertium annum aetatis suae inchoatum, & quod in ipso mortuus est.

C **S**ecunda probatio est euangelica, nam ex historia euangelica colligitur aliquantulum ista veritas.

Pro quo sciendum, quod licet omnes Euangelistae enarrant gesta Saluatoris: nullus est, qui ita ordinate descriperit historiam Christi quantum ad connotationes temporum, sicut beatus Ioannes, qui fere in omnibus gestis principalibus Christi apposuit tempora in quibus fiebant, sicut nunc aliquantulum deducetur, & in probatione ista duo inferentur.

Primum est, quod Christus non potest dici mortuus ante 33. annum aetatis suae inchoatum.

Secundum est, quod Christus mortuus fuerit in ipso trigesimo tertio anno aetatis suae.

Pro ista probatione debent praesupponi duo fundamenta: primum est, quod Christus non potest dici mortuus in aliqua parte anni, nisi mense primo Iudaeorum, quia in Pascha mortuus est, ut patet Ioan. 19. Alterum fundamentum est, quod Christus non potuit mortuus dici ante annum trigessimum, nam tunc nondum erat baptizatus, nec inceperat praedicare, ut patet Luca 3. scilicet, erat autem Iesus incipiens annorum triginta, & postea praedicauit, & fecit omnia, quae Euangelistae tradunt. Hoc praesupposito arguitur sic, Christus post baptismum vidit quater Pascha, & in vltimo eorum mortuus est, ergo mortuus est incipiente anno trigesimo tertio. Patet consequentia, quia primum Pascha erat

anni trigessimus, non enim in illo baptizatus est, & incepit praedicare, secundum est Pascha anni trigessimiprimi, tertium est Pascha anni trigessimisecondi: quartum est Pascha anni trigessimitertii, sic ergo in quarto Pascha mortuus est: necesse est eum fuisse mortuum anno trigesimo tertio inchoato.

Pro antecedentis probatione deducenda est historia beati Ioannis, & sciendum, quod licet beatus Lucas aliquid dixerit, & etiam beatus Matthaeus de his, quae Christus egit vel passus est, aut circa eum gesta sunt ante annum trigessimum, tamen beatus Ioannes nihil dicit, nisi de his, quae gessit, vel passus est post inchoatum annum trigessimum, in quo Christus est baptizatus. Unde beatus Ioannes postquam declarauit deitatem Christi, & ostendit emanationem eius aeternam a patre, incepit loqui de baptismo eius, Ioan. 1. Erat autem tunc Christus Iesus incipiens annum trigessimum, Luc. 3. quia compleuerat 29. annos & dies tredecim de anno trigesimo. Nam tota Ecclesia tenet & cantat, quod Christus baptizatus est in die Epiphaniae reuoluto anno, scilicet annis viginouem finitis postquam magi adorauerunt Christum, die eodem baptizatus a Ioanne in Iordane. Et hoc satis consonat Luc. 3. scilicet erat Iesus incipiens annorum triginta. Nam non dixit, quod erat annorum triginta, sed quod erat incipiens annorum triginta, id est incipiens annum trigessimum, quia de illo solum egerat tredecim dies, qui sunt inter Natalem Domini, & Epiphaniam. Postquam autem Christus baptizatus est immediate ascendit in desertum, & incepit ieiunare, ut patet Luc. 3. & Matth. 3. & magis clare Mare. 1. cum dicitur: Et baptizatus est a Iohanne in Iordane, & statim ascendens de aqua vidit caelos apertos. Et sequitur: Et statim spiritus expulit eum in desertum, & erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Et sic apparet, quod isti quadraginta dies incipiunt computari ab ipso die Epiphaniae vel a die sequenti, & durabunt vsque ad diem quantumdecimum Februarii, & ibi finitum fuit ieiunium Christi.

Manebant autem ex die, quo finiuit ieiunium istud vsque ad Pascha Iudaeorum dies quasi quadraginta, quia illo anno fuit Pascha Iudaeorum circa finem Martii, eo quod ibi erat luna quartadecima mensis primi eorum. Nam communiter Pascha Iudaeorum est circa finem Martii, vel apud principium Aprilis. In isto tempore medio, scilicet quadraginta dierum, vel quasi: Christus fecit ea, quae habentur Ioan. 1. a medio capituli vsque ad medium secundi capituli. Nam Ioan. 1. dicitur quomodo Christus post ieiunium ambulans per Galileam vocauit quosdam discipulos. scilicet Petrum, & Andream, & Philippum, & locutus est ad Nathanael: & in principio secundi capituli dicitur, quod die tertia post uocationem illam, & locutionem ad Nathanael, factae sunt nuptiae in Cana Galileae, & iuit illuc Iesus cum matre, & cum aliis paucis discipulis, quos habebat, & completis nuptiis descendit in Capharnaum, & manserunt ibi diebus paucis, & tunc sequitur: Et prope erat Pascha Iudaeorum ascendit Iesus Ierosolymam. Istud enim fuit Pascha anni trigessimus, & tunc eiecit de templo ementes, & vendentes eodem c. deinde venit Nicodemus ad Christum, ut informaretur ab eo super baptismum Ioan. 3. & erat tunc Christus in Iudaea habebatque officium baptizandi, & audita doctrina eius veniebant multi ad ipsum, & baptizabantur. Et iam plures baptizabantur ab eo quam a Ioanne. Et hoc totum continetur Ioan. 3. deinde Christus audiuit, quod inter Pharisaeos murmur erat, & dicebant, quod Christus plures discipulos facit quam Ioannes, quo audito Christus recessit de Iudaea, ut non daret locum murmurationi, & inuidiae, & venit in Galileam. Hoc habetur Ioan. 4. in princ. Debit autem tunc transire per quandam ciuitatem Samariae, quae dicitur Sichar, & ibi locutus est cum muliere Samaritana Ioan. 4. deinde veniens in Galileam sanauit filium reguli incipientem mori, eodem ca. & in hoc consummati sunt omnes actus Christi anni sui trigessimus, vsque ad principium trigessimiprimi. Et tunc Ioan. 5. in principio dicitur, quod post erat dies festus Iudaeorum, & ascendit Iesus Ierosolymam. Iste dies festus erat Pascha, qui vocatur dies festus per excellentiam non expresso nomine, eo quod istud festum erat solennius omnibus, cum in isto venient omnes Iudaei in Ierosolymam. Et istud fuit Pascha anni trigessimus primi, quia continuata historia inter secundum &

A quintum cap Ioannis non ponitur aliquod Pascha intermedium. In isto primo anno, sc. à Pascha anni trigesimali vsque ad Pascha trigesimali primi, Iudæi non fuerunt persecuti Christum, nec leguntur intulisse ei aliquam iniuriam, siue molestiam re aut verbo, nisi quod murmurationem quandam faciebant dicentes, quod plures discipulos ipse faceret quam Ioannes, vt patet Ioan. 3. Ipse autem volens cedere huic murmurationi & inuidiæ recessit de Iudæa in Galilæam. Ioan. 4. post Pascha autem anni trigesimali primi fecit Christus ea, quæ habentur Ioan. 5. vsque ad medium sexti cap. Nam sanauit Paralyticum, qui iacebat in porticu probatica piscine, & fuerat ibi triginta octo annis Ioan. 5. Deinde expleto festo recessit Christus de Ierusalem, & venit trans mare Galilææ, quod vocatur Tyberiadis, & sequebatur eum multitudo magna Ioan. 6. Continuabat autem Christus doctrinam suam in Galilæam, & sequebatur eum semper multitudo, & discurrabat per loca Galilææ circa mare Tyberiadis, mansitque ibi vsq; ad finem istius anni trigesimali primi, & tunc fecit ibi miraculum de quinque panibus, & duobus piscibus satiendo quinque millia hominum, & istud erat iuxta mare Ioan. 6. & dicitur ibi, erat autem proximum Pascha dies festus Iudæorum istud erat Pascha anni trigesimali secundi. Et postea prædicauit Christus de corpore & sanguine suo, eodem c. & tunc quidam etiam de discipulis suis recesserunt ab eo dicentes, durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

B In isto anno trigesimali secundo inceperunt aduersitates Christi, quia iam Iudæi persequebantur eum propter signa, quæ faciebat, & propter veritatem, quam prædicabat eis, intantum quod Christus non audebat publice ambulare in Iudæa. Vnde postquam beatus Ioannes dixit de Pascha anni trigesimali secundi, & de prædicatione Christi circa corpus, & sanguinem suum, quæ durat vsque ad finem sexti capituli, immediate in principio septimi capituli dixit: Post hæc ambulabat Iesus in Galilæam: non enim volebat infra Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Hoc durauit à Pascha Iudæorum vsque ad festum tabernaculorum, siue Scenophegiæ, quod est tempus sex mensium, cum Pascha sit die quartodecimo mensis primi, & Scenophegia incipiat de quartodecimo mensis septimi, Leuit. 23. & hoc patet, quia postquam Ioan. 7. dictum erat, quod nolabat Iesus ambulare in Iudæam, quia quærebant eum Iudæi interficere, sequitur: Erat autem in proximo dies festus Iudæorum Scenophegia. In isto festo ascendit Iesus in Ierusalem, & prædicauit omnia, quæ habentur Ioan. 7. & 8. & tunc voluerunt eum Iudæi lapidare, quia dixit antequam Abraham fieret, ego sum: ipse autem abscondit se, & exiit de templo.

C Tunc etiam Christus existens in Ierusalem sanauit in eodem festo hominem cæcum à natiuitate ponendo lutum in oculis eius, de quo Ioan. 9. vnde immediate vt Ioan. 8. in fine dicitur, quod Iesus abscondit se, & exiit de templo, sequitur in principio noni capituli, & præteriens vidit hominem cæcum à natiuitate: quasi innuat, quod illa vice, qua abscondens se exiit de templo, transiens per vallem vidit illum cæcum à natiuitate, & sanauit eum, & propter hoc insurrexit magna inuidia, & detestatio Iudæorum contra Christum, nam dicitur eodem cap. iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis Iesum confiteretur Christum extra Synagogam fieret. Et post hoc cæcus ille, qui sanatus fuerat obuiam semel Christo, & adorauit eum: & Pharisei quidam, qui erant cum cæco dixerant ad Christum: Nunquid & nos cæci sumus? & Christus incepit eis respondere, & continuauit sermo suus à fine noni capituli. vsque ad medium decimi, hæc omnia facta sunt in festo Scenophegiæ anni trigesimali secundi. Post hæc non fit mentio de aliquibus gestis Christi vsque ad festum purificationis, siue Enceniorum, quod est die vigesima quinta mensis Casleu, vt patet 2. Machab. 1. est autem mensis Casleu mensis nonus. sc. Nouember. Et sunt quasi duo menses inter Scenophegiam, & festum Purificationis. In isto festo iterum stetit Christus in Ierusalem, & Iudæi loquebantur cum illo, & voluerunt eum lapidare. Sic patet Ioan. 10. nam postquam posita fuit responsio, quam fecit Christus in festo Scenophegiæ super cæco nato, sequitur: facta sunt Encenia, i. purificationes in Ierosolymis, & hyems erat. Et habitis sermonibus tunc cum Iudæis dicitur, quære-

D bant ergo eum apprehendere, & exiit de noni anibus quum, & abiit iterum trans Iordanem, & mansit illic. Fasiã est hoc in fine mensis noni anni trigesimali secundi, mansitque ibi Christus aliquanto tempore docens, & multi veniebant ad eum, & credebant in ipsum, ibique stetit vsq; ad principium anni trigesimali tertii.

E Tunc accidit, quod ægrotaret Lazarus, & moreretur, & sorores eius miserunt ad Christum, dicentes: Domine ecce quem amas, infirmatur. Et tunc Christus venit, vt suscitaret Lazarum. In hoc tamen turbabantur discipuli eius, quia Christus erat nunc in loco securo, & vt suscitaret Lazarum veniebat circa Ierusalem, vbi erat in magno periculo, Ioan. 11. Et patet continuatio huius historiæ, quia postquam Ioan. 10. in fine dicitur, quomodo Iudæi voluerunt Christum lapidare, & recedens mansit trans Iordanem docens, sequitur in principio vndecimi capituli. scilicet erat quidam languens Lazarus à Bethania, ista suscitatio Lazari fuit mense primo anni trigesimali tertii, scilicet Martio, & tunc Iudæi commoti sunt zelo magno videntes signum hoc, & euntes dixerunt illud Phariseis. Et tunc dicitur eodem cap. quod collegerunt pontifices, & Pharisei concilium, & dicebant: quid faciemus, quia hic homo multa signa facit? Et tunc cogitauerunt Christum occidere, & dicitur: Iesus ergo non in palam ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionem iuxta desertum, in ciuitatem, quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Et sequitur: proximum erat autem Pascha Iudæorum. Istud erat Pascha anni trigesimali tertii, in quo Christus mortuus est. Nam post hoc dicitur: quærebant ergo Iesum & colloquebantur, dicentes: quid putatis, quia non venit ad diem festum? & sequitur: Dederunt autem Pontifices, & Pharisei mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt apprehendant eum, & tunc in principio duodecimi cap. sequitur de festo in rami palmarum, quod erat per sex dies ante mortis diem Christi. Et post hæc in principio tertidecimi cap. ponitur cæna Christi cum discipulis suis, quæ fuit præcedenti die ante mortem suam. Ex prædictis apparet, quod Christus post principium anni sui trigesimali vidit quadruplex Pascha: Primum ponitur Ioan. 2. Secundum ponitur Ioan. 5. Tertium ponitur Ioan. 6. Quartum ponitur Ioan. 11. Et in isto quarto mortuus est. Primum fuit Pascha anni trigesimali. Secundum fuit Pascha anni trigesimali primi. Tertium fuit Pascha anni trigesimali secundi. Quartum fuit Pascha anni trigesimali tertii. Ista habentur ex deductione historiæ beati Ioannis, quæ nihil aliud continet à principio primi cap. vbi agitur de baptismo Christi vsque ad principium tertidecimi, vbi agitur de cæna sua cum discipulis suis ante mortem. Et est historia trium annorum completorum, & vnus inchoati. Nec potest quis maiora tempora Christo dare post baptismum suum quam ista, quæ descripta sunt. Nisi forte diceret, quod historia beati Ioannis non est continuata, quod non videtur conuenienter dictum. Apparet ex prædictis illa duo, quæ supra tetigeramus. Primum est, quod Christus non potest dici mortuus fuisse vsque ad annum trigesimali tertium ætatis suæ inchoatum. Nam post baptismum suum ponit beatus Ioannes Christum vidisse quadruplex Pascha: ergo post baptismum vixit saltem quatuor annis, scilicet tribus completis, & vno inchoato. Completi fuerunt trigesimali, & trigesimali primi, & trigesimali secundi: incompletus trigesimali tertius, de quo Christus non vixit, nisi illis diebus qui sunt inter natale suum, & Pascha Iudæorum, qui sunt tres menses, vel parum plus. Et ad hoc non potest esse aliqua cauillatio, nisi negaremus literam beati Ioannis, quia quadruplex Pascha non potest esse nisi in quatuor annis. Ex hoc patet, quod nullo modo est recipienda illa positio, quæ dicit Christum mortuum fuisse anno trigesimali tertio, vitæ suæ nondum completo, quia tunc non posset poni post baptismum Christi, nisi triplex Pascha cum baptismo fuerit in principio anni trigesimali, Luc. 3. Erat Iesus incipiens annorum 30. ideo necesse est dici eum fuisse mortuum in anno 33. vel in aliquo alio post, sed prius nequaquam potest dici mortuus. Secundum erat, quod Christus mortuus sit anno 33. quod satis patet, quia post principium anni trigesimali cum Christus baptizatus est ponit Ioannes quadruplex Pascha, & in vltimo eorum Christus mortuus est, ideo anno trigesimali tertio mortuus est. Ista probatio procedit

neccessario, nisi dicatur, quod inter istud quadruplex Pascha omisit beatus Ioannes aliquod Pascha, nam de primo eorum manifestum est, quod fuit in anno trigesimo, quia alias daretur quasi vnus annus integer postquam Christus incepisset vocare discipulos, in quo nihil faceret. Istud patet in deductione, quam fecimus supra de primo c. Ioannis vsque ad medium secundi. De quarto etiam Pascha satis apparet, quod fuerit illud in quo Christus mortuus est, cum ponatur ibi simul festum in ramis palmarum, & dies cœnæ Domini, quæ fuerunt in anno mortis Christi. Nec potest satis conuenienter stare, quod beatus Ioannes omiserit aliquos annos de tempore illo, quo Christus prædicauit. Primo, quia historia B. Ioannis de seipso apparet satis continuata, sicut supra diximus. Secundo quia in scripturis semper tenendum est, quod sit ordo continuatus sine commissione aliqua, nisi probetur omisio, & quod sit ordo rectus naturalis sine anticipatione & recapitulatione, nisi probetur anticipatio vel recapitulatio, quia semper præsumendum est pro eo, quod commune est, nisi probetur esse factum per quem specialem modum: scribere tamen aliquid cum omissione quorundam, vel cum anticipatione, & recapitulatione sunt speciales modi, ideo nunquam est præsumendum, quod isti sunt in scriptura, nisi quando clare probatum fuerit, quod aliquis eorum est. Fundamentum huius est, quia alias tolleretur tota certitudo scripturæ: si putaremus, quod scriptura loqueretur per omissiones anticipatiões, & recapitulationes nisi in casu, in quo manifeste apparet. In præsentem tamen non constat, quod beatus Ioannes omiserit aliquos annos, vel Pascha de ætate Christi post baptismum vsque ad mortem, & ponit quadruplex Pascha. Ideo credendum est, quod non fuerit, nisi istud quadruplex Pascha. Et sic Christus moreretur in principio anni trigesimaltertiæ ætatis suæ.

CAPITVLVM XIII.

In quo incipit tertia via probandi. s. astrologica. & ponuntur quatuor supposita ad probandum hanc, & tria illorum probantur hic.

TERTIA probatio erat astrologica, non quidem quod tota sit astrologica, quia astrologia de talibus non considerat tanquam de subiecto, vel de partibus subiecti artis, sed præsuppositis quibusdam fundamentis legis Dei ad quæ proprie pertinet de morte Christi agere. Astrologia est via probatiua ad id quod intendimus. Et ista probatio est omnino necessaria, ita quod non habeat locum aliqua cauillatio de omissione anticipatione recapitulatione, sicut haberet locum contra præcedentem probationem, quæ erat pure Euangelica. Ad inueniendum hoc oportet quædam præsupponi: primum est, quod Christus mortuus est die Veneris, sic patet Ioan. 19. scilicet Iudæi ergo quoniam parasceue erat, vt non remaneret in Cruce corpora Sabbatho, rogauerunt Pilatum, vt frangerentur crura eorum, & sic dies qua Christus pendebat in Cruce erat parasceue, id est dies Veneris, & sequens dies erat Sabbathum. Et ne manerent corpora illo die in Cruce, sed morerentur cito, fracta sunt crura latronū, crura autem Christi non fracta sunt, quia iam erat mortuus. Idem patet Mar. 15. scilicet. Et cum iam sero esset factum, quia erat parasceue, quod ante Sabbathum. Et etiam Luc. 23. dicitur: Et dies erat parasceue, & Sabbathum illucefcebat, id est sequens dies erat Sabbathum.

Secundum præsuppositum est, quod Christus mortuus est die quintadecima mensis primi Iudæorum, scilicet luna quintadecima. Nam Iudæi computant menses per lunationes, & quota est luna tot sunt mensis dies, ideo apud Iudæos est festum calendarum, scilicet prima dies mensis: Numeri 28. & 29. Et illa dies vocatur Neomenia: Isaiæ primo, & Psal. octuagesimo.

Etenim Calendæ vocantur apud nos prima dies mensis cuiuslibet, ita vocatum fuit istud festum Neomeniæ apud Iudæos Calendaræ, ad significandum, quod dies Neomeniæ est prima dies mensis, & in omni mense celebratur, & tamen Neomenia significat primam diem lunæ, scilicet, quando luna est in coniunctione cum Sole, & non apparet. Et interpretatur Neomenia nouus defectus, vel nouiter deficiens.

Pater hoc, quia Christus mortuus est sequenti die post cœnam, & tamen ipse cœnauit die quartadecima mensis ad vesperum quando Iudæi comedebant Pascha, vt supra probatum est. Et istud festum est die quartadecima mensis primi: Leuit. 23. & sequenti die post cœnam mortuus est, quia surgens de cœna introiuit in hortum, & ibi captus est à ministris Iudæorum, sequenti die mortuus est, vt colligitur Matt. 26. & 27. Mar. 14. 15. Luc. 22. 23. Ioan. 18. 19. erat ergo dies quintadecimus Lunæ quando Christus mortuus est.

Tertium præsuppositum est, quod Christus mortuus est inter annum trigesimalum, & quinquagesimum ætatis suæ: nullus enim debet dubitare, an Christus mortuus fuerit ante annum trigesimalum. Nam ante illud tempus nondum inceperat prædicare, nec facere aliquid eorum, quæ communiter traduntur ab Euangelistis. Patet quia Luca 3. dicitur: Erat Iesus incipiens annorum triginta, id est, incipiebat annum trigesimalum, quando baptizatus est, vt ibi subiungitur. Item non peruenit Christus ad annum quinquagesimum. Nam illo anno, quo mortuus est dixerunt Iudæi sibi. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti: Ioan. 4. hoc tamen dicebant Iudæi tanquam notissimum, quasi dicant, Christus gloriabatur se esse antequam Abraham fieret, & tamen ad plus etiam si Christus vellet dicere se habere multos annos non poterat dicere, quod erat quinquaginta annorum. Sicut si de aliquo homine trigintaquinque annorum volendo arguere contra ipsum de manifestissimis, dicemus tamen, non habes sexaginta annos. Nam licet posset mentiri dicendo se habere quinque, vel sex annos supra veritatem, vel infra, quod tamen dicat se habere quindecim, vel viginti supra veritatem, vel infra nullo modo est verisimile, ideo in talibus respondens, etiam si vellet subiicere verum, vel falsum exprimere, nullo modo audebit, quia manifestissime apparebit eum mentitum. Ita nunc Iudæi volebant convincere Christum de mendacio, cum ipse diceret se esse antiquiorem quam Abraham, & si illi expressissent solum summam annorum eius, vel paucos plus, poterat ipse dicere, quod erat plurimum annorum, & non poterant eum manifeste convincere, ideo dixerunt multos annos supra ætatem Christi, vt ipse erubesceret dicere se esse plurimum annorum quam illi expresserant. Cum ergo dixerint, quod nondum erat quinquaginta annorum: videtur dicendum, quod nondum esset quadragintaquinque annorum, vt tantæ ætatis appareret, nec forte 40. annorum Christus tamen mortuus est in anno, in quo ista dicta sunt ei in festo Scenophegiæ, quod est mense sexto, & ipse mortuus est mense primo sequentis anni, vt ex supra dictis inductum est: & satis manifestat beatus Ioannes. Non ergo inquirendum est de multis annis ætatis Christi, in quo illorum mori potuerit, sed solum inquiretur de annis intermediis inter trigesimalum, & 50. & licet communiter non dubiteretur, nisi de tribus annis, scilicet 32. 33. & 34. & satis esset inquirere per viam astrologicam, in quo istorum trium annorum mortuus fuerit, vt tamen tollamus dubium secundum fundamenta Euangelii, ex quibus apparet eum fuisse mortuum inter annum trigesimalum, & quinquagesimum. De omnibus istis intermediis, s. de quolibet istorum 20. annor. quæretur in quo eorum mori potuerit.

CAPITVLVM XIV.

De quarto præsupposito, & ibi multa de diuersitate annorum solarium & lunarium, & de annis diuisarum gentium. & multa de mutatione anni Iudæorum, & de causa, & de modo inueniendi primum mensem Iudæorum quolibet anno.

QUARTVM præsuppositum est quantum ad computationem istam, quia Christus mortuus est mense primo Iudæorum: videndum est, quis esset iste mensis primus, vt sciamus cum quo mense nostro coincidit, quia alias nescimus dicere quis mensis de nostris erat, quando Christus mortuus est, scilicet an Aprilis, vel Martius, vel aliquis alius. In quo sciendum, quod cum primus mensis sit principium anni, & principia annorum apud diuersas gentes diuersa sint, erunt etiam primi menses diuersi, sed etiam in hoc considerandum est, quod quædam gentes habent principium anni mutabile, & alia non. s. quædam gentes sunt, quæ vbi semel habet

E

Declaratio sonus illius 50. ann. nōdum habes.

F

Mors Christi fuit die Veneris.

C

Mors Christi fuit die 15. mensis primi Iudæorum

A

principium anni, ibi semper habent illud, sicut sunt Latini, Græci Ægyptii, Syrii, Persæ, & multæ gentes: aliæ autem sunt quæ habent principium anni mobile, sicut Saraceni. Ista diuersitas venit ex eo, quod quædam gentes faciunt annos lunares, aliæ annos solares: illæ gentes quæ faciunt annos solares, habent principium annorum suorum fixum, sicut Latini quorum annus semper incipit in Ianuario in hyeme, utpote si semel incipiat annus Latinorum die illo, quo sol est in vigesimo gradu Capricorni, semper incipiet eodem die, nec apparet aliqua diuersitas, nisi in multis annis, scilicet, in centum annis vno die, vel quasi propter motum augium, de quo non est ad præsens. Vulgus tamen non percipit istam differentiam. Quædam etiam gentes sunt, quæ incipiunt annum suum in autumno, & semper sic incipiunt, scilicet, Græci, qui computant per annos Alexandri, & incipiunt in Octobri. Gentes autem, quæ computant annos suos per lunam: necesse est, quod faciant mutationem in principis annorum suorum, quia tempus variatur propter varietatem solis, & non propter varietatem Lunæ. Nam quatuor diuersitates temporum, scilicet, ver, æstas, autumnus, hyems non fiunt propter lunam, sed propter Solem, quia alias quolibet mense essent istæ quatuor diuersitates, cum Luna quolibet mense compleat cursum suum.

B

Qui autem computant menses per Lunam faciunt 12. menses, sicut qui computant annos solares. Menses tamen lunares non sunt æquales mensibus solaribus, quia vna lunatio continet vigintinouem dies, & 12. horas, vel quasi, & duæ lunationes simul continent dies quinquaginta nouem: ideo illi, qui volunt distinguere menses lunares dando cuiuslibet dies integros, faciunt vnum mensem ex triginta diebus, & alium ex vigintinouem. Et sic procedunt. Et sic 12. menses lunares simul faciunt dies trecentos quinquaginta quatuor, annus tamen solaris continet dies trecentos sexaginta quinque præter quartam bissextilem, & sic annus solaris abundat in 11. diebus ad annum lunarem.

Ex quo sequitur, quod necesse est, quod si quis computet tempora sua per annos lunares, quod aliquando incipiat annum in hyeme, aliquando in æstate, & sic de aliis partibus temporis. Patet hoc, quia si nunc computare inciperent annos solares, & lunares eodem die, scilicet, prima die Ianuarii non finirentur simul, quia annus lunaris erit minor. ut diebus & finiretur de vigesimo Decembris, & alio anno decurrando alios 11. dies finiretur die nona Decembris, & alio anno decurrando sic finiretur die vigesima octaua Nouembris, & sic continue decurrabit vsque in trigintatribus annis minuatur, & deficiat vnus annus lunaris totaliter, & redeat ad principium anni solaris. Et sic trigintatres anni solares faciunt triginta quatuor annos lunares vel quasi. Ista enim est computatio grossa & absoluta solum ad ostensionem differentie mensium solarium & lunarium. Istum modum tenent Saraceni qui computant per annos lunares, & aliquando incipiunt annum suum in Martio, aliquando in Aprili, aliquando in Octobri, & sic de aliis partibus anni. His visis considerandum est de annis Hebræorum, & dicendum quod annus Hebræorum à principio non habebat tale initium, quale nunc habet. Incipiebat namque annus Hebræorum in Octobri, eo quod à principio ipsi computauerunt annos secundum computationem gentium. Et quia Ægyptii, inter quos Israhelitæ creuerunt, & inceperunt esse populus, incipiebant tunc annos suos in Octobri; Iudæi quoque sic computabant. Petiti tamen inter Iudæos dicunt, quod hoc erat, quia ipsi computabant annos suos à principio seculi, & quia mundus creatus est in Septembris: siue incipit annus in Octobri. Nam dicunt, quod die vigesima quinta Septembris creatus est mundus, & dies sexta, in qua creatus fuit Adam, fuit dies vltima Septembris, & sequenti die, in quo Deus cessauit ab omni opere. scilicet, dies Sabbathi, fuit prima dies Octobris, & illa fuit prima dies anni, & sex dies præcedentes, in quibus fuit creatio, pertinent ad alium annum, & illos sex ponunt Iudæi tanquam vnum annum, quod autem Iudæi computarent isto modo annos, patet Exod. 23. scilicet, Solennitatem quoque in exitu anni, quando congragaueris omnes fruges tuas de agro. Ista solennitas est Scenophegiæ, vel Tabernaculorum, quæ est dies 15. mensis septimi, scilicet Septembris, quo tempore omnia collecta sunt de agris, scilicet, fruges, & vi-

Annus Saracenum est per lunares.

C

in in terra calidissima, sicut est terra Ægypti respectu nostri. Et dicitur tunc exitus anni, id est, finis, scilicet quia antiquitus solebat esse finis anni in Septembri, & principium in Octobri. Patet hoc clarius Exod. 34. cum dicitur: Solennitatem quoque, quæ redeunte anni tempore, cuncta conduntur, & agitur de solennitate Tabernaculorum, quando conduntur, id est, reconduntur omnia, scilicet fruges in horreis, & vinum in apothecis, & hoc est redeunte anni tempore. Dicitur enim redite annus, quæ finitur vnus annus, & incipit alius. Et sic videtur quod annus incipiebat olim in fine Septembris, quæ est solennitas Tabernaculorum. Isto modo computauerunt Iudæi annos quandiu fuerunt in Ægypto. Tempore autem illo, quo Deus educere debuit illos, voluit quod mutaretur principium anni, & quod ille mensis, in quo exibat de Ægypto esset principium omnium mensium, & ibi inchoaretur annus. Sic patet Exod. 12. scilicet mensis iste vobis principium mensium erit primus in mensibus anni. Hoc fecit Deus, sicut faciunt principes terreni, qui quædo faciunt aliqua gesta magna faciunt computari principia annorum ab illo tempore. Sicut fuit de omnibus ponentibus æras, scilicet, de Nabuchodonosor, de Philippo patre Alexandri, de Alexandro, de Diocletiano, de Octauiano, de Gerdauch, de Mahometo. Et quia Deus faciebat opus magnificum, educendo Israhelitas de Ægypto, voluit quod in memoriam illius beneficii mutaretur principium anni, & computaretur annus ab illo tempore, quo de Ægypto educi sunt. Alia fuit causa, quia Deus educens Israhelitas de Ægypto assumpsit eos in populum specialem sibi separando de omnibus gentibus: Exod. 19. scilicet, Vos ipsi vidistis quæ fecerim Ægyptiis, quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi, si ergo audieritis vocem meam, & audieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis gentibus: mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale. Quia ergo computatio annorum quam prius tenebant Iudæi erat à creatione mundi, per quam Iudæi pertinebant ad Deum generaliter, ut omnes homines, liberatio autem de Ægypto fuit, per quam specialiter pertinuerunt ad Deum, ut populus peculiaris, ideo debuerunt potius computare annos suos à tempore, quo exierunt de Ægypto quam à creatione mundi. Insuper iussit eis, quod quolibet anno die quartodecimo mensis primi Iudæi celebrarent Pascha occidentes agnum eo modo, quo fecerant in Ægypto: Num. 9. & Leuit. 23. Iussit etiam ut istud semper esset in tempore nouarum frugum, scilicet, in principio veris, quia illo tempore exierat de Ægypto: Deut. 16. Tunc autem erat difficultas, quomodo Iudæi hoc facerent, quia ut supra declaratum est, anni lunares sunt inæquales annis solaribus, & si vno tempore incipiant simul, postea variantur propter minoritatem lunationum, sicut supra declaratum est de annis Arabum, siue Saracenorum. Si ergo Iudæi non adhiberent in hoc aliquam sollicitudinem, inciperet aliquando annus eorum in Martio, aliquando in Augusto, aliquando in Decembre, & sic non retineretur significatio in festiuitatibus, nec identitas temporis, scilicet, quia non fieret semper Pascha Iudæorum in principio veris eo tempore, quo exierunt de Ægypto, quia cum mensis primus eorum aliquando deberet coincidere cum Augusto nostro, & aliquando cum nostro Septembri, & aliquando cum Decembre, celebraretur tunc Pascha die quartodecimo mensis, & sic non conuenienter significaretur in illa festiuitate exitus Israhelitarum de Ægypto, quia non fiebat illo tempore. Debuerunt ergo conari Iudæi, ut mensis suus primus semper inciperet circa medium nostri Martii pauloante, vel paulo post: eo quod tunc est principium veris, & illo tempore exierunt de Ægypto.

Ita autem faciunt, quia apud Iudæos regula est, quod illa lunatio, cuius principium est magis propinquum æquinoctio vernali, siue præcedat, siue sequatur, est primus mensis Iudæorum, & die quartodecimo huius lunationis est Pascha suum, ideo semper videmus, quod Pascha Iudæorum est circa medium Martii, vel ad finem, aut in principio Aprilis. Hoc autem non poterant facere componendo annos ex duodecim lunationibus, quia tunc variarentur principia annorum suorum, sicut variantur principia annorum Arabum, sicut supra declaratum est, eo quod 12. lunationes non complent

Annus mutatur ab Hebræis.

E

F

Primum mensis anni est Martii.

A vnum annum solarem, sed deficiunt dies 11. si constituentur annos ex 13. lunationibus variabuntur magis principia annorum lunarium, quia 13. lunationes continent 384. & superbundant in diebus 19. ad annum solarem, & tunc est maior variatio quam prius, si constituerentur ex duodecim lunationibus. Fecerunt ergo alium modum, sc. quosdam fecerunt ex duodecim lunationibus, & alios ex tredecim, & fuit iste modus, quod fecerunt quemdam circulum 19. annorum solarium, in quo luna rediret ad principium, in quo prius fuit cum sole. Nam si nunc Sol, & Luna coniungantur in vno loco, siue in aliquo loco, iterum completis decem nouem annis coniunguntur in eodem loco, & in decem & nouem annis solaribus sunt decem, & nouem anni lunares, & insuper septem menses, quos superaddunt septem annis lunaribus, quorum quilibet habet 13. menses.

Et isti anni vocantur superexcrecentes, vel embolismales secundum quosdam, & sic de illis 19. annis 12. sunt simplices, id est habet quilibet 12. lunationes, & septem sunt superexcrecentes, vel embolismales. Et computantur sic, sc. quod de istis decem & nouem annis tertius, & sextus, & octauus, & vndecimus, & decimusquartus, & decimusseptimus, & decimusnonus sunt embolismales, reliqui autem habent duodecim lunationes solum, & secundum istum modum fit quod principium anni Iudæorum est semper apud æquinoctium vernale, parum ante vel parum post. Et istum modum seruauerunt ab exitu de Ægypto, & etiam seruant Iudæi hodierni. Erat tamen æquinoctium vernale tempore Christi die vigesimatertia, vel vigesimaquarta die Martii, nunc autem est vndecima, vel duodecima die Martii. Iudæi tamen semper seruant coniunctionem propinquam æquinoctio. Ista dicta sunt grosse potius vulgariter quam astrologice, quia non negociamur principaliter de his, sed ponuntur vt quædam instructiones ad sciendum quædam præsupposita, quibus vti debemus in probatione de tempore mortis Christi.

B Ex prædictis apparêt quatuor præsupposita. Primū quod Christus mortuus est die Veneris. Secundum quod mortuus est luna quintadecima mensis primi. Tertium quod mortuus est inter annum trigessimum & quinquagesimum. Quartum quod iste primus mensis in quo Christus mortuus est erat lunatio illa cuius principium maxime propinquum erat æquinoctio vernali, scilicet, caput arietis. Ad hoc ergo quod concludatur mortem Christi fuisse in aliquo anno, vel in alio necesse est, quod omnia ista quatuor concurrant, alias non erit ibi mors Christi.

CAPITVLVM XV.

In quo inducitur, quod inter annum trigessimum ætatis Christi, & annum 50. de quibus poterat esse dubium, quod in nullo fuerit mortuus nisi anno 33. suo inchoato tertia die Aprilis.

C Præsuppositis præcedentibus nunc videndum est, in quo anno Christus mortuus fuerit. Et quia diximus quod mortuus est inter annum trigessimum, & 50. solum de annis istis videndum est. Dicendum quod anno trigesimo primo Christus non potuit mori, quia tunc luna quintadecima mensis primi erat die vigesima septima Martii, & erat dies ille dies Martii, Christus tamen mortuus est die Veneris, vt patet ex præsupposito.

Modus autem probandi, quod dies vigesimus septimus Martii illius anni erat dies Martii potest haberi multipliciter. Primo per regulam de notis feriarum, per quas incipiunt anni, vel menses, quæ regula ponitur in canonibus tabularum regis Alphonsi, ponitur etiam communiter in canonibus omnium tabularum, quæ procedunt per diuersas ad sciendū, in quo die incipiat quilibet annus. Alio modo potest haberi per artem literæ Dominicalis, per quam potest sciri vsque ad mille annos vel plures, quæ erit litera Dominicalis illius anni, ita possumus scire de annis iam præteritis, quæ fuit litera Dominicalis in quolibet illorum, & per illam patet de omnibus feriis. Et sic potest sciri quæ litera Dominicalis fuerit in anno Christi trigesimo primo, præsupposito, quod sciamus quot anni fuerunt inter illum, & inter istum, qui modo est. Alio modo posset sciri sine aliqua arte modo vulgari discurrendo per annos, scil. si sciamus in quo die incepit iste annus

D sciemus in qua die incepit præcedens, & sic de omnibus præteritis retrocedendo continue vsque ad annum Christi trigessimum primum de quo volumus. Quod autem sciatur, quod die vigesimo septimo Martii in illo anno fuerit luna quintadecima, patet computando mediam cōiunctionem, & oppositionem Solis & Lunæ per tabulas regis Alphonsi, accipiendo radices istorum motuum ex æra Christi, vel ex quacunque alia æra, qui in hoc nihil differt, cum omnes æræ (licet diuersæ sint) concordent in veritate motuum. Modus autem calculationis istius non potest describi, sed qui voluerit, inquiret per ipsas tabulas, vel per alias oppositionem Solis & Lunæ, & inueniet quod in illo anno trigesimo primo Christi die vigesima septima Martii erat luna quintadecima, & illa lunatio erat primus mensis Iudæorum. Istud etiam nunc introductum est, vt sciatur quales modi probationis sunt, quibus vtitur in præsentī. Anno 32. Christi inchoato non potuit ipse mori, quia tunc fuit luna quintadecima mensis primi Iudæorum die quintadecima Aprilis, & erat illa dies Martii, Christus tamen mortuus est die Veneris. probationes autem procedunt eo modo, quo supra diximus. De anno trigesimo tertio postea dicemus. Anno 34. non potuit Christus dici mortuus, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit vigesimatertia, vel vigesimaquarta die Martii, & dies vigesimatertia dies Martii, & sequens erat dies Mercurii. Anno 35. ætatis Christi inchoato non potuit mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit die vndecima Aprilis, & erat dies Lunæ, Christus tamen mortuus est die Veneris. Anno 36. ætatis Christi inchoato, non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit die trigesima prima Martii, & erat tunc dies Sabbathi, Christus tamen mortuus est die Veneris.

Isto modo poterat stare aequaliter quod dicunt Græci, sc. quod Christus anticipauerit per vnam diem, quia tunc esset dies quintadecima dies azymorum prima, & illa esset dies Sabbathi, Christus autem moreretur die præcedenti, sc. die Veneris, quæ erat dies quartadecima mensis, in qua Iudæi celebrabāt Pascha ad vespertū, Christus autem non potuit comedere in ipsa die cum mortuus fuerit hora nona, ideo comedit die præcedenti, sc. die Iouis, qui erat dies tertiusdecimus mensis, & tunc concordant omnia, sc. quod Christus mortuus est die Veneris, & celebrabit Pascha die Iouis. Consonat etiā, quod dicitur Io. 18. quod Iudæi non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha, sc. quod illa die qua Christus mortuus est, erat celebrandum Pascha ad vespertum, & vt Iudæi manerent pro illo tempore noluerunt intrare in prætorium. Consonat etiam quod dicitur Io. 19. sc. Iudæi autem quoniam pasceue erat, ne remaneret corpora in cruce Sabbatho (erat enim magnus ille dies Sabbathi) sc. dies Sabbathi post mortem Christi erat magnus, id est magna solennitatis, sc. quia erat dies Sabbathi, & quia erat prima dies azymorum, quæ erat festiuitas celeberrima Exo. 12. & Leuit. 23.

Sed ista non stant, primo quia præsupponitur in his, quod Christus anticipauerit Pascha per vnum diem, & tamen supra probatum est, quod non anticipauit, sed comedit eo die, quo Iudæi. Secundo, quia non potest esse secundum hoc mors Christi ante annum trigessimum sextum suū inchoatum, & tamen nullus ponit Christum tanto tempore vixisse, sed omnes limitantes mortem suam dubitant de anno trigesimo secundo, trigesimo tertio, & trigesimo quarto: de aliis autem nemo dubitat, potissime quia ipsi Græci non putant Christum fuisse mortuum vltra annum trigessimum tertium vel trigessimum quartum, ideo etiam si ponant anticipationem non conuenit eis, quod Christus isto anno mortuus fuerit. De anno trigesimo tertio, & trigesimo octauo ætatis Christi postea dicetur.

Anno trigesimo nono ætatis Christi Christus nō potuit mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum illo anno fuit vigesima nona Martii, & erat dies Dominica. Anno quadragesimo ætatis Christi inchoato non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit die vigesima Martii, & erat dies Dominica. Alii autem dicunt, & melius sequentem lunationem fuisse primum mensem Iudæorum, & luna quintadecima illius mensis fuit die

Mors Christi non potuit esse an 34.

E

F

Erroris Græcorum confusio.

A decimanona Aprilis, s. die Martii. Anno quadragesimo primo ætatis Christi inchoato non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit illo anno quartadecima Aprilis, & erat dies Martii.

Anno quadragesimosecundo ætatis Christi inchoato, non potuit ipse mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit die vigesimaquinta Martii, & erat dies Dominica.

Anno quadragesimotertio Christi inchoato non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum illo anno fuit die tertiadecima Aprilis, & erat dies Sabbathi.

Anno quadragesimoquarto Christi inchoato non potuit Christus mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit secunda die Aprilis, & erat die Iouis.

Anno quadragesimoquinto ætatis Christi inchoato Christus non potuit mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit tunc die vigesima secunda Martii, & erat dies Martii. Alii putant, quod sequens lunatio erat primus mensis illius anni Iudæorum, cuius luna quintadecima erat die vigesima prima Aprilis, & erat dies Mercurii.

Anno quadragesimosexto Christi inchoato non potuit mori Christus, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum illo anno fuit decima Aprilis, & erat dies Lunæ. De anno quadragesimoseptimo ætatis Christi postea dicitur.

B Anno quadragesimo octavo ætatis Christi non potuit ipse mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum in illo anno fuit quintadecima die Aprilis, & erat dies Lunæ. Anno quadragesimonono ætatis Christi non potuit ipse mori, quia luna quintadecima mensis primi Iudæorum in illo fuit die vigesima prima Martii, & erat dies Sabbathi. Alii putant, quod lunatio sequens fuit mensis primi Iudæorum illius anni, cuius luna quintadecima fuit vigesima die Aprilis, & erat dies Lunæ.

De aliis annis qui sunt post quinquagesimum non oportet inquirere in quo illorum Christus mori potuerit, quia supra declaratum est, quod Christus non peruenit ad tot annos. Manent autem nunc quatuor anni de quibus supra nos diximus inter trigésimum & quinquagesimum, & sunt isti, scilicet annus trigésimustertius, trigésimusseptimus, trigésimus octauus, quadragesimusseptimus. In quolibet autem istorum Christus mori potuit. Nam anno quadragesimoseptimo luna quintadecima mensis primi Iudæorum fuit die trigésima prima Martii, & erat dies Veneris, ideo consonat luna cum die & mense, & concurrunt hic omnia quatuor præsupposita, quæ supra diximus. Anno trigésimo octavo Christi fuit luna quintadecima mensis primi Iudæorum die quarta Aprilis, & erat tunc dies Veneris, ideo hoc anno poterat Christus mori, quod concurrerant omnia præsupposita.

C Anno trigésimoseptimo Christi fuit luna quintadecima mensis primi Iudæorum die decimanona Aprilis, & erat dies Veneris, ideo illo anno Christus mori potuit, quia concurrerant omnia quatuor præsupposita. Dicendum tamen, quod in illo istorum trium annorum Christus mortuus est, licet non repugnet eum tunc mortuum fuisse, sicut supra probatum est, & hoc propter duo.

Primo, quia nullus credit Christum attigisse annum quadragesimum, quanto magis quadragesimoseptimum, & quadragesimooctauum. De anno autem trigésimoseptimo Christi etiam dicendum est, quod tunc non fuit mortuus, quia nemo dubitat de hoc anno, quia ut communiter creditur, quod Christus non excefferit annum trigésimum quartum, ideo solum dubitatur communiter de anno trigésimosecundo, trigésimotertio, & trigésimo quarto, in quo eorum mortuus fuerit. Dicendū ergo quod anno 32. ætatis Christi finito, & diebus centum, & vno die anno 33. die tertia Aprilis Christus mortuus est, & erat eadem die luna quintadecima & fuit oppositio verissima Solis, & Lunæ decem horis, & dimidia ante meridiem eiusdem diei, secundum meridianum vrbs Romæ octo horis, & aliqua particula parua, & secundum meridianum Ierusalem septem horis, & dimidia ante meridiem, eratq; tunc sol in gradu vndecimo Arietis, & Luna in Libra gradu vndecimo, & fere eodem minuto, quo sol, quæ probauit certissime ex radicibus tabularum regis Alphonsi.

Mortuus est Christus an. 32. die 101. ætatis sue, die 3. Aprilis.

D Ex quo patet, quod Christus non anticipauit festum Paschale, sicut Græci dixerunt, sed comedit Luna quartadecima cum cæteris Iudæis, quia cum Christus mortuus fuerit die Veneris luna quintadecima, & comederit Pascha die Iouis præcedenti: necesse est, quod comederit die quartadecima mensis primi Iudæorum, & sic non anticipauit. Dato autem quod esset dubium, an Christus mortuus fuisset isto anno trigésimotertio, vel trigésimoseptimo, vel quadragesimoseptimo, aut quadragesimo octauo: præsupponendo, quod non dubitarem eum potuisse tanto tempore viuere, adhuc non deberemus, dicere eum fuisse mortuum in aliquo anno istorum, nisi in trigésimotertio. Quod patet primo, quia nullus istorum annorum concordat cum Euangelio, nisi annus trigésimustertius. Nam ab anno trigésimo Christi, in quo baptizatus est, & incipit habere discipulos, Luc. 3. Io. 1. computato tempora, reperimus historiam quadruplicis Paschæ, quod Christus viderit, & quid in illis quatuor annis Christus fecerit, & quomodo in Pascha ultimo illorum mortuus fuerit.

Sed non reperimus aliquod Pascha postea, nec historiam alicuius anni in quo Christus vixerit: ideo magis dicendum Christum mortuum anno 33. ut concordat historia Euangelica, & computatio astrologica, & non in aliquo de annis sequentibus, quia licet illi posset conuenire computatio astrologica, non tamen consonat historia Euangelica.

E Secundo quia anno trigésimotertio ætatis Christi magis consonat computatio astrologica quam aliis annis. Nam in isto anno est proprie luna quintadecima die illa, qua Christus mortuus est: eo quod oppositio verissima fuit ante ortum solis illius diei, & sic totus ille dies includebat in lunam quintadecimam, nec poterat æquiuocari ad lunam decimam sextam. In aliis autem annis licet die Veneris sit luna quintadecima, tamen non est ista precise, quin aliquo modo posset æquiuocari ad lunam decimam sextam: & in quibusdam ad quartadecimam. Est ergo annus mortis Christi annus trigésimustertius ætatis sue inchoatus, vnde vixit Christus triginta duobus annis completis, & centum & vno diebus, cum mortuus fuerit die tertia Aprilis.

C A P I T V L V M X V I .

In quo ponitur tertia conclusio s. quod Christus non fuit mortuus die Annunciationis. s. 25. Martii, & quod non erat possibile Christum mortuum fuisse illo die, nisi viveret centum septuaginta quinque annis.

D Discussa præcedenti conclusione de anno mortis Christi inducenda est conclusio de die mortis eius, cuius tenor est. Die annunciationis virginis. s. 25. Martii, ut communiter asseritur, Christum passum fuisse, dici non potest, sed die tertio Aprilis eum mortuum fuisse dici necesse est.

Prima particula est, quod non fuerit Christus mortuus die 25. Martii, sicut est opinio plurimorum. Nam illa est dies Annunciationis Virginis, & in illa Christus conceptus est, & dicunt Doctores antiqui, quod eadem die Christus conceptus, & mortuus est. s. 25. Martii, siue octauo Calendæ Aprilis.

Sed dicendum, quod hoc nullo modo potest conuenire computationi astrologicæ, quæ necessaria est, potissime cum illa præsupponat hic fundamenta Euangelica. Sunt autem præsupponenda hic ea, quæ supra præsupponebamus cum agebatur de anno passionis Christi, scilicet quod Christus mortuus est die Veneris luna decima quinta, si autem ista duo aliquo anno conueniant die Annunciationis Virginis, posset dici Christum potuisse mori in illo anno, in illis autem annis, in quibus ista discordant à die Annunciationis, vel saltem vnum illorum, impossibile erit Christum fuisse mortuum in die annunciationis Virginis illius anni. Incipiendum est autem hic ab anno trigésimoprimum, sicut quando agebamus de anno passionis Christi, nam ante annum trigésimum, & etiam in ipso trigésimo constat Christum non fuisse mortuum, quia in illo baptizatus est, Luc. 3. Et nõ remanebant post baptismum Christi vsque ad Pascha Iudæorum, nisi dies quadragesima, vel quasi, ut probatum fuit

F Mors Christi non fuit 25. Martii, sed die 3. Aprilis.

supra

A supra. Si tamen Christus mori debuisset in anno trigesimo, non poterat mori, nisi in Paschate, ut supra probatum est, & sic oporteret, quod tota prædicatio Christi, & omnia quæ scribuntur in Euangelis facta à Christo, fuissent facta in 40. diebus, quod est absurdissimum, ideo non potuit dici mortuus anno 30.

In anno trigesimo primo, & trigesimo secundo etiam non poterat dici Christum mortuum fuisse die annunciationis, nec etiam in aliquo alio die illorum annorum, cum probatum fuerit supra ex processu Evangelico, quod Christus non potuerit ante annum trigessimum tertium dici mortuus. Quia tamen probatio ista iam debet procedere via astrologica, dicendum quod non potuit Christus mortuus dici anno 31. ætatis Christi incipiente, quia tunc dies Annunciationis erat luna 13. & erat dies Dominicus. Christus tamen mortuus est luna 15. & die Veneris.

Die Annunciationis anni tricesimi secundi non potest dici Christum mortuum fuisse, quia illa die luna erat vigesima quarta vel vigesimatertia mensis duodecimi Iudæorum. Nam illo anno mensis primus Iudæorum incipit prima die Aprilis, Christus tamen est mortuus mense primo Iudæorum, cum fuerit mortuus in die primo azimorum, qui erat dies 15. mensis primi Exod. 12. Levit. 13. Item quia illo anno erat dies Annunciationis die Martis, Christus tamen mortuus est die Veneris. probationes enim horum, scilicet quod esset talis, vel talis dies, & quod esset luna tali, vel tali die procedunt eo modo, quo supra diximus, quando agebamus de anno mortis Christi.

B Die Annunciationis anni tricesimi tertii ætatis Christi, non potuit dici Christus mortuus, quia anno illo erat dies Annunciationis dies Mercurii, & erat luna quinta. Die annunciationis anni trigesimali quarti ætatis Christi non potest Christus dici mortuus, quia fuit tunc dies annunciationis dies Iouis, & erat luna decimasexta, vel decimateptima. Die Annunciationis anni trigesimali quinti non poterat Christus dici mortuus, quia licet fuit dies illa Veneris, fuit luna, vigesima septima mensis duodecimi Iudæorum, Christus tamen mortuus est mense primo Iudæorum, & luna quinta decima illius. Die Annunciationis anni tricesimi sexti ætatis Christi non potuit Christus dici mortuus, quia fuit dies illa Dominica, & fuit luna decima, Christus tamen luna quintadecima mortuus est. Die Annunciationis anni trigesimali septimi non potest Christus dici mortuus, quia fuit tunc dies Annunciationis dies Lunæ, & fuit luna decimanona, vel vicesima mensis duodecimi Iudæorum, cum luna quintadecima mensis primi illius anni fuerit decimanona die mensis Aprilis. Die annunciationis anni trigesimo octavi Christi non potest Christus dici mortuus, quia fuit dies illa dies Martis, fuit etiam luna quarta, dies tamen mortis Christi fuit Veneris, luna tamen quintadecima. Anno trigesimo nono die Annunciationis non potuit Christus dici mortuus, quia fuit illa dies Mercurii, & fuit Luna vicesima. Anno 40. ætatis Christi die Annunciationis non potest Christus dici mortuus, quia illo anno fuit luna vigesima mensis duodecimi die illo, Christus tamen mense primo Iudæorum mortuus est. Vel secundum aliam computationem fuit illa die luna vigesima prima mensis Iudæorum. Et non est differentia in luna, quia quomodocumque capiatur, necesse est, quod in illo anno fuerit die illa luna vigesima, sed differentia in mense, quia aliqui faciunt illum annum embolismalem, id est, superexcrecentem, cui dantur menses tredecim. Et tunc dies annunciationis erat luna vigesima mensis tridecimi, id est, mensis ultimi illius anni. Si autem non sit annus ille embolismalis, necesse est diem annunciationis esse luna vigesima mensis primi Iudæorum. Sed quomodocumque accipiatur non stat, quia Christus mortuus est luna quintadecima, concordat tamen dies illius anni, quia fuit illo anno dies Annunciationis die Veneris, sed obstabat luna ad hoc, quod Christus non posset mori illa die. Anno 41. Christi non potest ipse dici mortuus die annunciationis, quia fuit dies annunciationis illo anno dies Sabbathi, & fuit luna quarta. Anno 42. die annunciationis non potuit Christus dici mortuus, quia fuit dies annunciationis illo anno dies Dominica, consonat tamen luna, quia illo anno fuit die annunciationis luna quintadecima, & potuisset Christus dici mortuus illo anno die annunciationis, si esset dies veneris, cum luna consonaret, quia erat quinta de-

cima. Anno 43. non potuit Christus dici mortuus die annunciationis, quia illa erat dies lunæ, & luna erat vndecima. Anno 44. die annunciationis non potest Christus dici mortuus, quia illo anno fuit dies annunciationis dies Mercurii, & erat luna sexta. Anno 45. die annunciationis non potest Christum dici mortuum fuisse, quia illo anno fuit dies Annunciationis die Iouis, & fuit lunadecima octava. Anno 46. Christi die annunciationis non potest dici ipsum esse mortuum, quia illo anno fuit die annunciationis luna 24. vel 29. mensis die ultimi Iudæorum, Christus tamen mortuus est mense primo, consonat tamen dies, quia illo anno fuit dies annunciationis dies Veneris. Anno 47. Christi die annunciationis non potuit Christum dici mortuum, quia fuit illa dies Sabbathi, etiam quia fuit luna octava mensis primi. Anno 48. Christi die Annunciationis non potuit Christum dici mortuum, quia fuit illa dies lunæ, & etiam fuit luna 24. mensis ultimi Iudæorum, qui erat annus embolismalis, Christus tamen mense primo anni mortuus est. Anno 49. Christi die annunciationis non potuit Christus dici mortuus, quia erat dies illa Martis, & erat luna quarta mensis primi. Anno 50. die Annunciationis non potest Christus dici mortuus, quia fuit illa dies mercurii, & erat luna decimanona mensis primi Iudæorum, si non ponatur annus ille embolismalis, si autem ponatur annus embolismalis erit luna 19. mensis tridecimi, sed quocumque ponatur semper illa die luna 19. Christus tamen mortuus est luna 15. Ecce qualiter probatum est ex principiis necessariis, quia Christus non potest dici mortuus die annunciationis inter annum trigessimum, & quinquagesimum, Christus tamen non fuit mortuus ante trigessimum, ut supra probatum fuit, ergo impossibile erat Christum fuisse mortuum die annunciationis. Et ista erat sufficiens probatio, & tamen adhuc dicendum quod si quis vixisset plusquam centum, & quinquaginta annis, impossibile erat cum mori die annunciationis, quia necesse erat, quod esset tunc dies Veneris, & Luna quinta decima, sed ista duo nunquam concurrerunt in aliquo anno vsque ad annum 175. Christi. Vt autem ista ad satisfaciendum quibusdam plene videantur, nec etiam nos nimis immoremur in eis dicendum est, quod duo simul requirebantur, ut posset Christus mori die annunciationis. scilicet esse diem Veneris, & esse lunam quintadecimam. Quocumque autem istorum deficiat non poterat dici Christus mortuus illo anno die annunciationis. Procedemus ergo sic, quod in illo anno, in quo non poterat esse mors Christi, quia non erat dies Veneris, declarabimus solum, quod non erat dies Veneris, & non curabimus de luna, etsi non sit quintadecima, quando autem dies annunciationis incidit in diem Veneris, tunc oportebit nos ostendere, quod illa die non erat 15. luna, quousque veniamus ad annum in quo vtrumque concurrat, & illo anno erit possibilis mors Christi die annunciationis. Anno 15. Christi non poterat ipse mori die annunciationis, quia erat dies Iouis. Anno 32. erat dies annunciationis dies Sabbathi, & non poterat Christus mori illa die. Anno 33. dies annunciationis erat dies Dominica, nec tunc poterat Christus mori. Anno 54. dies annunciationis erat dies Lunæ. Anno 55. erat dies Annunciationis dies Martis. Anno 56. erat dies Annunciationis die Iouis. Anno 57. erat dies annunciationis die Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno, & tamen erat luna 2. ideoque non poterat tunc mori, quia oportebat esse lunam quintadecimam, ideo luna quintadecima primi mensis illius anni esset die 9. Aprilis. Anno 58. die annunciationis non potuit Christus mori, quia erat illa dies Sabbathi. Anno 59. Christi dies annunciationis fuit dies Dominica. Anno 60. Christi dies annunciationis fuit dies Martis. Anno 61. Christi dies annunciationis fuit dies Mercurii. Anno 62. Christi dies annunciationis fuit dies Iouis. Anno 63. Christi annunciationis fuit die Veneris, & ex hac parte poterat esse mors Christi die annunciationis anno isto, & tamen obstat luna, quia erat tunc luna septima, Christus tamen mortuus est luna quintadecima, erat autem anno illo luna decima quinta mensis primi die secunda Aprilis. Anno 64. dies Annunciationis erat dies Dominica. Anno 65. dies annunciationis erat dies Lunæ. Anno 66. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 67. Christi dies annunciationis erat dies Mercurii. Anno 68. dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus dici mortuus die annunciationis hoc anno, sed lu-

na obstat, quia tunc erat luna quarta, Christus tamen mortuus fuit luna 15. erat autem anno illo luna 15. mensis primi die quinta Aprilis. Anno 69. Christi dies Annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 70. Christi dies Annunciationis erat dies Lunæ. Anno 71. Christi dies Annunciationis erat dies Martis. Anno 72. Christi dies annunciationis erat dies Mercurii. Anno 73. dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 74. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat esse mors Christi illo anno die annunciationis, sed luna non consonabat, quia erat tunc luna septima: Christus tamen non mortuus est luna 15. erat autem illo anno luna 15. mensis Aprilis die secunda.

Anno 75. Christi. erat dies annunciationis die Sabbathi Anno 76. Christi erat dies Annunciationis die Lunæ. Anno 77. Christi erat dies annunciationis die Martis. Anno 78. Christi erat dies annunciationis die Mercurii.

Anno 79. Christi erat dies annunciationis die Iouis.

Anno 80. Christi dies erat annunciationis die Sabbathi. Anno 81. Christi erat dies annunciationis dies Dominica. Anno 82. Christi erat dies annunciationis die Lunæ. Anno 83. Christi erat dies annunciationis die Martis. Anno 84. Christi erat dies annunciationis die Iouis. Anno 85. Christi erat dies annunciationis die Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori hoc anno die Annunciationis, luna tamen non consonat, quia erat tunc luna vndecima, mors tamen Christi fuit luna 15. & hoc anno erat luna 15. sc. dies prima azymorum 29. die Martii. Anno 86. Christi erat dies annunciationis dies Sabbathi.

Anno 87. Christi dies annunciationis erat die Dominica. Anno 88. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 89. Christi dies annunciationis erat dies Mercurii. Anno 90. Christi dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 91. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & poterat ex hac parte Christus mori anno isto die annunciationis, obstat tamen luna quia erat luna tunc 17. Christus tamen mortuus est luna 15. Anno 92. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 93. Christi dies annunciationis erat dies Lunæ. Anno 94. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 95. Christi dies Annunciationis erat die Mercurii. Anno 96. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex parte hac Christus poterat mori illo anno die annunciationis si adhuc viveret, sed luna non consonat, quia erat luna duodecima, Christus tamen mortuus est luna 15.

Anno 97. dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 98. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 99. Christi dies annunciationis erat dies Lunæ. Anno 100. Christi dies annunciationis erat dies Mercurii. Anno 101. Christi dies Annunciationis erat dies Iouis. Anno 102. Christi dies Annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat dici Christum posse mori hoc anno die annunciationis si adhuc viveret, obstat tamen sibi luna, quia erat tunc luna decima octava, Christus tamen mortuus est luna 15.

Anno 103. Christi dies Annunciationis fuit dies Sabbathi. Anno 104. Christi dies Annunciationis erat dies Lunæ. Anno 105. Christi dies annunciationis fuit dies Martis. Anno 106. Christi dies Annunciationis dies fuit Mercurii. Anno 107. Christi dies Annunciationis fuit dies Iouis. Anno 108. Christi dies annunciationis fuit dies Sabbathi. Anno 109. dies annunciationis fuit dies Dominica. Anno 110. Christi dies annunciationis fuit dies Lunæ. Anno 111. Christi dies annunciationis fuit dies Martis.

Anno 112. Christi dies Annunciationis fuit dies Iouis. Anno 113. Christi dies Annunciationis fuit dies Veneris, & ex hac parte poterat esse, quod Christus illo anno moreretur die annunciationis, si adhuc viveret, luna tamen non consonat, quia erat illa luna vigesima mensis tertidecimi anni embolismalis, vel mensis primi anni simplicis. Si primo modo obstant duo, scilicet mensis, & Luna. Nam Christus non fuit mortuus in aliquo mense, nisi in primo. Etiam obstat luna, quæ erat vigesima.

Anno 114. Christi dies Annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 115. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 116. dies annunciationis erat dies Martis. Anno 117. Christi dies Annunciationis erat dies Mercurii. Anno 118. Christi dies annunciationis erat dies Iouis.

Anno 119. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori in illo anno die annunciationis, si adhuc viveret, luna tamen non consonabat, quia erat tunc luna vicesima sexta mensis tredecimi anni embolismalis, Christus tamen mortuus est luna 15. & mense primo.

Anno 120. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 121. Christi dies annunciationis erat dies Lunæ. Anno 122. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 123. dies annunciationis erat dies Mercurii. Anno 124. dies annunciationis erat die Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori hoc anno si viveret, luna tamen obstat, quia luna 23. mensis ultimi Iudæorum, Christus tamen mortuus est mense primo: luna 15. & dato, quod illa esset luna mensis primi, Christus non poterat tunc mori, quia erat luna 23. ipse autem mortuus est luna 15. die prima azymorum. Anno 125. Christi dies annunciationis fuit dies Sabbathi. Anno 126. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 127. Christi dies annunciationis erat dies Lunæ. Anno 128. Christi dies annunciationis erat dies Mercurii. Anno 129. Christi dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 130. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno die annunciationis si adhuc viveret, sed obstat luna, & mensis, scilicet, quia fuit tunc luna 24. mensis tertidecimi anni embolismalis, Christus tamen non potuit mori, nisi luna 15.

Anno 131. dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 132. dies annunciationis erat dies Lunæ. Anno 133. dies annunciationis erat dies Martis. Anno 134. dies annunciationis erat dies Mercurii. Anno 135. dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 136. dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 137. dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 138. dies annunciationis erat dies Lunæ. Anno 139. dies annunciationis erat dies Martis. Anno 140. Christi dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 141. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno, si adhuc viveret die Annunciationis, sed obstat luna quia erat tunc luna prima mensis primi Iudæorum, Christus tamen mortuus est luna decima quinta mensis primi, scilicet die primo azymorum. Anno 142. dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 143. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 144. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 145. Christi erat dies annunciationis erat dies Mercurii. Anno 146. Christi dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 147. Christi dies annunciationis dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus illo anno mori die annunciationis si adhuc viveret, sed non consonat luna, quia erat tunc luna sexta mensis primi, Christus tamen mortuus est luna decima quinta mensis primi.

Anno 148. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 149. Christi dies annunciationis erat dies Lunæ. Anno 150. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 151. Christi dies annunciationis erat dies Mercurii. Anno 152. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte, si adhuc viveret Christus, poterat illo anno mori die annunciationis, sed obstat sibi luna secunda mensis primi. Christus tamen mortuus est luna decima quinta primi mensis. Anno 153. Christi dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 154. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 155. Christi dies annunciationis erat dies Lunæ. Anno 156. Christi dies annunciationis erat dies Mercurii. Anno 157. Christi dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 158. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno die annunciationis, si adhuc viveret, sed obstat sibi luna, quia erat tunc luna octava, Christus tamen mortuus est luna 15. Anno 159. Christi dies annunciationis fuit dies Sabbathi. Anno 160. Christi dies annunciationis fuit dies Lunæ. Anno 161. Christi dies annunciationis fuit dies Martis. Anno 162. Christi dies annunciationis fuit dies Mercurii. Anno 163. Christi dies annunciationis fuit dies Iouis. Anno 164. Christi dies annunciationis fuit dies Sabbathi. Anno 165. Christi dies annunciationis fuit dies Dominica. Anno 166. Christi dies annunciationis erat dies Lunæ. Anno 167. dies annunciationis erat dies Martis. Anno 168. dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 169. dies annunciationis erat dies Veneris, & ex hac parte poterat Christus mori illo anno die annunciationis, si adhuc viveret, sed non co-

A Ionabar luna, quia tunc erat luna decima mensis primi, Christus tamen mortuus est luna 15. Anno 170. Christi dies annunciationis erat dies Sabbathi. Anno 171. Christi dies annunciationis erat dies Dominica. Anno 172. Christi dies annunciationis erat dies Martis. Anno 173. Christi dies annunciationis erat dies Mercurii. Anno 174. dies annunciationis erat dies Iouis. Anno 175. Christi dies annunciationis erat dies Veneris, & erat tunc luna decimaquinta mensis primi Iudæorum; ideo iste fuit primus annus in quo Christus poterat mori die annunciationis, quia tunc erat in die illa dies Veneris, & luna, 15. mensis primi, & erat primus dies azymorum, ideo dato quod Christus vixisset 175. annis in nullo anno potuisset mori in die annunciationis nisi in isto ultimo anno.

B Hæc autem nobis inducta sunt, ut appareat manifeste præsuppositis principiis Evangelicis, quæ verissima sunt, & illatione astrologica, quæ necessaria est, quod Christus non potuerit mori die annunciationis virginis, sicut aliqui opinantur, cum nemo de Christianis asserat Christum annum 40. attingisse. Secunda pars conclusionis est, quod necesse est Christum dici fuisse mortuum die tertia Aprilis. Quod patet, quia supra ostendimus ex principiis Evangelicis Christum non fuisse mortuum ante annum trigessimum, nec post annum quinqueagesimum, sed inter illos. Etiam probatum est, quod inter istos annos non fuerunt, nisi quatuor, in quibus Christus posset mori, scilicet annus trigessimus, & trigessimus septimus, & trigessimus octauus, & quadragessimus septimus, quia in istis solis luna 15. accidit in die Veneris, quod requirebatur ad mortem Christi. Si autem diceremus Christum mortuum fuisse anno 47. mors sua esset trigessimaprima die Martii, quia tunc erat luna 15. vt supra probatum est. Si autem dicamus, quod mortuus est anno 38. mors sua esset die quarta Aprilis, quia tunc erat luna 15. Si vero dicatur mortuus anno 37. erit mors sua die 19. Aprilis, quia tunc erat luna 15. mensis primi. Si autem asseramus illum fuisse mortuum anno 33. fuit mors sua die tertia Aprilis, quia tunc erat luna 15. mensis primi Iudæorum, Christus tamen mortuus est anno 33. & non in alio, vt supra probatum est, quia nemo dubitat de morte Christi, nisi pro tribus annis, pro anno 32. 33. & 34. ergo nulla alia die Christus mortuus est, nisi die 3. Aprilis, quod intendebat conclusio.

CAPITVLVM XVII.

In quo ponit auctor septem argumenta quæ ab aduersariis sunt contra eum.

C **N**unc manet nobis respondendum ad aliquas obiectiones quas quidam faciunt. Prima contra assignationem diei mortis Domini, scilicet, quod non fuerit 3. die Aprilis, sed quod fuerit 25. Martii, quia Aug. 18. de Ciui. Dei. circa finem dicit Christum fuisse mortuum 8. Calend. Aprilis, sc. die viceimaquinta Martii, & illa est dies annunciationis Virginis, ideo volunt, quod die illa Beata Virginis mortuus fuerit. Item dicit idem August. quod Christus eadem die conceptus, & passus est, sed constat Christum conceptum fuisse 8. Calendas Aprilis, scilicet 25. Martii: ergo eadem die mortuus est. Patet hoc, quia computando ab illo die vsque ad natalem Domini, complentur nouem menses, & istud est tempus, quo regulariter fetus manet in utero, licet duo alii termini sint, vnus anticipationis alius posteriorationis, sed non nascuntur regulariter fetus in illis, sicut in nono mense expleto. Item est alia auctoritas August. in libro de Trini. quod Ecclesiæ auctoritas obseruat ab antiquo Christum mortuum fuisse 8. Calendas Aprilis: Item obiiciunt, quod opera Augu. sunt approbata ab Ecclesia, vt patet in Decr. 15. di. c. S. Roman. Ecclesia. vbi Papa Gelasius approbat illa cum multis aliis libris sanctorum, & doctorum virorum, & tamen contra approbata per ecclesiam nulli homini licet loqui.

Etiam obiiciunt alii, quod in Calendariis antiquis, & in Calendariis beati Isidori reperitur, quod die 25. Martii, sc. 8. Calendas Aprilis intulatur, Passio Domini, & ponitur ibi tanquam festum illius diei, & 27. Martii. sc. 6. Calen. April. intulatur. Resurrectio Domini: ergo illa die mors Christi fuit. Item obiiciunt alii cõtra computationem astrologicam, quia cum vident, quod secundum computationem supra positam necessario, & manifeste sequitur impossibile fuisse Christum

fuisse mortuum, 25. Martii, dicunt quod error est in computatione ista, & prouenit ex eo, quod omittuntur dies bissextiles, qui tamen computantur ab Ecclesia in annis Christi.

Item obiiciunt alii cõtra eandem computationem astrologicam, quod errat, ex eo, quod post mortem Christi fuerunt factæ aliquæ correctiones, & emendationes in temporibus, sicut ab antiquo fiebant, & omissis illis computare est magnum errorem facere in calculo.

Alia similia obiiciunt multa. Sed quia illa minus habent de apparentia cum omnino sint sine ratione omittantur, quia iuxta Arist. 1. Eth. omnes opinioniones scrutari fortassis superua cum est, sed eas solum, quæ magis videntur habere apparentiam. Vnde ad has rationes solum respondebimus, quia per hæc patebit via ad omnia quæcunque obiici possent.

CAPITVLVM XVIII.

In quo auctor dicit quanta sit auctoritas August. & de differentia auctoritatis scripturarum, quibus necesse io ad hæc amemus, & quibus non. Et de fide historiarum quantum sit historis credendum, & quibus magis, & quibus minus.

AD primum dicendum, quod nos veneramus omnia scripta beati Augustini. tanquam viri sancti, & hominis doctissimi, & famosissimi inter viros ecclesiasticos, & seculares, & tamen in hac parte non assentimus ei. Nec ita auctoritas sua in hac parte captiuare debet ingenium nostrum, quod necesse sit ei in omnibus assentire, cum probatum fuerit supra rationibus necessariis manifestis, & ineuitabilibus impossibile fuisse Christum fuisse mortuum 8. Calendas Aprilis, siue 25. Martii, quod idem est, nisi viueret annis 175. ad minus, & in anno ultimo, scilicet 175. moreretur. In hoc autem nullam iniuriam ei facimus, nec aliquid de auctoritate, aut reuerentia eius tollimus, sed facimus sicut ipsemet nos docuit facere, & tantam ei reuerentiam exhibemus quãtam ipse sibi, & aliis æqualibus impendi voluit, & quantum ipse viuens aliis quos se excellentiores iudicabat, & profitebatur, exhibuit. Vnde ipse in epistola ad Vincentium Donatistam, & in epistola ad Hieronymum, & habetur in decretis di. 9. capit. ego illis solis, ait. Ego illis solis libris, qui canonice nominantur tantam noui dare auctoritatem, vt nullum auctoritatem eorum credam potuisse mentiri ceteros autem ita lego, vt quantacunque sanctitate polleant, non ideo credam, ita esse, quia ita illi senserunt. Et multa similia ibi ponit. Ecce qualiter solum vult August. debere adhiberi firmam fidem libris canonicis, id est, libris, qui sunt in canone Bibliæ, & de illis nullo modo licet contendere, an verum dicant: imo nec dubitare, sed quidquid dicant quantumcunque graue, vel alteum nobis videatur, ita tenendum est, ac si Deus nobis diceret. In scripturis autem hominum singularium qui loquuntur, vt homines quantacunque sapientiæ, & ingenii sint, & quantacunque sanctitatis, non est danda tanta auctoritas, sed scimus eos potuisse errare, ideo licet ipsi aliquid asserant, non est credendum necessario, quod ita sit, sed possumus magis aliis credere si videamus, quod melius probent, quasi tubulioris, & exercitatoris ingenii sint.

Ratio huius diuersitatis est, quia omnes illi, qui scripserunt libros contentos in Canone Bibliæ locuti sunt per Spiritum Sanctum, & nihil dicebant, nisi quod Spiritus sanctus mouebat eos. Et quia Spiritus sanctus non potest mentiri, impossibile est eos fuisse mentitos, & ob hoc cum istud nobis constet, necesse est illis accommodare fidem plenissimã sine aliqua dubitatione. Ceteri autem quorum scripta non continentur in canone Bibliæ, licet essent viri sanctissimi, scripserunt, vt homines probando, & improbando quantum vires ingenii, & exercitatio in doctrina eos potuit adiuuare. Et licet Deus interdum alicui illorum reuelaret aliqua secreta, nobis non constat, ideo omnia ab istis dicta, ita accipimus ac si solis viribus ingenii vterentur.

Nec multum in hoc sanctitati derogamus, cum constet quosdam, immo plurimos viros sanctissimos simplices valde fuisse. Alios autem seculares viros, & vitii aliquos deditos fuisse peritissimos, & altissimorum ingeniorum. Quapropter quorundam gentiliū scripta magis veneramus quam multorum Christianorum, licet quilibet Christianus ex me-

*Sancti
tati non
obstat
ignorantia,
&
simplici
tas*

A rito fidei omnes Gentiles excedat. De omnibus ergo his iudicamus, quod humano ingenio solo scripserunt omnia opuscula sua, constat tamen omnia humana ingenia faciliter posse decipi. ideo nulli hominum fidem damus, nisi in quantum bene probat, alioquin vocamus eum prophetam, id est, diuinorum secretorum concilium, quod Augusti. nunquam sibi ipsi vsurpauit, nec de se credi voluit. Non ergo est necesse nobis quæcunque Augu. dixerit credere, & quod postquam ipse aliquid asseruerit, qualecunque illud sit, non maneat nobis vterius alia inquisitio, an verum, vel falsum sit, etiam si manifestissima argumenta contra se habeat. Ita est in præfenti, vt probatum via necessaria, & suppositis fundamentis Euangelicis impossibile fuisse Christum mortuum fuisse 8. Calendas Aprilis, sc. 25. Martii potissime in anno 33. vel 34. ætatis sue inchoatis, de quibus magis dubitabatur. Licet ergo August. contrarium sentiat, non ideo tenendum est sic fuisse sicut ipse sentit, quia nemo est de obicientibus, qui solvere possit rationes oppositas, sed solum obicere nudam auctoritatem August. & istud nihil est facere.

August. errasse liber retractationum ostendit.

B Item constat, quod Augu. cum scriberet in multis errauit, & tamen quando ipse scribebat, ita putabat esse sicut scribebat, postea autem retractauit multa. Et verisimile est, quod non potuerit omnia retractare, in quibus errauerit, quia forte non occurrit sibi habere postea omnes libros, quos prius ediderat. Et est satis verisimile: quia, vt ait Isidorus in libro Ethymologiarum cap. de his, qui multa opuscula ediderunt, quod Augustinus tot scripserit libros, quot non occurrit homini tota vita sua, non solum scribere, sed nec etiam legere, ita forte in eo factum est, quia iam erat senex quando librum retractationum edidit, scilicet post alia opera sua.

Item potest dici aliter, quod dato, quod August. vidisset omnes libros suos ad emendandum illos si in aliquo minus bene continebat, adhuc non sequitur, quod omnia, quæ manerent post emendationem suam vera essent. Quia sicut Aug. antequam faceret librum retractationum, in multis errauerat tenens illas sententias falsas, quia nondum veritates oppositas inuenerat, ita facta emendatione, & retractatione poterant ei manere multæ sententiæ falsæ, quia adhuc nõdum inuenisset veritates illis oppositas, & tunc relinqueret illas sententias erroneas in libris, licet essent iam emendati.

Si autem hoc non concedas, necesse est, quod dicas, quod August. quando fecit librum retractationum sciebat omnes veritates, & nulla ignoratiã in eo erat, vel quod Deus ei reuelauerat omnia, in quibus errauerat ad hoc, quod illa emendaret. Primum nemo peritus concedet, quia istud est privilegiũ valde excellens. Nam cum Aug. in opusculis suis quasi innumeris tetigerit in omnibus rebus, vel de pluribus, de quibus euenit fieri considerationem, aut locutionem inter homines diceremus, quod Augu. sciuit veritates omnium rerum, & tamen hoc nulli homini, nisi Christo attribuimus.

C Secundum est satis alienum, & habet modicam apparentiam, quia nunquã legimus de aliquo viro perito, quod postquam scripserit aliqua opuscula, Deus reuelauerit ei illa, in quibus errauerat ad hoc, quod ea emendaret. Hoc autem nõ dato, necesse est dari, quod post retractationes factas ab Aug. potuerint manere aliqua erroneæ sententiæ non emendatæ, ideo sicut si Augustinus, nunquam fecisset libros retractationum licebat nobis dubitare de sententiis suis, an veræ essent, cum in veritate aliqua essent falsæ, ita & facta retractatione dubium nobis manet, vel manere potest de aliis, quas nõ retractauit, an veræ sint. Ideo quando inuenerimus aliquam rationem necessariam contra aliquam de assertionibus eius, licebit nobis non assentire assertioni suæ, sed magis contraire.

Item potest aliter dici, quod licet Augu. sciret omnes veritates, quod non confiteremur, & legeret omnes libros suos quod etiam non est firmum, poterat manere aliquid incorrectum, quia forte interdum circa aliqua non tam diligenter aduerteret, sicut aliis, & nobis sæpe accidit emendantibus opuscula ab aliis, vel à nobis confecta, quod aliquid, in quo est manifestus error manent incorrecta, non potentibus nobis ad omnia diligenter attendere.

Et ista est conditio hominis occupati, vt ait Gregorius primo Dialogorum, quod mentem suam curarum immensitas deuastat, quæ dum ad plura distenditur minor fit ad singula.

D Istud autem stat in beato August. nisi forte dicas, quod ipse omnia opera sua emendando viderit, & circa singula diligenter inspicerit. Sed hoc non solum non est certum, sed etiam nullo modo est verisimile, scilicet, quod ipse, qui tanta opera fecerit quanta non occurrit homini in tota vita sua legere, poterit postea in extremo vitæ suæ non solum circa singulos, sed etiam circa singulas librorum sententias, & propositiones diligenter disputando instare ad emendandum, quia istud non minoris occupationis, & laboris ac tædii esse videtur, quam ipsa opera de nouo conficere, ideo poterant isto modo multa manere in emendata in libris Aug. & cuiuscunque alterius viri doctissimi.

Aliquis dicit, quod prima ratio, siue solutio istarum, licet faciat quantum ad aliquos libros Augustini, tamen non facit in proposito, eo quod Aug. emendauit libros de Ciui. Dei. & retractauit aliquid de eis, vt patet in libro retractationum, & etiam in quodam Prologo, qui opponitur libro de Ciui. Dei, & est sumptus de ipso libro retractationum. Dicendum, quod verum est, quod illa solutio est generalis, quæ potest tangere multos de libris Augustini. & tamen quantum ad propositum specialiter faciunt duæ solutiones secundæ. Dicendum etiam, quod quomodocunque acciderit. non solum in libro de Ciuitate Dei manet ista sententiã de die mortis Domini in emendata, sed etiam aliqua alia. Vnde saltem in 15. & in 16. de Ciuit. Dei. sunt aliqua dicta, quæ sunt expresse contra textum Bibliæ, & tamen manent sic, & tamen de illis non suspicor euenisse adhuc errore Aug. sed errore librariorum. Vel forte, quia non potuit diligenter aduertere quid diceret, & postea quando emendaret etiam non attenderet diligenter sicut nobis, & fere omnibus hominibus accidere solitum est. Ad præmissa autem redeundo adhuc dicendum est, quod Aug. damus magnam auctoritatem propter duo, sc. propter excellentiam ingenii. Fuit quippe acutissimi ingenii. Vnde Hieronymus in libro de duodecim lectoribus postquam conditiones, & laudes ceterorum differuit, dicit de Aug. quod sicut aquila in excelsum aliquando eleuatur, aliquando in profundum demergitur. Sic etiam est vehemens studium circa sacram scripturam, & circa sapientiam sæculi, ex quibus ipse copiose, & veridice nouit loqui in eis, de quibus differuit. Ista tamen sententiã, de qua in præfenti agitur non potuit per aliquid istorum duorum colligi, vel saltem ipse non collegit ex aliquo istorum. Non quidem ex magnitudine ingenii, quia magnitudo ingenii proficit ad ea, quæ sunt pure naturalia, vel mathematica, & non dependet ex aliquo fundamento positiuo, sicut circa philosophiam, & mathematicam atque mathematicas disciplinas. Ista autem sententiã non pertinet pure ad aliquid istorum, quia dependet ex quibusdam fundamentis positiuis, sc. Euangelicis. Secundum autem exercitatio circa sacram scripturam proficit ad sciendum illa memoriter, & ad bene interpretandum, & concordandum dicta eius. Et tamen ista conclusio, nec continetur in canone sacre scripturæ, nec colligitur ex aliqua expositione alicuius textus eius, sed August. solum venatus est eam via historica, vt colligitur ex more scripturæ suæ 18. de Ciuit. Dei. quia posuit ibi nomina consulum Romanorum, qui tunc erant quando Christus mortuus est, & ex aliis scripturæ circumstantiis. In isto autem genere scripturæ facilis est auctoritas August. & cuiuscunque alterius quatumcunque viri doctissimi, qui rebus gestis non interfuerit. Non enim Augu. hoc asserit tanquam hæc fierent, esset præfens, sed quia ab aliis sic scriptum inuenit, vel quia communis opinio temporis sui ista erat, & circa hoc, ita potest errare vir peritissimus, & acutissimi ingenii sicut quilibet aliis minor, cum per viam historicam non sit fundamentũ certitudinis, nisi quantum ei libere fidem abhibere vouerimus. Sed tunc arguitur, quod nos destruimus fidẽ historiarum, quibus solitum est fidem adhiberi. Respondendum, quod cum res gestæ, & ista accidentia particularia proficiscantur à libera voluntate, vel saltem à causã cognita, non potest haberi cognitio de eis per causam necessariam, nec etiam circa talia ab aliquo maior probatio expectanda est, quia iuxta Aristotelem primo Ethicorum indisciplinati in vnoquoque genere artis maiorem expectere certitudinem quam ipsũ artis genus permittat. Ob hoc ergo cognitio istorum particularium gestorũ non potuit haberi, nisi adhibendo fidem per auctoritatem dicentis. Et si cõtingat, quod dicens sit talis, qui

August. nec sciuit oēs veritates quãdo composuit librum retractationum nec oēs errores reuelauit.

A errare non possit, scitur verum esse, quod dicitur necessario, non ex necessitate, quam in se habet res gesta, sed necessitate consequente, scilicet iste dixit, qui errare non potest, ergo necesse est verum esse, quod ille dixit. Et isto modo adhibemus fidem scripturæ sacræ. Nam licet continentur in sacra scriptura multa historica, vt de creatione mundi, & de diluuiio, & de diuisione linguarum, & de diuisione maris rubri, & transitu Iordanis, & statione, atque reuersione solis, quæ nõ solum habent causam ad hoc, quod probentur, sed etiam repugnant conditioni naturæ, quia tamen scripta fuerunt omnia hæc à prophetis, qui locuti sunt per Spiritum sanctum, adhibemus illis tantam fidem, ita vt dicamus impossibile fuisse scripsisse eorum auctorem, quia alias Spiritus sanctus mentiretur, per quem solum, & non per ingenium, nec per voluntatem humanam ista scripta sunt. Sic patet i. Petri i. scilicet. Non enim aliquando voluntate humana allata est propheta, sed Spiritu sancto dictante, sunt sancti Dei homines. Et ista est auctoritas omnium librorum sacræ scripturæ: tam noui quam veteris testamenti, qui Canonici appellantur. Et de istis dicit Augustinus, quod istis solis libris, qui Canonici appellantur tantam nouit fidem adhibere, vt credat auctores eorum non potuisse mentiri, in epistola ad Vincentium Donatistam, vt supra allegatum est. Si autem auctor historiae est talis, qui potest errare, historia ab eo scripta nõ sortitur fidem necessariam. Nam non apparet necessitas ex aliqua parte, scilicet, nec ex parte rei, quia ipsa secundum se ad vtrumque cõtingens erat, nec ex parte auctoris, quia ille mentiri, & decipi potuit, sed fides realis scripturæ est talis, vt nec assentire sit necessarium, nec dissentire sine causa apparente sit laudabile.

B Et tunc erit differentia magna inter historias, quia quanto aliqua historia à viro doctiori scripta fuerit, tanto maioris erit firmitatis, & tamen quantacumque fides adhibeat historici siue ex rerum verisimilitudine, siue propter auctoritatem, nunquam causant scientiam, vel sapientiam, sed opinionem, quia licet eis assentiamus, semper manet nobis formido ad oppositam partem. Et ob hoc si in talibus historiis ponatur aliquid quod omnino videatur impossibile, vel contrarium, licet per miraculum fieri poterit, modica vel nulla fides eis adhibetur, vt si in aliqua historia continetur, quod aliquo tempore turres volabant per aerem, vel Solum mouebatur motu contrario, scilicet, ab Occidente & Oriente, vel quod sol maneret immobilis, vel quod ignis esset frigidus; tali historia nulla adhibetur fides. Verum est autem, quod in historiis sacræ scripturæ aliqua similia, & maiora continentur, vt creatio sæculi, resuscitatio mortuorum, statio & reuersione solis, & natatio ferri, & similia, quia tamen auctor sacræ scripturæ est talis, qui mentiri non potest, scilicet Spiritus sanctus assentimus istis, quia scimus Deum hæc, & quælibet mirabiliora efficere potuisse, alia autem historiae si hæc, aut similia dixerint, & non habebant probationem ex sacra scriptura, reputabuntur ridicula. Ita igitur si beatus Augustinus scriberet historiam, & diceret quod aliquo tempore ignis fuit frigidus, vel quod mouebantur Stellæ à Septentrione in Meridiem, vel quod mulieres pariebant in quarto mense, vel in vigesimo, non adhibebimus ei fidem nec aliquis doctus vt diceret errorem esse non assentire August. circa talia propter auctoritatem suam, sed potius reputaretur leuis, qui talia crederet propter solam auctoritatem Augustini. In proposito autem sic est, quia B. Augu. dicit Christum fuisse mortuum 8. Calendas Aprilis, scilicet die 25. Martii. cum demonstrat ergo fuerit supra hoc repugnante nature, & fundamentis sacræ scripturæ in probatione necessaria, cui nemo respondere potest, sed obicere solum auctoritatem nudam August. & manere in contradictione, potissime cū ipse docuerit nos similiter agere talia, vt supra declaratum est. Nouit autem Deus qui scrutator est cordium, quod hoc nos mouit ad ponendum istam conclusionem repugnantem dictis Aug. non voluntas repugnandi Augu. vt per hoc aliquid esse videamur, non quidem hoc cum nequaquam digni discipuli essemus beatissimi Aug. qui totam ecclesiasticam doctrinam suo altissimo ingenio exornauit, sed desiderium capessendæ veritatis, quæ vbi cumque inueniatur naturaliter condeleat, vt pote bonum existens ipsius intellectus, & perfectio eius ad quam intellectus naturaliter mouetur iuxta Aristotelem in Metaphys. scilicet verum est bonum intellectus. Nos etiam cum in ista po-

sitione beati Augustini, aliquando fuimus, sed non piget veritatem inuenisse.

Sed tunc obijciunt, quomodo tu via astrologica, & ex præsuppositis Euangelicis inuenisti istam veritatem? nunquid August. nesciebat arguere, sicut tu? aut tu scis, quod ille nescierit, vt per hoc nos induxerit ad inconueniens videatur? Sed imperita prorsus, & calumniosa est ista argumentatio. Non enim nos conferimus Augustino: imo nec eius discipulos dignos esse profiteamur, quod vti nam aliquando esse mereamur. Sed nec ista argumentatio valet, si iste homo scit aliquam conclusionem, quam nesciuit August. ergo est sapientior Aug. quia fieri potest, quod aliquis homo non magna sapientia, nec ingenii circa Physicam, & Metaphysicam, aut Mathematicam sciat aliquam conclusionem, quam Augu. nescierit, & tamen forte scientia tota illius hominis continebit solum centum conclusiones, & scientia beati Augusti. continebit forte plusquam centum millia conclusionum. Et ita quotidie experimur, quod vnus homo parua peritia nouit aliquid quod non nouit vir peritissimus, & tamen ex hoc nõ iudicatur iste peritior illo, ita in præsentia conclusione fieri potuit. Nec ista solum est, sed etiam plurimas conclusiones, & veritates inuenit modernorum ætas, quas nondum inuenerat, nec excogitauerat antiquitas. Et recte quidem fit, quia iuxta Arist. in i. Ethic. tempus est bonus cooperato horum, & per tempus artium additameta facta sunt. Et sicut quidam peritus medicus dixit, homines nostri temporis ad antiquos comparantur, sicut pusillus homo positus collo gigantis ad ipsum gigantem. Nam pusillus ibi positus videt quidquid videt gigas, & insuper plus, & tamen si deponatur de collo gigantis, parum aut nihil videbit ad gigantem collatus. Ita & nos firmati super ingenia antiquorum, & opera eorum non esset admirandum: immo foret valde rationabile, si videremus quidquid illi viderunt, & insuper plus, licet hoc adhuc non profiteamur. Aliter potest dici, quod beatus Augustinus sciebat omnia fundamenta legis veteris, & nouæ, ex quibus nos arguimus, copiosius quam nos. Sciebat etiam viam astrologicam, quam nos tenuimus in argumentando, abundantius quam nos, & tamen nunquam contrigit eum delectere ingenium suum, ad considerandum circa istam illationem, sed contentus aliorum assertioni fidem dedit. Si tamen ipse conuertisset se ad faciendum istam illationem, habebat principia solidiora, ad illam faciendum quam nos habebamus. sæpe autem contingit nobis sic: imo fere quotidie, quod habentes sufficientia principia in aliqua arte circa aliquam conclusionem erremus in illa conclusione. Et hoc, quia conuertimus animum nostrum ad considerandum quid inferatur ex illis principis. Et ita nobis accidit circa istam conclusionem, sc. quod aliquo tempore, & multo tenuimus oppositam, scilicet quam tenet Aug. & tunc sciebamur principia vtriusque legis, suæ fundamenta vtriusque legis, quæ nunc scimus, & induximus. Sciebamur etiam viam astrologicam ad inferendum, quod intulimus, sed nunquam deueneramus in hanc cognitionem, vt scrutaremur ex principis dictis, quæ esset veritas circa hanc materiam, cum autem operam dedimus, inuenitum est, quia quilibet vir etiam non alti ingenii eruditus equaliter circa ista principia poterat inferre istam veritatem. Beatissimus Augustinus, licet altissimi ingenii, & eruditus plus quam mediocriter circa omnia hæc, cum esse occupatus circa alias considerationes altiores, & vtiliores, non accomodauit animum huic speculationi, sed confessus est traditionem priscorum, & ita non inuenit hanc veritatem. Quod nõ admirandum est, quia ita quotidie fit de multis aliis, quas inueniunt moderna ingenia.

CAPITVLVM XIX.

In quo respondet auctor ad rationem, & declarat, an Christus mortuus fuerit ea die, qua conceptus est.

SECVNDA ratio est ex alio dicto Aug. scilicet quod Christus mortuus est die illa, qua conceptus est. Aliquis responderet ad hoc concedendo antecedens, & negando consequentiam, scilicet quod licet Christus conceptus sit ea die, qua mortuus est, non sequitur, quod mortuus sit 8. Calendas Aprilis, siue 25. die Martii. Sed tunc obiceretur, quod à die 25.

Historia humana nannquam causat scientiam vel sapientiam sed opinionem.

Ætas modernorum vsuauit plurimam quam antea fuerit.

E

F

A
Termini
ni facti
tres sūt
in 7.
mensib.
et 9. et
in 11.

Martii vsque ad natalem Domini sunt 9. menses, ideo conceptus est 25. Martii, dicitur tunc isti, quod non tener ratio hæc, quia tres sunt termini natiuitatum factus, scilicet in septimo mense, & in nono, & in vndecimo, loquendo sic grosse non secundum præcisum Numerum dierum. Poterat autem Christus nasci in septimo mense, vel in vndecimo, & sic non tener argumentatio.

Sed dicendum, quod ista solutio non stat propter duo: primo quia hoc dato oporteret negari vñ de duobus, sc. vel quod natalis Domini fuerit die 25. Decembris, vel quod conceptio eius fuerit 8. Calen. Aprilis, siue 25. die Martii, cum inter vnum diem, & alterum sint nouem menses, qui est terminus communis, & medius, quo manet factus post conceptionem in vtero. Et tamen non est securum, nec rationabile negare aliquid istorum, eo quod ecclesia asserit vtrumque istorum, sc. quod Natalis Domini fuerit 25. Decembris, quia ibi assignat festum Natiuitatis, & celebrat, & credit illo die natum esse, & hoc tenet tota vniuersalis ecclesia diffusa per totum orbem, quæ tamen non errat, de quo magis dicitur infra in responsione ad tertium argumentum. Asserit etiam, quod conceptio Christi fuit 8. Calend. Aprilis, siue 25. die Martii, quia eadem die celebrat festum annunciationis, sc. quando Gabriel Angelus nunciauit virgini, quod conciperet, & pareret, & in ipsa hora, quando nunciatum est, conceptus fuit Christus, quia illico vt consentit Domina nostra verbis Angeli, dicens. Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum, formatum est corpus eius de sanguinibus eius, vt tota mater ecclesia asserit. Neutrum ergo duorum negandum est. Secundo non conuenit ista solutio quantum ad præsens, quia sicut supra declaratum est in conclusione mortis Christi fuit die 3. Aprilis anno 33. ætatis eius inchoato, & non distat, nisi per decem dies à die annunciationis, sc. à 25. Martii non poterat autem esse, quod conciperetur die tertia Aprilis, & moreretur eadem, & nasceretur 25. die decembris, nisi esset natiuitas sua contra consuetum terminum naturæ. quod nemo catholicus vsque nunquam asserere visus est. Et patet hoc, quia inter 3. diem Aprilis, & 25. Decembris nec sunt septem menses, nec nouem, nec vndecim. Ideo respondendum est nobis aliter, sc. quod Christus non mortuus est in illa die, qua conceptus est anno reuoluto, sed decem diebus post conceptionem, quia non poterat mori eadem die, eo quod illa dies erat ante festum azymorum Iudæorum, & tamen Christus mortuus est die prima azymorum, vel secunda secundum computationem aliam, vt Euangelistæ testantur, & supra declaratum est. Si autem obiiciatur tunc, quod Aug. dicit eadem die Christum conceptum, & passum, dicendum sicut supra, sc. quod est assentiendum sibi in hoc, cum repugnet ista positio rationibus inconuincibilibus, & tamen non est mirandum, quod Aug. istud dicat, quia istud sequitur ex alio dicto suo, sc. quod mortuus est Christus octauo Calendas Aprilis, & tamen secundum positionem totius ecclesiæ constat Christum illa die fuisse conceptum, ideo consequens erat, vt diceret Christum conceptum fuisse ea die, qua mortuum. Et hoc, quia vno inconuenienti dato, multa contingunt. Isto etiam modo respondendum est ad alia dicta Aug. de hoc vbicumque reperiantur, quia in locis multis ista repetiit, sc. quod non est assentiendum ei. Istam quoque conclusionem tenet Magister in Historia scholastica, & ad istum respondendum est, sicut ad Aug. potissime, quia iste dixit secutus Aug. ad literam, & idē iudicium est de vtroque, maxime quia iste non est tantæ auctoritatis, sicut Aug. & non erat erubescendum de isto dicere quod errauerit, sicut de Aug. Et si alii doctores in scriptis suis reperi fuerint idem tenere, idem respondendum est. Et non est mirandum, quod multi doctores tenerent istam conclusionem, quia ista conclusio prima facie videtur pure historica, & non depēdere ex aliquibus principiis necessariis ex quibus posset probari veritas, vel falsitas. Ideo cum inuenierint vnum dicentem, quod fuerit mors Christi tali die sequuntur eum cæteri, potissime cum ille sit magnæ auctoritatis, sicut est Aug. De hoc tamen aliquando diebus nostris, & prius in curiis duorum pontificum magna quæstio facta est, & tenentibus cōmuniter doctoribus Theologiæ, quod fuerit mors Christi 8. Calend. Aprilis iuxta Aug. inuocati sunt astrologi, & Iudæi, & vtrique dixerunt impossibile fuisse mortem Christi fuisse illa die, scilicet quia astrologi iuueniebant re-

pugnare via astrologica, sc. quia die mortis Christi erat luna 15. & plena, vt necesse est dari ex Euangelio, vt supra probatum est, & tamen die annunciationis non erat 15. sed multo prior, & minor. Iudæi autem reperiebant repugnare hoc terminis suarum solennitatum. Nam vt constat ex omnibus Euangelistis mors Christi fuit prima die azymorum, vel secunda secundum aliam computationem, & tamen die annunciationis nondum inceperat festum azymorum, sed multo post illo anno, quo Christus mortuus est, siue dicatur mortuus anno 33. siue 34. ætatis, siue inchoato. Et ob hoc fuit magna discordia inter doctores Theologos communes, & astrologos, & Iudæos, nec potuerunt conuenire in vnam sententiam. Astrologi tamē, & Iudæi licet dixissent impossibile fore, quod Christus illa die mortuus fuerit, non designauerunt diem certum, quo mortuus est, nos tamen sequentes præsupposita viam designauimus diem tertium Aprilis anni 33. ætatis Christi, vt supra inductum est.

CAPITVLVM XX.

In quo soluitur tertia ratio, & declaratur quæ difficultas fuerit ab antiquo in ecclesia circa diem Pasche quando celebraretur, an simul cum Iudæis vel non. Et quæ fuit causa quare veritas de die mortis Christi mansit incognita ante quos temporibus, cum fuerint tunc vni clarissimi.

TERtia autem ratio erat ex dicto Aug. in lib. de Trin. sc. quod ab antiquo tradito patrum, & ecclesiæ auctoritas tenuit Christum 8. Calen. Aprilis mortuum fuisse. Ista autem ratio videtur militare ex duobus, sc. ex traditione patrum & auctoritate ecclesiæ, ideo ad singula dicendum est, sicut ad auctoritatem Aug. est autem sensus Aug. quod tempore suo omnes maiores in ecclesia, qui vocantur patres tenebant istam opinionem, & etiam ante tempora sua tenuerunt eam alii, & sic eam tenebat ipse. Forte enim aliquis de scriptoribus istarum rerum ecclesiasticarum posuit in historia sua, quod die, sc. 25. Martii Christus mortuus est, & cæteri sequerentur hoc, & sic veniret ista opinio fere ad omnes saltem, quod nemo ei repugnaret, quia erant solicii magis circa alias considerationes vtiliores ad ædificationem ecclesiæ, quæ tunc vacillabat, & fluctuabat inter Gentiles persecutores, & Christianos hæreticos: non fuerunt curiosi ad inquirendum hoc per causam necessariam, & magis profundam, sed susceperunt illam tanquam veritatem historicam non curantes vltius perquirari: potissime quia non multum pertinebat ad necessitatē salutis scire, quæ die Christus mortuus est. Maxime, quia non colimus istum diem fixe, sed mobiliter. Nam si diem passionis Domini statisset ecclesia agi fixe, sicut diē Natalis, quia semper agitur die 25. Decembris, fuisse necessarium inquiri quæ die Christus mortuus fuisset, & tunc viri doctissimi in ecclesia ab antiquo solicii fuissent inuenire diē istum, & certissime inuenissent. Quia tamen dies ista annuatim mutatur, sicut celebratio Paschalis, non fuit necessarium inquiri, quando fuit, sc. in quo loco mensis. Licet de celebratione Paschali inter Christianos fuit magna contentio, quibusdam vellentibus celebrare Pascha eo die, quo Iudæi celebrabant, quia tunc Christus celebrauerat, alii nolentibus tūc celebrare, sed mutare, ne videremur obseruare festum Iudæorum, & alias cæremonias, super quibus beatus Paulus increpauerat Galatas, dicens. Dies obseruatis, & tempora, menses, & annos: timeo quod sine causa laborauerim in vobis, id est, quia vos obseruatis adhuc dies Sabbathorum, & menses Calendarum, & tempora festiuitatum, & annos redemptionum, & Iubæorum, sicut Iudæi obseruant. Timeo quod sine causa laborauerim, id est inutiliter in vobis, quasi dicat, nihil proficit totus labor meus, quem impendi conuertendo vos ad Christum, si adhuc obseruatis cæremonias legales Iudæorum ad Gala. 4. quia ita ipse dixit expresse ad Gala. 5. si circumcidimini, Christus vobis nihil prodest, id est, fides Christi, quæ non potest obseruari bene cum cæremoniis legalibus.

Ob hoc igitur erat grauis dissensio inter Christianos maxime in Oriente. Et hoc tempore Constantini, ita vt venirent Christiani ad bella. Volens autem Constantinus ista extirpare de Ecclesia, misit ad Orientem quendam virum clarissimum, qui nihil efficere valuit, & tūc ipse cū magno labore properauit ad Orientem, & fecit congregari episcopos de

D

E

Ad per
tiam tra
tionem
ca. 17.

F

Consi
um pri
mum
Chri
stiana
rum sē
pore
Christi
ani.

A toto orbe, scilicet 313. in vrbe Nicena prouinciæ Bithyniæ in Græcia, & istud fuit primum Concilium generale, quod in ecclesia factum est, quia ante hoc cum Imperatores essent Gentiles, & persequerentur ecclesiam, non erat liberum ipsis Christianis conuenire in vnum ad faciendum Concilia generalia, sed magis latebant per diuersa loca. In illo autem concilio determinatum fuit de consubstantialitate patris, & filii, siue de homouision secundum Græcos contra doctrinam Arianorum. De his latissime 1. & 2. & 3. libro Historiæ tripartitæ. Fuit autem postea determinatum de celebratione Paschali, quod non celebraremus cum Iudæis sed fieret Pascha nostrum post Pascha Iudæorum, sicut nunc tota ecclesia obseruat. Ob hoc igitur non fuit necesse inquiri in quo mense, vel quoto die fuerit mors Christi de mensibus Romanorum, quia loquendo de mensibus Hebræorum manifestum est, quod fuit die 15. mensis primi primo die azymorum, vel secundo secundum aliam computationem, de quo supra declaratum est. Sed siue dicatur primo die azymorum mortuus, siue secundo, semper dicitur mortuus die 15. mensis primi, quia non est variatio in die, sed in modo appellandi primum, vel secundum. Ista ergo potuit esse causa quare ista veritas manserit incognita apud patres temporis illius.

Item in principio ecclesiæ cum vrgeret Christianos persecutio Gentilium, solum erant solliciti, quomodo possent in fide Christi manere in latibulis, vel in publico fortiter mori, & cum satis esset illis de vita curam agere, & quomodo errantes animas Christo lucrificarent, nõ vacabant curiositatibus disciplinarum, & inquisitioni quarundam veritatum, quæ magis subtiles, quam vtilis esse videntur. Et fuit istud vsque ad tempus Constantini, quod fuit tempus quasi quadringentorum annorum à natiuitate Christi. Et hoc tempore non fuerunt multi scriptores, & doctores in ecclesia, saltem valde famosi, ideo multa de gestis priorum temporum, scilicet tempore Christi, & Apostolorum venerunt in obliuione, per quæ si cognita fuissent possemus multum erudiri in moribus & instrui in expositione, & intellectu sacre Scripturæ, postea autem data pace ecclesiæ, aliquantulum tempore Constantini cœperunt florere ecclesiasticorum virorum ingenia: nam tunc Hieronymus, Ambrosius, Augustinus fuerunt. Et sic non est mirandum si talis veritas, immo alia magis necessariæ ad Christianam religionem illis temporibus incognita fuerunt.

CAPITVLVM XXI.

In quo declaratur quanta sit auctoritas ecclesiæ vniuersalis, & quod nulli liceat ei repugnare, & quod necesse est vniuersalem ecclesiam omnitempore esse, & semper esse sanctam, & nullo tempore posse deficere à sanctitate.

C **Q**UARTA ratio, quod ecclesiæ auctoritas tenuit Christum mortuum fuisse die 25. Martij, siue octauo Calendas Aprilis. Istud autem prima facie videtur magis vrgeri, quia nullus de scriptoribus quantumcunque doctissimus atque sanctissimus est tantæ auctoritatis, vt ei necessario credi debeat, quia ille sic dixit, vt ait Aug. in Epistola ad Vincendum Donatistam, vt supra allegatum est. Ecclesia tamẽ tantæ auctoritatis est, vt nullo modo ei resisti liceat, sed credendum est quidquid ipsa determinauerit. Hic autem si nobis propositum foret dicere quid sit ecclesia, & quomodo non potest errare, & quæ sit auctoritas eius, multorum dierum opus foret, & multa nobis scribenda essent, quæ specialem tractatum, vel tractatus exigerent, sed non est nobis hoc mentis, solum ergo gratia argumenti dicemus pauca. In quo sciendum, quod sicut dixit Aug. quod libris scripturæ sacre qui canonici appellantur tanta fides adhibenda est, vt credamus nullum auctorem eorum potuisse mentiri, ita & ecclesiæ adhibenda est tanta fides, vt credamus eam errare non posse. Nam vnus de articulis fidei positus in symbolo Apostolorum est credere sanctam ecclesiam catholicam, id est vniuersalem.

Ex quo apparet, quod necesse est credere ecclesiam vniuersalem esse sanctam. Et quia veritas articuloꝝ fidei manet omnitempore, & quodocunque nos recitauerimus illos articulos verum dicimus, necesse est, quod ecclesia vniuersalis omnitempore sit sancta, quia alias si aliquo tempore

D ecclesia vniuersalis non esset sancta, vel nulla esset vniuersalis ecclesia, si diceremus in illo tempore symbolum Apostolorum, esset ille articulus falsus, scilicet, credo sanctam ecclesiam catholicam, id est, vniuersalem. Et non solum ecclesia vniuersalis est omnitempore sancta, sed etiam impossibile est, quod aliquo tempore non sit sancta, quia detur illud tempus, & tunc qui diceret symbolum Apostolorum falsum diceret, & esset falsus articulus fidei, sed impossibile est fidei subesse falsum, necesse ergo est vniuersalem ecclesiam omnitempore sanctam esse, & impossibile est aliquo tempore eam, vel non esse, vel non esse sanctam.

CAPITVLVM XXII.

In quo declaratur firmissime, quod ecclesia vniuersalis non potest errare in necessariis ad salutem, scilicet, in fide in moribus, & ibi de conditione fidei, & quod tantum creditur determinationi ecclesiæ vniuersali, si ut euangelio, & quod in sacra Scriptura determinatio ecclesiæ vocatur euangelium.

E **X** hoc autem sequitur, quod ecclesia vniuersalis non potest errare. De ecclesiis particularibus & de prelatis ecclesiarum, quod possint errare non est dubium, sicut dicitur extra de Sen. ex. c. a nobis, scilicet, ecclesia militans fallit, & fallitur, scilicet, ecclesia particularis. Nec de hac est nobis sermo. Nam notanter dicitur in symbolo sanctam ecclesiam catholicam, id est, vniuersalem, ista igitur vniuersalis ecclesia errare non potest, scilicet, in necessariis ad salutem. Quod patet, quia aut erraret in fide, aut in moribus, si in fide, esset infidelis, vel hæretica, & sic non esset ei salus, quia nullus hæreticus potest saluari, quia sicut sine fide impossibile est placere Deo, ad Heb. 11. ita cum falsa fide impossibile est placere ei, cum ipse sit ipsa veritas, Ioan. 15. Non potest etiam ecclesia errare in moribus, quia qui errat sic, malus est, & consequenter non sanctus, si igitur ecclesia vniuersalis erraret in fide, vel in moribus, iam non esset sancta, sed execrabilis, & nefanda, & tamen necesse est vniuersalem ecclesiam sanctam esse, quia est articulus fidei, ergo impossibile est errare vniuersalem ecclesiam in fide, vel in moribus. Et sic quidquid illa asseruerit tenendum est verum esse, & necessario credendum, sicut si in canone sacre Scripturæ reperiretur à Christo, vel ab Apostolis scriptum.

Item patet hoc, quia quodocunque dubitamus circa aliquid, quod tenendum est, ecclesia determinat an hoc, vel illud tenendum sit, & tamen si ecclesia posset errare, non essemus certi, an ea, quæ credimus vera sunt, vel falsa. Et sic iam non haberemus fidem, sed opinionem, quæ est ad hæsitantiam vniuersali facta cum formidine ad aliam. De ratione autem fidei est duo habere, scilicet, quod credamus, & quod firmiter atque sine dubitatione credamus. Qui autem credit aliquam propositionem esse veram, & tamen putat posse esse falsam, non habet fidem de illa, quia manet in quodam dubio. Et talis ita est hæreticus, vel infidelis, sicut si nullo modo assentiret illi propositioni, vel si expresse negaret eam. Sic patet extra de hære. c. dubius, s. dubius in fide, infidelis est. Oportet igitur, quod eis, quæ credimus tantam fidem adhibeamus, vt non solum credamus ea esse vera, sed etiam quod credamus nullo modo posse esse falsa, nec habeamus aliquam formidinem ad partem oppositam. Non potest, tamen homo habere talem certitudinem, & firmitatẽ de aliqua propositione, nisi quando ille, à quo accepit propositionem est talis, qui errare nõ potest. Nam si sciat, vel credat, quod auctor propositionis illius potest errare, credit, eum aliquando forte errabit. Et dato, quod non contingat eum errare, cū tamen possit errare erit temper dubius an errauerit, & sic nunquam firmam adhesionem habebit ad propositionẽ, illam. Et tñ de ratione fidei necesse est, q̄ firmiter adhibeatur sine formidine ad partem contrariam, & putetur, quod ita est vera propositio illa, quod impossibile est eã esse falsam, vel decipi in illa. Apparet igitur ex his, q̄ necesse est, quod nos credamus ecclesiã vniuersalem nõ posse errare in fide. Vel si credamus eam posse errare nunquã poterimus habere fidẽ de determinatis ab ea, & tñ ab ecclesia fiunt determinationes in materia fidei, & declarantur aliqui articuli dubii. Sicut in concilio Niceno determinatũ est de substantialitate contra Arium. Et in aliis Conciliis derer-

Ecclesia primitiua que maxime curabat.

B

C

Arcionis fidei omnium esse vere veri sunt.

A minatum est, & contra alios hæreticos, quia fere non est ali-
quod Concilium generale de antiquis, in quo non extirpare-
tur aliqua hæresis, & non diffiniretur aliquis articulus tenen-
dus, ergo credendum est vniuersalem ecclesiam non posse
errare.

Item patet hoc ex eodem fundamento in confectio-
ne uorum articulorum, quia non solum ecclesia vniuersalis po-
test diffinire circa dubia, quæ occurrunt in materia fidei, sed
etiam circa illa, quæ nunquam uenerunt in contentionem,
potest nouum articulum statuere, & diffinire, sicut in multis
accidit, quæ hodie tenet ecclesia iam determinata, & tamen
in istis firmissimam fidem adhiemus, ergo credimus eccle-
siam vniuersalem, quæ ista determinat non posse errare.

Item patet hoc, quia non solum credimus dicta ab eccle-
sia, sicut dicta ab hominibus, sed sicut dicta à Christo. Sicut
ergo si in euangelio aliquid reperiatur scriptum non solum
credimus illud esse verum, sed etiam tantam firmitatem habemus
de illo, quod credimus nullo modo posse esse falsum
sed potius posse destrui cælum, & terram, quam illud esse
falsum, sicut dixit Christus Matth. 24. & Luc. 21. cælum, &
terra transibunt, uerba autem mea non transient. Et non habemus
aliquam formidinem ad propositionem oppositam. Ita
est de determinatis ab ecclesia. Sic beatus Greg. dicit in Reg-
istro, & habetur in Dec. dist. 15. c. sicut sancti euangelii, ubi
ait Greg. quod sicut ipse tenet firmiter quatuor libros sancti
Euangelii, ita firmiter recipit quatuor Concilia generalia,
scilicet, Nicenum, Sardinense, Chalcedonense, & Constanti-
nopolitanum. Non ergo licet villo modo dubitare de his, quæ
ecclesia determinat. Et sic credendum est eam non posse
errare. Item patet hoc, quia Apostolus uocat Euangelium ipsam
determinationem ecclesiæ. Nam ad Gala. 2. dixit, quod Cephas
non ambulabat recte ad ueritatem Euangelii, scil. quia
cum illis de circumcisione obseruaret legalia in cibis per hoc
gentilibus inueniens, quod custodienda erant adhuc legalia. In
Euangelio autem non reperitur aliquid de hoc. Quia tamen
sacrum Concilium Apostolorum, & seniorum, & tota eccle-
sia diffinierat Actuum 15. non obligari gentiles ad obserua-
tionem legalium, & Cephas faciebat contra hoc, dicebatur
facere contra Euangelium, uel non ambulare recte ad uerita-
tem Euangelii, & sic determinatio illa ecclesiæ uocatur Eu-
angelium. Item patet, quod ecclesia vniuersalis non possit
errare, quia beatus Petrus, & alii Apostoli obligabantur stare
determinationi Ecclesiæ, quia illam determinationem factam
in illo concilio omnes susceperunt. Etiam omnes Apostoli
obediebant ecclesiæ. Nam beatus Petrus, qui erat Papa, &
princeps obediebat ecclesiæ, ut patet Actuum 8. ubi illi, qui
congregati erant, & faciebant ecclesiam in Hierosolymis,
miserunt beatum Petrum, & beatum Ioannem in Sama-
riam, & illi ad mandatum ecclesiæ iuerunt. Si tamen eccle-
sia vniuersalis posset errare, non essent subiecti Apostoli
determinationibus eius, cum Apostoli erant tales, qui non po-
terant errare, cum essent confirmati per Spiritum sanctum,
ergo non poterat ecclesia vniuersalis errare in fide.

B

C

CAPITULUM XXIII.

*In quo pulchre declaratur, quod licet omnes articuli fidei sint neces-
sarii, ita quod nullus eorum posset esse falsus, tamen articulus de ec-
cl. sia vniuersali, quod non possit errare, est primus, & magis ne-
cessarius, quam omnes, & quod maior est auctoritas ecclesiæ, quam
librorum sacre Scripturæ, & quod ecclesia vniuersalis dat aucto-
ritatem sacris libris.*

CONSIDERANDUM ulterius, quod licet oēs articuli
fidei sint necessarii, & nullus eorum posset esse falsus,
tamen articulus iste, scilicet, quod ecclesia vniuersalis est san-
cta, & quod non potest errare est certior quodammodo, &
magis necessarius, & prior aliis in via generationis. Patet primum,
quia sicut est in geometricis, & in omnibus mathema-
ticis, & quibuscunque scientiis demonstratiuis tam princi-
pia, quam conclusiones sunt necessaria, ita quod impossibile
sit aliter se habere, & tamen principia dicuntur magis neces-
saria quodammodo, quam conclusiones, quia necessitas con-
clusionum prouenit ex necessitate principiorum. Ita etiam
conclusio in demonstratiuis est uere scita, nec potest de ali-

D qua re maior certitudo haberi, quia tamen conclusio scitur
per principia, dicuntur principia magis scita, uel magis cre-
dita, quam conclusio, ut patet 6. Eth. de scientia. Ita nunc, li-
cet omnes articuli sint necessarii, tamen articulus de vniuersali
ecclesia, quod non possit errare est magis necessarius,
quia ex illo uidentur ceteri necessitatem habere. Hoc patet,
quia nos credimus, quod Deus creauit mundum, & quod
eduxit Israelitas de Ægypto, & dedit illis legem, quia hoc
scriptum est in libris Moyse, & tamen nos nesciremus, quod
isti erant libri Moyse, uel quod erant authentici, nisi ecclesia
assereret. Nam si quando nos incipimus aliquid intelligere
dicerent nobis omnes Christiani, quod isti libri, in quibus
continebantur ista non erant libri Moyse, sed quod confecti
fuerunt ab aliquo falso assumentem sibi rationem prophetæ,
nos non possemus per aliquam rationem conuincere an es-
sent illi libri Moyse, qui fuisset uerus propheta, uel alicuius
seductoris, & crederemus rationabiliter communi assertioni.
Uel si nollemus credere omnibus idem asserentibus, saltem
maneremus in dubio, an deberet aliqua fides adhiberi
istis libris, uel non, cum non appareret aliqua ratio motiua
ad hoc, & sic non crederemus firmiter contenta in illa, &
consequenter nullam adhiberemus eis fidem. Nunc autem
credimus firmissime uera esse omnia, quæ continentur in
illis libris, & conscripta esse à Moyse maximo prophetarum,
quia omnes nobis Christiani hoc concorditer dicunt,
ergo nos adhibemus fidem libris ipsius Moyse propter ec-
clesiam hoc asserentem, & consequenter maior fides adhi-
betur ecclesiæ, quam libris Moyse.

Item confirmatur, quia ego credo, quod contenta in li-
bris Moyse ita sunt uera, quod nullo modo potest eis falsum
subesse, nec habeo formidinem ad oppositam partem &
istam fidem habeo, quia ecclesia asseruit illos esse libros Moy-
si, & esse eis fidem adhibendam.

Detur autem, quod ego credam ecclesiam vniuersalem
posse errare, sequitur, quod potuerit errare in asserendo istos
esse libros Moyse, & dicendo, quod eis magna fides erat adhi-
benda, & consequenter ego maneo dubius, an debeat fi-
des certissima adhiberi istis libris. Et tamen suppositum est,
quod ego credo istis libris fidem firmissimam esse adhiben-
dam, ergo necesse est, quod credam ecclesiam vniuersalem,
quæ hoc asserat non posse errare. Item patet, quia quando-
cunque aliqua duo sic se habent, quod unum illorum pro-
bat alterum esse, & dat ei esse necessarium, & non è contra-
rio, magis necessarium est illud, quod dat alteri necessitatē,
& tamen libri Moyse recipiunt necessitatem fidei ab ecclesia,
& ecclesia vniuersalis non recipit ab illis. Quod patet, quia
dato, quod libri Moyse essent, non constabat, quod esset ali-
qua vniuersalis ecclesia, uel saltem, quod illa existens non
posset errare. Et tamen ecclesia existens dat fidem libris
Moyse, quia ex eo, quod ipsa asserit illos esse confectos à Moy-
se propheta, & debere eis adhiberi fidem, adhibetur sibi
fides.

Item patet hoc, quia in ueteri testamento sunt multi libri
quorum aliqui sunt legales, & prophetales, & habent maxi-
mam fidem. Alii sunt agiographi, quibus fides adhibetur,
sed non sub tanta necessitate. Alii sunt apocryphi, quibus li-
cet recipere eos, uel contemnere æquali facilitate. Ili tres
gradus librorum ueteris testamenti distinguuntur à beato
Hieronymo in prologo Galeato, qui incipit. Viginti duas
litteras. Manifestum est autem, quod ista distinctio graduum
fidei non assumitur ex eis, quæ continentur in istis libris,
quia in omnibus continentur res sacræ, & mirabiles, quæ
non possunt probari per aliquam causam, sed solum adhibe-
tur eis fides propter auctores. Est ergo distinctio ista facta ab
ecclesia vniuersali, quæ concorditer tenet illam distinctio-
nem factam à beato Hieronymo. Nam ista tenebatur
à Iudæis fidelibus ante Christi aduentum, &
fuit postea continuata in
ecclesia.

(o)

CAPITVLVM XXIV.

In quo declaratur, quod ecclesia vniuersalis non solum dat fidem, & auctoritatem libri veteris testamenti, sed euangelii. & quod quondam fuerunt octo euangelia, & ecclesia reiecit quatuor, & quod maior est auctoritas ecclesie, quam librorum veteris testamenti.

APPARET igitur, quod ecclesia vniuersalis non solum dat fidem libris sacris, sed etiam dat illis certum gradum fidei, & firmitatis, & illum tenent, & non ampliorem. Si autem ipsa posset errare faciendo ista, tota certitudo scripturarum, & fidei periret, ideo necesse est tenere, quod ecclesia vniuersalis non possit errare. Item patet hoc, quantum ad libros noui testamenti, quia ea, quæ sunt in euangelii sunt firmissima & non habent tantam firmitatem, nisi propter ecclesiam. Quod patet, quia aliquis diceret Christum prædicasse & fuisse mortuum, & surrexisse, posset alius negare, ille tunc probaret per libros euangeliorum, alius poterat dicere, quod nullius firmitatis erant scripta illa, vel quod non erant illa euangelia beati Matthæi, & Ioannis, & aliorum euangelistarum, qui recipiuntur, non habebat tunc iste aliquem recursum probationis, nisi ad auctoritatem ecclesie, scilicet, quia ecclesia dixit euangelia Matthæi, Ioannis, Marci, & Lucæ suscipienda esse sub fide maxima, & veneratione. Et si aliquis negauerit ista, quæ nos allegamus esse illorum quatuor euangelistarum, sola auctoritas ecclesie probat, quod sunt istorum euangelistarum. Erpater hoc, quia ecclesia separauit alia quatuor euangelia. Nam erant octo libri euangeliorum, scilicet, isti quatuor, qui nunc habentur, & quatuor alii confecta à viris hæreticis sub nomine Andree, & Thadæi, & aliorum duorum Apostolorum, & alii multi libri euangeliorum fuerunt, de quibus Hieronymus in quodam prologo super euangelia, qui incipit. Plures fuisse. Et illa recitabant historiam Christi, sicut nostra euangelia. sed inferebant aliquos paucos errores. Si aumen isti octo libri euangeliorum fuissent traditi alicui viro pollenti naturali ingenio, vt iudicaret de eis, non inueniret aliquam causam quare istos magis, quam illos reciperet, vel reiceret, quia vtrique continebant puram historiam, quæ probari non poterat ex aliquo fundamento naturæ. Nisi forte diceret, quod vir ille iudicans reciperet libros illos, qui conuenirent naturæ, & illos, qui in aliquo repugnarent reiceret. Sed tunc oporteret, quod reiceret omnes octo libros euangeliorum, quia in quolibet illorum continebantur aliqua, quæ erant supra vires naturæ. Ecclesia tamen recipit ista quatuor euangelia, quæ habemus, & reiecit alia quatuor dicendo illa falsum continere, & ab hæreticis confecta. Ergo ecclesia dedit fidem euangelii, & hoc est, quod dicit Augustinus in libro, qui intitulatur Fundamentum, siue liber contra epistolam Fundamenti, scilicet, ego euangelio non crederem, nisi ecclesie auctoritas me moueret, scilicet, quia ipsa asserit istud, vel illud esse euangelium, cui fides adhibenda est. Dicendum igitur, quod maior est auctoritas ecclesie, quam sacrorum librorum veteris, vel noui testamenti.

B Item dicendum, quod ecclesia dat auctoritatem libris veterisq; testamenti, & consequenter, quod non potest errare, nam si potuisset vniuersalis ecclesia errare circa fidem, potuisset recipere quatuor euangelia confecta ab hæreticis, & reicere euangelia quatuor, quæ nunc habemus, & tunc tota fides nostra esset erroribus plena, & tamen asserimus, quod impossibile sit fidei subesse falsum, ergo necesse est dici, quod ecclesia vniuersalis non potest errare circa fidem.

CAPITVLVM XXV.

In quo declaratur, an ecclesia recipiat auctoritatem à libris sacris, sicut libri sacri recipiunt ab illa, & quod auctoritas sua non ex aliquo prioris, sed tota auctoritas pendet ab ea, & quomodo probatur auctoritas eiu per libros sacros.

SED obiicitur, quia dictum est supra, quod ecclesia dat firmitatem libris sacris, & libri sacri non dant firmitatem ecclesie vniuersali, & tamen videtur, quod ecclesia vniuersalis accipiat fidem ex libris sacris. Nam, quod non possit errare

ecclesia vniuersalis probatum est supra ex symbolo Apostolorum, quem computamus inter scripturas Sacras. Dicendum, quod libri sacri bene declarant firmitatem, & dignitatem, & impeccabilitatem ecclesie vniuersalis, tamen non probant illam tanquam à priori, id est, quod ex illis constet solum ecclesiam non posse errare, & non aliunde, quia potius ecclesia dat auctoritatem illis scripturis, per quas conatur probare, quod ipsa non possit errare. Nam tunc hoc probaremus ex symbolo Apostolorum, posset aliquis negare illud dicendo, quod nulla fides erat illi adhibenda, vel quod non erat illud symbolum Apostolorum, sed confectum ab alio falso nomine. Ecclesia autem est, quæ declarat istud esse symbolum Apostolorum, & esse sibi fidem adhibendam, ideo cum ex libris sacris probamus ecclesiam non posse errare, ideo cum ex libris factis probamus ecclesiam non posse errare, est demonstratio per circulationem. Proficit tamen, quia postquam nos susceperimus libros sacre Scripturæ in auctoritatem, poterit inde constare, quod ecclesia non potest errare. Ad veritatem tamen non probatur auctoritas ecclesie ex libris sacris, sed potius è contrario. Et ipsa auctoritas ecclesie non debet probari ex aliquo priori, sed oportet esse per se nota. Sicut in via scientifica oportet deuenire ad aliquid, quod non probatur ex alio priori, sed omnia probantur ex illo, & ibi est status in resolutorio syllogismo, sicut dicit Arist. 1. Poster. Omnis notitia ex præexistenti fit cognitione, quæ præexistit, & non deducitur.

CAPITVLVM XXVI.

In quo declaratur, quomodo ecclesia vniuersalis dat auctoritatem verbis Christi, & Apostolorum, licet n. hi possint habere auctoritatem maiorem, quam verba Christi, & quod ecclesia non det auctoritatem illi de nouo apponendo, vel augendo, sed ostendendo illam esse.

ITEM obiicitur, quod supra dictum est, quod ecclesia dat auctoritatem libris sacris, quod non videtur satis conuenienter dictum, scilicet, quod ecclesia det auctoritatem euangelio, cum illud sit de verbis Christi, quæ habent maiorem necessitatem, quam aliqui alii quodcumque sit. Sunt enim talia verba Christi, quæ maiorem firmitatem habent, quam totus mundus, ita vt facilius possit perire totus mundus, quam deficere vnum de verbis Christi, iuxta illud Mat. 24. & Luc. 12. Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. De verbis autem Apostolorum, & prophetarum, quanquam non sunt tantæ auctoritatis, sicut verba Christi propter auctorem, tamen non minorem necessitatem, & firmitatem videntur habere ad manendum, quia illa dicta sunt per Spiritum sanctum. Sicut dicitur 1. Petri. scilicet. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto dictante locuti sunt sancti Dei homines. Sed quæ Spiritus sanctus dixit infallibilia sunt, quia ille Deus est, ergo non videtur conuenienter dictum, quod ecclesia det auctoritatem istis libris, & sic nullis libris sacre Scripturæ dabit auctoritatem ecclesia.

Dicendum, quod ecclesia non dat auctoritatem aliquam verbis Christi, quia nulla maior auctoritas potest esse in aliquibus verbis, vel in aliqua re, quam in Christi verbis, quia si consideretur auctor Christus est, si consideretur verba necessaria sunt, scilicet, quod non possunt deficere, eo quod ille sic voluit. Dictis etiam Apostolorum, & prophetarum non potest dare ecclesia auctoritatem, quia illa in se sufficientissimam habent auctoritatem, cum immutabilia sint, & cum per Spiritum sanctum dictata sint. non est ergo sensus, quod ecclesia det istis auctoritatem, ita quod ipsa prius auctoritatem nullam haberent si ecclesia non daret illis, vel quod ecclesia det eis maiorem auctoritatem, quam prius habebant, quasi per modum cuiusdam confirmationis, vel alias, nihil enim istorum est. Quia etiam si verba Christi à nullo homine fuissent acceptata, non propter hoc minus vera essent, vel minus vtilia, sicut nunc dato, quod non acceptentur apud infideles: non ideo minus vtilia sunt fidelibus, quam si totus mundus acceptasset ea, sicut dicit Apostolus ad Roman. tertio, scilicet, quid si quidam illorum non crediderunt? nunquid incredulitas illorum fidem euacuauit? absit. Sed est sensus, quod ecclesia dat auctoritatem euangelio, & omnibus libris sacre Scripturæ

A non quidem aliquid apponendo, quod non habebant, sed ostendendo, quod habebant.

Et istud ostendere satis potest vocari dare auctoritatem, eo quod nunquam sciremus euangelia, aut alios libros sacrae Scripturae alicuius auctoritatis esse, nisi ecclesia diceret. Cum ex ipsis non posset patere veritas, vel falsitas ipsorum, necessitas, vel contingentia ipsorum, sed ex fide constat, fides autem ex auditu est ad Rom. 10. scilicet. Quomodo credent in eum, de quo non audierunt? Prædicatio autem ista ab ecclesia fit, & nos propter auctoritatem eius, scilicet, quia credimus illam non posse errare, assentimus firmiter omnibus dictis suis. Et iste est modus introducendi fidem, ut colligitur ad Rom. 10. Et quantum ad hoc, ita dat ecclesia auctoritatem euangelii, sicut quibuslibet aliis libris sacrae Scripturae, & sine hac auctoritate Ecclesiae nihil valent euangelia ad utilitatem nostram.

Et ob hoc prædicatores, qui annunciant nobis verba Christi, & per illos credimus, dicuntur adiuuare Christum, quasi suppleto aliquid, quod deerat ei. Sic patet 1. Cor. 3. scilicet Dei enim adiutores sumus, & loquebatur ibi Apostolus de se, & aliis prædicantibus fidem.

Iste modus etiam reperitur in disciplinis mathematicis, & naturalibus, nam aliqua conclusio est vera, & necessaria, quæ tamen discipulus non intelligit, ita quod nescit deducere veritatem eius, & necessitatem, sed dubitat, an sit falsa, vel contingens. Illa enim propositio si consideretur quantum ad se æque vera, & necessaria est si cognoscatur, sicut si non cognoscatur, & tamen quantum ad nos, quando non cognoscitur non est alicuius auctoritatis. cum vero cognita fuerit veritas eius, & necessitas per deductionem, quam facit magister cognoscitur, & iam reputatur à nobis inter propositiones necessarias, magister ergo dedit sibi istam auctoritatem, quam habet, non quidem dando ei veritatem, vel necessitatem, quia hoc facere non poterat, sed ostendendo illam necessitatem, quam habebat.

CAPITVLVM XXVII.

Quod determinatio ecclesie est duplex, scilicet, quod aliquid tanquam verum tenendum sit. & aliud aliquid agendum, vel cauendum est. Et in primo modo ecclesia nunquam potest variare. Et quod si ecclesia, id est, Concilium generale diffiniret semel aliquam propositionem circa fidem, nullum aliud Concilium potest determinare contrarium.

CONSIDERANDVM ulterius circa prædicta, quod ecclesia vniuersalis, quæ errare non potest determinare potest aliquid dupliciter, vno modo determinat aliquid, ut credendum, vel tenendum pro vero. Alio modo determinat aliquid, ut agendum, vel fugiendum. Primo modo ecclesia vniuersalis non potest errare, nec etiam potest variari sua determinatio. Et sic in determinationibus fidei nunquam est variatio. Ratio huius est, quia determinare, quod aliquid est credendum est dicere, quod illud est verum, illud autem, quod semel est verum in æternum est verum, siue sit res illa determinata de rebus, quæ in seipsis necessitatem aliquam habent vel de illis, quæ in se habent contingentiam, etiam ad vtrumlibet. De necessariis manifestum est, quod illud, quod absolute est necessarium, omni tempore est necessarium. De contingentibus ad vtrumlibet probatur, quia quando aliqua res est vera quantumcumque sit contingens post determinationem efficitur immediate præterita. Cum autem præterita fuerit, habet veritatem necessariam, quia impossibile est præterita non præterisse. Et iuxta sententiam Arist. & Agatonis 6. Eth. scilicet, hoc solo priuatur Deus, quod non potest facere ingenta, quæ iam sunt facta. Accipiat ista propositio: Sortes currit hodie. Ista est maxime contingens antequam fiat, sed postquam semel fuit verum, quod Sortes currit, necessaria est, quia impossibile est non cucurrisse. Ita ergo quædocumque ecclesia determinauerit aliquid tenendum esse, vel credendum tanquam verum, illud verum est saltem tunc, quia aliter ecclesia erraret. Cessante autem determinatione iam res efficitur perfecta. Præterita ergo veritas illa manet iam necessaria. Et ista est causa quare postquam ecclesia semel determinauerit de aliquo tenendo in fide, non potest in

D alio concilio, etiam si sit plurium priuari, & maioris sapientie determinari contrarium, quia alias sequeretur, quod alterum eorum non erat generale concilium congregatum legitime vniuersalem ecclesiam representans, vel quod etiam posset errare. Quod falsum est.

Et ob hoc quodcumque per aliquod concilium determinatum fuerit circa aliquam veritatem fidei, nunquam ecclesia patitur illam veritatem determinatam venire in contentionem, ita quod de illa dubitetur.

CAPITVLVM XXVIII.

In quo de laratur, quod propositio, qua semel est vera si semper est vera, siue sit necessaria, siue contingens ad vtrumlibet, siue de præterito, siue de presenti, siue de futuro. & an ob hoc tollatur contingentia propositionum, & inducatur aliqua necessitas.

EST autem manifestum fundamentum huius, scilicet, quia omnis propositio tam affirmatiua, quam negatiua contingens, vel necessaria, quæ semel est vera, in æternum est vera, referendo ad idem tempus, quia alias propositiones affirmatiuæ, quarum veritas est contingens, non manerent semper veræ, sicut ista est vera. Sortes currit hodie, & tamen post tres dies non erit verum dicere. Sortes currit hodie. Erit autem vera si referatur ad illud tempus pro quo currebat, quod iam transiit, & dicatur Sortes cucurrit ante tres dies. Istud autem, quod dictum est de determinationibus factis circa propositiones de presenti, vel de præterito, dicendum est esse idem circa propositiones de futuro, etiam si sint contingentes ad vtrumlibet, licet de hoc aliquis nimium dubitabit. Et ratio huius est, quia quando determinatur de veritate alicuius propositionis, quæ est præterita, cum omne præteritum maneat pro semper necessarium, non poterat veritas illius immutari. Idem de propositionibus, quarum veritas determinatur esse præsens, quia immediate transeunt, in præteritum, & postquam fuerit res præterita est necessaria. Secus autem de propositionibus, quarum veritas determinatur pro futuro, quia res pro futuro habent suam contingentiam, ideo videtur, quod licet semel sit vera non semper sit vera cum maneat contingentia.

Dicendum tamen, quod hoc est etiam verum pro futuro contingenti. Et patet hoc, quia si aliqua propositio de futuro sit vera, aut considerabitur tempus, quod est antequam adueniat assignatio, pro qua debet compleri veritas propositionis, aut tempus, quod est post illam assignationem. Si consideretur tempus, quod est ante, dicendum, quod sicut propositio est vera tunc, quando asseritur, ita erit vera omnibus temporibus inter mediis vsq; ad significandum tempus completionis. Et si in aliquo tempore intermedio non est vera, nunquam fuit vera, nec erit in æternum secundum eosdem terminos. Si autem consideretur tempus post assignationem completionis, iam efficitur res præterita, & tunc omne præteritum est necessarium. Exemplum, ut si dicatur. Sortes currit in die proximo Pentecostes. Ista propositio est nunc vera, quia ita erit, quod Sortes currit illa die, & sicut nunc est verum, quod Sortes currit die Pentecostes, ita in quolibet die, vel tempore ante Pentecosten erit verum, quod Sortes currit die Pentecostes. Et si detur, quod aliqua die intermedia nõ sit vera ista propositio, sequitur, quod non est vera hodie, nec fuit aliquando vera, nec erit in æternum vera. Quod patet, quia si aliquo tempore intermedio non est vera ista propositio. Sortes currit die proxima Pentecostes, hoc erit, quia non erit sic, quod die Pentecostes currat. Et si ita est, etiã sequitur, quod hodie non est verum, quod Sortes currit die proxime Pentecostes, & nulla alia die ante Pentecosten erit verum, quod Sortes currit die Pentecostes, etiam post Pentecostem nunquam non erit verum, quod Sortes currusus esset pro illa die Pentecostes.

Et si dicatur, quod illa propositio est contingens, & ob hoc potest mutari veritas eius, & dato, quod hodie sit vera de futuro, cras poterit esse falsa. Dicendum, quod est impossibile, non tamen propter hoc tollitur contingentia, vel inducitur aliqua necessitas. Et patet in ista propositione. Sortes currit die Pentecostes, quæ est vera, & contingens & vocatur vera, quia ita erit, quod die Pentecostes curret. Et vocatur contin-

gens, quia toto tempore intermedio antequam currat, potest currere, vel potest non currere, & vtrumque est sibi possibile, ideo vocatur contingens ad vtrumlibet, Sortes tamen licet posset facere vnum vel alterum, quod maluerit, nō potest tamen facere vtrumque, ideo licet contingens sit, tamen sic erit, quod Sortes curret illa die, vel sic erit, quod non curret. Ponatur quod illa die curret, tunc est vera positio ista, tamen propter hoc non tollitur, quin possit se determinare ad oppositum vsq; ad illud tempus. Si autem sic est, quod Sortes non curret illa die, licet toto tempore intermedio habeat potestatem ad currendum, si vellet quouſque tranſcat illud tempus, tamen quia sic futurum est, quod ipse determinabit se ad non currendum, & non ad oppositum, ista propositio, Sortes curret die Pentecostes, nullo modo est vera aliquo tempore ante diem Pentecostem proxime, sed ab eterno fuit falsa, & in aeternum est falsa referendo ad idem tempus, vt supra dictum est. Patet ergo, quod non solum in propositionibus de presentibus, & praterito est regula, quod illa, quae semel est vera, semper est vera, sed etiam in propositionibus de futuro. Apparet ergo, quod si ecclesia semel diffinierit circa aliquem articulum, quid sit tenendum, quod illud semper manet, & nunquam potest determinari contrarium per ecclesiam pro illo tempore, vel in aliquo alio tempore, sed manet determinatio illa firma.

CAPITVLVM XXIX.

Quod ecclesia vniuersalis non potest errare in moribus, & quod in ponendo leges nunquam, & tamen quod potest vnum concilium tollere leges, quas alterum posuit, & non errabit, & tamen non potest tollere determinationem factam circa fidem, quia iam erraret, & cur hoc, & ibi de mutatione legum an dicat indignitatem ecclesiae.

ALIVD membrum erat, quod ecclesia non determinat quid tenendum, vel credendum sit, sed quid agendum sit, sicut in iuribus, quae ordinantur per ecclesiam. Et quia istud pertinet ad mores, dicendum, quod ecclesia vniuersalis errare non potest in moribus, quia alias cum error in moribus causet malitiam, ecclesia vniuersalis peccaret & induceret, imo cogeret homines ad peccandum ponendo leges iniquas, & sic non esset semper sancta, quod falsum est, quia est contra articulum fidei, vt supra dictum est. Ideo quando ecclesia condit canones, siue ad dirigendum vitam humanam, siue pro moribus ecclesiae regulandis, nunquam errat quidquid ordinauerit.

Dicendum tamen, quod circa hoc potest facere mutationem, nam licet nunc ecclesia dederit vnam legem circa negotia humana, scilicet, circa iudicia, potest dare postea contrariam. & sic videmus, quod mutantur quotidie leges, & dantur contrariae, siue in negociis prophanis, siue in moribus & caeremoniis ecclesiae. In hoc autem non errat ecclesia vniuersalis, quia semper dat legem bonam, & leges contrariae diuersis temporibus sunt bonae. Sicut enim eadem leges positivae sunt apud omnes gentes, vt patet 5. Eth. & hoc quia diuersis gentibus diuersa, vel contraria apparent bona, vel mala, & non solum apparēt, sed secundum veritatem, quae apud quasdam gentes bona sunt non sunt bona apud alias. Ita de eisdem gentibus, secundum diuersa sunt bona & mala, & sic leges, quae aliquando fuerunt bonae incipiunt iam esse nociuae. Et tunc bonus legislator mutat legem dando contrariam in toto vel in parte, & sic ecclesia mutat saepe leges cum videt secundum conditionem temporum, & gentium expedire, & semper bene agit, sicut dicitur extra de consangu. & affini. c. non debet, scilicet, non debet reprehensibile iudicari si secundum varietatem temporum statuta quoque variantur humana. Et inducitur ibi ratio, quia Deus sic fecit. Nam aliquas leges posuit in veteri testamento, quas mutauit in nouo, scilicet, quia iam non erant convenientes secundum conditionem humanam. Ob hoc potest vnum Concilium ponere leges contrarias legibus alterius Concilii, & vtrumque bene agit, quia vtrumque ponit bonas leges secundum conditionem temporis, in quo conduntur, & non indicat aliquam indignitatem, vel defectum iudicii in ecclesia, quod contrarias leges in diuersis temporibus condant, cum hoc con-

ditio rerum exigat, imo non esset laudanda si semper ad ostendendum immutabilitatem suam vellet leges semel positas semper manere, quia illae, quae semel bonae fuerunt, aliquando inciperent esse malae, sicut non notatur in Deo aliquis defectus, vel immutabilitas, quia leges, quas dederat in veteri testamento, abſoluit in nouo, dando contrarias vel desperatas. Sic etiam medicus non vituperatur, si non omni tempore eandem positionem, vel idem curatiuum, sed secundum tempora & aetates, loca atque complexiones homini varia adhibeat curatiua. In determinationibus autem circa fidem secus est, quia quod semel iudicatum est verum, semper manet verum, & non potest dari aliquo tempore contraria, vel deuians determinatio. Ratio vtriusque partis posita est.

CAPITVLVM XXX.

Quod ecclesia aliquando accipitur pro iudice particulari, sed non intelligitur de illo hoc, quia ipse potest errare. Et quod Papa potest in fide & in moribus errare, & efficitur haereticus. Et quod non valent consequentia, Papa damnat aliquem conclusionem tanquam haereticam, ergo est haereticus, & quo modo multi summi pontifices fuerunt haeretici.

CONSIDERANDVM vterius quia dictum est de ecclesia, quod non potest errare, quae sit ista ecclesia. Et omiſſis multis modis accipiendi ecclesiam, de quibus non est ad propositum, dicunt aliqui, quod ecclesia accipitur pro praelato ecclesiae. Sic enim accipimus cum dicimus, quod ecclesia excommunicat aliquem, id est, praelatus ecclesiae, quia ecclesia non facit hoc. Ita etiam accipitur extra de sentent. excommuni. c. a nobis. cum dicitur, quod ecclesia militans fallit, & fallitur, scilicet, praelati ecclesiae militantis, quia ibi agitur de sententia excommunicationis, quae aliquando fulminatur in eum, qui nihil mali meretur, & tamen iudex putat eum esse reum, & hoc, quia ecclesia fallit & fallitur.

Dicendum tamen, quod hoc modo non potest accipi hic ecclesia.

Primo, quia non competit sibi hoc, scilicet, quod non possit errare, nam potest errare, & errat quilibet de talibus iudicibus ecclesiasticis, vt ibi dicitur, quod ecclesia militans fallit, & fallitur. Et non solum est verum de iudicibus particularibus, sed etiam de Papa, qui frequenter errat ex ignorantia, & fert iniquam sententiam. Nam ipse dicit de seipso: scilicet licet locum Dei in terris teneamus, de occultis tamen non cogimur diuinare.

Et non solum accidit hoc circa accidentia, & particularia, facta que humana, quae Papa ignorat, sicut quilibet alius simplex homo, sed etiam circa fidem potest Papa ignorare, & errare, & efficitur haereticus aliquando per ignorantiam, aliquando per aliam affectionem. Sic patet in Decret. distinct. 40. c. si Papa. vbi si Papa deprehenditur a fide deuians ceponitur.

Ex quo apparet, quod iura supponunt, Papam posse efficitur haereticum, & confirmatur experimento. Nam Papa Marcellinus fuit haereticus, imo haeretico deterior, qui cum esset summus pontifex, obtulit thura idolis, vt patet in Decret. dist. 19. c. nunc autem. Item patet de Papa Liberio, quem alii vocant Papam Leonem, qui factus est Arianus. Item etiam de Papa Ioanne 22. qui tenuit haeresim circa visionem beatificam, & postea coactus est publice illam reuocare, vt patet in gestis summorum pontificum.

Ex quo apparet, quod dato, quod Papa damnet aliquam conclusionem tanquam haereticam vel aliquem auctorem dicat haereticum sensisse, non sequitur necessario illam conclusionem esse haereticam, vel auctorem illum haereticum sensisse, quia potest esse, quod Papa errauerit, imo quod ipse Papa forte sit haereticus, & per ignorantiam, vel per affectionem aliquam passionalem damnet conclusionem, siue dictum aut auctorem, sicut aliquos summos Pontifices legitimos haereticos factos per ignorantiam, & per timorem, vel per alias passiones, non ergo accipitur ecclesia pro Papa, vel aliquo praelato alio.

Secundo non teneret ista acceptio, quia ecclesia est nomen Graecum, & significat proprie multitudinem, non ergo conuenit proprie vni homini. Et dicendo absolute ecclesia non

E
Quo de ecclesia accipitur pro praelato.

F

A intelligitur vnus homo, licet sit prælatus, sed multitudo. Si autem vocetur prælatus ecclesia per analogiam in quantum est caput, vel princeps ecclesiæ, oportet poni aliquam connotationem restringentem, vt sciatur, quod pro prælato accipitur, alioquin pro multitudine accipietur, nisi contextus orationis veter sic accipi.

C A P I T V L V M XXXI.

Quod aliquando accipitur in sacra scriptura ecclesia pro multitudine aliqua particulari: sed de illa non intelligitur, quando dicitur, quod ecclesia non potest errare, quia tales ecclesiæ saepe errant tam in fide quam in moribus.

A Lio modo accipitur ecclesia pro multitudine hominum particulari pertinenti ad vnum locum, vel ad vnâ prouinciam, sic dicimus ecclesiam Toletanam, vel Salamantinam, id est, multitudinem vrbis, vel diocesis Toletanæ aut Salamantinæ. Et non accipitur pro ædificiis, vel rebus ecclesiarum, sed pro hominibus. Sic ponit Apostolus ad Cor. I. & 2. ad Cor. I. scilicet, Paulus & Sosthenes frater ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Iesu vocatis sanctis, & sic necesse est ibi poni ecclesiam pro hominibus, quia ponitur intransiue ecclesiæ & sanctificatis in Christo, in quo innuitur, quod ecclesia nil aliud erat nisi illi sanctificari. Sic etiam ad Gal. I. scilicet, Paulus ecclesiis, quæ sunt Galatiæ gratia & pax vobis à Christo, qui tradidit semetipsum pro peccatis vestris. Et sic ecclesiæ accipiuntur pro hominibus, quia alias non esset verum quod Christus tradidit se pro peccatis ecclesiarum, scilicet, domorum vel ædificiorum. Et isto modo accipitur proprie ecclesia. Quando autem accipitur ecclesia pro domo non est propria acceptio, sed per analogiam, scilicet, quia in domum illam conuenit multitudo, sic accipitur, I. Cor. II. scilicet, conuenientibus vobis in vnum, scilicet, in ecclesiam. Et sequitur. Nunquid domos non habetis, aut ecclesiam Dei contemnitis? scilicet, domum sacrâ.

B Dicendum tamen, quod isto modo non accipimus hic ecclesiam, quia tales ecclesiæ, id est, multitudines particulares possunt errare tam in fide, quam in moribus, quia interdum accidit, quod in vna aliqua ecclesia nemo sit, qui non deuiet à recta fide saltem, quantum ad aliquem articulum. Sic fuit diebus nostris de Bohemis, qui in multis articulis deuiauerunt. Sic etiam fuerat de Græcis, & Armenis, & multis aliis gentibus, quæ Christum colunt, tamen errant vel errauerunt circa aliquos articulos, ita quod omnes de nationibus illis errabant circa illos articulos.

C Vel dato, quod essent aliqui pauci, qui non errarēt, adhuc verum erat, quod tota ecclesia talis errabat, eo quod ministri ecclesiarum errabant, & publice prædicabantur illi errores, & nemo audebat resistere illis. Et hoc satis est ad hoc quod tota aliqua ecclesia dicatur in fide errare, non ergo intelligitur de talibus ecclesiis, quod ecclesia non potest errare.

C A P I T V L V M XXXII.

Quod ecclesia vniuersalis est illa, quæ non potest errare, & quomodo intelligitur ecclesia falli, & fallitur.

E S t ergo dicendum, quod ecclesia, quæ non potest errare, non est aliqua nisi ecclesia vniuersalis, & ista proprie vocatur ecclesia sine aliqua limitatione, quia est multitudo non connotato aliquo loco, vel tempore. Et isto modo accipit Apostolus saepe. Sic patet ad Eph. 6. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam, ibi non potest accipi ecclesia pro aliqua particulari, sed pro tota multitudine eorum qui credituri erant in ipsum. Et iterum e. c. cum loquitur de matrimonio in e. c. ait, hoc est magnum sacramentum, ego dico inter Christum & ecclesiam, scilicet, vniuersalem, quia non est matrimonium inter Christum, & ecclesiam aliquam particularem, vt infra declarabitur.

Nemo tamē fallatur putans, quod ecclesia vniuersalis, de qua loquimur possit errare, vel decipi in fide, & moribus per illud, quod dicitur extra de sen. excom. c. à nobis, scilicet, quod ecclesia militans fallit & fallitur, in quo innuitur, quod sola ecclesia triumphans est, quæ non fallitur, ecclesia tamen vni-

D uersalis, de qua loquimur est ecclesia militans, quia in ecclesia triumphanti non erit distinguere ecclesiam vniuersalem, & particularem, quia tota erit ibi vna ecclesia vnita, scilicet, beata societas hominum & angelorum.

Sed dicendum, quod potest intelligi dupliciter. vno modo sic, scilicet, quod ecclesia militans fallit & c. scilicet iudex in ecclesia militanti fallitur, & tamen iudex in ecclesia triumphanti nunquam fallitur, ideo qui condemnatur in cælis est vere condemnatus, sed non semper qui condemnatur in terris.

Alio modo potest intelligi, quod ecclesia militans, scilicet tota ecclesia militans tam vniuersalis, quam particularis fallit, & fallitur, id est, errat, scilicet, circa veritatem humanorum negotiorum, & accidentium particularium.

Et in istis verum est, quod ecclesia etiam vniuersalis errare potest. Nam etiam tota ecclesia vniuersalis militans qualitercunq; accipiat non cognoscit veritatem negotiorum particularium, & accidentia particularia omnia, & in his potest errare facilius. Vterq; istorum sensuum conuenit literæ illius c. à nobis, de primo patet, quia ibi agitur quando aliquis excommunicatur pro causa iusta, licet non vera, quia iudex non potest cognoscere veritatem.

E t licet tunc ille sit apud ecclesiam militantem excommunicatus, non tamen est excommunicatus apud ecclesiam triumphantem.

E t dat causam, quia ecclesia militans, id est, iudex ecclesiæ militantis fallit, & fallitur, id est, ipse decipit alios, & decipitur. Decipit quidem, quia quando iudex ecclesiæ militantis profert sententiam excommunicationis, innuit omnibus, ad quos peruenit scientia eius, quod ille, qui excommunicatur, est vere ligatus crimine illo, pro quo excommunicatur, & est in culpa, & sic decipit, vel fallit illos, quia non est in culpa. Etiam fallitur, quia aliquando coram iudice homine potest accusatus conuinci per falsos testes, & putat iudex illum vere conuictum, & esse in crimine, de quo accusatur, sed non est, & sic fallitur, & per istum errorem profert sententiam. Iudex autem ecclesiæ triumphantis non fallit, nec fallitur, non quidem fallit, scilicet, alios, quia quando cunq; iudex ecclesiæ triumphantis condemnat aliquem de crimine, innuit omnibus, quod ille sit criminofus, & tunc verum est, quod ille sit criminofus. Etiam non fallitur, id est, non decipitur per falsos testes, nec quomodo cunq; alias per ignorantiam veritatis, nam non possunt esse ibi falsi testes eo, quod ipse iudex est testis, vt patet Ierem. 29. scilicet, Ego iudex, & testis, dicit Dominus. Etiam non potest falli illud iudicium per ignorantiam alicuius rei particularis, cum dominus omnia videat. Proverb. 15. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos. Et ad Heb. 4. Omnia nuda, & aperta sunt oculis eius. Vnde qualitercunq; homo se habeat, non se potest occultare à Deo. Ierem. 23. scilicet, Si occultabit se vir, & ego non videbo eum? quia cælum, & terram ego impleo dicit dominus. Et sic dicebat Dauid. Quo ibo à spiritu tuo? & à facie tua quo fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es, si descendero in infernum, ades, si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua, quia tenebræ à te non obscurabuntur, & nox, sicut dies illuminabitur. Et iste sensus multum conuenit. Hoc modo patet quomodo est discordia aliquando inter iudicium ecclesiæ militantis, & triumphantis, de quo dicitur extra de sent. excommun. lib. 6. c. cum æterni, scilicet. Cum æterni tribunal iudicis illum reum non habeat, quem iudex iniuste condemnat.

C A P I T V L V M XXXIII.

In quo declaratur, quod licet ecclesia vniuersalis non potest errare, nec in fide, nec in moribus, tamen potest in iudiciis inordinatum errare condemnando aliquem iniuste, & tamen non errat tunc in fide, nec in moribus, & non agit malum, sed bonum, licet condemnet innocentem.

D E secundo etiam sensu patet, quia in illo cap. à nobis, dicitur de ignorantia, per quam iudex profert iniquam sententiam, quæ non est ignorantia iuris, sed ignorantia circa accidentia particularia, quæ iudex non potest cogno-

A scere. Et in his verum est, quod tota ecclesia militans errare potest. Nam licet ecclesia vniuersalis non erret in fide, nec in moribus nec in iure, tamē in accidentibus particularibus tota ecclesia vniuersalis potest errare. Vnde potest per hunc modum tota ecclesia condemnare aliquem iniuste. Et patet per hoc, quod concilium generale potest ferre sententiam per talem modum. Et patet primo in casu illius ca. inter alia. de sent. exc. scilicet, vbi alter coniugum scit esse consanguinitatem, vel affinitatem in gradu prohibito, in quo matrimonium non tenet, nec potest contrahi, tunc non debet debitum petere, nec petenti reddere, quia debitum nullum est, vbi matrimonium constare non potuit obstante gradu consanguinitatis, alter coniugum petit ab ecclesia, vt cogatur coniux ad reddendum, & iste obiicit consanguinitatem, sed probare non potest, tunc ecclesia condemnat eum ad redditionem debiti, quia putat non esse consanguinitatem, ex quo non potest constare, coniux tamen, qui conscius est consanguinitatis, non debet reddere debitum, sed potius sustinere sententiam excommunicationis. Et sic tunc iniuste excommunicatur iste, cum verba obiiciat, & tota ecclesia eum condemnat per errorem.

Secundo patet hoc in alio casu, vt pote si aliquis accusetur coram sacro concilio de crimine, vel agatur aliqua causa civilis, & per falsos testes conuincatur reus, ecclesia condemnabit eum, contra quem testes deponunt, & tamen iniuste condemnatur, & sic per errorem tota ecclesia vniuersalis condemnatur aliquem, & sic ecclesia militans, etiam vniuersalis fallit, & fallitur, scilicet fallit alios innuendo esse reum criminis eum, quem ipsa condemnat, & non est. Et fallitur, siue decipitur, putando verum esse, quod falsi testes deposuerunt, & iudicando secundum illud, & tamen non est verum.

Sed tamen dicendum, quod adhuc ecclesia vniuersalis non errat damnabiliter in hoc casu, imo bene agit, & si secus ageret, male ageret, quia cum iudex debeat iudicare secundum deducta in iudicium, & probata, quia alias de veritate non posset sibi constare, & iura pro eodem habent aliquid non posse probari, & non esse, & pro eodem habent probari legitime & esse verum. Qui ergo iudicat per ea, quae legitime probata sunt, est ac si iudicasset per meram veritatem, ideo qui sic iudicat, non errat. Et sic dicendum, quod ecclesia tota licet erret, vel errare possit interdum circa talia iudicia, tamen bene agit, nec errat in fide, aut in moribus.

CAPITVLVM XXXIV.

In quo declaratur, quod aliquis potest condemnari iniuste, scilicet, qui est innocens, & tamen iudex iuste eum condemnat. Et quod licet est iniuste, & sine causa noceat alteri, tamen ille iniuste damnatum patitur, & quod nullo modo possit sibi inferri damnatum, nisi mereatur illud.

ET tunc potest dici, quod ille, qui condemnat, iniuste condemnat, & tamen ecclesia iuste eum condemnat, vel iudex particularis, qui iudicat. Nec valet consequentia, scilicet, iste condemnat iniuste à iudice, ergo iudex eum condemnat iniuste. Committitur enim falsitas compositionis, & diuisionis, scilicet, quia illud aduerbium iniuste potest determinare verbum prout respicit suum suppositum, vel prout respicit eum, in quē transit condemnatio. Vno modo est vera, & alio modo est falsa quæcunq; istarum propositionum, scilicet, iudex condemnat istum iniuste, & iste condemnat in iniuste à iudice. Sic in ista propositione, facio te seruum entem liberū, quæ potest esse vera, vel falsa secundum compositionē illius participii entem cum vno accusatiuo, vel cū alio. Nec admittitur aliquis, quod iudex possit aliquem iniuste condemnare, & quod tamen ipse iniuste condemnetur, quia ita accidit in multis aliis. Nam sæpe quis iniuste nocet alteri, & tamē iuste nocetur illi. Et istud est circa omnia mala, quæ homines in hoc sæculo patiuntur, nam licet vnus homo iniuste noceat alteri, scilicet, quia nullam causam nocendi habet tamē iuste nocetur illi, scilicet, quia ille meretur illud nocementum sibi inferri secundum iudicium Dei pro multis, quæ ipse commisit contra legem Dei, licet nihil commisset contra illum, qui nocet ei, nec contra legem humanam.

D Nam si daretur, quod aliquis homo esset, qui nec nocuisset proximo, nec fecisset iudicium Dei mereretur aliquod malum sibi inferri; impossibile est aliquod malū sibi inferri, etiā si totus mundus conaretur nocere illi, quia alias euacuaretur prouidentia Dei. Et istam propositionem satis deducit Boetius per totum quartum de consol. & quodcumq; aliquis homo sic punitur, Deus voluit, quod sic puniretur. Licet non ex hoc iustificatur actio nocentis, quia ille non egit, vt instrumentum Dei, nec vt suscipiens ab eo mandatū nocendi, sed ex desiderio suæ voluntatis iniquæ. Accidit tñ interdū, quod Deus mouet per prouidentiam suam, vt aliqui, qui nō nocuerunt proximis suis, patiantur ab eis magna damna. Nec tamen proximi in hoc peccent, sicut quādo quis occidit aliū casu non dante operam rei illicitæ, & adhibita omni diligentia, tunc non potest imputari ei culpa de illo casu, sed totum retorquendum est in Deum, qui sic fecit, vt ille occideretur ab isto ignoranter, sic patet Exod. 21. cum dicitur, quod si aliquis non intendens nocere occidit proximum à casu, debet confugere in vnam de vrbibus refugii, & non debet pati aliquod malum. Et subditur ibi causa, scilicet, ego enim tradidi illum in manus eius, id est, ego ordinaui totam illam circulationem, vt ille caderet in manus alterius, scilicet, occideretur ab eo. Ita est in presenti, quando aliquis innocens accusatur de crimine, & conuincitur per falsos testes, vel forte per testes erroneos, qui credunt se vera dicere & non dicunt, & iudex condemnat eum. Nam licet ipse non meruerit malum aliquod pro illa causa & iudex malum ei inferat, meruit tamen malum in Dei iudicio pro aliquibus aliis, quæ commisit contra Deum, & voluit Deus, quod accusaretur nunc, & condemnaretur de crimine, quod non fecit siue non fecerat, vt solueret pœnas criminis, quod egerat de quo non accusatur. & tunc iudex nō peccat quia Deus tradidit illum in manus eius, & est sicut ille, qui casu occidit hominem dans operā rei honestæ, & adhibita omni diligentia necessaria, & conuenienti.

CAPITVLVM XXXV.

In quo declaratur, quod licet Christus dederit ecclesie vniuersali priuilegium non posse errare in fide, & in moribus, non dedit ei priuilegium, quod simpliciter in nullo errare posset, & quare non, & quod nulli concessum est istud priuilegium non errandi, nisi ecclesie vniuersali.

SEd adhuc dicit aliquis, quod licet talis error eadat in iudices particulares, tamen in ecclesiam vniuersalem non debet cadere, vel non conuenienter conceditur quod cadat, quia iudices particulares agunt, vt homines, ecclesia autē specialiter dirigitur à Spiritu sancto, qui promisit ei suā assistentiam, & dicitur esse in medio eius. Etiam quia ipsa ecclesia difiniendo dicit, placuit Spiritui sancto, & nobis congregatis in vnum, quod non competit iudicibus particularibus. Ideo licet errent tales iudices, ecclesia nunquam debet errare, quæ spiritum sanctum habet gubernatorem. Respondendum, quod Deus concedit ecclesie suæ vniuersali multa, quæ nulli homini concedit, & priuilegium non errandi concessit ei, non quidem absolute non errandi, id est, quod in nulla re possit errare, quia tūc necesse erat, quod daret ei cognitionem omnium veritatis speculatiuæ, quæ per omnes scientias haberi potest. Etiam daret ei scientiam omnium particularium contingentium. Et quia ecclesia non est nisi congregatio fidelium, haberent multi fideles ista dona, per quæ iam essent sælices, quæ tamen nulli hominum sunt vnquam communicata. & ita etiā Apostoli dum viuebant licet essent confirmati in gratia Spiritus sancti non habebant cognitionem omnium particularium, sed quando scientia aliquorum erat sibi necessaria, per Spiritum sanctum habebant orando, & interdum sine oratione. Solus autem Christus homo habuit cognitionem omnium particularium, ita vt in nullo fallere, nec falli posset. Non ergo concedit Deus ecclesie suæ vniuersali quādiu manet in tertis talem gratiam, & dona, quia istud pertinet ad gratiam beatitudinis, quando erit in patria, concedit tamen ei, quod non possit errare in his, quæ sunt necessaria ad salutem, scilicet, non potest errare in fide, nec in moribus. Quilibet tamen iudex particularis, & quilibet homo singularis potest in fide errare. Nā si Papa, qui est principale membrum totius ecclesie,

A cleſia, & eſt caput miniſteriale eccleſiæ poteſt in fide errare, vt probatum eſt ſupra, poterit errare quilibet alius homo, & tamen eccleſia non poteſt errare. Etiam quilibet iudex particularis poteſt errare in moribus, & effici iniuſtus, eccleſia autem non poteſt errare in moribus, ita vt efficiatur iniuſta: cum ſemper ſit ſancta. In iudicando autem poteſt quilibet iudex particularis errare ex intentione, ſcilicet, quia per muna, & affectionem inordinatam poteſt peruertere iudicium. Et hoc non poteſt eccleſia vniuerſalis, quia iſte eſt error in neceſſariis ad ſalutem. Etiam iudex particularis poteſt errare in iure, & inique iudicare. Eccleſia autem vniuerſalis non poteſt errare in iure, cum ipſa condatur iura, licet ergo eccleſia vniuerſalis poſſet decipi & errare circa particularia accidentia, quia tamen iſte error non eſt damnabilis nec culpabilis aliquo modo, quia non eſt in illis, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, dicitur abſolute, quod eccleſia vniuerſalis non poteſt errare.

CAPITVLVM XXXVI.

Quod eccleſia vniuerſalis aliquando accipitur pro eccleſia congregata, al quando pro eccleſia, vel multitudine congregata, & quod ſit eccleſia vtroque modo.

B **S**CIENDVM vltius, quod iſta eccleſia vniuerſalis, de qua agimus poteſt accipi dupliciter, vno modo pro eccleſia diſperſa, alio modo pro eccleſia congregata. Primo modo eccleſia vniuerſalis eſt vniuerſitas Chriſtianorum per totum orbem diſperſorum in fide Chriſti, & ſacramentis participantium, & iſto modo eccleſia eſt quoddam corpus myſticum fide Chriſti & diuinis chariſmatibus viuificatum, & regulatum.

Secundo modo accipitur pro multitudine congregata, & tunc ſacra quælibet ſynodus generalis legitime congregata vocatur eccleſia vniuerſalis.

Iſtis duobus modis conſuevit accipi eccleſia modo vulgari & in ſacra ſcriptura. De primo ſatis manifeſtum eſt, quia iſte eſt modus communior, & ſic accipitur Deuter. 23. ſcilicet, qui deſcorto natus eſt, non intrabit in eccleſiam domini, id eſt, non accipiet vxorem de tota multitudine Iſrael, quæ erat quædam multitudo diſperſa per multa loca. Et ſic vulgariſter accipimus eccleſiam. De ſecundo modo patet per Ariſtot. ſecundo Politicor. cap. de Politia Chalcedoniorum, vbi dicitur, quod Chalcedonii eccleſiam non faciunt, id eſt, congregationem populi ad concilium, & tractandum de negociis. Vtroque modo iſtorum accipit ſæpe Apoſtolus eccleſiam in ſacra ſcriptura.

C De primo patet ad Eph. 6. ſcilicet, viri diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit eccleſiam. Et non eſt eccleſia particularis, quia non dilexit aliquam vnã eccleſiam ſpecialiter, ſed totã dilexit. Etiam eodem capite dicitur de matrimonio, hoc eſt magnum ſacramentum, ego autem dico inter Chriſtum & eccleſiam. Et tamen non eſt matrimonium ad quamlibet eccleſiam particulare. Et cum illæ multæ ſint, diceretur Chriſtus multas vxores habere, & tamen falſum eſt, quia eodem capite dicitur, quod Chriſtus aſſumpſit ſibi eccleſiam vnã, non habentem maculam, ergo de eccleſia vniuerſali loquitur, ad quam eſt matrimonium Chriſti, qui eſt vnus, in quantum eſt vnus corpus myſticum fide animatum & viuificatum, & chariſmatibus diuinis regitur.

De ſecundo modo patet Actuum decimo primo, cum dicitur, placuit Apoſtolis, & ſenioribus, & vniuerſæ eccleſiæ, vbi non accipitur pro aliqua eccleſia particulari, nec etiam pro eccleſia vniuerſali, vt diſperſa, quia illa non conuenit in aliquem vnũ actum, ſed pro concilio ſacro vniuerſali dicitur. Nam eo. c. agitur de concilio celebrato Hieroſolymis ſuper obſeruatione cæremonialium, & ipſum concilium vocatur ibi eccleſia. Sic etiam accipitur Matth. 18. ſcilicet, ſi te non audierit dic eccleſiæ, id eſt, concilio generali, quia ibi non poteſt accipi alio modo, vt infra patebit.

CAPITVLVM XXXVII.

Quod eccleſia, vt eſt vniuerſitas Chriſtianorum diſperſorum per totum orbem non poteſt errare in fide, nec in moribus. Et quod eccleſia vniuerſalis prout multitudo congregata, ſcilicet, concilio generali non eſt realiter eccleſia vniuerſalis, ſed per ſufficientem representationem illius eccleſiæ, quæ eſt vere vniuerſalis.

ACCIPIENDO primo modo eccleſiam vniuerſalem, verum eſt, quia illa non poteſt errare in neceſſariis ad ſalutem, ſcilicet, in fide, & in moribus. Nam non poteſt eſſe, quod omnes Chriſtiani errent circa aliquem articulum fidei. Etiam non poteſt errare in moribus, quia nunquam dabitur, quod omnes Chriſtiani ſint in peccato mortali. Licet enim quilibet quandiu viuat poſſit peccare, Chriſtus tamen qui eccleſiam ſuam dilexit, vt corpus ſuum, præſeruat eam diuinis chariſmatibus & regulat, vt licet aliqua membra eius ſint aliquando interdum in peccato mortali tota tamen nunquam peccet. Hoc autem patet, quia omni tempore verum eſt dicere, quod eccleſia vniuerſalis eſt ſancta iuxta illum articulum. Sanctam eccleſiam catholicam, id eſt, vniuerſalem, & tamen ſi aliquo tempore, tota eccleſia eſſet in peccato mortali, non eſſet tunc eccleſia ſancta, quod eſt impoſſibile, vt non tollatur veritas articuli, qui perire non poſſunt. Item hoc magis declarat Apoſtolus ad Eph. 6. ſcilicet, quod Chriſtus aſſumpſit ſibi eccleſiam vnã non habentem maculam nec rugã. Hoc autem deſignat totalem puritatem, ideo eccleſia puriſſima eſt. Si tamen eccleſia poſſet errare in fide, & in moribus & aliquando erraret, non eſſet iam ſine macula, & ruga, ſed multas maculas & rugas haberet, non ergo poteſt errare vniuerſalis eccleſia, vt eſt diſperſa. Accipiendo ſecundo modo eccleſiam vniuerſalem pro generali ſynodo, etiam conuenit ſibi quod non poſſit errare. Sciendum tamen quod vniuerſitas Chriſtianorum diſperſa eſt proprie vniuerſalis eccleſia militans. generalis autem ſynodus legitime congregata non eſt realiter vniuerſalis eccleſia, ſed per representationem ſufficientem. Et ſic patet ex ſuperſcriptionibus, quibus vtuntur generales ſynodi in hac forma, ſcilicet, ſacra ſancta ſynodus generalis in Spiritu ſancto legitime congregata concilium generale faciens, eccleſiam vniuerſalem reſentans. Et quia concilium generale ſufficienter reſentat eccleſiam vniuerſalem, poteſt omnia, quæ poteſt eccleſia vniuerſalis, quæ eſt tota vniuerſitas Chriſtianorum ſi illa ad aliquid faciendum conueniret, & habet omnes conditiones vniuerſalis eccleſiæ.

CAPITVLVM XXXVIII.

Quod licet tam eccleſia vniuerſalis, quæ eſt diſperſa per totum orbem, quam concilium generale non poteſt errare in fide, nec in moribus, quando tamen dicitur eccleſia, non poteſt errare, non intelligitur proprie pro eccleſia diſperſa, ſed pro concilio generali, & quod ad eum pertinet proprie diſſimulare in dubio circa fidem, & quod nihil tam proprie conuenit ei quam diſſimulare in fide, & determinatio ſua eſt firma ſicut Euangelium.

DICENDVM tamen quod licet non poſſe errare in fide, & in moribus conuenit veræ eccleſiæ vniuerſali, quæ eſt vniuerſitas Chriſtianorum diſperſorum per totum orbem tamen magis hoc dicitur pro concilio generali, quia errare eſt in eis, in quibus poteſt bene fieri, & ſic in fide, & in moribus dicitur poſſe errare, vel non poſſe errare, qui aliquam operationem regulatam circa fidem, & mores habere poteſt, & tamen eccleſia vniuerſalis prout eſt vniuerſitas Chriſtianorum non habet aliquem actum, quia nunquam omnes Chriſtiani conueniunt ad aliquid de fide determinandum. Etiam circa mores non comperit toti eccleſiæ vniuerſali vnus actus, quia nihil eſt, in quod omnes conueniant ad faciendum, ita quod ille actus dicatur actus omnium Chriſtianorum. Cum ergo errare, vel bene agere ſit ibi, vbi eſt agere, & toti eccleſiæ vniuerſali, vt eſt quædam vniuerſitas, non comperat aliquis vnus actus ſingularis in fide, aut in moribus, non dicitur proprie de eccleſia vniuerſali, quod non poteſt errare. De concilio autem generali dicitur hoc proprie & conuenienter, quod non poſſit errare in fi-

A de nec in moribus, quia competit ei aliqua operatio vna circa fidem, & circa mores. De fide manifestum est, quia ad concilia generalia pertinet proprie diffinire de fide condendo novos articulos fidei, & determinando dubia quęcunque eueniant in fide, & non est aliquis auctus tam proprius generalium conciliorum, quam determinare de fide. Itud autem patet ex conciliis generalibus in ecclesia à principio suo. Et patet de illo famoso concilio, quod tenuerunt Apostoli & seniores & reliqua ecclesia in Ierusalem, in quo determinata est vna veritas fidei, scilicet, quod non tenentur conuertere ad Christum de gentilitate obseruare legalia Actuum 15. Primum etiam generale, & famosissimum concilium, quod post tempora apostolorum celebratum est tempore Constantini, scilicet. Nicenum factum est ad determinandum veritatem consubstantialitatis patris & filii & circa. Arianos, vt patet ex primo libro Historię tripartitę. Sic fuit de omnibus aliis conciliis antiquis, quę fuerunt post Nicenum, quia omnia congregabantur solum, vel saltem principaliter super aliquo facto fidei. Patet hoc ex toto discursu historię tripartitę. Patet etiam abundantius ex libro Hilarij de synodis, & magis in libro Iſidori de synodis. Tanta autem fuit semper in ecclesia auctoritas generalium conciliorum, quod nunquam fiebat aliqua determinatio circa fidem, nisi in generali concilio, & de hoc vere dicimus, quod non potest errare circa fidem. Et sic quicquid dubii occurrat in fide ad concilium generale legitime deuoluitur. Et si concilium determinat aliquam conclusionem esse hæreticam, vel quomodocunque erroneam circa fidem, ita illud firmiter verum est, vt nullo modo possit esse falsum. ideo quicunque per concilium generale hæreticus iudicatur vere hæreticus est. Hoc Christus concessit ecclesię suę quam concilium generale repręsentat, quia alias fluctuarem in fide, scilicet, quia multa dubia, & diuisiones circa fidem euenire debebant. Sic dixerat Apostolus 1. Corin. 2. c. oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant. Si ergo non maneret in ecclesia militanti vnum tribunal, quod errare non posset circa fidem, dubitarem in fide, & licet aliquid determinaretur esse tenendum non crederemus firmiter illud esse verum, sed maneret nobis semper scrupulus dubitationis, cum sciremus aut putarem determinatorem posse errare, & sic tota fides periret, cum de ratione fidei non solū sit assentire alicui conclusioni, sed etiam firmiter adherere, ita vt nullus scrupulus dubitationis maneat, vt supra declaratum est. Et hoc modo esset ecclesia male ordinata, cum nullum aliud remedium esset ad certitudinem habendam de dubiis fidei. Datum est ergo concilium generale repręsentans sufficienter vniuersalem ecclesiam, quod errare non posset circa fidem, & ad illud perlineret determinare de dubiis fidei. Et determinatio ab eo facta esset ita firma, sicut si fieret ore Dei. Ita dixit Imperator Constantinus, quando vidit sententias datas in concilio Niceno super consubstantialitate patris & filii. Dixit quod ita venerabatur illas sententias ac si ore diuino promulgatę forent. Ita dixit B. Greg. & habetur in Registro dist. 13. & in Decretis dist. 15. c. sicut sancti Euangelij, scilicet, quod ita venerabatur determinata per quatuor sacra generalia concilia, sicut quatuor libros sancti Euangelij, & tamen sententię quatuor librorum Euangelij diuino ore, scilicet, ore benedictissimo Christi promulgatę fuerunt.

CAPITVLVM XXXIX.

Quare Deus non reliquit in ecclesia aliquem modum manifestum ad certificandum de omnibus dubiis, tam circa fidem, quam circa cultum, sicut fecit in veteri testamento. Et quę & quos modi fuerunt inter Hebręos certificandi de dubijs viuente Moyse.

Sed obiiciunt quidam dicentes, cur Christus non reliquit in ecclesia aliquod remedium manifestum ad determinationem dubiorum, quę occurrerent quotidie, sicut in veteri testamento fecerat? Nam ibi erat facile remedium ad certificationem de omnibus dubiis tam circa fidem & cultum religionis, quam circa alia multa. Et patet de toto tempore, quo durauit status Iudaicus. Capit enim status iste, quando Deus duxit Israelitas de Egypto. Nam tunc accepit illos in populum sibi, & dedit eis legem: Exod. 19. & pepigit cum

co fœdus Exod. 24. Et in principio huius status fuit Moyſes princeps huius populi, per quem Deus certificabat Hebręos de omnibus dubiis, quę accidebant inter eos. Et hoc fuit dupliciter, scilicet, quia aut ante fabricationem sanctuarii, quod in monte Sinai fabricatum est, aut post fabricationem. Si ante fabricationem fiebat sic certificatio, quod extra castra Israelitarum erat quędam parua domus, quę vocatur tabernaculum fœderis, in qua manebat Moyſes, & puer eius Iosue, & quando veniret ad Moyſen de castris, vt ingrederetur domum illam, descendeat columna nubis super domum illam, & loquebatur ibi Deus Moyſi, vidente toto populo Israel, quod Deus loqueretur ei, vt patet Exo. 33. c. & ibi de omnibus dubiis certificabatur. Si autem consideremus tempus post fabricationem sanctuarii, dicendum, quod intra sanctuarium erat quędam domus parua in occidentali parte sanctuarii, quę vocabatur sancta sanctorum, in qua erat arca fœderis cum duobus Cherubim, de qua habetur Exod. 25. & 26. quando cunque Moyſes dubitaret in aliquo, & vellet habere responsum, intrabat in sancta sanctorum, & audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam de medio duorum Cherubim. Patet Num. 7. isto modo Moyſes habebat Deum sibi promptum ad respondendum, de quibuscunque dubiis quando cunque vellet. Istud durauit aliquanto tempore, postea vero cum quęstiones & negocia populi Israel tantum crescerent, vt Moyſes solus non posset sufficere ad respondendum, Deus dixit quod acciperet septuaginta seniores de populo, & acciperet Deus de spiritu prophético, qui erat in Moyſe, & daret illis. Efficitur est, quia cum pręsentati fuissent illi seniores coram domino, cecidit super illos spiritus propheticus, & caperunt prophetare postea, vt patet Num. 11. c. & ex tunc caperunt etiam illi septuaginta seniores respondere ad quęstiones populi, & quando illi respondebant, non erat dubitandum de dictis illorum, qui loquebantur propheticę per Spiritum sanctum, cum dicitur Num. 11. quod prophetauerunt, & postea nunquam cessauerunt, & tamen postquam isti caperunt prophetare, & iudicare populum, non cessauit Moyſes iudicare populum, & quærere sæpe coram domino de dubiis populi sicut prius intrando in sancta sanctorum. Erat tamen distinctio inter Moyſem & istos 70. seniores sic, quod ipse consulebat dominum super maioribus negociis solum, illi autem in magnis & paruis, sicut erat differentia inter Moyſem, & alios iudices populi, qui non erant prophete, scilicet, decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos, quia illi solum de paruis iudicabant. Moyſes autem de arduis Exod. 18. & Deut. 1. c. Et patet, quia postea Moyſes consuluit dominum super factis populi. nam Num. 27. cum esset quęstio de filiabus Salphaad an deberent succedere patri, quia non reliquerat ille mares, sed tantum fœminas, detulit Moyſes quęstionem ad diuinum oraculum & dixit Deus, quod succederent. Iterum etiam Num. 36. cum filij Manasse conquererentur, quod filię Salphaad, quę erant de tribu sua, si acciperent viros de alia tribu diminuireretur fors tribus Manasse, detulit Moyſes quęstionem ad dominum, & ait, quod acciperent viros de tribu Manasse.

CAPITVLVM XL.

De sex modis consulendi Dominum, quos habuerunt Israelitę post mortem Moyſi, & primus fuit per prophetas, & ibi multa de differentia & gradu prophetice cognitionis, quia non omnes eodem modo reuelationes accipiebant.

POST tempora Moyſi manserunt Israelitis multi modi consulendi Dominum super dubiis suis, scilicet, sex. Primus per prophetas, & tres per sacerdotes, quintus per omnia, sextus per sortes. De primo dicendum, quod semper in Israel erant multi prophete, per quos Deus respondebat Israelitis de omnibus dubiis, & non solum de dubiis circa legem & cultum Dei, sed etiam circa negocia populi. Et non solum circa magna, sed etiam circa parua, quę erant quasi nullius valoris. Patet quia Saul cum perdidit asinas patris sui, iuit ad Samuelem ad quarendum, an inuenirentur, & respondit ei, quod sic 1. Reg. 9. Et ibi innuitur ex verbis preteri Saulis, quod quicunque perdebat aliquid, vel dubitabat, ibat

A ad Samuelem, & respondebat ei, & nunquam errabat in respon- sionibus. Idem patet de Abia Sylonite, ad quem ibant Israelitæ ad quærendum de negotiis responsum diuinum, & cum iam caligarentur oculi eius iuit ad eum vxor regis Iero- boam mutato habitu ad consulendum super vitam filii sui, qui languebat, & respondit ei. 3. Reg. 14. Idem patet de Iere- mia, à quo sæpe quærebat Sedecias rex, dnm esset Ierusalem obfessa de euentu obsidionis, vt patet Ierem. à 36. c. vsque ad 40. Et mortuo Dodolia, Iudæi qui manserunt in Iudæa sub- iecti regi Babylonis, quæsierunt, an descenderent in Ægyptum, vel non, & respondit eis Ierem. 42. Isti propheta habebant se multipliciter. Nam aliquando anrequam quis con- suleret eos, ipsi sciebant Deo reuelante quid petendum erat ab eis. Sic patet de Samuele, quando iturus fuit Saul ad eum ad consulendum eum super animabus patris sui. Nam vna die sciuit ante, quod venturus esset Saul, & quid quærebat. Nam dicitur primo Reg. 9. quod Deus dixit Samueli, cras hachora ipsa, quæ nunc est, mittam ad te virum de Benjamin, ipsum vnge in principem populi mei. Sic etiam patet de Abia Sy- lonite, quando venit ad eum vxor regis Ieroboam, nam cum intraret per portam habitu dissimulato, dixit ei Abia, ingre- dere vxor Ieroboam, cur te aliam simulas? 3. Reg. 14. Et tunc dixit ei illa, quod ipsa venerat quæsitura. Idem erat de Elisæo, nam quando aliquis venturus erat ad consulendū eum super aliquo consueuerat Deus reuelare ei prius quæstionem & res- ponsum, & ob hoc quando venit ad eum Sunamitis, & pro- stravit se ad pedes eius, & ipse adhuc nesciebat, quod illa pe- titura venerat, miratus est, quomodo Deus non reuelauerat ei quæstionem, vt patet 4. Reg. 4. cum dixit ad Giezi puerum suum: Dimitte illam, quia anima sua in amaritudine est, & dominus celauit à me, nec indicauit mihi.

B Aliquando autem propheta respondebant mox vt quæ- rebantur, licet prius non sciuisent quæstionem, & sic solitus erat facere Elias, vt colligitur 4. Reg. 1. & 2. c. sic sæpe faciebat Elisæus, vt colligitur 4. Reg. 4. & 5. 6. & 7. c. Aliquando autem propheta nesciebant respondere mox, vt quærebat ab eis, sed post aliquantulum respondebant. Sic patet de Elisæo, quando rex Israel, & rex Iudæ, & rex Amon quæsierunt de penuria aquarum, & ipse sterit modicum, & mandauit veni- re coram se psalterem, id est, citharistam, & cum caneret citha- rista facta est manus domini super eum, & respondit. 4. Reg. 3.

Aliquando autem propheta non respondebant statim, vt consulebantur, sed pecebant inducias aliquorum dierum, in quibus vacabant orationi & ieiunio, & tunc Deus responde- bat eis. sic patet de Ieremia, quando Iudæi manentes in Iudæa post captiuitatem Babylonis, & destructionem Ierusalem, mortuo Dodolia quæsierunt, an descenderent in Ægyptum, & quid eis eueniret, & Ieremias orauit quatuor diebus, & in vltimo Deus respondit ei. Ier. 42.

C Sic etiam erat de Daniele quando voluit scire de fine capi- uiuatis Babylonicæ, & de euenturis populo suo, vt intelli- geret quasdam visiones sibi demonstratas, & ieiunauit tribus hebdomadis panem desiderabilem non comedens, & absti- nens se ab omnibus deliciis, & in fine trium hebdomarum apparuit ei vir Gabriel, qui reuelauit ei quod petebat, vt patet Dan. 9. & 10. Ille modus fuit tam vulgatus apud Hebræos, quod fere nihil erat, de quo homo vellet habere responsum à Deo, de quo non haberet.

CAPITVLVM XLII.

De secundo modo consulendi Dominum, qui erat per sacerdotes, & erat diuisus in tres modos, & qui erant illi & quomodo fiebant.

SECVNDVS modus consulendi Deum erat per sacerdo- tes, & iste erat diuisus in tres. Primus erat faciendo quæ- stionem præsentē veste sacerdotali. Erat autem modus, quod sacerdos magnus indueretur vestibus suis factis, præcipue illa quæ vocabatur rationale & ephod, & tunc fiebat quæstio, & illico Deus respondebat. Sic fecit Dauid, quando erat in Ceila, & audiuit, quod Saul veniret ad capiendum eum, dixit ad Abiathar summum sacerdotem, applica ephod, quo appli- cato, dixit ad Dauid. Domine Deus audiuit famam seruus tuus, quod descendat Saul vt destruat ciuitatem per me, si est

ita an non? Et ait Dominus, descendet Saul. Et tunc dixit Dauid si descenderit Saul nunquid tradent me in manus eius? Et respondit Dominus, tradent. Quo cognito fugit inde Dauid antequam descenderet Saul. 1. Regum 23. Et iterum cum latrunculi Amalecitarum succidissent vr- bem Siceleg: & captiuas duxissent vxores Dauid, & omnia bona eius, & virorum tuorum eo absente, dixit ad Abiathar summum sacerdotem, applica ephod, quo applicato dixit Dauid, persequar latrunculos hos, & comprehendam an non? & ait Dominus, persequere, absque dubio enim com- prehendes eos, & excuties prædam, & sic factum est. 1. Re- gum 30. c.

De istis quæstionibus an fierent per quærentem, vel per sacerdotem, & an in scripto, vel in voce, & de multis aliis circumstantiis declaratum est late. 1. Regum 23. & 30. cap. Fie- bant autem istæ responiones virtute cuiusdam vestis sacer- dotalis, quæ vocabatur rationale, vel pectorale, & erat vestis quadrata ad magnitudinem vnus palmi, & ponebatur in pectore summi sacerdotis. de ista veste quid esset, & de virtu- te eius declaratum est Exo. 28. c.

Secundus modus consulendi dominum per sacerdotes erat, quando ipsi intrabant in sancta sanctorum, & hoc fiebat per solos summos sacerdotes. Hoc autem erat sicut diximus supra de Moyse, scilicet, quod intrabant in sancta sanctorum & audiebant vocem loquentis de propitiatorio. erat tamen differentia inter Moysen & summos sacerdotes, quia Moy- ses intrabat quodocunq; volebat in sancta sanctorum non præmissa aliqua cæremonia vt colligitur Num. 7. nam ibi di- citur ad aliud, nisi quod cum Moyses ingrederetur, vt con- suleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de pro- pitiatorio de medio Cherubim. Summus autem sacerdos non poterat intrare quodocunq; veller in sancta sanctorum, sed solum semel in anno in die propitiationis quod erat die decima septimi mensis Leuitici 16. & tunc debebat secum portare vas plenum prunis, & thymiamate, vt vapor crassus inde procedens obfuscaret oculos eius, & non posset videre ea, quæ erant iuxta sancta sanctorum, & tunc loque- batur Deus ad illum. Quod colligitur, quia eodem capit- dicitur, quod quado summus sacerdos intraret in sancta san- ctorum, nullus homo esset in exteriori tabernaculo, quod erat apud sancta sanctorum, & hoc non erat propter aliud, nisi vt nemo audiret ea, quæ loquebatur Deus ad sacerdotem. De hoc magis declaratum est Leuitici 16. Ille modus tamen consulendi rarior erat, quia non poterat fieri nisi se- mel in anno, & solum super rebus pertinentibus ad statum totius populi, quia illa die expiabat pro peccatis totius populi, & confitebatur summus sacerdos super caput capri em- issarii peccata totius populi, Leu. 16. c.

Tertius modus consulendi per sacerdotes erat per vestes sacerdotis magni, scilicet, per ephod. Nam ephod erat quadam vestis, quæ vocatur superhumeralis, & super duos humores sacerdotis habebat duos sardonycos, & dicit Iosephus 2. Antiquitatum, quod quando populus profes- surus erat ad bellum, in duebatur sacerdos ephod, & ex ful- gore illarum sardonycum siue onychinorum colligebatur manifeste an Hebræi vincerent, vel vincerentur. Ille modus consulendi erat satis vsitatus, sed solum erat quando popu- lus iturus foret ad bellum.

CAPITVLVM XLIII.

De 5. modo consulendi Dominum per somnia, & qualia erant illa som- nia. Et 6. modo consulendi, si ibit per fortes. Et de sortibus diui- soris, & consultoris, & quando erant licita.

QUINTVS modus principalis in ordine erat per som- nia, qui erat satis frequentatus. Et non est putan- dum, quod istud esset credere somniis nostris.

Nam ista est superstitio, & Deus noluit obseruari somnia Deut. 18. & in multis locis. Sed fiebat sic, quod quando quis habebat aliquod honestum quod virgebat eum, in quo ra- tionabiliter desiderabat scire responionem à domino, si non erat sibi in promptum alio modo scire, ieiunabat, & ora- bat aliquot diebus, & deinde ibat ad dormiendum, & domi- nus per somnium ostendebat ei declarationē illius dubii. Et

A ponitur à sacra scriptura iste modus inter modos consulendi Dominum, ut patet 1. Reg. 18. scilicet, Saul consuluit dominum, & non respondit ei per sacerdotes, nec per prophetas, nec per somnia.

Sexus modus consulendi dominum erat per sortes. Sunt autem duplices sortes, scilicet, quædam diuini oraculi, & alia consultatoria. De sortibus diuini oraculi nihil est ad præsens, quia iste sunt, quibus nos utimur quando volumus multas res inter multos diuidere. Sortis consultoria est, quando volumus de vna aliqua re scire cui ex multis proueniat, vel quis ex multis illam rem fecit, de qua quaeritur. Et isto modo Iosue de mandato Dei quaesit per sortes, quis peccasset in anathemate Ierico, & diuisit populum per tribus, & capta est forte tribus Iuda, & illam diuisit per familias, & capta est familia Zare, & ista familia diuisa est per domos, & fors cecidit super domum Zabdi, & illa diuisa est per viros, & cecidit fors super Achor, & lapidatus est, ut patet Iosue 7.

Iste modus consulendi Dominum maxime circa criminalia erat valde periculosus, & erat valde incertus, scilicet, quia nesciebatur, an Deus concurreret cum fortibus ad ostendendum veritatem per illas, ideo nunquam iste modus veniebat in usum nisi quando Deus expresse mandabat, quia tunc apparebat manifeste, quod ipse concurreret cum fortibus ad ostendendum veritatem per illas. Et ob hoc non ponitur iste modus inter alios modos consulendi Dominum, qui ponuntur 1. Reg. 28. scilicet Saul consuluit Dominum, & non respondit ei per sacerdotes, nec per prophetas, nec per somnia. De sortibus quando sunt licite declarauit Num. 24. & 26. Isti modi erant valde conuenientes, potissime quidam eorum, qui erant valde faciles, ita ut in omni re posset homo scire per illos iudicium Dei. Et tamen inter istos erant duo præcipui & faciliores, scilicet, per prophetas, & per sacerdotes consulendo in rationali, & in hoc dicebatur esse virtus ad cognoscendum omnia dubia Israelitarum. Sic dicitur Exo. 28. scilicet. Portabit Aaron iudicium filiorum Israel in pectore suo. Portabat vestem, quæ vocabatur rationale, & in virtute illius iudicabat de omnibus dubiis filiorum Israel, ut declaratum est eodem cap.

CAPITVLVM XLIII.

Quod omnes sex modi consulendi dominum cessauerunt apud Iudeos multo tempore ante aduentum Christi.

CESSAVERUNT autem isti modi consulendi Dominum apud Israelitas aliquanto tempore antequam Christus veniret.

De principali modo, qui erat per prophetas patet, quia tempore Machabæorum, quando Iudas Machabæus, & Iudæi purificauerunt altare, quod contaminauerant gentiles offerendo in eo porcos, & immunda sacrificia diis suis, abstulerunt lapides altaris, & posuerunt eos in monte, nec ausi fuerunt eos dimittere in altari tanquam mundos, nec comminuerunt eos, & conuerrere in calcem, aut ponere in loco immundo tanquam pollutos, & inutiles, sed posuerunt eos in montem, & dixit Iudas Machabæus quod maneret ibi lapides illi quousque veniret propheta Domini fidelis, qui diceret quid faciendum esset de eis. Et sic apparet quod tunc non erat aliquis propheta inter Israelitas, per quem scirent veritatem. De hoc 1. Mach. 5. Nec leguntur fuisse aliqui prophetae inter Iudæos post captiuitatem Babylonis, nisi Elsdas & Ageus, Zacharias, & Malachias, qui fuerunt immediate post captiuitatem, ut colligitur ex libris suis. Residuo autem tempore vsque ad Christi aduentum, quod fuit plusquam quadringentorum annorum, non leguntur habuisse prophetas, nec poterant consulere Dominum per illos.

De alio modo, qui erat per ephod sacerdotis summi, scilicet, per sardonycas eius fulgentes patet, quia Iosephus 2. Antiquit. dicit quod per ducentos annos antequam inciperet scribere librum Antiquitatum, cessauit fulgor illarum sardonycum, & sic iam non poterat scire dubia per illas, quia per fulgorem iudicabatur. Fuit tamen Iosephus pauco tempore post Christum, & forte natus est Iosephus adhuc viuente Christo. Nam Ierusalem euerfa fuit à Romanis 42. annis post Christi mortem, & tamen multo tempore ante euerfam Ie-

rusalem erat Iosephus dux belli Iudæorum contra Romanos in vrbem, quæ vocabatur Iotapata, ut ipse testatur in libro de Bello Iudaico, quem conscripsit. Et sic plusquam per centum & quadraginta annos ante Christi natiuitatem cessaret fulgor sardonycum.

De alio modo qui erat, quando sacerdos intrabat in sancta sanctorum, & loquebatur ei Dominus de medio duorum Cherubim super arcam. Dicendum, quod cessauerat plusquam sexcentis annis ante Christi natiuitatem, quia Iudæi iam non habebant arcam. Illa quippe ante captiuitatem Babylonicam per Ieremiam fuerat de templo euedta, & tulit eam in montem Phasga, vbi erat sepultus Moyses, & posuit eam in spelunca illa cum corpore Moysi, ut patet 2. Mach. 2. c. non ergo posset iam sacerdos magnus audire Dominum loquentem super arcam post captiuitatem Babylonicam.

De alio modo consulendi, qui erat per rationale sacerdotis, quod iam cessasset patet, quia sicut cessauerat virtus sardonycæ, quæ erat in ephod summi sacerdotis, ita cessaret virtus ipsius rationalis, quia rationale, & ephod quasi idem vestimentum erat, cum vnum esset mixtum in alio, Exod. 28. scilicet, rationale erat colligatum per cateaulas & iuncturas fabricatas in foramine quadrato ephod.

De omnibus autem modis consulendi Dominum generaliter, quod cessauissent iam tempore Machabæorum patet, quia quando Iudas Machabæus posuit lapides pollutos altaris in monte. 1. Mach. 5. dicit, quod manerent ibi quousque veniret fidelis propheta, qui diceret quid de illis fieri deberet, si aliquis modus adhuc consulendi dominum maneret, consulissent dominum per illum, quid agendum esset de lapidibus. Et tamen sub dubio reliquerunt eos in montem, ut futuris temporibus sciretur quid agendum foret de illis, ergo non habebant aliquem modum, per quem consulere possent dominum. Aliis autem temporibus, sæpe cessabant apud Iudæos omnes modi consulendi dominum, scilicet, quia ipse iratus nolebat respondere per aliquem illum. Et in tantum durabat hoc, quod credebant Iudæi quod nunquam amplius Deus responderet eis per aliquem modum. Sic patet Psal. 73. cum dicitur, signa nostra non vidimus, iam non est propheta, & nos non cognoscet amplius, & dicitur, signa nostra non vidimus, id est, non videmus responsum Dei per aliquem de sex modis, quibus solebamus consulere dominum, quia isti modi erant signa inter Deum, & populum, scilicet, signa se intelligendi, sicut voces nostræ vocantur signa mentis nostræ. 1. Perihem. scilicet, quia sunt signa, per quæ mutuo nos intelligimus. Et dicitur iam propheta non est, id est, nullus propheta, per quem consultus Deus respondeat.

Si obiiciatur, quod iste qui componebat Psalmum istum, erat propheta.

Dicendum, quod erat de illis prophetis, per quos Deus nunciabat laudes suas, & Psalmos, sed non de illis, per quos consuleretur, & responderet, & talis erat Dauid, quia ipse fecit plures Psalmos quam omnes alii prophetae simul, & tamen Deus nunquam respondebat per eum, sed potius ipse in dubiis suis consulebat dominum per alios, scilicet, interdum per sacerdotem magnum, interdum per prophetas. Patet de sacerdote magno. Nam ter consuluit Dauid Deum per Abiathar sacerdotem magnum, ut patet primo Regum 23. & 30. capit.

De prophetis patet sæpe, nam Deus non consueuerat loqui per se ad Dauid, sed per aliquem prophetam, sicut si loqueretur ad quemcumque profanum virum. Patet, nam quando voluit ædificare templum, Nathan propheta fuit ad eum missus, ne ædificaret. 2. Reg. 7. & 1. Paralip. 17. & quando peccauit cum Bethsabee, & fecit occidi Uriam, missus est ad eum Nathan propheta, 2. Reg. 12. & quando post penitentiam Deus commutauit ei penam, missus est iterum Nathan ad reuelandum hoc eo. c.

Item propheta Gad missus fuit ad eum ad nunciandum, ut fugeret, cum sequebatur eum Saul. 1. Reg. 22. Et quando peccauit numerando populum missus est ad eum Gad denuncians penam. 2. Reg. 24. & 1. Paral. 21. & de multis aliis prophetis erat sic. Et tamen Dauid vocatur propheta per excellentiam quasi ipse fuerit summus omnium. De differentia istorum prophetarum, scilicet, qui canebant Dei laudes, & illorum, per quos Deus consultus respondebat, vel non con-

Propheta non erant in Israel tempore Machabæorum

A sultus aliqua annunciari mandabat, declaratum est satis primo, Reg. 10. & 19. & 1. Paralip. 25. Et dicitur vltra, & nos non cognosceret amplius, id est, nunquam iam veniet aliquis propheta, qui nos cognoscat, & respondeat nobis de dubiis. Hoc dicebatur, quia tanto tempore fuerant sine prophetis, & aliis modis consulendi dominum, quod quasi desperabat se iam habituros aliquando prophetas. Isti modi quamdiu manserunt, fuerunt valde viles, & faciles & certissimi, cum per quem liber eorum Deus responderet. Sed lex noui testamenti est perfectior veteri testamento, & magis ordinata. Debit ergo relinquere Christo modus aliquis ita certus, sicut vnus de illis ad certificandum nos de omnibus dubiis, quæ accidere possent in nouo testamento. Et tamen nullus talis modus est in nouo testamento ad certificandum de dubiis: quia nec prophetas habemus, nec vestes sacerdotales, in quibus Deus consultus respondeat, nec aliquid consimile.

CAPITVLVM XLIV.

Quod status noui testamenti sit melius ordinatus, & perfectior, quam status veteris testamenti. Et in quo, & quomodo lex vetus quedam permittit: lex tamen noua nullum saltem minimum. Et quare non deuit dari Iudæis à principio legem perfectam, sicut est lex noua. Et quod lex vetus est quasi media inter purum bonum & purum malum.

B

RESPONDENDVM quod lex noui testamenti, & status iste est valde melius ordinatus, quam status veteris testamenti. Quod patet quia per legem veterem nemo poterat deduci ad perfectionem, vt dicit Apostolus ad Hebr. septimo, scilicet neminem ad perfectionem deduxit lex. Et tamen in nouo testamento est via ad perfectionem, & sæpe dicitur, si vis esse perfectus, fac talia, & talia.

Item in veteri testamento permixta fuerant aliqua, quæ erant mala, vt dare ad vsuram extraneo, etiam dare libellum repudii, Deut. 23. & 24. In nouo autem testamento dixit Christus, quod iam non esset sic. Vnde Matth. 5. & 19. reuoluit Christus multa, quæ licita apud antiquos videbantur, & emendauit ea, dicendo, quod de cætero non fierent, sed magis limauit & restituit viam.

Hæc autem differentia noui, & veteris testamenti non est tanquam ordinator noui testamenti sciuerit dare bonas leges, & disponere bene politiam suam, & ordinator veteris testamenti, aut nesciuerit bonas leges dare, aut potius malas, siue imperfectas dare voluerit, sicut dixit Manichæus, scilicet quod Deus bonus dederat nouum testamentum, & Deus malus dederat legem Moyfi. Et Deus bonus fecerat lucem & masculinum, & Deus malus fecerat tenebras & feminam. Abominanda enim hæc sunt pariter, & ridicula. Nam idem Deus & Dominus est, qui dedit legem Hebræorum Moyfi reducendo eos de Ægypto, & qui in fine temporum carne velatum nouum testamentum instituit. Sed istud longe excellentius fuit quam lex Moyfi, quia ipse conditor videbat sic expedire. Erant enim Iudæi populus rudis, & incredulus, & affuerat malis moribus à pueritia tua, ideo non erat ei danda lex confestim perfecta, quia non possent ad eam peruenire transeundo subito, & sine medio de extremo ad extremum.

C

Lex autem noui testamenti data est tempore, quo homines erant dispositi ad perfectionem, ideo debuit esse perfecta. Lex autem, quæ data est Iudæis debuit esse talis, quæ esset media inter purum malum, & purum bonum. Purum malum erat conuersatio Gentilium in sacrificiis deorum suorum, in quibus non solum licebat malum, sed etiam quicuique mala plura faciebat plus placebat diis suis turpissimis. Purum bonum est lex noui testamenti, quæ ita per omnia pura est, sicut argentum igne examinatum, quæ nec minimum malum permittit, sed ad omnem virtutem promouet, & omne vitium derestatur. Et non solum derestatur vitia, sed etiam illa remouet, quæ possunt esse vitiorum occasio, suadens hominibus venire ad perfectionem vendendo omnia, & erogando pauperibus pro Christo, & tollendo crucem & sequendo eum. Erat autem ista lex tam perfecta, & sancta, quod si tradita fuisset Iudæis à principio nullo modo potuissent eam tolerare, & mox abiecissent, & fieret profusus inutilis. Debit ergo dari lex, quæ esset media inter purum malum, quod con-

tinabant institutiones deorum Gentilium, & purum bonum quod continet lex Christi. Talem autem legem necesse erat continere aliquid imperfectum, vel malum large loquendo, & aliquid bonum, vt sic participaret cum vtroque extremo. Et sic fuit, quod aliqua præcepta continebant ibi bonum, per quod homo ordinabatur in rectam fidem, & in cultum vniuersi veri Dei, & alia præcepta, quæ melius vocarentur permissiones continebant imperfectionem gentilitatis, scilicet, dare ad vsuram, & dare libellum repudii, & quod homo occideret inimicum suum. Quia tamen, vbi aliquid de malo est, totum cui commiscetur malum est, cum bonum non possit consistere nisi ex causa integra conuenientibus in vnum omnibus circumstantiis bene ordinatis, & malum sit ex defectibus singularibus, vt ait Dionysius. Et colligitur 2. Ethic. oportuit, quod ad hoc, quod tota lex Iudaica non esset mala, quod ex concessione legislatoris fieret licitum id, quod alias erat illicitum, & sic factum est, quia dare libellum repudii, & dare ad vsuram, & persequi inimicum ad mortem non fuit peccatum Iudæis quamdiu durauit lex illa, licet aliqui contrarium velint, quod esset satis absurdum, de quo late disputauimus Deut. 24.

CAPITVLVM XLV.

Quod lex noua, quæ est simpliciter bona fuisse Iudæis mortifera & inutilis. Et ibi tres optimæ operationes inter legem nouam & veterem, & quod non expedit pro ciuitate, quærere optimam politiam, sed vitiorum est illa, quæ est imperfecta, & quod non conuenit dari optimas leges cuiuslibet politie.

E

ISTA lex aliquo modo bona, & aliquo modo imperfecta, & vt ita dicam, mala data est Iudæis, & conuenienter data est, quia non decebat nec expediebat eis meliorem legem dare propter suam imperfectionem, sicut est in infantibus recentibus natis, quibus lac dandum est, & non cibus solidus, & licet cibus solidus absolute melior sit & magis nutriat, & immaneat membris, tamen pro infantibus propter suam teneritatem esset mors, quia non possent digerere illum & morerentur fame.

Istam comparisonem ponit Apostolus loquens Corinthiis, qui erant noui in doctrina fidei, & ob hoc Apostolus non declarabat eis mox secreta, & ardua fidei, sed ea, quæ planiora erant, vt patet ad Cor. 1. c. 1. f. Et ego fratres non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac vobis dedi potum, & non escam, non enim poteratis, sed & nec nunc potestis, scilicet, sumere escam. Quando autem iam est aliquis instructus & exercitatus debent ei dici ardua, & secreta fidei. Sic dicit Apostolus e. c. scilicet, & ego cum venissem ad vos fratres non veni in subtilitate sermonis, non enim scire me iudicauit inter vos nisi Christum, & hunc crucifixum. Et sequitur. Sapietiam autem loquimur inter perfectos. Sic etiam patet 1. Pet. 1. c. dixit beatus Petrus nouiter conuersis, & adhuc rudibus in fide, scilicet, quasi modo geniti infantes lac rationabile concupiscite, id est, non concupiscatis scire altitudinem secretorum fidei, quia ista sunt sicut solidus cibus, sed concupiscite lac rationabile, id est, doctrinam planam, quæ est lac rationabile. i. lac rationis & intellectus, & non est lac corporis. Vel dicitur lac rationabile, id est, conueniens quantum vos potestis capere.

F

Alia similitudo est vel comparatio, sicut si quis comparet virum ad puerum. Nam doctrina ac vita viri melior est & excellentior, & liberior est, quæ vita & doctrina pueri. Nam vir liber est, puer autem sub pædago est, & timore & verberibus ad bonum inducitur, vir autem solo amore, & liberate. Sic comparat Apostolus istas duas leges ad Gal. dicens, quod quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo cum sit Dominus omnium, sed sub tutoribus, & actoribus est vsque ad tempus præfinitum à patre. Ita dicit, quod eramus nos cum essemus in statu veteris testamenti. Et subdit. Lex itaque pædagogus noster fuit in timore.

Alia similitudo est de ordinante politiam, & leges pro illa. Nam inter politias, quæ distinguuntur per genera principatus, nulla est simpliciter melior quam illa, quæ regitur principatu monarchico, quia iste est simpliciter bonus, & conuenient naturæ, vt patet 12. Metaph. scilicet, mala est pluralitas

A principum: bonus est vnus princeps. Et patet hoc magis 8. Ethicorū. & 3. Politicorum. Et cum iste p rincipatus sit simpliciter bonus, dicit Aristo. quod melius & securius est politis habere principatū democraticū quam Aristocraticū, vel monarchicū, licet isti sint duo boni principatus, & democraticus sit tertius de malis principatibus, & imperfectis. Et hoc solum est propter imperfectionem eorum, qui sunt in politia. Nam non possent tolerare forte optimum principatum sine inuidia, & scandalis, & istum, qui est imperfectus, quia est possibilis communicari omnibus, tolerant.

De legibus eodem modo est, quia sicut non conuenit pro qualibet politia querere optimū principatum, ita nec conuenit ei dare leges optimas, quia optimæ leges illę dicuntur, quæ plura mala verant, & pauciora, vel nulla permittunt. Homines tamen imperfecti non possent tales leges tolerare, ideo cōuenit hominibus imperfectis dare leges imperfectas. Sic autem erant Iudæi quando exierunt de Aegypto. Nam erant assueti ad cultum idolorum, vt declaratur Ezechi. 33. ca. Et huius signum est, quia illico vt de Aegypto exierunt, petierunt fieri sibi Deos, qui præcederent eos, & fecerunt vitulum aureum Exod. 32. scilicet quia Deum, quem celebrant in Aegypto, erat quidam bos, qui arte demoum apparebat viuens quolibet anno certo die, & ambulabat ante Aegyptios de quo satis dictum est Exod. 32. Erant etiam assueti ad omnem immunditiam gentilium, ideo non videbatur possibile eis transire de imperfectione subito, immo de puro malo ad purum bonum, & sic data est eis talis lex.

CAPITVLVM XLVI.

Quare in veteri lege permittebantur quadam, quæ erant simpliciter mala scilicet vsura, libellus repudiij, & occisio inimicorum in no. entum. Et quodlibet speciali causa. Et quomodo in noua lege nihil istorum peccati tenetur.

EX hoc autem fundamento patere potest causa omnium imperfectionum, quæ ponuntur, vel permittuntur in veteri testamento. Vnde necesse erat, quod in eo permitterentur aliqua quæ essent alias mala, & ponerentur aliqua, quæ essent secundum se inutilia. De primis patet, quia malum erat dare ad vsuram, siue fratri siue alienigenæ. Concessit tamen Deus Iudæis, quod darent ad vsuram alienigenis, Deut. 23. Et hoc quia ipsi erant tam cupidi lucri, quod si non permitteretur eis dare ad vsuram gentilibus, darent ad vsuram fratribus suis Iudæis, vel nunquam mutuarent aliquid sed magis furarentur ad inuicem, & prædas agerent.

C Item permisit Deus, quod daretur libellus repudiij quando mulier non placeret viro, quia si non permisisset Deus istud, erant Iudæi tam crudeles quod occiderent vxores, & affligerent eas, & despicerent, & superinducerent concubinas. Vt ergo non haberet istud locum, fuit data licentia Iudæis, quod mox, vt non placeret eis vxor, repudiare possent eam, & accipere aliam. Sic colligitur Malac. secundo, vbi increpat Deus Iudæos dicens, quod non despiciant, nec affligant vxores pubertatis suæ, sed si non placuerint in eis, quod dimittant eas abire, scilicet dato libello repudiij, & non affligant eas. De hoc dixit Christus Matthæi quinto, & decimono, quod dare libellum repudiij malum erat, & tamen Moyses permiserat ad duritiam cordis Iudæorum, id est, quia erant duri corde, & alias non potuissent in pace viuere. Ita etiam erat quantum ad homicidia, quod si quis occideret alium casu, ita vt nulla culpa interesset, si tamen cognati hominis occisi possent inuenire occisorem extra urbem refugij, licebat eis occidere illum. Numero. 35. & tamen ille homo non erat reus mortis, sed vere innocens. Et sic erat vere istud malum, cum etiam talis homo secundum iura humana non occideretur. Et tamen à Deo mittebatur ad duritiam cordis Iudæorum, quia si hoc non permisisset, occidissent etiam inimicos suos in vrbibus refugij, ideo permisit minus malum, vt in pace viuere.

In nouo autem testamento nihil istorum permittitur. Nam non datur libellus repudiij, sed quicumque dimiserit vxorem, & aliam superdixerit, mæchatur, & quicumque acceperit dimissam, mæchatur Matthæi quinto, & decimono. Etiam non permittitur vsura quantum ad aliquos ho-

D mines, sed quod gratis concedamus mutuum, scilicet mutuū dantes, & nihil inde sperantes Luca sexto. Imo quod plus est, lex Euangelica admonet nos gratis, dare scilicet. donando, & non mutuo quidquid habemus quādo à nobis petatur Mat. 5. scilicet omni petenti te, tribue.

Item in nouo testamento non solum non permittitur alicui occidere inimicum suum, scilicet occisorem casualem, sed nec etiam occisorem voluntarium, sed magis monet, vt diligamus inimicos nostros, & beneficiamus his, qui odierunt nos Matthæi 5. & Apostolus ad Romanos 2. si esurierit inimicus tuus ciba illum, & si sitit potum illi da. O quanta differentia vtriusque legis. Videtur enim differentia quasi inter bonum, & malum, & lucem, & tenebras.

CAPITVLVM XLVII.

Quod in veteri lege oportebat aliqua fuisse inutilia. Et quare Deus imposuit Iudæis tantam multitudinem sacrificiorum, cum ipsa nihil proficerent. & quare laudat illa, cum essent fetida & abominanda.

EX hoc etiam fundamento sequitur quod aliqua in veteri testamento debebant esse inutilia. Nā intentio fuit scipue trahere Iudæos ad cognitionem suam aliqualem, ita vt eum Deum solum esse crederent, & eum solum colerent. Et quia Deus purus spiritus est, sufficiebat cultum eius fieri spiritualiter, & non in aliquibus exterioribus administrationibus, sed in solis virtutibus animæ. Sic dicit beatus Augustinus in Enchiridion: spe, fide, & charitate colitur Deus. Sic dixit Christus Ioannis quarto, Deus spiritus est, & eos, qui eum adorant oportet in spiritu ambulare. Ob hoc autem non erat necessaria aliqua mactatio pecorum, & crematio eorum, & tanta multitudo sacrificiorum tam præsumptuosa. Nam quotidie sacrificabant, & in festiuitatibus fiebant maiora & accumulata. De quibus patet Num. 28. & 29.

Dicendum tamen, quod Deus voluit dare diuersa genera sacrificiorum & occupationem magnam in illis & expensas, vt abstraheret Iudæos ab idolis. Nam Iudæi ante hoc assueti erant colere idola sicut gentiles, vt supra declaratum est. Gentiles offerebant diis suis sacrificia animalium, ideo Iudæi secundum antiquam consuetudinem adhuc offerrent animalia dæmonibus. Vt ergo Deus abstraheret eos à cultu idolorum, voluit, quod illa sacrificia, quæ dæmonibus oblati erant offerrent sibi, & non peccarent. Et scilicet ista sacrificia secundum se nullius vtilitatis forent, sed magis videntur fetida, & immunda, scilicet cremare carnes animalium, & effundere sanguinē apud altare, & per parietes altaris, & quod deterius erat, cremare omnes adipēs coram Domino, & cum ista tam fetida essent, dominus tamen dicebat, quod odor adipis combusti erat sibi suauissimus, Leuit. tertio, & quod omnes adipēs cremarentur coram Domino, & quod nemo comederet adipem, sed cremaretur in altari, Leuit. tertio, & septimo. Hoc tamen Deus dicebat, vt non videretur Iudæis, quod Deus abominaretur sacrificia eorum, sed magis, quod honorabat ea, & per hoc induceret eos ad sibi soli sacrificandum. Ad veritatem tamen non erant ista sacrificia munda, vt Malachias propheta innuit loquens Iudæis de vocatione gentium, scilicet, non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus, magnum nomen meum in gentibus, ab ortu solis vsque ad occasum, in omni loco offertur mihi sacrificium mundum, scilicet panis & vinum. Vocando ergo sacrificium istud mundum, quod gentes oblatuæ erant, innuebat, quod sacrificia, quæ Iudæi offerebant, non erant munda Mala. 2. c.

Alia causa istorum sacrificiorum erat, quod Iudæi erant nimis grossi & carnales circa cognitionem Dei. Et cum Deus vellet quod colerent eum, & tamen ipsi non possent eum pure spiritualiter colere sicut colendus erat, quia ipsi erant carnales, oportuit, quod daret eis aliquem modum grossum, & carnalem, in quo eum colerent.

Et iste fuit colere eum in diuersis generibus sacrificiorum.

A

CAPITVLVM XLVIII.

Quod erant aliqua inutilia in veteri lege, scilicet, multitudo contaminationum, & purificationum, & distinctio quorundam ciborum. Et quare Deus ista mandaret.

ERANT autem alia in veteri testamento, quæ secundum se erant inutilia, scilicet, multitudo purificationum ab immundis. Nam diuersimode contrahebant immunditiam & variæ erant purgationes, de quibus Leu. 11. & 12. & 13. 14. 15. & 17. & 21. & 22. & Numeror. 5. & 19. & in multis aliis locis. Istud autem fiebat propter duo, primo ad ostendendum sanctitatem & munditiam Dei Israel super Deos Gehium. Nam dii Gentium non abiciebant immundos, Deus autem voluit, quod in multis possent contaminari Iudæi, & ista cõtaminatio esset solum legalis, scilicet respectu sacrorum, ita vt ille qui sic pollutus esset, non accederet ad sanctuarium, nec res sacras, etsi accederet, moreretur. Leu. 15. In quo apparet quanta erat munditia Dei sui, quãdo ad templum suum, quod erat materiale non licebat accedere immundos, etsi accederent morerentur. Quod autem ad istum finem poneretur iste leges cõtaminationum & purificationum, patet, quia quando cunq; agit de istis, dicitur exhortando ad Iudæos Sancti estote, id est, mundi, quia ego sanctus sum Deus vester Leu. 11. & 15. 18. & 19.

Alia causa est, & ista est generalis ad omnes cæremonias veteris testamenti, scilicet, propter occupationem. voluit enim Deus quod Iudæi tot cæremonias obseruare deberent, in quibus impliciti vix respirare possent, vt nõ vacaret eis colere idola, aut declinare ad alia superstitiona, quod fieret si lex ista facilis esset, & paucarum obseruationum. Et ob hoc ista ita grauis lex, scilicet, propter multitudinem cæremoniarum, quod vix poterant homines eam implere. Sic dicitur Act. 15. quando quidam volebant obligare conuersos de Gentilitate ad Christum ad obseruationem legalium, scilicet & nunc curtentatis imponere iugum super ceruices discipulorum, hoc est enim iugum, quod nec nos, nec patres nostri ferre potuimus?

Erant autem alia superflua vel inutilia, scilicet discretio ciborum, quia non licebat Iudæis comedere de omnibus animalibus. sed erant eis multa verita, Leuit. 11. & 14. Fiebant autem hæc propter duas causas supra proximo assignatas. Alia causa erat magis in speciali omnium istorum, de quibus latius diximus in locis suis exponendo.

CAPITVLVM XLIX.

Quod in nouo testamento non sunt aliqua sacrificia carniū alterius modi, sicut in veteri, sed solum inueniunt duo sacrificia, scilicet Eucharistia, & sacrificium laudis. Et quare hoc.

IN nouo autem testamento nihil istorum est. Non enim sunt sacrificia aliqua inutilia in animalibus, nec in aliis, quæ offerebantur in veteri testamento. Quia omnia hæc multo tempore ante Christi aduentum. scilicet plusquam annis sexcentis Esaias ostenderat inutilia esse Isai. 1. scilicet quid mihi multitudinem victimarum vestrarum dicit dominus? Plenus sum, holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui, cum veneritis ante conspectum meum, quis quæsiuit hæc de manibus vestris, vt ambularetis in artibus meis, ne offeratis vltra sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi. Nullum ergo sacrificium est in nouo testamento nisi sacrificium corporis, & sanguinis Domini, quod fieri iussit in memoriam passionis suæ benedicta. 1. Corint. 11. scilicet, quotiescunq; feceritis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat. Est etiam istud sacrificium necessarium ad vilitatem nostram, quia in ipso viuificamur, & roboramur, sicut Christus dixit Ioa. 6. nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. Reliquum autem sacrificium nullum est in nouo testamento nisi sacrificium laudis, quod abiecit cæteris veteribus sacrificiis carniū, dixit propheta esse tenendum, & ideo grauisimum. Psa. 49. scilicet. Non accipiam de domo tua vitulos, nec de gregibus tuis hircos, quoniam mea sunt omnes feræ sylvarum iumenta in montibus, & boues, cognoui omnia volatilia cæli, pulchritudo agri me-

D

cum est, si esuriero non dicam tibi, meus est enim orbis terrarum, & plenitudo eius, nunquid manducabo carnes taurorum aut sanguinem hircorum potabo? q. d. non. Et sequitur sacrificium, quod offerre debeamus, scilicet immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Et iterum. Sacrificiū laudis honorificauit, & illic est iter, quo ostendam illi salutarem meum. Istud sacrificium abundantissime obseruat lex noua, quia tota occupatio ministrorum ecclesiasticorum diurna & nocturna est totum tempus in Dei laudibus agere.

CAPITVLVM L.

Quod in nouo testamento non sunt contaminationes, & purificationes legales. Et quod solum est immundum quod coinquinat animam. Et quod iam non est distinctio ciborum.

ETIAM non sunt in nouo testamento contaminationes, & purificationes variæ respectu sacrorum quia sicut cessauerunt materialia sacrificia, ita & corporales immunditiæ & purificationes. Nihil enim nunc reputatur immundum, nisi quod peccatum est, & animam iniquam & inquinatam reddit, sordes autem corporum pro nullo à nobis habentur, quia Deus ad ista nõ aduertit. Ipse enim, omnia corpora tam munda quam immunda fecit, & omnia bona sunt. Sic nos docuit Christus Matth. 15. loquens contra Phariseos, qui curabant de munditia corporis, & non attendebant ad munditiam mentis, dicens. Manducare non lotis manibus non coinquinat hominem, quia quod per os intrat, in ventrem vadit, & in secessum mittitur, à corde autem exeunt prauæ cogitationes, furta, adulteria, homicidia, quæ inquinant animam. Ideo tota obseruatio noui testamēti est circa mentem vt non polluat. De corpore autem pauca vel nulla cura habenda est, nisi quatenus non offendamus proximos per nostram corporalem immunditiam.

Non est etiam in nouo testamento ciborum discretio. Sed omnia mundari, & sumi licet cum Dei benedictione, & gratiarum actione. Hoc fuit monstratum beato Petro in visione cum iam circa horam nonam in oratione existens famesceret, & venit de Cælo vas plenum animalibus diuersorum generum, quæ secundum legem Moysei immunda erant, & vox facta est ad eum de cælo, occide Petre, & comede. Et ipse ait, Domine, commune, & immundum nunquam intrauit in os meum, & vox ad eum dixit, quod non vocaret immundum id, quod Deus creauerat. Et sic in nuntiam in nouo testamento omnia sumenda esse Act. 11. & sic postea definitum est in concilio Apostolorum Act. 17.

CAPITVLVM LI.

Quare Deus in veteri testamento non solum dedit leges pertinentes ad cultum suum sed etiam leges forales pure pertinentes ad communicationem humanam. Et quare in nouo testamento nulla leges forales datae sunt.

EX hoc etiam fundamento factam est in veteri testamento, quod poneretur etiam leges forales, scilicet de seruis & iniuriis, & damnis, & furtis, & aliis, quæ pertinent ad humanam conuersationem qualiter puniri deberent, qui circa ista delinqueret. etiam leges circa successiones hæreditarias, & circa matrimonia, & familia. Exod. 21. & 22. 23. & Num. 37. & 36. & Deuterom. 22. & 21. & 22. 23. 24. 25. & in multis locis. Et sunt istæ leges tales, quales sunt leges municipales aliarum gentium.

Istud factum est primo propter incredulitatem istius populi. Nam si Deus non dedisset istas leges forales Iudæis. oporteret constitui illis leges per rectores suos, & putarent se non regi à Deo, si Deus expresse non dedisset illis leges.

Secundo propter ruditatem populi, quia erat ille populus rudis, & forte nesciret se gubernare, & quare sibi leges conuenientes nisi Deus eis daret leges. Patet hoc quia quando erant Israelitæ in deserto Sinai Moyses gubernabat solus totam multitudinem & propter defectum regiminis ipse laborabat tota die audiendo litigia, & non finiebantur negotia populi. Quod videns Iethro focer Moysei gentilis quidem & sacerdos Madian, dixit ad Moysen, stulto labore consumeris tu, & populus, qui tecum est, sed accipe consilium meum, & Dominus erit tecum. Et ita ordinati fuerunt iudices in Israel

F

A ad consilium Iethro, qui erat vnus vir Gentilis, Exod. 18. & Deutero. 1. Et totus Israel, vbi erant sexcenta millia peditum cum sanctissimo propheta suo Moysse nescierant prius dare modum quo regerentur, & mox vt viderunt bonum modum quem dedit Iethro acceperunt illum. Quod satis cedit genti Iudæorum ad ignominiam, sed omnia diuina dispensatione facta sunt. Decuit ergo quod Deus daret eis leges forales ad suppleendum defectum eorum.

Tertio factum est ad tollendum Iudæis locum errandi, quia si non dedisset Deus eis leges forales, ipsi accepissent leges tales, quales habebant Aegyptii, inter quos vixerant, vel Chananæi, inter quos moraturi erant. Et forte acciperent tales, quæ in se continerent peccatum, sicut erat de plurimis legibus gentilium, vel saltem præstarent eis occasionem ad cultum idolorum. Et illa fuit causa præcipua huius. Nam Deus in omnibus voluit subtrahere Iudæis occasionem imitandi gentiles, & communicandi cum eis, Exod. 34. & Deute. 12. & fere per totam legem.

Quarto factum est ad dandam pacem populo, quia cum esset populus rudis, & imperfectus, non esset facilis ad concordandum in cōditione legum, si per principem aut per eos eondendæ forent: Vt ergo auferretur locus seditionis Deus dedit istas leges. In nouo autem testamento nihil horum est, quia non ponuntur leges aliquæ de foralibus: solum enim Christus regulauit nos. Primo in fide, deinde in charitate, qualiter ad Deum, & ad proximum se quisque habere debeat. Postea vero tradit quædam generalia documenta de virtutibus. De rebus tamen humanis in particulari gubernandis nullam legem tradidit, principibus ecclesiasticis, prælatis omnia relinquens, eo quia obseruari eis, quæ pro fundamentis tradidit, impossibile erat errare in aliquo opere.

De hoc tamen scilicet, quare Christus in nouo testamento non tradiderit leges particulares, sicut tradidit in veteri, plenissime dictum est in quodam libello nostro, vbi disputare inceptimus quæstionem de præscriptione, an sit licita, & ibi ponuntur decem differentie noui, & veteris testamenti, ideo pro nunc nihil de hoc dicamus.

CAPITVLVM LII.

Quare oportuit esse multos prophetas, & alios modos consulendi Dominum in veteri testamento, & de incredulitate Iudæorum. Et quare Deus non dedit legem per aliquem hominem, sed per se in voce tubæ: Et quod licet consulendo super rebus paruis: scilicet indignum, non solum Deus tolerabat hoc, sed etiam rogabat Iudæos, quod consulere eum.

C **E**X eodem etiam fundamento, insurgit quod Iudæi deberent habere multos prophetas, & alios quam plurimos modos consulendi Dominum. Erant enim Iudæi rudes & imperfecti, & potissime laborabāt vitio incredulitatis. Nulla enim gens fuit vnquam ita incredula sicut Iudæi. ideo nunquam credebant, nisi viderent signa manifesta. Et de hoc Christus increpauit eos, quia postquam fecerat tot miracula qualia nullus alius fecerat: adhuc petebant ab eo signum, vt crederent ei. Et ipse dixit: Generatio praua & incredula signum petit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. De hoc Matth. 12. & 16. Apostolus etiam assignans conditionem Iudæorum, & Græcorum ait: Iudæi signa petunt, Græci autem sapientiam quærunt 1. Cor. 1. vt ergo Deus condescenderet infirmitati, & imperfectiōi eorum ostēdebat eis multa signa, vt in eductione de Aegypto inferendo decem plagas Aegyptiis, Exod. 7. ca. vsque ad duodecimum. Et aperiendo mare rubrum, Exod. decimo quarto capitulo, & ibi submergendo Aegyptios, & liberando eos, dulcorando aquas amaras in Mara, Exodi decimo quinto capit. Dando eis manna quoridie de cælo ad comedendum in abundantia per quadraginta annos. Exodi decimo sexto. Dando coturnices bis, vt comederent, Exodi decimo sexto. & Numeri 11. c. Excutiendo bis aquam de petra, Exodi decimo septimo & Numer. 20. & fere quoridie habebant signa. Nam Angelus domini præcedebat eos in columna nubis per diem, & per noctem in columna ignis, & pendebat super castra ista columna per noctem ad illuminandum omnia castra, Exodi decimo quarto, & 40. & Numeri nono, & decimo quarto: & in his omnibus adhuc non credebant ei, sed murmurabant volentes

D redire in Aegyptum sæpe Exod. decimo quarto. & Num. vn. decimo, & 14. c.

Et ob hoc quando data fuit lex in mō e Sinai noluit Deus dare, vel mittere illam per aliquem hominem, quia crederent, quod illa lex erat alicuius hominis, & non Dei, ideo dedit eam per se in sonitu buccinæ, nube operiente montem, & fumo in igne, & caligine magna circumdante, Exod. decimo nono. Ita vt ista ostenderent diuinam maiestatem aduenisse ad caput montis, & in voce tubæ data sunt decem præcepta, & continuaturus erat Deus in reliquâ legem, nisi quia Iudæi non potentes ferre vocem Domini dixerunt, non loquaris tu nobis, ne moriamur, sed loquatur Moyses, Exod. vigesimo & Deuterono. quinto. Quia tamen adhuc posset Iudæis oriri præsumptio, an Moyses confingebat eis dare legem, vel accipiebat illam à Deo, loquebatur ad illum Deus in columna nubis, videntibus omnibus Israelitis, quod loqueretur ad eum. Exodi trigesimo tertio, & hoc faciebat, vt crederent ei, vt patet Exodi decimo nono cap. scilicet, iam nunc loquar ad te coram toto Israel, vt credant tibi omni tempore. Et adhuc omnibus istis signis quotidie factis, & qui erant adhuc inter oculos discredabant Domino, & petebant sibi fieri Deos argenteos, & aureos ad colendum, Exodi trigesimo secundo cap. Oportuit autem propter hoc inter Iudæos esse prophetas multos, & alios modos consulendi Dominum. Et intantum erat Deus familiaris eis respondendo, quod videretur nobis quasi diminuere auctoritatem Dei, vt non solum pro rebus magnis Deus adiretur, & consuleretur, & responderet, sed etiam pro vna asina perdita, & pro vna gallina, vel veste, aut re minima non nominanda adirentur prophetæ Domini, & Deus per eos responderet. Hoc tamen Deus patiebatur propter imperfectiōem Iudæorum, vt auferret eis occasionem peccandi, quia si eis consulentibus Dominum super asina perdita, vel alia re parua, Deus non responderet, irent mox ad consulendos dæmones, & magos iucantatores, & nigromanticos, & diuinos, & omne genus maleficiorum.

Quod autem propter hoc fieri patet, quia Deuteronom. decimo octauo, vbi ponuntur omnia genera maleficiorum, quæ erant apud gentiles, & vetatur Iudæis, & subditis. Tu autem aliter à Domino institutus es, scilicet per prophetas consulere, & non per maleficos, ideo subditur inmediate ibi. Prophetam suscitabit tibi Dominus, scilicet à Prophetis quæres, & non à maleficiis.

F **S**ic etiam patet Numer. vigesimo quarto, cum Balaam laudans Israelitas ait. Non est augurium in Iacob, nec diuinatione in Israel, temporibus suis dicitur Iacob & Isaael, quid operatus sit dominus, id est, non est opus esse diuinationem, nec augurium in Isaael, quia temporibus suis, id est, quando fuerit conueniens dicitur Israel per prophetas, scilicet quid operatus sit Dominus, & sic non oportet, quod vadant ad consulendum aliquem alium. Et propter hoc non solum Deus tolerabat, quod Iudæi sic super rebus paruis consulere eum per prophetas, sed potius acceptabat illud tanquam bonum, & inuitabat Iudæos ad hoc faciendum, & prophetæ se ingerebant volentibus consulere Dominum, vt consulere, & peterent signa. Et quod deterius erat, quia cum Deus deprecaretur eos per prophetas suos, & consulere eum, & peteret ab eo signa, nolebāt, sed contemnebant eum, & pphetas. Sicut patet Isaiæ 6. de rege Achaz, cui locutus est Dominus per Isaiam dicens: pete tibi signum à domino Deo tuo in profundum inferni, siue in excelsum supra, & dixit Achaz: nõ petam & non tentabo Dominum. Et tñ hoc faciebat Achaz, quia erat idololatra, & non credebat Deo, vel non volebat dare ei honorem petendo ab eo signum: sed magis honorabat Deos suos, quos ipse magis volebat consulere, & placare precibus, & sacrificiis secundo Paralipom. vigesimo octauo capitulo. Hoc autem fuit Deo valde graue, scilicet, quod ipse rogaret regem Achaz per prophetam Isaiam suum, quod peteret signum, & ipse nollet. Vnde Isaias ait: Nunquid parum est vobis domus Dauid molestos esse hominibus, quia molesti estis, & Deo meo: scilicet contemnendo eum. sic etiam patet de Ochoziâ rege Israel, qui decubans in lecto misit ad consulendum Beelzebub Deum Acaron in terra Philistinorum, an conualesceret de egritudine sua quarto Regum primo ca. & tunc Elias ex mandato Dei occurrit nuncius eius, dicens: nunquid non erat Deus in Isaael, vt iretis ad consulendum

A Beizebub Deum Acaron: propter hoc de lectulo, in quo cecidisti nō surges. Ecce tantam imperfectionem hominum tolerabat lex illa veteris testamenti, & tamen legem istam ita imperfectam vocabat Moyses optimam, & laudabat eam coram Israelitis, dicens Israelitas esse inclutam nationem, quia talem legem habebant Deuteronom. 4. cap. & hoc ut incitaret Iudæos ad obseruandum eam.

CAPITVLVM LIII.

Quid in nouo testamento non sunt necessarij prophetae, nec alij modi consulendi Dominum & quare, & quando ac. idunt dubia circa res non maximas, quid agendum sit.

IN nouo autem testamento, quia erat lex perfectissima, & obseruatores eius debebant esse perfecti, vel anhelantes ad perfectionem, non erat necessarium aliquid istorum, scilicet, quod nunc haberemus prophetas, nec alios modos consulendi Dominum. Nam fundamenta necessaria ad salutem tam in fide quam in opere: omnia iam posita sunt per Christum, & per Apostolos eius in scriptis, quæ reliquerunt. Quæcumque ad cætera autem Christus reliquit potestatem ecclesiæ suæ disponendi, sicut ipse disponderet si nobiscum in carne conuersaretur. Pro rebus autem minimis non fuit iustum, quod in nouo testamento daretur aliquis modus consulendi Deum, sicut pro asina, & veste, & similibus, cum potius talia Christus noster docuerit contemnenda, etsi perierint patienter tolerandum quod super eis dominum consuleremus. Nimis enim ad hæc temporalia affectus est, qui pro rebus tam vilibus Dominum vult consulere. Sed istud repugnat statui noui testamenti, in quo tota nostra conuersatio in cælestibus habenda est, sicut Apostolus nos docuit. & de his temporalibus potissime de paruis minima cura agenda est. Nam etiam in lege veteri iniustum erat, & contra diuinam reuerentiã, quod pro tam vilibus, & paruis rebus Dominum consulerent homines. Tolerabat tamen Deus ista, ut dictum est, ut Iudæos contraheret ab idolis, ad quæ consulenda, & colenda mox pergerent.

B In rebus autem maioribus pertinentibus ad statum nostrum, ut pote quando homines, vel ciuitates, aut regna sunt in aduersitatibus, lex noua dat remedium orationibus. Etsi deuote orauerimus, Deus exaudiet nos certissime, & concedet quod petimus, vel saltem dabit nobis illud, quod scit utile esse. Sicut patet Lucæ 11. scilicet. Petite, & accipietis: pulsate & aperietur vobis, scilicet. si quis petat à patre suo piscem non dabit ei lapidem, aut si petat ouum non dabit ei scorpionem. Et sequitur: Si vos cum sitis mali nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater meus cælestis dabit spiritum bonum petentibus? In hoc est autem magnus honor Deo, quia quando nos oramus ipsum, licet nobis nihil respondeat: credimus certissime, quod exaudit nos, & quod dat nobis id, quod vile est nobis. Etiam est nobis vtile, quia per istum modum pendet totum negotium nostrum in fide, & meremur multum per istam fidem, cum licet non videamus aliqua signa exauditionis confidamus Deum respicere ad preces nostras. Et hoc solum, quia ipse dixit hoc per Euangelistas suos, & nos credimus verbum suum tanti vigoris esse, quod non potest villo modo deficere.

CAPITVLVM LIV.

Quod circa res magnas in moribus, & in fide ecclesia habet potestatem definiendi sicut Christus si præsens esset. & quod non potest in hoc errare: & quod magis vtile est nobis habere istum modum quam habere prophetas, vel alios modos consulendi Dominum.

CIRCA res autem magnas, quæ veniunt in contentione, siue in fide, siue in actionibus dimisit ecclesiam suam, quæ ordinaret, & quod ipsa faceret, Deus approbaret, ac si ipse præsens in carne assumpta faceret. hoc signatur Matthæi 18. scilicet quæcumque solueritis super terram erunt soluta & in celo, id est, quæcumque vos manentes super terram solueritis erunt soluta in celo, id est ego, qui maneo in celo illa soluo, ac si manerem inter vos. Et sic quando cumque sancta Dei ecclesia agit aliquid in nomine Christi quantumcumque graue illud videatur, nunquam erat quasi Deus esset actualiter ei cooperando. Et hoc signatur Matth. 18. ca. post-

D quam dictum est de potestate ipsi ecclesiæ data in clauibus ligandi, & soluendi subditur: Vbi cumque fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum. Et iterum de quacumque re cōsenserint duo, vel tres de vobis super terram, fiet illis à patre meo. Ista autem certa sunt, quia Christus sic promisit, & quia ipse promisit ecclesiæ suæ assistentiam sempiternam Matth. 18. scilicet. ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi. Et quia dedit ei potestatem ad faciendum quæcumque vellet, & promisit approbare, & confirmare quæcumque illa faceret: certum est, quod ecclesia nunquam errabit, quia à Spiritu sancto dirigitur. Quamquam nos nesciamus quomodo ecclesia non possit errare, cum videamus eam eonfate ex hominibus, quorum quilibet potest errare per se, nō miremur cōfidentes solū Christi verbo, quia ipse qui promisit ei assistentiam suam, semper assistet ei, quo assistente nō poterit errare, licet ipsa de se possit errare, & cadere. Sic enim patet de Apostolis. Nam Christus dixit, quod dum adducerentur ante reges, & præsides non cogitent quid respondere deberent, quia in illa hora qua quæreretur ab eis, daretur sibi quidquid responderent plenissime Matthæi decimo, & Lucæ vigesimo primo cap. Certum est tamen Apostolos viros simplices fuisse, & sine literis pro maiori parte. Et dato quod ipsi cogitare per multos dies nescirent respondere ad omnia, quæ ab eis quærebantur, quanto magis cum nihil cogitent, & tamen sic faciebant quia nihil cogitabant, quando in terrogabantur, & respondebant plenissime ita prudentissime & efficaciter, quod omnes audientes mirabantur, ipsi tamen videbant se rudes, & nihil scire, confidebant tamen verbo Christi, quod non mentiretur, & protinus veniebat eis abundantia eloquiorum, quæ non erant ipsi, qui loquebatur, sed Spiritus sanctus, qui loquebatur in eis Luc. 21. Ita igitur sancta & benedicta mater nostra alma Ecclesia sponsa Christi, quæ maior est quam quilibet Apostolus, imo maior quam omnes simul & omnes sancti, quam Christus dilexit super omnia, ut ait Apostolus ad Ephel. 6. diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, propter quam omnia fecit, & omnia passus est, nec dubitauit se amarissimæ morti tradere, ut eam redimeret in sanguine suo: sciens quod sponsus suus promiserit sibi assistentiam, & quod non posset errare, nec potest inferi præualerent aduersus eam, confidens de veritate impermutabili verborum sponsi sui Christi, aget quæcumque ei vita fuerint, & nunquam errabit, quia non est ipsa, quæ operatur, sed Spiritus sanctus, qui sibi assistit & eam regit. Cum magis verisimile sit, quod Christus regat ecclesiam suam, propter quam omnia fecit, quam vnum de Apostolis, qui erat pars latius parua collatus ad totam ecclesiam, & Apostoli erant partes, & quodammodo serui vel ministri ecclesiæ, & propter Ecclesiam, & ecclesia poterat eos vocare suos, vel res suas, quod pulchre declarat Apostolus loquens toti Ecclesiæ in persona Corinthiorum, quomina enim vestra sunt, siue Paulus siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue presentia, siue futura: omnia enim vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.

E Cum ergo alma mater ecclesia sit maior omnibus Apostolis, & sanctis, & toto mundo, & omnibus rebus præterquam Christo homine, & Christus tantam curam habebat de quolibet Apostolorum, quod per Spiritum sanctum mouebat linguas eorum, ita ut non possent errare, nec in vno verbo, à fortiori reget Ecclesiam suam, ut illa in nullo possit errare definiendo. Nos autem credentes hoc meremur, quia credimus illud fieri à Deo, quod non videmus, ideo est iste modus ordinationis conuenientissime in nouo testamento, & non oportet esse nunc prophetas, vel aliquos alios modos, per quos dominum consulamus.

CAPITVLVM LV.

Quod in nouo testamento in Ecclesia primitiua fuerunt multi prophetae, & quare hoc: & quod pauco tempore durauit, & quare inter Iudæos multo tempore durauit. & ante aduentum Christi cessauerunt prophetae & alij modi consulendi Dominum.

VERVM est, quod à principio Ecclesiæ primitiua, cum adhuc homines essent teneri in fide, & noui, fuerunt aliqui prophetae Christianorum, sicut legitur Actu. 11. ca. quod Antiochiæ erant aliqui viri prophetae: de quibus vnus prædi-

Axit famem, quæ futura erat in toto orbe tempore Claudii Imperatoris. Et tunc omnes Christiani paruauerunt se ad mittendum elemosinarum sustentationes sanctis, qui erant in Ierusalem. Fuit etiam alius propheta Christianus nomine Agabus, qui accipiens zonam Pauli, dixit: Virum cuius zona hæc est alligabunt, vel persequentur in Ierusalem, denotans ei persecutiones, quæ ibi ei euenerunt: Act. 29. & sic postea factus est. Apostolus etiã 1. Cori. 14. sæpe nominat prophetas, qui erant in ecclesia: ex quo innuit, quod multi erant, & quali comune erat tunc esse prophetas, imo nulla erat tunc particularis ecclesia, in qua non essent tunc propheta valde plures quàm in veteri testamento. Vnde Paulus in eod. ca. declarat, quod inter dona, quæ dabantur tunc fidelibus erant duo magis uisitata, i. genera linguarum, id est, loqui diuersis linguis, & spiritus & prophetiæ, & erat cõsentio inter Corinthios, an digniores essent, qui loquebantur linguis, vel prophetæ & per multas rationes ostendit, quod prophetæ erant digniores, & suadet omnibus Corinthiis orare Deum, quod det eis spiritum prophetiæ. Et apparet per ea quæ dicuntur ibi, & præcedenti cap. quod erant valde multi propheta in ecclesiis Corinthiorum & in omnibus aliis ecclesiis. Philippus etiam discipulus, vel ut alii volunt Philippus Apostolus septem filias habuit prophetissas, quæ in uirginitate perseuerauerunt: Act. vigesimo. Postea tamen cum fides aliquantulum radicata est, non fuerunt propheta in ecclesia, sicut fuerunt temporibus antiquis.

Philippus Apostolus uel discipulus uel septem filias habuit uirgines & prophetissas.

Inter Iudæos autem, sicut supra diximus, multo tempore ante Christi aduentum cessauerunt propheta, & omnes modi consulendi Deum. Hoc potest esse propter duo.

Primo propter peccata Iudæorum. Nam ante tempora Machabæorum multum peccauerant Iudæi iungentes se Gentilibus, & petentes à rege Antiocho, quod mandaret eis custodire leges gentium, & cessarent leges Dei primo Machabæorum, primo capitulo, & inter sacerdotes magnos erant grauissima peccata, ita ut venderentur, & emerentur sacerdotia, & occiderentur ab inuicem sacerdotes desiderio dominandi, ut patet secundo Machabæorum, quarto, quinto & sexto cap. Et tamen propter peccata aliquando Deus subtrahat se à respondendo. Sic enim fuit in Saule, qui peccauerat grauissime occidendo sacerdotes Domini primo Regum 22. & ob hoc cum quæreret à Domino responsum iturus ad bellum noluit Deus ei respondere. Et patet 1. Regum 28. scilicet consuluit Saul Dominum, qui non respondit ei per prophetas, nec per sacerdotes, nec per somnia.

Secundo poterat esse hoc, quia appropinquabat tempus perfectionis, in quo Christus venturus erat. Nam cum iam Iudæi plusquam per mille, & trecetos annos cõsueti fuissent ad cultum Dei, & obseruationem legis, erant aliquantulum dispositi ad tendendum ad perfectionem, & magis firmiter adhaerendum Deo, licet non viderent signa, ideo Deus non mittebat prophetas, & cessabant alii modi. Sic enim erat illud tempus, quasi quædam dispositio ad legem nouam: in qua nec propheta, nec aliqui modi consulendi Dominum futuri erant. Ecce quanta differentia perfectionis, & imperfectio nis inter legem nouam, & veterem Et omnia hæc erant, quia suscipientes legem veterem erant valde imperfecti, & suscepturi legem nouam erant dispositi ad tendendum ad perfectionem.

CAPITVLVM LVI.

An fuit conueniens totam legem nouam esse perfectam totaliter, cum deberet dari hominibus imperfectis, sicut illis. Et quod quantumcunque esset lex noua perfecta, quilibet homo quantumcunque imperfectus poterat eam recipere. Et tamẽ si lex uetus habuisset aliquod de perfectione nullus homo potuisset eam tolerare. Et quare hoc?

Sed tunc oritur difficultas: diceret enim aliquis, quod lex noua non debuit esse tãtã puritatis, & perfectionis, quia non conueniret eis, quibus dabatur. Nam sicut ea ratione, qua lex uetus non debuit esse totaliter bona, sed ut ita dicam aliquantulum mala, & imperfecta, quia illi, qui suscepturi eam erant imperfecti erant, ita & suscepturi nouam legem erant imperfecti.

Nam si lex noua debuisset dari solis Iudæis, qui iam per mille, & quasi sexcentos annos assueti erant colere Deum, & subiici ei per legem Moyfi, & per hoc erant dispositi aliqua-

liter tendere ad perfectionem, conuenienter staret, tamen lex noua erat lex generalis, quæ danda erat toti orbi, sicut Christus dixit. Itẽ per uniuersum mundum, & prædicatẽ Euangelium omni creaturæ Mar. 16. & sic Gentiles suscepturi erant eam, qui tamen erant dediti cultui idolorum, & omni malo. Quomodo ergo transirent sine medio de puro malo, ut ita dicam ad purum bonum?

Respondendum quod licet gentiles, & quicunque homines suscepturi essent, legem nouam, quantumcunque illi essent imperfecti, conueniens fuit legem nouam esse ita perfectam, quia id quod deerat ex parte dispositionis hominum ad suscipiendum legem, tam perfectam, supplebat gratia, quæ dabatur cum lege Christi, ita ut merito uocaretur lex gratia. Sicut dicitur Ioannis 1. scilicet, lex per Moysem data est, gratia autem per Iesum Christum facta est. Et fiebat sic, quod quando cunque in principio primitiuæ ecclesiæ aliquis conuerteretur ad fidem Christi, & baptizaretur: dabatur ei tanta charitas, & tam feruens, quod erat paratus pro Christo quantumcunque mala pati.

Et non solum hoc, sed illico, ut homines credebant dabatur eis potestas faciendi miracula, ut patet Mar. 16. scilicet. Signa autem eos, qui in me crediderint hæc sequentur: serpentes tollent, linguis loquentur nouis, super ægros manus imponent, & bene habebunt, & si quid mortiferum biberint non eis nocebit. Ista miracula, & multa alia faciebant, qui ad Christum conuertebantur in ecclesia primitiua. Hoc autem durauit toto tempore, quo prædicata fuit fides quousque radicaretur, & quamdiu durauerunt persecutiones magnæ gentium contra ecclesiam. Postea autem exercitatis hominibus ad fidem Christi mansit sola fides conuersis ad Christum, & non datur potestas faciendi miracula, ut magis comprobetur fides, qui miracula non uiderit.

Verum est tamen, quod cum maneat in nobis fides, si necesse esset, possemus facere miracula, quia Christus dixit: Si habueritis tantam fidem, sicut granum sinapis, dicitis huic monti, transi, & transibit: Et dicitis huic arbori, moro: eradicare, & transplantare in profundum maris, & obediet uobis, quia nihil impossibile est credenti: Matth. 17. & Luc. 17. ca. Et talia miracula multi parum ante tempora nostra fecerunt, dum uiuerent, & nunc mortui facere non desinunt.

Non ergo erat difficile homini quantumcunque imperfecto suscipere legem Christi, quæ erat perfectissima, quia ipsa inducebat secum perfectionem, & faciebat hominem perfectum mox, ut crederet. Secus autem erat de lege Moyfi, quia illa inducebat magna onera obseruantiarum, & non inducebat, nec causabat aliquam gratiam adiuuantem. Ideo sic ut iacebat, cum imperfectionibus suis uix poterat tolerari, ut dicitur Act. 15. Hoc est iugum, quod nec nos nec patres nostri ferre potuimus, quanto magis si induxisset aliquid de perfectione: Hoc signat Apostolus ad Hebræos. 7. scilicet neminem ad perfectum deduxit lex, id est, lex non dabat homini aliquam perfectionem per obseruantiam suam, quia non dabat aliquam gratiam sicut continet fides Christi. Manebat ergo lex uetus cum imperfectionibus suis, & non debuit continere maiorem perfectionem: lex autem noua debuit habere totalem perfectionem.

CAPITVLVM LVII.

In quo ponuntur quatuor cause, quare legislatio nulla humana uetat omnia uicia, & quod non licet alii legatori quantumcunque Christiano uetare omnia uicia. & quod in lege humana non potest, nec debet dari gratia, in lege Moyfi potuit dari gratia, sed non debuit dari.

Sed dicitur, quare cum lege Moyfi, quæ erat lex ueri Dei non dabatur gratia, sicut cum lege noua, & possent homines tunc esse imperfecti, & lex possent esse imperfecta, & continere ea, quæ cõtinebat lex noua abiectis imperfectionibus, quas cõtinebat: Dicendum quod non fuit conueniens, quia gratia non debuit dari cum lege, sed cū Salvatore nostro, quia si ex lege haberemus gratiam, & perficeremur, non uideretur necessaria mors Christi, quia nihil superduceret. Debitur ergo tunc gratia, & perfectio uenire quãdo mors Christi transisset: ut appareret, quod ex morte Christi, & per fidẽ sanctificaretur homo, & nõ ex operibus legis, ut magis teneremur Deo.

Miraculo facere potest, hæc sublati est cessante per occasionem, ut missa esset mortuum.

A Nam qui iustificatur ex operibus legis, ex propriis, id est, ex operatione sua iustificatur. Et sic quodammodo suum est, quod iustificetur. Qui autem iustificatur ex passione Christi per fidem illius, manifeste apparet, quod iustificatur ex alieno, scilicet ex merito Christi, ideo totum quidquid habet, scilicet se debere illi, quia totum scit accepisse ab eo. Erat tamen tempore veteris testamenti gratia, scilicet gratum faciens, quia sine gratia nemo potest saluari, sed ista non erat ex operibus legalibus, sed magis fide implicita, vel explicita mediatoris, per quem factura erat. Sicut probat Apostolus ad Romanos 10. scilicet probans, quod Abraham non iustificatus est ex operibus legis, nec per circumcissionem, quia antequam circumcideretur erat iustus. Nam circumcisus fuit Genes. decimo septimo capitulo & vocatur iustus Genes. decimo quinto, scilicet: Credidit Deo Abraham, & reputatum est ei ad iustitiam. Fides ergo iustificauit eum.

Sic etiam erat de gentilibus, qui erant tempore legis veteris. Nam poterant omnes illi saluari, & multi eorum saluabantur: & tamen nemo illorum seruabat legem Moysi, sed ex recta fide, quam de Deo habebant iustificabantur.

Apparet ergo ex prædictis, quod sola lex noua debuit, & potuit continere totalem perfectionem, & puritatem, quia ipsa sola attulit gratiam alleuiantem labores, per quam posset homo tendere in opus quantumcunque arduum. Nulla autem lex ante ipsam debuit continere totalem perfectionem, & puritatem vitando omnia mala.

CAPITVLVM LVIII.

In quo ponuntur quatuor causa, quare legislatio nulla humana vetat omnia vitia, & quod non licet alicui legislatori quantumcunque Christiano vetare omnia vitia, & quod in lege humana non potest, nec debet dari gratia, in lege Moysi potuit dari gratia, sed non debuit, in lege autem Christi potuit, & debuit dari.

EX hoc autem patet, quare leges legislatorum, qui sunt puri homines non puniunt omnia mala. Nam non solum de illis, qui ante Christum leges condiderunt, sed etiam de illis, qui sub lege Christi existentes condunt iura populis, dicendum, quod nunquam debent concedere aliquam legislationem, per quam omnia vitia tollantur, & puniantur. Nam licet catholicus legislator nunquam debet dare legem, per quam approbet aliquod vitium, quia hoc esset incitare ad peccandum: tamen nec debet dare legem punientem omnia vitia, sed in quibusdam illorum sub silentio transeundo committere homines suæ libertati. Et hoc est circa illa vitia, quæ vix evitari possunt, sicut fornicari simpliciter. cum meretrice peccatum est, & tamen legislator non debet hoc tollere, quia si tollit inducit magna scandala, & maiora peccata. Sicut dixit beatus Augustinus. tolle meretrices de ciuitate, & omnia libidine conturbabis. Etiam loqui ociose peccatum est, quia reddemus rationem de illo die iudicii, Mat. 12. tamen legislator hoc nec vetat, nec punit. Etiam mala cogitare peccatum est, & tamen non punit illud lex ciuilis, sed potius lex dicit, cogitationis prauæ nemo pœnam meretur. Causa huius quadruplex est. Prima & quæ est ad propositum est ista, scilicet quod euitare omnia vitia ad vnguem est opus supra hominem purum, nec potest fieri sine gratia adiuuante ideo illa sola lex debet vetare, & punire omnia vitia, quæ dat gratiam & adiuuamen ad fugiendum illa, lex autem humana nõ dat aliquam gratiam, quæ est à puro homine data, qui gratiam dare non potest. Lex autem Moysi, licet esset à Deo vero, qui poterat dare gratiam, noluit tamen eam dare cum illa lege, quia non decebat, vt supra probauimus, eo quod nõdum venerat mediator Dei, & hominum, per quem gratia effectiue, & meritorie deduceretur. In lege autem veteri, licet Deus effectiue posset deducere gratiam, nemo tamen ad huc erat, qui meritorie eam deduceret, ideo licet erat possibile cum illa lege dari gratiam: non tamen erat iustum, & sic Deus nouit peruertere ordinem iustitiæ. In lege autem noua potuit, & debuit dari gratia rationabiliter. Potuit quidem, quia lator eius fuit Christus verus Deus omnipotens. Debuit etiam, quia lator eius fuit ille, qui per mortem suam lauerat peccata nostra, & meruerat gratiam à Deo pro omnibus hominibus, qui in eum crederent. Et ob hoc ista sola de omnibus legibus debuit esse illa, quæ debuit prohibere, & punire

omnia vitia, vel saltem nullum permittere. Secunda causa est ad tollendum scandala, & occasiones ad maiora mala, quia aliquando volendo vitare vnum vitium incideretur in aliud maius, sicut si quis vellet vitare simplicem fornicationem tollendo meretrices de vrbibus induceret adulteria, incestus stupra, & varias libidines, ita vt omnia turbarentur libidinibus sicut dixit Augustinus. Sed legislator ponit leges propter utilitatem politiæ, ideo quando per legem impediatur, aut tollitur utilitas politiæ, aut turbatur bonus status, & pacificus eius, lex non est bona nec tenenda, sed tale accideret si omnia vitia legislator vitare vellet, & punire, ideo non pertinet hoc ad legislatorem, immo non licet ei facere, quia non esset legislator, sed euerfor vrbis. Tertia causa est, quia inutile erat, quod legislator humanus vellet vitare omnia vitia per legem suam. Nam leges vetant vitia, vt quando aliquis inciderit in illa puniatur, & sic timore pœnæ arceantur homines à prauis consuetudinibus. Sunt tamen multa vitia, quæ nunquam puniri possent, nec cognosci. Et non dico aliqua vitia particularia, sed genera vitiorum, sicut prauæ cogitationes, & similia, quæ nunquam cognoscuntur, nisi quatenus reuelare voluerit, qui cogitauit. Et sic nunquam possent venire ad iudiciale examen, vt punirentur secundum legem, ideo circalia versari legislatorem erat perdere operam, & leges frustra conscribere.

Quarta causa est, quia leges dicuntur esse quædam directiua præcepta hominum communicationum eadem politiæ, & non sunt leges, nisi ad considerandum statum politicum: quia, vt dicit Arist. 4. Ethicor. impossibile est consistere communicationem aliquam sine iusto quodam. Cum autem definit totale iustum, cessat omni communicatio. Et quia politiæ est maxima, & abundantissima communicationum, vt patet 1. Politi. cap. 1. & omnes aliæ sunt ad illam, necesse est in illa iustum quoddam esse inter communicantes, vt diu cõseruetur societas politiæ. Istud autem iustum ostenditur per leges, ideo bonæ leges politiæ duo solum habent facere, scilicet, dirigere quemlibet hominem quomodo bene se habeat ad totam societatem politicam, & ad quemlibet de societate illa bene faciendum. Secundum est, quod arceant homines à damnis, & iniuriis inferendis toti communicationi, & societati politiæ, & cuiuslibet de illa societate. Et istud est principale, quia magis obligatur homo abstinere à male faciendõ alteri, quam obligetur ad benefaciendum ei.

Ex quo patet, quod leges politiæ nõ habent negotiari, nisi circa illud, quod potest pertinere ad communicationem vnius hominis cum altero, siue in faciendõ bonum, siue in abstinendõ à malo eius. Et si aliquid sit, quod non pertineat vlatenus ad humanam communicationem, lex politica non se debet de illo intromittere, quæ excederet proprium genus, sicut si geometra tractaret de eo: quod pertinet ad musicum, vel è contrario. Et sic est, quod aliqua vitia, & virtutes sunt, quæ ad communicationem humanam nullo modo pertinent, scilicet quia nec faciunt eam bonam, nec malam, nec adiuuant, nec impediunt, non debet lex politica de illis se intromittere, quia proprium genus considerationis transcenderet. Sic est fornicatio simplex cum meretrice, quia in hoc nulli de communitate paratur præiudicium, nec impeditur bonum publicum. Sic etiam praua cogitatio quamdiu consistit in terminis suis, quia per eam nemini præiudicatur. Sic est etiam diligere Deum, vel non diligere, quia in hoc non nocetur proximo, nec bonum ei fit, ideo nullo modo spectat ad politicas considerare de his. Istæ autem virtutes, vel vitia sunt, quæ faciunt hominem bonum simpliciter, vel malum, id est, non comparando ad aliquem, sed in seipso, ideo de his spectaret tractare ad Ethicum, siue moralem Philosophum, qui generaliter loquitur de virtute humana, & comprehendit etiam monasticam. Sed adhuc circa talia nemo antiquorum philosophorum curam plenam egit: nemo enim corripuit vitam humanam vsque ad vnguem, nisi Christus, ideo illud, de quo alii legislatores, & philosophi omiserant, tetigit principaliter, scilicet ordinare hominẽ ad Deum per fidem charitatem, & spem, & constituere charitatem inter homines mutuo. Etiam dirigere cogitationes: nam dixit, quod non solum fornicari peccatum erat realiter, sed etiam videre mulierem ad concupiscendum eam, erat fornicari. Nemo tamen philosophus quantumcunque circa mores diligens

Quid leges politiæ debent facere.

C

F

A examinatio de hoc curā egit. Etiam docuit homines benefacere inimicis, & orare pro peccantibus, quod nulla vnquam philosophia docuit, sed potius contra monita, & præcepta philosophorum est hominem tolerare iniuriam, vt per Arist. patet 4. Ethic. capit. de mansuetudine. sed dicitur, quod quaedam tolerare non conuenit, & quod qui omnia tolerat est in extremo, & vocatur in sensibilis. Et tamen secundum legem Christi omnia tolerare docemur, quia charitas omnia suffert 1. Corint. 13. Apparet ergo ex dictis, quod ad legislatores politicos non spectat vetare omnia vitia. Sola autem lex Christi est, quæ omnia vitia debet vetare, & vetat, & omnia docet puniendi esse. Ratio huius est, quia lex Christi est ad dirigendum hominem simpliciter, & in respectu ad aliquam communicationem, ideo non solum debet vetare illa vitia, quæ turbant, vel impediunt communicationem politicam, sed etiam omnia illa, per quæ simpliciter homo deordinatus est. Et quia bonitas quam intendit lex euangelica inducere in subditos est respectu Dei, scilicet vt puri effecti per eam mereamur recipi ad Dei consortiū, & Deus est pura bonitas, & totum bonum, in quo nulla macula, nec impurū aliquid est, oportet recipiendos ad consortium eius esse totaliter puros, & ob hoc cauere debent omnia vitia etiam minima, & sectari omnem virtutem. Et si hinc non recesserit homo omnino purus, manet conflatorium purgatorii ignis, in quo purgantur animæ septuplum, sicut argentum purissimum, & tunc merentur admitti ad diuinum consortium.

CAPITVLVM LIX.

Quomodo legislator humanus dat leges de cultu diuino, cum non spectet ad politicam & quod non facit hoc, nisi ordinando ad politicam scilicet, vt sibi vile, & an malum sit colere Deum propter vtilitatem publicam vel priuatam.

SED quia supra dictum est, quod ad politicum legislatorem non spectat vetare omnia vitia, nec præcipere omnem veritatem, sicut nec vetare simplicem fornicationem, nec curare, an nos diligamus Deum, vel non, videtur dubium hoc, quia legislatores politicæ introrunt se de cultu Dei ponendo aliquas leges, quomodo vel quando coli debeat, & pœnas committendo contra desertores, & tamē hoc non pertinet ad politicam communicationem. Respondendum quod legislatores politici curant interdū dare leges de cultu diuino, non quidem in quantum cultus diuinus, siue latria est virtus quædam, vel est quoddam naturale debitum propter diuinam excellentiam, vel propter beneficia suscepta: sed in quantum colere Deum est vile reipublicæ, & non colere est nimis damnosum. Hoc autem fundatur supra quandam fidem, nam credimus quod Deus, qui omnipotens est, si colamus eum debite benefaciat nobis, etsi non colamus, sed contemnamus eum, iratus destruet nos, sicut dicitur Leu. decimo sexto, & Deuteronom. vigeſimo. Politicæ ergo desiderantes conseruari, & augeri in bono statu curant, quod Deus colatur. Et quia volunt euitare omne malum, & damnum, puniunt desertores cultus diuini, ne propter eos deitas euertat publicum statum. Ista autem consideratio non solum est apud legislatores Christianos, qui edocti per fidem de Deo recta sentiunt, sed etiam fuit semper apud legislatores gentium, quia etiam ipsi falsam deitatem colentes credebant per cultum deitatis augeri rem publicam, & deserto cultu inferri nimias calamitates. Sic patet per Valerium Maximum libro primo, capitulo, de contempta religione. vbi enarrat mala, quæ euenerunt Vibi Romæ aliisque gentibus, cum ab eis falsa illa deitas, quam putabant, contempta est intermissio cultu assueto.

C Sed tunc obicietur, quod istud fuit valde inconuenienter, scilicet quod iubeatur Deus coli propter nostram vtilitatem. Nam Deus propter se diligendus est, & colendus est. Quod autem colatur, vt nobis benefaciat, vel vt non lædat est totalis peruersio ordinis, & vt fruendis, in quo consistit tota ratio peccati secundum Aug.

Respondendum, quod verum est, quod Deus non est colendus propter vtilitatem nostram, sed propter seipsum, & tamen legislator rectissime facit statuendo, quod colatur Deus propter vtilitatem reipublicæ: imo non spectat ad legistato-

D rem aliter ordinare de cultu Dei. Nam ordinare charitatem, scilicet, quid propter se, & quid propter aliud amandum sit, & honorandum superioris artificis est, scilicet, Theologi ad politicum autem non pertinet aliquid considerare, nisi ad vtilitatem politicam, quia aliter excederet subiectum, & terminos artis suæ, & fieret imperitus. Nam quando docuit que aliquis artifex considerat aliquid, semper considerat per attributionem, & relationem ad subiectum, & finem artis suæ, alias quilibet artifex consideraret id, quod considerant omnes artifices, & omnia confunderentur, & perirent sine ordine, sed finis politici legislatoris est vtilitas reipublicæ, ergo omnia considerata ab eo, siue sit cultus diuinus, siue aliquid aliud debet considerari, & introduci ad legislationem sub ratione vtilitatis reipublicæ. Verum est tamen, quod ipse in quantum priuata persona, & quilibet alius de politica communicatione debent colere Deum, non propter vtilitatem publicam, vel priuatam, sed quia iustum est hominem subditum esse Deo, & præstare illi quandam seruitutem. Est autem quilibet homo quodammodo duplex persona, quia aut potest considerari, vt quædam pars publicæ communicationis, aut vt est quædam creatura rationalis à Deo beatificabilis, Dei capax per intellectum, & voluntatem. Primo modo deberet homo colere Deum propter vtilitatem politicam, secundo modo deberet eum colere propter seipsum, quia talis est. Quia tamen homo magis consideratur, vt est Dei capax, quam vt est membrum politicum, quia maiorem perfectionem dicit in eo esse Dei capax, quam esse quoddam membrum politicæ communicationis, debet Deū solum sub isto respectu colere, sci. vt Deus talis est, cui naturaliter tenetur exhibere istam seruitutem. Et sic manebit cuiuslibet suam opus, scilicet homini proprium opus, & legislatori propria consideratio, & nulla fiet perturbatio, aut confusio.

CAPITVLVM LX.

Cum lex Euangelica vetet omnia vitia, & Dimini seculares tenent illam, quare non puniunt ipsi omnia vitia agendo secundum illam legem. Et quod nulli iudici, vel principi seculari licet punire omnia vitia occasione legis Euangelicæ, alias erit sibi respondendum.

OC CASIONE supradictorum oritur dubium, quia dictum est, lex humana non punit, nec vetat omne vitium, lex autem Euangelica vetat omne vitium, & ostendit illud puniendum esse, cum ergo legislatores, & executores legum Christiani sunt subiecti legi Euangelicæ, & teneantur eam obseruare ad vnguem, sicut quilibet Christianus, quare non puniunt delinquentes in ea, & sic punient omnia vitia, cum illa omnia vitia veter, & puniendi ostendat? Respondendum quod non spectat ad legislatores, nec ad executores legum in fauorem legis Euangelicæ punire omnia vitia: immo peccarent si ad hoc conarentur. Ratio huius est, quia ad hoc quod aliquis exerceat iurisdictionem, oportet, quod habeant legitimam potestatem: alius erit persona priuata, cui non competit iurisdictione. Et sicutius dicenti extra territorium non paretur impune, ita volenti ius dicere supra territorios propriæ potestatis non impune parebitur: quia vterque quantum ad hoc persona priuata efficitur. De executoribus autem legum & iudicibus manifestum est, quod iurisdictionem sortiuntur à legibus, ideo in tantum se extendit iurisdictione sua quantum se extendunt termini legum à quibus iurisdictionem sortiuntur, & leges tamen humanæ non vetant, nec puniunt omnia vitia, vt dictum est. Ideo iudex vel executor datus vigore illarum, non poterit punire omnia vitia. Et si conetur facere debet sibi resisti tanquam personæ priuatae non habenti ad hoc iurisdictionem aliquam. Et si dicatur, quod est Christianus, & lex Christi vetat ista vitia, & ostendit illa puniendi, dicendum quod iste in quantum Christianus persona priuata est, cui non competit iurisdictione, & si non potest exequi legem. Si autem est iudex, vel executor solum est hoc per legem humanam, quæ non confert potestatem ad hoc.

A

CAPITVLVM LXI.

Cum praelati Ecclesie sint ministri Christi, & potestatem habeant per Euangelicam legem an ipsi debeant punire omnes delinquentes contra Euangelium, & quod non debeant neque licet eis.

SED tunc maeret dubium, scilicet, dato quod iudices seculares, & domini temporales non possint punire omnia vitia, quia solum fortuantur iurisdictionem à lege humana, quare saltem praelati ecclesiastici non puniant omnia vitia, quia isti proprie ministri Christi sunt, & constituti inter Christum, & populum. Sic dicitur ad Heb. 5. quod omnis pontifex ab hominibus assumptus est, & constitutus inter Deum & homines. Etiam istis proprie competit iurisdicatio ex lege Euangelica, vt sint executores eius, quia dicitur eis: *Quæcumq; solueritis super terram, erunt soluta & in cælis* Matt. 18. & sic videtur, quod ipsi debeant punire omnia vitia: & tamen videmus, quod nemo de praelatis ecclesie quantumcūque sanctus sit & diligens in custodienda otium suarum hoc tentat. Dicendum, quod non licet praelatis ecclesie pœnam imponere pro quolibet peccato, & peccarent si facerent, & debet eis relinqui tanquam personis priuatis, non habentibus iurisdictionem.

B

CAPITVLVM LXII.

Quod in ecclesia est duplex potestas, s. ordinis & iurisdictionis & quæ sit qualiter harum. Et ibi rationes manifeste ad probandum, quod potestas ordinis cuiuscumque ordinando datur à Deo immediate & nihil agit ibi episcopus, vel Papa mediate, vel immediate: principaliter, nec instrumentaliter.

AD euentiam tamen istorum considerandum est breuiter, quod in Ecclesia duplex potestas est, s. ordinis & iurisdictionis. potestas ordinis est illa quæ respicit aliquem actum, & non respicit subditos, sicut potestas conficiendi Christi corpus & sanguinẽ & sic de omnibus aliis ordinibus, quia in illis datur potestas ad exercendum ad aliquem actum, & tamen non dantur subditi. Potestas iurisdictionis vocatur, quæ respicit subditos, s. in quantum habens illam potest aliquid facere in subditos. Et solet aliis verbis, idem tamen sonantibus quod potestas ordinis respicit Christi corpus verum & potestas iurisdictionis respicit Christi corpus mysticũ. Et sic ordo sacerdotis respicit corpus Christi verum, quia directe est ad conficiendum Eucharistiam. Ordo diaconatus, & subdiaconatus, & cæteri ordines generaliter, tam sacri quam non sacri sunt etiam respectu Eucharistie, in quantum subministrant, vel deseruiunt sacerdoti conficienti in aliquo, vt patet in actibus singulorum, de quibus Isidorus, & habetur in decretis dist. 21. cap. clericos, & clericos. & 25. dist. capit. Perlectis, & per Magistrum 4. Sen. dist. 23. 24. potestas iurisdictionis respicit Christi corpus mysticũ. Nã tota ecclesia est vnũ corpus Christi mysticũ, cuius Christus caput est, vt late declarat Apostolus ad Ephes. quarto. Et huius corporis quilibet fidelis membrum quoddam est dum in fide manet, siue sit in charitate, siue non: siue sit prædestinatus, siue præscitus. Et sic potestas, quæ respicit subditos dicitur potestas super corpus Christi mysticum.

C

De potestate ordinis dicendum, quod illa datur cuiuscumque ministro Ecclesie immediate, scilicet potestas conficiendi Eucharistiam, & potestas omnium aliorum ordinum. Et dico, quod datur immediate à Christo, quia licet isti ordines conferantur per episcopum. & tamen potestas eorum non confertur per episcopum, sed per Christũ, ideo etiam si noller episcopus habebit ordinatus illam potestatem. Et declaratur magis, quia si ista potestas daretur à Christo mediante episcopo, ita quod episcopus vel collator ordinis aliquid efficeret circa illam, posset eam dare cum limitatione quacumque vellet, vt pote posset dicere, confero tibi potestatem conficiendi corpus Christi solum per duos annos, vel solum quamdiu fueris in tali vrbe, sicut fit in commissione iurisdictionis, quia committens iurisdictionem limitat eam respectu temporis, & loci, sicut ei placet, & tamen non est sic in præsentem, quia licet episcopus vellet, quod ordinatus habeat potestatem conficiendi solum per duos annos, vel in certa vrbe, habebit per totam vitam suam, & in quocumque loco fuerit.

D

Item secundo patet hoc ex alio fundamẽto, quia quandoque datur aliquid per hominem, potest per hominem tolli, sicut in potestate iurisdictionis, quæ datur à Papa, vel ab episcopo, siue detur cum præfinitione temporis, siue non, poterit eam tollere ille, qui dedit quandoque voluerit, & postea ille qui prius habuerat iurisdictionem, manet sicut priuata persona, & non potest exercere aliquid auctum iurisdictionis. Non est autem sic in potestate ordinis: nam episcopus, vel Papa non potest alicui sacerdoti auferre potestatem conficiendi, etiam si commiserit mille turpissima & grauissima. Et dato quod suspendat, aut deponat, aut degradet eum, semper manet ei potestas conficiendi, etsi confecerit recte & complete facit, sicut si conficeret vnus sanctus sacerdos. Verum est tamen, quod peccat, quia contra prohibitionem ecclesiasticam agit.

Item tertio patet ex alio fundamento, quia tota ecclesia constituitur & asserit, quod in omnibus ordinibus conferatur character, & est character aliquid impressum in anima, vt dicunt. Manifestum est ergo, quod ista potestas non potest conferri, nisi ab eo, qui aliquid potest agere in animam, & tamen solus Deus attingit animam, homo autem solum operatur sensibiliter exterior circa corpus: ergo solus Deus dat illam potestatem, & sic ab ipso immediate datur.

Sed aliquis dicit, quod det illã potestatem principaliter: episcopi autem ordinator datur eam ministerialiter. Sed istud ridiculum est, & qui hoc dicunt non intelligunt seipso. Nam manifestum est generaliter, quod in omni actione, interuenit instrumentum, vel aliquid ministeriale, quod instrumentum immediatius attingit id, in quo fit operatio quæ agens principale, vt in scindente ligna gladio, & in scribente per calamum. Nam gladius attingit ligna immediatius quam scindens. calamus etiam immediatius attingit membranas quam scriptor. Si ergo potestatem ordinis Deus daret principaliter: necesse erat, quod ordinator immediatius attingeret animam ordinati quam Deus: nullo modo tamen eam attingere potest, ergo nullo modo ordinator attingit hic instrumentaliter. Sed est intelligendum, quod quando episcopus dicit illa verba, quæ ab ecclesia instituta sunt, & exercet circa ordinandum ceremonias ab ecclesia inductas, Deus confert ipsi ordinando potestatem ordinis.

E

Alia fundamenta ad hoc possent induci, sed ista sufficiant, quia sunt manifestissima. Ex quibus patet, quod potestas ordinis à Christo datur immediate, id est, ab eo solo non agente aliquid ad hoc ordinatore tanquam principale agens, nec tanquam instrumentum.

CAPITVLVM LXIII.

De potestate iurisdictionis in foro conscientie, & contentioso, an detur immediate à Christo, & immediate ab ordinatore, vel à committente potestatem. Vel an totaliter, & immediate detur à Christo, quomodo fiat hoc.

F

DE potestate autem iurisdictionis dicendum est, quod illa, per quam se habet homo habens illam ad subditos, qui sunt partes corporis Christi mystici. Et ista potestas est duplex, scilicet potestas iurisdictionis contentiosæ, & potestas iurisdictionis fori conscientie. Prima est in excommunicando, & absoluendo ab excommunicatione, & audiendo, & diffiniendo in causis ecclesiasticis, & iubendo, & vetando generaliter in omnibus, quæ concernunt statum ecclesiasticum quantum ad ea, quæ manifesta sunt. Potestas fori conscientie in absoluendo à peccatis est. De ista vtraque iurisdictionis potestate solet dici, quod confertur à Deo mediate, & ab ordinatore vel ab ecclesia immediate. quod à Deo confertur manifestum est, quia tota iurisdicatio ecclesiastica, tam fori contentiosi quam conscientie venit fundamẽntaliter ex illo verbo quodcumque solueritis, &c. Matth. 16. ca. & ex illo. Quodcumque solueritis &c. Matth. 18. & ex illo, accipite Spiritum Sanctum, & quorum remiseritis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta erunt. Ioan. 20. & ex similibus, de quibus super sedeo. Quod tamen ab ordinatore immediate accipiatur ista potestas, sicut communitur solet concedi, ego quoque in præsentem cõcedo salvo tñ præiudicio veritatis. Quia veritas est, quod tam potestas ordinis quã potestas iurisdictionis datur immediate à Christo, sicut manifestis-

A **H**inc apparet ex multis locis scripturæ, & ex gestis Apostolorum, & dictis sanctorum doctorum, Ecclesia tamen ad tollendum perturbationem, & confusionem arctavit iurisdictionem istam distinguendo subditos & districtos. Et quia hoc iustum est potuit illud ecclesia facere, & tenet. Ideo quando ordinator, vel ecclesia, aut quicumque prælatus dat alicui ordinato iurisdictionem contentiosam, aut in foro conscientie nihil aliud est quam tollere prohibitionem, per quam ex lege ecclesiastica erant manus istius ligata, licet competeret ei illa iurisdictione simul cum ordine, & non soluit maius eius totaliter, sed solum quantum ad illam partem materiae, vel quantum ad illos subditos, quos sibi assignat. Est autem sensus huius, quia quando aliquis ordinatur in sacerdotem, ex conditione ordinis, & institutione Christi competit sibi potestas ordinis, de qua non est dubium, & competit sibi potestas iurisdictionis in foro conscientie super omnes fideles totius orbis, competit etiam potestas iurisdictionis contentiosæ super totum orbem, quia potest excommunicare & absolvere. Ecclesia tamen ligavit ei manus per leges suas, quas iuste condidit quantum ad omnia ista.

Ideo mox, ut aliquis in sacerdotem promotus est, nec potest absolvere quemquam, in foro pænientiali, nec excommunicare quemquam aut absolvere excommunicatum. quod est in foro contentioso. Cum autem ordinator vel aliquis prælatus ecclesie committit ei, quod possit aliquid in aliquo foro istorum, illud potest, & non amplius. Et tunc ille dicitur concedere sibi potestatem, & tamen ad veritatem non est ei dare potestatem, quia ille ex ordine competebat, sed tollere arctationem, & ligationem iustam manuum inductam per legem ecclesiasticam. Tollere dico ligationem manuum non simpliciter, sed quantum ad aliquid, scilicet quantum ad id, quod expresse venit in commissione facta. Probare autem prædictum est pulchrum, & sunt clarissima testimonia. Oportebat tamen nimis immorari, quia multa sunt fundamenta, nos tamen longius recessimus ab intentione nostra, quam volumus, ideo omittatur, quia fortassis alibi dicitur utilius. Et tamen quantum ad præsens non multum differt, an daretur potestas ista immediate à Deo, & tamen quod ligata esset per ecclesiam, vel quod detur mediata à Christo, & immediate ab ecclesia, scilicet ab ordinatibus, & aliis prælatis.

CAPITVLVM LXIV.

Quod potestas iurisdictionis fori conscientie & fori contentiosi, licet sint immediate à Christo, non sunt ita libera, si ut potestas ordinis in executione. Et quod prælati ecclesie non habent determinate potestatem prælatorum & iudicum à lege Christi, sed à legibus ecclesiasticis. Et quod non sunt executores legis Evangelicæ, & sic non possunt punire omnes delinquentes contra Evangelium.

C **H**is ergo visis dicendum est respondendo ad dubium tactum, scilicet quod licet ambæ potestates tam fori conscientie quam conscientie competant ex lege Christi, non competunt, ita nude quod mox, ut quis fuerit ordinatus possit exercere illas indifferenter, sed sunt arctatæ legibus ecclesiasticis ideo ad hoc, quod aliquis possit exercere conscientie iurisdictionem: necesse est, quod ordinator vel aliquis prælatus ecclesie limitet ei materiam, super quam possit. In foro autem contentiosæ iurisdictionis adhuc magis manifestum est, quia iste est magis arctatus legibus ecclesiasticis. Ideo potestatem excommunicandi, & excommunicatos absolventi accipiunt sacerdotes minores ab episcopis, vel competit eis ex lege ecclesiastica, scilicet ratione aliquarum dignitatum, quas habebant, quibus annexa est contentiosa iurisdictione, siue competat de iure scripto, siue de consuetudine, quia totum est ius. Episcopi autem accipiunt potestatem, & iurisdictionem à Papa. Ipse autem Papa accipit potestatem immediate ab ipso Deo. Vel accipit eam à matre sua Ecclesia, cuius filius, & membrum est in qua est plenitudo totius potestatis concessæ sibi à Christo. Non dico, quod à Cardinalibus, vel ab electoribus, aut à consecretoribus accipiat, aut ab aliquo alio homine, aut à toto clero, vel à multis hominibus, sed à matre sua Ecclesia, quæ maior est quam ipse, cum ipse sit filius eius, & membrum. Immo rari aut his non convenit, quia latissimus processus esset si de his omnibus agendum foret. Hoc posito dicendum, quod potestates istorum non sunt absolutæ, vel illimitatæ, sed li-

gata legibus, secundum quas potestatem acceperunt. Nam Ecclesia habet regulas, quas canones appellat, & secundum illas distinguuntur ipsæ potestates, & conceduntur. Solum summus potestatis est supra leges humanas, quia omnia potestatis præterquam in duobus casibus, quos excipit lex diuina.

Primus est, quod non agat in manifestum damnum, vel decolorationem status Ecclesie vniuersalis. Nam quando ad hoc nihil potest. Sicut dicit Apostolus. 2. ad Corin. 13. quod data est nobis potestas non in destructione, sed in constitutionem.

Secundus casus est, quod intentio Papæ fundet se super veritatem. Nam si super falsitatem se fundet, nihil facit. Dicit Apostolus contra veritatem autem nihil possumus. secundæ ad Corinth. decimotertio cap. Omnes alii ministri ecclesie, sicut accipiunt potestatem per leges ecclesiasticas, ita habent limitatam iurisdictionem secundum illas leges, & tamen leges ecclesiasticas, quas canones appellamus, non tribuunt potestatem ad iudicandum, vel ad puniendum omnia delicta, nec ad arctandum hominem ad actus omnium virtutum, sed certa delicta puniuntur, scilicet ea, quæ possunt venire in contentione, de quibus iudicium publice agi potest. Quod ergo prælatus ecclesie velit iurisdictionem suam contentiosam extendere ad omnia delicta vel vitia quæcunque puniendum, & vetandum, illa excedet terminos potestatis suæ, quia leges illæ, per quas ipse est prælatus, & habet contentiosam iurisdictionem limitant potestatem eius ad certum modum, et si velit superexcedere, efficietur persona priuata, & non erit sibi parendum. Cum autem dicatur, quod isti sunt ministri Christi, & habent exequi legem eius. dicendum quod verum est, quod habent istud ministerium, sed non competit eis solum per legem Christi, sed magis determinate competit per canones ordinatos ab ecclesia, licet origo iurisdictionis veniat à lege Evangelicæ, & tamen per leges ecclesiasticas non constituantur iudices omnium delictorum, nec efficiuntur executores legis Evangelicæ, sed solum ipsorum canonum ecclesiasticorum, per quos acceperunt iurisdictionem, ergo non licet eis ultra se extendere.

CAPITVLVM LXV.

Soli sacerdotes in quantum possunt in foro conscientie sunt executores legis Evangelicæ secundum totam suam latitudinem, & ad istos pertinet punire omnia vitia, quæ in lege Christi vetantur & nullus alius quantumcumque potestatis, aut sanctitatis hoc potest, & quare hoc fit.

F **S**ed dicendum est, quod executores legis Evangelicæ quantum ad suam totam latitudinem sunt illi, qui habent iurisdictionem fori conscientie, & ad illos pertinet vetare omnia vitia, & punire illa. Nam prælati ecclesiastici habentes contentiosam iurisdictionem, licet ex eo, quod sunt ecclesiastici, sint ministri Christi, tamen ex eo, quod contentiosam exercent iurisdictionem, solum se extendit potestas sua ad illa, quæ in contentione venire possunt, ut demonstrat nomen iurisdictionis contentiosæ, manifestum est quædam, & multa genera peccatorum esse, quæ in contentionem venire non possunt cum per ea non turbetur status politicus, nec status ecclesiasticus, ideo illa alteri foro relinquenda sunt. Iste autem est forus conscientie. Et sic habentes forum conscientie vetant omnia vitia, & puniunt. Nam sacerdos in confessione mandat peccatori non solum abstinere à publicis, sed etiam ab occultis peccatis. Et non solum ab illis, quæ aliquem lædunt, sed etiam ab illis, quæ neminem tangunt. Et non solum à mortalibus, sed etiam à venialibus, & pro omnibus istis pœnam imponit, scilicet penitentiam arbitriam. Et in isto foro punitur fornicatio simplex cum meretrice, nec toleratur vilo modo, licet leges politicae illam tolerant. Hic etiam pœna imponitur pro pravis cogitationibus etiam non existentibus in actu licet lex humana dicat, prave cogitationis nemo pœnam meretur, & sic de omnibus aliis vitiis quæcumque; pariter etiam si in nullius nocumentum proueniant: etiam habentes iurisdictionem fori conscientie sunt, executores plenarie legis Evangelicæ quantum ad totam suam latitudinem, & nulli alii hoc possunt quantumcumque potestatis iurisdictionis, & honoris, aut sanctitatis sunt.

Ratio autem huius est, quia præsidentes iurisdictioni contentiosæ, licet præsent personis mere ecclesiasticis, tamen

A præfunt eis quantum ad id, quod eas respicit mutuo, de quo inter eas contentio oriri potest. Sed de omni peccato non potest fieri quæstio, aut cõtentio, vt dictum est. Qui autem præfunt foro conscientia præfunt hominibus in relatione ad Deum. Nam confiteri non est introductum per aliquam pacem, vel bonum communitalis ecclesiastica, aut secularis, sed ex mandato Dei, vt puri efficiantur homines ad communicandũ merita passionis Christi, & sic recipiantur in confortio Dei. Et tamen ad participandũ merita passionis Christi, oportet hominem esse mundum, sicut Christus fuit mundus qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius 1. Petr. 2. sed non est mundus, qui agit aliquid de his, quæ Christus vetat, & iudicat esse digna punitione, ergo qui præest iurisdictioni fori conscientia quantum ad omnia ista habet potestatem, cum dirigat homines in Deum, & ipse solus est executor plenarius legis Euangelicæ.

CAPITVLVM LXV.

An lex Euangelica habeat solum in futuro executores, vel habeat hic. Et quod habeat hic princ. palam, & directum, & in futuro habeat executores subsidiarum.

ALIQVI putauerunt, quod lex Euangelica non habeat in præfenti sæculo aliquem executores sed in futuro, quia ibi puniuntur omnia delicta, hic autem multa impunita manent.

Dicendum, quod non est conuenienter dictum, quia tunc frustra esset posita si nullus esset hic executor eius, quia incideremus tunc in illud, quod dicit legislator, scilicet parũ prodest iura condere, nisi sit, qui ea tueatur, & tamen non existente hic aliquo executore eius, nemo haberet curam de illa, an compleretur, vel violaretur, quod esset eam facere penitus in utilem, ideo ponendus est hic aliquis executor.

Item patet, quod lex Euangelica pro isto sæculo posita est, & non pro futuro, quia in futuro non erit locus bonorum, vel malorum operum regulandorum à lege, sed erit locus facilitatis extremae, & miseriae, recipiendi, quod hic egerimus. Hic ergo prodest obseruari Euangelicam legem, & non in futuro: ergo hic debet poni executor, & non in futuro, quia alias esset sicut si quis nollet pabulum dare, & fame deficeret & iam mortuo abundanter daret cibum.

Cum autem dicitur, quod in futuro sæculo est executor huius legis, quia ibi puniuntur omnia vitia, quæ lex ista vetuit, dicendum quod ibi est executor quasi subsidiarius, & tamen principalis executor conueniens legi hic est. Nam hic est executor, qui incitat ad obseruationem legis Euangelicæ promittendo largissima bona vitæ æternæ, & ipsemet punit quæcunque errata contra istam legem imponendo pœnitentiam. Si autem aliquid hinc impunitum vadit, si quia iste executor non imposuit sufficientem, & cõdignam pœnitentiam nec pœnitens eam in se sponte exercuit, manet executor futuri sæculi, qui hæc residua cremat in conflagatorio purgatorii ignis, quousque tollatur vniuersa rubigo.

Si autem aliquod peccatum est, quod nullo modo per istum executores punitur in toto, nec in parte, in re, nec in proposito, sicut sunt peccata illorum, qui in mortalibus decedunt, manet executor futuri sæculi, qui vniuersa hæc gehennalibus exurit flammis, nunquam tamen ad purum reducenda. Et sic ille executor est indefectum istius, sc. quia id, quod hic non fuerit executioni traditum, ibi completur, si tamen hic plene omnia demandarentur executioni excutores nullus ibi foret.

CAPITVLVM LXVII.

Quod iurisdictioni fori conscientia est nobilior, & excellentior quam alia iurisdictioni in tribus, & quomodo & quantum, & ad quid intelligitur, quod omnes pœnitentia sunt arbitrarie.

EX his apparet, quod illi qui præfunt iurisdictioni fori conscientia habent nobiliores iurisdictionem quam quicunque alii in multis.

Primo quia ipsi soli sunt executores, & iudices per legem Christi secundum totam suam latitudinem, & tamen magna dignitas est, quod quis sit executor, & iudex datus per legem Christi, quæ in immensum excedit omnes alias leges.

D Secundo excedit alios in latitudinem iurisdictionis, quia omnes alia iurisdictiones sunt limitatæ ad certa genera peccatorum, vel rerum. Forum autem conscientia comprehendit, quidquid cogitari, dici, aut fieri potest. Nã in quolibet istorum potest peccari, & ad quodlibet peccatum extenditur forum istud: immo quod plus est, extenditur ad aliquid quod nec dicitur, nec cogitatur, nec fit, sed delicta omissionis quia aliquando peccat homo per omissionem, sc. omittendo facere, vel dicere aliquid, quod facturus, dicturus, aut cogitaturus erat, de his etiam forum conscientia iudicat. Tertio excedit istud forum alios, quia est minus restrictus legi. Nam ceteræ potestates iurisdictionales sunt coarctatæ legibus, ita quod non licet iudici facere, quod voluerit, scilicet imponere quamcunquo pœnam voluerit, vel remittere in totum, sed cogitur infligere pœnam à lege taxatam, nisi sit talis, qui non sit subiectus legibus. In hoc autem foro potest iudex infligere quamcunquo pœnam voluerit iuxta arbitrium. Omnes namque pœnæ arbitriae sunt. Hoc autem verum est quantum ad id, quod imponitur nomine pœnæ, sc. scus autem quantum ad id, quod venit nomine satisfactiois, quod non est pœna. Nam in illo non potest confessor taxare, vel moderari, si quantum incumbit satisfaciendum. Hoc autem dixisse placet propter quosdam simplices confessores, qui cum audiant ecclesiam constituisse omnes pœnitentias arbitrias, putant quod de omni, eo quod in confessione venerit, possint ipsi arbitriari, ideo si quis confiteatur, quod furatus fuerit mille, vel quod intulit alicui ei damnum in centum, iubent cõfiteri, quod det aliquam paruum elemosynam, vel quod faciat dici Missas aliquot, & totum residuum remittunt. Decipiunt tamen isti seipfos, & decipiunt confitentes, quia ecclesia dedit eis potestatem arbitrandi super eo, quod est debitum Deo, non tñ super eo, quod est debitum proximo, quia alias sacramentum pœnitentia esset medium ad patrandum grauissima furta, & per istum modum turbarentur omnia, & destrueretur res publica, si confessor posset peccatorem absolueret ab eo, quod mihi debitum est, & sic nulla esset maior iniquitas quam sacramentum pœnitentia. Est ergo aduertendũ, quod si quis furatur alteri mille, vel infert ei damnum in centum, est hic duplex offensa: vna quæ fit Deo, contra cuius legem iste fecit furando, & pro ista debetur certa pœna, quam potest confessor moderari ad arbitrium. Alia offensa fit ei, cui ablata sunt centum, vel mille furrim, aut cui damnum irrogatum est, & circa istam nihil potest sacerdos taxare, vel moderari, sed cogitur iubere illi, quod reddat tantum quantum intulit, & non solum quantum valet res furto sublata, sed etiã damna, & in interesse, si talis res erat, cuius absentia tempore intermedio damna afferret Domino.

CAPITVLVM LXVIII.

Quod concilium generale est congregatio excellentior omnibus congregatiõibus, & omniũ personarum publicis, vel priuatis, & quæ sunt excellentia sua super omnes congregaciones, & quod illud solum representat suffi. enter eccl. siam vniuersalem.

OMNIBVS incidenter pertransactis, redeamus ad id, vnde longe digressi fuimus, scilicet, quod ecclesia Christi est valde bene ordinata, melius quam status veteris testamenti, licet nunc non sint prophetae, nec aliqui modi consulendi dominum, sicut tunc, sed nunc omnia dubia, quæ euenire possunt circa fidem determinantur per ecclesiam, scilicet per generalem synodum legitime congregatam, quæ non potest errare in his, quæ fidei sunt, & gerit sufficienter vicem ecclesie totius vniuersalis, & illam representat. Et hoc patet, quia nulla persona singularis, vel publica quantacunque dignitatis, vel sanctitatis potest sufficienter representare ecclesiam vniuersalem, & conditionem eius habere. Nulla etiam alia congregatio, vel multitudo quantumcunque grauis ecclesiasticorum, vel secularium potest representare ecclesiam vniuersalem, quia quælibet alia præter istam potest errare. Vnde omnes maiores nostri in ecclesia nulli congregationi indubitam fidem dederunt, nisi isti.

Et hoc apparet in aliquibus, quibus vitur synodus generalis quibus nulla alia congregatio, vel multitudo vitur. Nã dicitur congregata in Spiritu sancto. Sic patet ex superferri ptione literarũ, qua vitur quilibet synodus generalis, & incipit

scilicet

Ecclesia vniuersalis representari potest solum per generalem synodum.

scilicet sacrosancta synodus generalis, in Spiritu sancto legitime congregata generale conciliū faciens, ecclesiam vniuersalem representans. Item, quod maius est, in diffinitionibus, quas facit synodus generalis asserit cooperari sibi Spiritum sanctum, sicut in illa famosa synodo generalis ecclesie primitiua, in qua interfuerunt Apostoli. Nam diffiniendo, dixerunt. Placuit Spiritui sancto, & nobis congregatis in vnum &c. Actum 15. & tamen nullus iudex quantacunque sanctitatis, & nulla multitudo in diffiniendo aliquid dicit, placuit Spiritui sancto, & nobis. Et sic apparet istam esse dignissimam omnium, quæ representare possit vniuersalem ecclesiam. Et quia vbicumque Spiritus sanctus interuenit non potest esse error, non potest ecclesia vniuersalis errare, scilicet, sacra synodus generalis eam representans, quæ Spiritu sancto regitur in diffinitionibus, quas facit in fide. Et ob hoc recte sacrum Concilium est in fide magister omnium catholicorum & etiam Papæ, & declarat ei quid tenere debeat, & illi obligantur sequi eius diffinitionem.

CAPITVLVM LXIX.

Quod Concilium generale non potest errare in moribus, & quod omnes tenentur obedire eius decretis, licet decreta sua quantum ad mores sunt mutabilia, & dispensabilia, & quod supremum tribunal ecclesie constituit Christus in concilio generali, etiam supra papam.

SICVT autem alma mater ecclesia, scilicet synodus generalis nō potest errare in fide, ita non potest errare in moribus quæ mores sunt in necessariis ad salutem æternam, iō in omnibus diffinitionibus suis factis circa mores sibi indubitanter ad hærendum est tanquam non potest errare. Hoc tamen non tollit, quin aliquæ ordinationes factæ per concilium super moribus, & præcipue in caeremonialibus possint postea mutari, per illud, vel aliud concilium, quia in aduersis temporibus variatur qualitas legum, & illarum, quæ prius fuerant bonæ, tractu temporis esse nociuæ incipiunt. Et tamen quando mutata fuerunt istæ leges per istam synodum, vel per aliam, non arguitur eas fuisse malas à principio, & errare ecclesiam, sed fuerunt bonæ, quando datae sunt, & postea tractu temporis incipiunt nō esse bonæ, de quo supra magis dictum est.

In talibus etiam constitutionibus, licet Papa possit dispensare, cum sit caput ministeriale ecclesie, vel membrum eius præcipuum potissime cum tales constitutiones non habeant causam semper manendi, non est inconueniens, nec negamus, dum tamen hoc non faciat contra prohibitionem expressam generalis concilii, quia tunc manifestum est auctoritatem ecclesie esse maiorem eius auctoritate, qui membrum est illius, cum illa non possit errare, nec in fide, nec in moribus, ille autem in vtroque errare potest, & sæpe repertum est, quod summi pontifices in vtroque errauerint.

Ob hoc autem Christus constituit supremum tribunal in ecclesia in sacro concilio, etiam supra Papam. Et non solum in pertinentibus ad fidem, sed etiam quantum ad actiones, quæ omnia patet manifestissime ex illo verbo Domini Matt. 18. c. scilicet si peccauerit in te frater tuus, corrige eum inter te, & ipsum solum, quod si te non audierit, dic ecclesie, et si non audierit ecclesiam, sit tibi quasi ethnicus, & publicanus.

CAPITVLVM LXX.

Quomodo ex illa auctoritate Christi, scilicet si peccauerit in te frater tuus, elicitur quatuor dicta de auctoritate concilii supra Papam, & quod non potest ibi accipi ecclesia pro iudice particulari nec pro ecclesia vniuersali, quæ est vniuersitas Christianorum dispersorum sed necessario accipitur pro concilio generali.

EX hac auctoritate quatuor probantur. Primum quod Christus loquitur hic de generali concilio. Secundum, quod posuit Christus vltimum tribunal ecclesie in sacro generali concilio, ita quod post eum non sit ad aliquem recurrendum.

Tertium, quod etiam concilium sit supra Papam, & quod super statu Papæ possit adiri generale concilium.

Quartum, quod non solum sit hoc in pertinentibus ad fidem de quibus nemo dubitat concilium generale excedere Papam, sed etiam in pertinentibus ad actiones morales, de quibus aliqui interdum dubitant.

Primum, scilicet quod loquitur hic Christus de generali concilio probatur, quia Christus dixit, quod si peccator nō audierit correctionem coram testibus, quod diceretur ecclesie. Aliqui autem accipiunt ecclesiam pro iudice ecclesiastico, sed non conuenit, quia beatus Petrus, qui erat Papa remittitur hic ad ecclesiam, cum dicat hic Christus dic ecclesie, nullus tamen iudex est supra Papam: ergo non potest accipi pro iudice, sed debet accipi pro ecclesia. Et necesse est, quod accipitur pro ecclesia vniuersali, quia alias non poneretur in ea vltimum tribunal, sicut Christus hic constituit, quia adhuc maneret recursus ad vniuersalem ecclesiam, quæ mater est omnium ecclesiarum. Hoc dato, vel accipitur pro vniuersali ecclesia congregata, vel pro dispersa, non quidem potest accipi pro vniuersali ecclesia, quæ est vniuersitas Christianorum congregata, quæ est sacra synodus generalis legitime congregata. Quod autem nō possit accipi pro ecclesia dispersa, quæ est Christianorum vniuersitas, patet dupliciter.

Primo quia Christus remisit hic Petrum ad ecclesiam ad denunciandum ei delictum peccantis. Et est forma, quam nos tenere debemus in fraterna correctione, manifestum est tamen, quod impossibile est, quod aliquis denunciaret peccatum toti ecclesie, quia tunc oportebit, quod discurreret per totum orbem vbicumque sunt aliqui Christiani, & nullus Christianus maneret, cui non notificaret, quod cuiuslibet videtur impossibile. Et non solum si cuiuslibet notificandum sit, sed etiam si notificandum sit omnibus ciuitatibus particularibus esset difficillimum, & quasi impossibile. Christus autem nihil tale mandaret, cum ipse dixerit. Iugum meum suauis est, & onus meum leue.

Secundo patet, quia Christus dixit hic, quod si ecclesiam non audierit, sit tibi quasi ethnicus, & publicanus, ex quo apparet, quod illa ecclesia cui mandatur denunciare delictum est talis, quæ potest aliquid dicere peccanti, in quo ipse eam debeat audire. Ecclesia tamen vniuersalis prout est vniuersitas Christianorum non potest per se ipsam aliquid dicere, aut facere, cum sit quædam vniuersitas multorum Christianorum dispersorum per totum orbem, qui nunquam conueniunt, nec conuenire, aut concurrere possunt in aliquo vno actum, ideo nullus actus est, qui posset dici factus esse ab vniuersali ecclesia isto modo accipiendo. Necesse est ergo accipi de sacro concilio generali, quod vocatur ecclesia vniuersalis per sufficientem representationem. Et istud potest mandare delinquenti, quod se emendet, & imponere ei penam salutarem, et si nō emendauerit habendus est tanquam publicanus. Concilio enim generali bene competunt actus. Nam diffinitiones in fide, & moribus nomine sacri concilii fiunt, & concilium diffinit in causis, & audit illas, & excommunicat, & absoluit, & facit omnes actus iurisdictionis, licet alias isti actus videantur esse suppositorum, quia non sunt suppositorum, vt singulorum, sed vt eis resultat quædam vna cõmunitas, vel quoddam corpus iuris, quod vocatur vniuersitas, & ratione istius resultationis competit eis, quod nō competet eis omnibus etiam si essent congregati non sub hoc nomine, nec titulo.

CAPITVLVM LXXI.

Secundum dictū ex eadē auctoritate, si peccauerit, sc. quod Christus posuit supremū tribunal ecclesie in concilio generali, & quod post illud non sit ad aliud re. ur. endum.

SECVNDVM erat, quod Christus posuit in generali concilio supremum tribunal ecclesie, & quod post illud non sit ad aliquem recurrendum. Hoc patet, quia cum aliquis peccat, primo ille, qui nouit peccatum debet eum admonere inter se, & illum solum, et si sic non vult emendari, debet adhibere postea duos, vel tres testes, & coram ipsis debet rursus admonere peccantem. Et si sic non emendetur, debet dicere ecclesie. i. generali concilio, & postea non ponitur aliquis cui debeat denunciari, etiam si non audierit ille ecclesiam. Sed dicitur, si non audierit ecclesiam sit tibi quasi ethnicus, & publicanus, & non ponitur aliquod aliud remedium. Si tamen esset adhuc aliud tribunal, ad quod posset recurri, non diceretur, quod peccator habendus esset tãquam ethnicus, & publicanus, quousque denunciaretur peccatum coram illo tri-

Concilium generale omnibus fidelibus & Papam ponit quod sequitur debeat.

B

C

D

C

F

A bunali, & ibi increpitus non audiret. Ecclesia ergo ista vniuersalis, id est, concilium generale est vltimum tribunal, ad quod in ecclesia recurri debet, aut potest. An ergo in omni correctione fraterna, quando peccator non audit, deueniendum sit per media vsque ad generale concilium, & an in correctione illa debent teneri alia intermedia, quæ Christus hic non expressit, non pertinet ad præsentem considerationem. Dicitur forte Deo dante super Matthæum suo loco. Quod autem sic debeat intelligi ista auctoritas, testis est nobis beatus Hieronymus, qui loquens de clauibus, cui tradita sint tici. an beato Petro an toti ecclesie, ait. Has claues regni cælorum ligandi, & soluendi non vnus homo, sed vnitas accepit ecclesie. scilicet vnitas ecclesie vniuersalis. Et subinfert. Hanc domum si quis corrigentem corripientem que audire contempserit, sit tibi quasi ethnicus, & publicanus. Et sic vult, quod ecclesia vniuersalis sit ista, que debet vltimo auditui in correctione fraterna, cum vocet eam vnitate ecclesie. Quod non competit, nisi ecclesie vniuersali. & quia corrigere, & corripere potest, necesse est, quod non sit ipsa vniuersitas Christianorum dispersa, sed multitudo congregata, scilicet generalis concilii, cui competit corrigere, & corripere quemlibet fidem, & quilibet teneatur obedire, in tantum, quod qui non audierit habendus sit, vt paganus, & extra legem Christi.

B

CAPITVLVM LXXII.

Tertium dictum ex eadem auctoritate si peccauerit, quod concilium generale sit super omnes homines etiam supra Papam, & quod in tangentibus statum Papæ possit recurri ad concilium generale, & quod beatus Petrus Papa concessit se in morem concilio generali.

Auctor in Mar. c. 265. ait Papæ esse supra munum Ecclesie. Hierarchia, & pertinet ad eum disponere de omnibus negotiis Ecclesie.

TERTIVM erat, quod concilium generale sit etiam supra Papam, & quod in tangentibus statum Papæ possit adiri concilium generale, & in hoc sunt rursus duæ particule. Prima est, quod concilium sit supra Papam. Secunda est, quod adiri concilium in tangentibus Papam, scilicet quod aliquis possit accusare Papam, vel denunciare de eo coram generali concilio. Prima ex ordine literæ hic. Nam ille, qui quæsiuit nunc à Christo, & cui Christus respondit, fuit beatus Petrus. Nam ipse quæsiert quoties remittendum erat homini peccanti in nos, & postquam Christus respondit sibi ad hoc, dixit sibi. Si peccauerit in te frater tuus corripe eum inter te, & eum solū &c. & postea subdit, quod si illos non audierit dic ecclesie. Et sic remittit Petrum ad denunciandum crimen peccatoris ecclesie. Ex quo patet, quod superior est illa ecclesia, ad quam Petrus remittitur quam ipse Petrus. Quia in iudicibus semper fit recursus de inferiori ad superiorem. Et si Petrus esset maior quam ecclesia, vel saltem æqualis ei non remitteretur ad eam, sed sufficere, quod cõstaret sibi de delicto, & puniret illud. Nam iudex superior nunquam litigat coram inferiori, nec appellatur à superiore ad inferiorem, sed è contrario: ergo ecclesia illa, scilicet concilium generale supra Petrum erat, qui erat Papa. Bene autem concessit Petrus in actibus suis, & ostendit, quod concilium generale esset maior eo, quia ipse subbat mandata generalis concilii. Etiam increpitus obiecta sibi auctoritate sacri concilii generalis tacuit. Primum patet, quia Apostoli, & seniores, qui erant congregati in Ierusalem, & faciebant generale concilium: audientes, quod Samaria recepit verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem. Ecce patet, quod concilium putabat sibi licere mādare, quod vellet istis duobus Apostolis, & quibuscunque aliis. Et ipse non restiterunt, sed mox suscepto mandato congregationis iuerunt illuc. Sic patet Actuum 8. Secundum patet, quod quando Petrus subtrahebat se à gentibus, & non manducabat cum eis de cibis communibus, sed cepit obseruare legalia propter quosdam, qui venerant à Iacobo, & erant de circumcisione, & propter hanc simulationem scandalizarentur gentiles, putantes, quod etiam tenerentur obseruare legalia, Paulus increpuit Petrum dicens, quod non ambularet ad veritatem sacri Euangelii, id est, determinationis factæ in concilio, cui erat obediendum, sicut in Euangelio, nā in Euangelio Christi nihil dicebatur de obseruando, vel non obseruando legalia, confestim quippe Petrus tacuit, & non respondit ad increpationem Pauli, quamuis eum dure increpuit. In quo apparet, quod Paulus credebat Petrum obligatum ad obseruandum determinata per concilium generale, quia alias non iuste eum increpasset. Etiam Petrus credebat se subditum concilii

C

determinationi, & statuto, quia alias respondisset Paulo increpanti eum, & non cõcessisset per taciturnitatem se peccasse, & sic apparet, quod Petrus credebat se inferiorem concilio.

CAPITVLVM LXXIII.

An possit euitare potestas, & auctoritas concilii generalis supra Papam ex eo, quod quando Christus dixit Petro, si peccauerit in te &c. non erat Petrus Papa, sed persona priuata, & quod non, sed nec se sit intelligi pro tempore, quod Petrus erat Papa.

SED aliquis dicit, quod ista non stant, quia licet Christus dicat ista Petro, tamen ipse non erat tunc Papa, quia non fuit Papa, nisi post mortem Christi. Ipso autem viuente ipse erat Papa, & dominus, & legislator, & vt comprehensue dicamus, ipse erat omnia, ideo Petrus erat tunc persona priuata. Et sic dato, quod remittatur ipse ad ecclesiam ad denunciandum delicta fratris, non sequitur Papam remitti ad concilium vel concilium esse supra Papam, & tenere super eum tribunal iurisdictionis. Dicendum, quod hoc non stat, sed bene colligitur ex hoc loco concilium esse supra Papam. Nam licet tempore Christi beatus Petrus non esset Papa, sed adhuc in minoribus cõstitutus, sicut quilibet aliorum Apostolorum, tamen istud, quod Christus dixit ei, si peccauerit in te frater tuus: dixit ei pro tempore, quo erat futurus Papa, quod patet, quia immediate, vt Christus mortuus est, fuit Petrus Papa propter potestatem sibi traditam à Christo, quia non erat mālura ecclesia sine capite præsentem ministeriali, vel vero, & tamen Christus dixit hoc Petro non pro tempore, quo Christus viueret inter homines, quia illo tempore non erat necessarius ille ordo in correctione fraterna. Nec est dicendum, quod tempore Christi si quis Christianus vellet fratrem suum corrigere de peccato deberet vltimo recurrere ad ecclesiam, & post eam non haberet, ad quem recurreret, sed habendus esset peccator velut ethnicus, & publicanus, sed recurrendum esse ad Christum. Nam cum ipse esset Deus, & legislator, & caput, & auctor noui testamenti: ad ipsum esset recurrendum vltimate in omnibus simpliciter, & potissime in illis, quæ cõcernebant testamentum, siue legem, quam ipse dabat, & tamen remittit hic Christus Petrum ad ecclesiam vltimate quia si non sit aliquis alius, qui post illam possit adiri: cum immediate ecclesia non audita iubet peccatorem habendum tantum publicanum, & ethnicum, ergo videtur, quod loquitur de tempore, quo ipse non erat conuersatiuus inter homines, & non posset ad eum recurri. Ex quo apparet, quod post mortem Christi Petrus in correctione fraterna remittitur vltimate ad ecclesiam, & tamen Petrus erat tunc Papa: ergo Petrus, quando erat Papa, remittitur ad ecclesiam. Si autem aliquis contendere velit contra id, quod supra diximus, scilicet, quod non fuerit Papa mox, vt Christus mortuus est, licet hoc sufficienter probari posset, quia tamen non facit aliquid ad propositum, an immediate, vel aliquanto tempore post effectus fuerit Papa, non curabimus in præsentem, & forte in alio loco opportunius comprobauimus. Nam dato, quod aliquis dicat beatum Petrum non fuisse Papam illico, vt Christus mortuus est, tamen habet cõcedere, quod Christus fuerit aliquo tempore Papa post Christi mortem, cum ipse ponatur primus Vicarius, & successor Christi, ista tamen lex de correctione fraterna, quæ data fuit omnibus in persona Petri, necesse erat, quod competeret Petro post mortem Christi quandocunque occurreret sibi frater, qui peccaret in ipsum, & lex non esset data pro certo tempore, sed ad æternum quamdiu nouum testamentum duraret: ergo Petrus existens Papa ad ecclesiam aliquando iturus erat pro correctione fraterna. Et accipitur ecclesia pro concilio, vt supra probatum est: ergo Papa ad concilium generale remittitur, & concilium generale est superius.

F

CAPITVLVM LXXIV.

Quod crimina Papæ possunt denunciari in concilio generali, & ibi possit accusari de eis.

SECUNDA particula huius tertii dicti erat, quod in tangentibus statum Papæ potest generale concilium adiri per viam denunciationis, aut accusationis, scilicet, quod aliquis potest denunciare Papæ peccatū coram concilio generali, vel accusare eum de crimine. Et hoc patet ex prædicta auctoritate sumpta per contrarium. Nā supra probauimus, quod Papa remittitur ad concilium

generale

A generale denunciando peccatum alicuius, s. quia beatus Petrus, qui erat Papa, & remittebatur ad ecclesiam. Nunc autem dicimus, q. si Papa peccauerit, & aliquis cognouerit peccatum eius, quod potest denunciare illud in Concilio. Quod patet, quia sicut ista lex data est in persona Petri, eo quod ipso interrogante data est, ita & ad ceteros Christianos pertinebat, sicut nunc tenet tota ecclesia, & est manifestum, quia alias fuisset ista lex personalis, quae comprehenderet solum Petrum, & duraret solum tempore suo. Christus tamen non dedit leges personales, nec locales, nec temporales, sed omnino generales duraturas ad omne tempus, comprehendentes omnem sexum aeternum, & statum hominum ratione ventium. Et hoc est vnum, in quo differt legislatio Christi ad veteri testamento, & ab omnibus aliis legislationibus. Quia nulla fuit vnquam legislatio ita generalis sine particularitate, & limitatione aliqua. Necessesse est ergo extendi illam legem ad omnes homines, & tunc stabit, quod quicumq; Christianus videat fratrem suum in se peccantem possit eum corrigere hoc modo, Papa tamen est frater cuiuscunque Christiani. Nam Christus dixit Matt. 22. nolite vocare vobis patrem super terram, omnes enim vos fratres estis. Et saepe etiam iura volunt Papam comprehendere sub hac appellatione fratris, licet propter honorem, & reuerentiam status aliis nominibus eum consueuerimus appellare. Non tamen tollunt haec eum esse fratrem nostrum, & non patrem, cum ipse adhuc sit super terram quando Papa est, & nemo super terram pater vocandus est, sed omnes, qui in terra sunt, fratres sunt. Est ergo Papa frater cuiuscunque Christiani, & sic includitur in hac lege, s. si quis viderit fratrem suum errantem in se, id est, peccantem. Et tunc poterit quilibet vti contra eum hac correctione, & nouissime denunciare ecclesiam si se non correxerit denunciato crimine coram testibus, & sic ecclesia, id est, generale Concilium cognoscat hic de statu Papae. Verum est, quod glossatores, & doctores iuris canonici volunt, quod Papa non possit denunciari, nisi de illo crimine, de quo potest accusari, & pro quo potest deponi, quia alias esset frustratoria denunciatio. Sed de hoc etiam non curo ad propositum nostrum, quia satis est, q. ipsi concedunt casum esse, in quo Papa denunciari possit, scilicet, in omnibus, in quibus potest accusari. Et dant doctores iuris canonici, & signanter Io. glossator decretorum vnam regulam, quia quicumque reperitur, quod Papa potest accusari, vel iudicari, vel deponi intelligitur per generale concilium. Et sic ista est ecclesia, ad quam recurritur in factis Papae. Ad hoc quasi innumerabiles sunt auctoritates Hieronymi, Augustini, Gregorii, & summorum pontificum, & decreta, & auctoritates. Sed in praesenti non est intentio nostra colligere materiam istam, vel summam eam quia istud esset longissimum, sed solum incidentaliter declarare illam auctoritatem. Si peccauerit in te frater tuus &c.

CAPITVLVM LXXV.

Quartum dictum ex illa auctoritate. Si peccauerit, scilicet, quod non solum de pertinentibus ad fidem in ilium iudicatur a Papam, sed etiam in pertinentibus ad mores, & crimina.

Q VARTVM dictum, quod eliciebatur ex hac auctoritate, si peccauerit &c. erat, quod non solum in pertinentibus ad fidem concilium videt de statu Papae, sed et in pertinentibus ad actiones. Nam quandoquocumq; aliqui declarant Papam subiectum esse ecclesiae vniuersali matri suae, cuius vicem plene tenet sacrum generale Concilium, aliqui non secundum Deum, sed secundum hominem fauere volentes pontificibus quasi constituentes eos Deo impeccabiles, dicunt verum esse in his, quae fidei sunt Papam subiectum esse Concilio, quia de hoc expresse continetur in c. si Papa 10. dist. quod pro causa fidei Papa accusari, & deponi posset, pro aliis autem delictis dicunt eum soli diuino arbitrio relictum, & neminem mortali, nec etiam concilium generale posse iudicare, sicut videtur ipsum c. si Papa dicere, & quaedam alia iura. Et non aduertunt ad istam auctoritatem Domini, quae maior est quibuscunque Epistolis summorum pontificum, ex qua necesse est accipi Papam subiectum fore iudicio concilii generalis, non solum in pertinentibus ad fidem, sed etiam in tangentibus actiones. Quia in ista lege de correctione fraterna Christus subiecit beatum Petrum ecclesiae, quae est concilium generale, ut supra declaratum est, & tamen lex de correctione non

solum habet locum in peccato haereticis, sed etiam in omnibus aliis, sicut tota ecclesia obseruat. Item ex forma verborum Christi magis apparet, quod intelligatur de peccatis actionum quam fidei, quia dicitur si peccauerit in te, id est, contra te, & iste est sensus verissimus, ut patet ex contextu litterae. Nam quare ibi Petrus quoties remittendum esset proximo, si peccaret in eum, an vsque ad septies, & Christus dixit, quod non solum vsque ad septies, sed etiam vsque ad septuagies septies. Et sic referendum est hoc ad ea, de quibus ibi agitur, & illa sunt peccata actionum, quae sunt in damnum proximi. Item patet, quia si ista regula solum intelligeretur de peccatis haereticis, non dimississet Christus aliquem modum, per quem corrigeremus fratres peccantes, & delinquentes in actionibus, quod esset inconueniens, cum plus homines peccent circa actiones, quam circa fidem, quia circa fidem est solum vnum peccatum, scilicet, haereticis, vel infidelitas. Et circa actiones sunt infiniti modi peccandi, sicut dicit Arist. 2. Ethic. cap. adhuc autem. sicut Pythagorici dicunt peccare infiniti, id est, infinitis modis contingit peccare in actione, quia de fide nec Pythagorici, nec Arist. loquitur. Etiam, quia magis inclinatur homines ad peccandum circa actiones, quam circa fidem, quia circa actiones est aliquid delectabile, quod ad peccandum trahat, & terribile, quod ad bono distrahat, & ad peccandum inducat. Circa fidem autem non est aliquid delectabile, vel triste attrahens, vel distrahens, sed solum error, ideo rarius in hoc homines peccant. Sapiens tamen legislator magis aduertit ad ea, in quibus pluries, & facilius homines peccant, & in illis ponit leges, Christus ergo magis ponere legem de actione corrigenda, quam de fide: ergo non solum intelligitur de correctione in peccato haereticis, sed magis in aliis peccatis actionum. Item patet, quia non solum intelligi oportet potius ista lex de peccatis actionum, quam de peccatis fidei, sed et videtur aliquantulum, q. non intelligatur de peccatis haereticis, quia in peccato haereticis ponit Apost. ad Titum c. vlt. aliam formam corrigendi, dicens. Haereticum hominem post primam, & secundam admonitionem deuota: subuersus est enim. Et tamen in ista lege de correctione fraterna ponuntur ad minus tres admonitiones ante quam peccans euerteret, s. vna quae fit inter corrigentem, & peccantem coram duobus testibus, & tertia, quae fit ab ecclesia, & ante istam tertiam admonitionem non est deuotandus peccator: ergo videtur, quod non intelligatur ista regula de correctione peccantis in haereticum, sed in aliis peccatis actionum, licet quantum ad hoc non insisto magis, tenendo q. ad omnia peccata extendat. Itaque patet, quia dicitur. Si peccauerit in te frater tuus, i. contra te, quia ista praepositio, in denotat aduersus, vel contra, & tunc peccatum fidei non est contra aliquem hominem, sed solum contra Deum, ideo intelligitur de peccatis actionum. Si autem exponas, sicut quidam exponunt, s. si peccauerit in te frater tuus, id est, te sciente, quod satis videtur extortum a propria significatione terminorum, tunc adhuc magis conuenit peccatis actionum, quam fidei, quae magis contingit, quod quis videat peccatorem proximum suum circa actiones, quam circa fidem, eo quod peccatum contra fidem in sola anima est, s. non recte credendo, peccatum aut actionum exterius est, & videri potest. Etiam, quia peccare circa actiones contingit infinitis modis, ut supra dictum est, peccare autem circa fidem vnico modo, ideo potius potest quis videre, vel scire peccatum fratris sui in moribus, quam in fide. Et sic de actionis peccato potius intelligitur quam de peccato morum. Apparet ergo ex his, quod intelligi debeat ista regula Christi de correctione circa peccata actionum, & tunc secundum istam regulam remittitur Papa ad Concilium denunciando peccatum cuiuscunque alterius & quilibet alius remittitur ad concilium denunciando peccata Papae, cum ipse sit frater omnium: ergo et circa peccata actionum Papa potest iudicari per generale Concilium. Et sic factum est saepe antiquitus, ut patet in beato Damaso Papa, qui accusatus fuit de adulterio, & coram concilio generali se purgavit cum 45. episcopis. Sic etiam Symachus Papa tempore regis Theodorici regnantis in Italia coram sancta synodo purgatus est, & ita de multis aliis summis pontificibus, ut legitur in gestis summorum pontificum, & in historia beati Damasi, quam ecclesia legit, & saepe in decretis, ut patet 2. q. 5. Facile autem nobis erat respondere ad decretum si Papa. Et ad illud cuncta per mundum. Et ad illud cap. scilicet aliorum causas, quae

Regula quam dat Christo de correctione fratrum, quo intelligenda.

A sunt potissima fundamenta eorū, qui volunt humanitas aduari summis pontificibus constituēdo eos incastigabiles circa quascunq; actiones, etiam si quotidie vnus summus pontifex notorie mille homines occideret, sicut quidam non erubuit in scriptis suis asserere. alia etiam sunt, sed minus militanr. Quia tamen non fuit propositi nostri materiam istam colligere, nec eam directe tangere super sedemus.

C A P I T V L V M L X X V I.

Quod Christus dimisit in ecclesia vnum supremum tribunal, quod non potest errare, scilicet concilium, ad quod in omnibus dubijs, tam in fide, quam actionum recurrendum est, & quod determinationi suae, ita standum est ac si Deus per prophetas responderet, vel per alios modos consulenti, qui erant in lege veteri, & quod auctoritas ecclesiae maior est quam auctoritas Angelorum.

A P P A R E T ergo inductum ex omnibus praedictis, & praecipue ex fundamentis Euangelicis Christum reliquisse in ecclesia vnum tribunal supremum, qd de omni homine habeat iudicare, & istud est factum concilium generale ecclesiam vniuersalem matrem nostrā sufficēter repraesentans, & conuenienter. Et istud tribunal est impeccabile, nec vllatenus errare potest in his, quae de necessitate salutis sunt. Et ob hoc ad ipsum pertinet iudicare, & determinare vltimate de omnibus dubijs, tam in fide, quam in actionibus, & post eius determinationem nō licet alicui fidelium resistere, quia manifeste iudicio diuino resisteret. Et tantum credendū est huic tribunali in omnibus, quae diffinierit, sicut in veteri testamento prophetis respondentibus ex parte Dei, & aliis modis consulendi dominum, de quib. supra dictum est. Omnia haec praesupponenda fuerunt ad responsonem argumenti, vt cognosceretur leuissime, & in transitu potestas, & inuariabilitas ecclesiae in determinando, & quomodo sit eius auctoritas super omnem auctoritatem, quae sub Deo est. Nam maior est quam auctoritas Angelorum, ideo Apostolus ad Gal. i. dicit, quod si quis voluerit euangelizare aliud quā euangelizatum est per totam ecclesiam, etiam si sit Angelus de caelo, quod anathema sit. In quo apparet dupliciter auctoritas ecclesiae esse super auctoritatem Angelorum. Primo, quia mandat ecclesia, quod non credatur eis si contrarium asseruerint, & tamen si maior esset auctoritas Angelorum, quam ecclesiae: posset, & deberet credi Angelis contra ecclesiam, & ecclesia non posset legitime ponere istam prohibitionem. Secundo, quia Apostolus nomine totius ecclesiae anathematizat Angelos de caelo si contrarium asserant ei, quod ecclesia euangelizauit concorditer per totam terram.

C A P I T V L V M L X X V I I.

In quo finita digressione respondetur rationi tertiae principali. Et hic de negatiua facti an possit probari, & quid sit probatio directa, & de negatiua limitata, & illimitata.

N V N C respondendum ad argumentum, & dicendum, quod in praesenti non potest dici, qd ista veritas, de qua agitur, scilicet quod Christus mortuus fuit tali die, vel tali pertineat ad illas ecclesiae determinationes, quae sunt de actionibus, & quae sunt variabiles. Nā si ad illas pertineret esse facile respondere, scilicet quia ecclesia circa tales saepe facit variationē, ita quod contra aliquid, quod vno tempore determinauit, determinat alio tempore, sicut patet in diuersis legibus ecclesiasticis antiquis quae nunc abrogatae sunt. Et quotidie sic facit, & facere potest ecclesia, cū experientia temporum ostendit, quod illud, quod antiquitus fuerat bonum & vtile, nunc efficiatur inutile. Non enim potest dici sic in praesenti, quia propositio ista est de his, quae credenda sunt, & non de his, quae agenda sunt, ideo si semel fuerit vera, necesse est iam postea semper esse veram. Et ob hoc si ecclesia semel determinauit eam, vt veram, non potest postea contrarium determinare, sed necesse est eam semper esse veram, quia alias ostenderet ecclesia sapius errasse, vel nunc erraret, quod est impossibile, sicut supra declaratum est. Dicendū ergo est ad argumentum, quod ecclesia nunquam talem propositionem diffinuit, scilicet quod Christus mortuus fuerit tali die, vel tali, scilicet quod 8. Calendas Aprilis mortuus fuerit, & sic non obligamur ex hac parte hoc tenere.

D Sed aliquis dicit, quod ista assertio est praesumptuosa, scilicet quod ecclesia nunquam determinauit talem propositionem quia ista est negatiua facti, quae probari non potest, quia negantis factum per rerum naturam nulla potest esse directa probatio.

Respondendum vno modo, quod verum est, quia negatiua facti non potest probari directe: potest tamē probari indirecte, & sic aliquo modo probari potest. Hoc patet ex illo loco iuris, vnde sumptum est verbum. Nam ibi dicitur: negantis factum per rerum naturam nulla potest esse directa probatio. Et sic non dicitur, nulla potest esse probatio: sed, nulla potest esse directa probatio: solam enim directam probationem excludit, indirectam autem non negat.

Est enim probatio directa, quae fit per causas rei, nō quidē per causas efficiendi, sed per causas, vel media cognoscendi. Et quia omnia, quae fiūt, cognoscuntur per aliquem de quinque sensibus, causae probationū dicuntur sensationes istorum sensuum, vt pote, quia aliqd visum est, vel quia auditum est, vel odoratum est, & sic de ceteris. Et sic in forma deponendi testium dicitur, qd testis reddit causam dicti sui, quando ipse asserens aliquid, si queratur ab eo, quō scit, respondet, quia vidi, vel quia audiui, si talis est res, quae per auditū probari queat, vt pote si est quaestio de dicto, & sic de odoratu, & tactu. Nā per omnes istos sensus potest reddi causa dicti alicuius testis, & ad illos stat vltima resolutio in probatione, ideo cum testis dicit, quia vidi, vel quia tetigi, aut quia odorauit, vel audiui, si res est talis, de qua agitur, quod per istos sensus cognosci debeat, non quaeritur aliquid vltra tanquam iam venerit, & se resoluterit ad causam primā dicti sui. Ista ergo est directa probatio. Est autem indirecta probatio, quae non fit per aliquam de causis dictis, sed per quasdam circumstantias. Probationem autem directam nō recipit negatiua facti, quia illa fit per causas. Negatiua autem non habet causas, nec efficiendi, nec probandi. Non quidem efficiendi, quia negatiua est de non ente. Non ens autem causam non habet, quia ipsum efficit. Etiam non habet causas cognitionis, & probationis, quia istae causae sunt quinque sensus. Et tñ, quod non est, nec potest videri, nec audiri, nec tangi, nec odorari, nec gustari, quod autem videtur, coloratum est, vel lucidum, & sic aliquid est. Quod vero auditur, sonans est. Quod tangitur frigidum, vel calidum est, vel habet aliqua de qualitatibus tangibilibus, quod odoratur odorem habet. Quod gustatur dulce, vel amarum est, vel de aliis saporibus aliquem habet, & omnia ista aliquid sunt: non ens ergo non potest percipi aliquo de quinque sensibus.

Indirecta autem probatio fit, non per causas, sed per quasdam circumstantias, scilicet per priuationem actus: nam sicut dicit Arist. 5. Eth. rectus est iudex sui, & obliquus, ita per habitū cognoscimus ipsummet habitum, & priuationem, & per ens cognoscimus ipsum ens, & non ens. Non quidem, quod cognoscamus de nō ente quid sit, quia impossibile est, sed quod cognoscamus de non ente, quod non sit, id est, non habet essentiam, nec etiam actualiter subsistit. Et patet, quia quod aliquid quis homo currat, potest cognosci per causam, quia habet causam cognitionis, scilicet, visum. Nam potest videri cursus, cum motus apprehendatur visu, & sic testis potest deponere de aliquo, quod currebat.

Si autem dicamus iste homo nunc non currit, ista negatiua non potest probari per rerū naturam, i. per aliquid existens in rerum natura probatione directa, quia tunc non entia haberent causas positivas, & tñ potest probari indirecte, scilicet per priuationem habitus. Nam sicut ego per visum cognosco, si quis me praesente currat, quod ille currit, ita si quis mihi praesens est, & non currit, cognosco ipsum non currere, & tamen currere per seipsum cognoscitur, quia videtur: non currere autem nō cognoscitur per se, sed per priuationem cursus, vel per oppositionem ad cursum. Sic etiam sonus est, qui per se comprehenditur auditu, & tñ per auditum comprehendimus etiam taciturnitatem, non quod taciturnitas sit obiectum, vel pars obiecti auditus, sed quia est priuatio obiecti auditus. Vñ sicut, aliquo loquente coram me, ego cognosco, quod ille loquitur, ita si me praesente taceat, cognosco, quod non loquitur, & tamen quod loquatur, ego per causam cognosco, scilicet, quia audio, & quod non loquatur, vel quod taceat non possum cognoscere per causam, quia nullam causam habet, nec audiri potest, sed cognosco per priuationem soni, qui

Concilium generale est in peccabile.

Testis quando admittendus.

E

F

A est obiectum auditus. Ita per tactum cognosco, quod aliquid est frigidum, vel calidum, & cognosco, quod non est frigidum, nec calidum, sed primum directe, & per causas, secundum indirecte, & per priuationem causæ, ita est de odoratu, & gustu.

Negatiua facti indeterminata nullo modo potest probari.

Secundo modo potest responderi, quod negatiua facti, si sit simpliciter determinata, nullo modo potest probari a nobis, & tamen, si sit determinata per locum, & tempus, & alias circumstantias, potest probari. Vt pore si dicatur. Nullus homo vnquam delectatus est magis in auditu, quam in visu, vel gustu, ista est illimitata respectu temporum, & locorum, & subiectorum, ideo nemo erit, qui possit probare istam negatiuam facti, an vera sit, vel falsa fuerit, cum ex nulla parte limitetur, si autem sit negatiua limitata poterit probari, & quanto fuerit magis limitata tato facilius probabitur, vt ista. Nullus homo comedit in ecclesia. hæc est limitata respectu loci. Et ista. Nullus homo cantabit hodie. est limitata respectu temporis. Et ista. Homo iste nunquam comedit, est limitata respectu subiecti. Si autem dicatur: iste homo non currit hodie hic, vel non currit hodie in ista ciuitate, est limitata respectu temporis, & loci, & subiecti, ideo ista quasi, ita facile probatur, sicut affirmatiua habens causas cognitionis, & probationis.

CAPITVLVM LXXVIII.

Quod ista negatiua. Ecclesia non diffiniuit de die mortis Christi est valde limitata & potest facile probari, & ibi de quatuor conciliis Apostolorum, vel de quatuor sessionibus eiusdem Concilii. Et quanta fides danda sit conciliis provincialibus.

AD propositum dicendum, quod ista negatiua facti, scilicet. Ecclesia nunquam determinauit istam propositionem de morte Christi, est multum limitata, quia est limitata respectu subiecti, & quodammodo respectu loci. Respectu subiecti patet, quia ecclesia, ad quam pertinet determinare, nõ est, nisi concilium generale, & ista concilia nõ sunt infinita, quia certum est quot fuerunt a principio ecclesiæ primitiua. Etiã est quod animo determinatio respectu loci, cum determinationes conciliorum reptantur in certo loco. Nam solum cognitum est, quot generalia concilia fuerunt a principio ecclesiæ, sed etiam de quolibet illorum scriptum est diligenter, quot sessiones habuit, siue actiones, vt nominabant antiqui, & in qualibet actione, siue sessione quid determinabatur, & omnia alia, quæ dicebantur, & mouebantur, siue concluderentur, siue non, vt patet ex libro Isidori de synodis, qui diligenter omnia notauit. Inueniuntur etiam libri aliarum synodorum de gestis earum. Et si fuisset forte aliqua synodus, de qua non haberentur libri, nec memoria, illa haberetur pro non synodo, & de determinationibus eius non haberetur aliqua æstimatio, quia in iure idem est non esse, & non apparere, vt in illa lege vulgata, scilicet. Rutilia pola. Legantur ergo omnes diffinitiones factæ in conciliis generalibus, & non reperietur, quod ibi diffiniatur de die mortis Christi, quod fuerit 8. Calendas Aprilis, vel quando fuerit. Adhuc autem magis apparet hoc, quia ista negatiua est multum limitata, quia non debet probari, nisi quod vsque ad tempora Augustini ecclesia non determinauerat de die mortis Christi, cum ad eius auctoritatem, quæ contrarium videtur sapere, respondendum sit. Et manifestum est, quod vsque ad tempora Augustini non fuerat aliquod concilium generale, de quo ecclesia faciat mentionem, nisi concilium generale Apostolorum, de quo aliqui volunt, quod fuerunt quatuor concilia Apostolorum, & alii, quod fuerit vnum semper actu manens, & habuit quatuor actiones, vel sessiones, de quibus fit mentio in actibus Apostolorum, in quo non est diuersitas.

Primo sessio patet Actuum i. vbi congregatis Apostolis, & multitudine elegerunt Matthiam Apostolum loco Iudæ.

Secunda actio, vel concilium est Actuum 6. vbi Apostoli conuocauerunt multitudinem, & elegerunt Stephanum, & alios sex in diaconos, vel ministros distributionis quotidiana mensarum.

Tertia actio, vel concilium famosissimum est Actuum 15. vbi Apostoli, & seniores, & ecclesia diffiniuerunt non cogi conuersos de gentilitate ad legalia.

Quartum concilium, vel actio est Actuum 21. vbi iniun-

ctum fuit Paulo, quod obseruaret ritum purificationis, & ibi dicitur, quod fratres ei mandauerunt, scilicet, alii fratres de ecclesia, qui poterant ei mandare tanquam ecclesia membro suo. In his conciliis non determinatum fuit aliquid de morte Christi de die, nec de anno, quia nihil tale constat ex actibus illorum conciliorum. Item patet efficacius, quod illo tempore nihil tale determinaretur, cum esset notissimũ, & nemo esset, qui ignoraret, quia ista concilia fuerunt pauco tempore post mortem Christi, & omnes isti, qui stabant in conciliis fuerunt in Ierusalem, vel in regione die mortis Christi, ita quod notorie illis constiterat de die mortis eius.

Post ista autem concilia Apostolorum facta in Ierusalem nullum fuit concilium generale in ecclesia vsque ad concilium Nicenum, quod fuit tempore Constantini Imperatoris, vt patet primo libro historiae tripartite. Et ibi declaratur, quomodo ante tempora Constantini propter timorem persecutionis magnæ, quæ feruebat in ecclesia, episcopi de diuersis locis non audebant conuenire in vnum, vt synodos celebrarent, sed primam synodum generalem, scilicet Nicenam feruor Constantini principis excitauit. Augustinus autem pauco tempore post mortem Constantini fuit, cum fuerit conuersus ad fidem, cum esset annorum triginta, & imperabat tunc Theodosius senior, & erat Episcopus Mediolanens. Ambrosius. Vnde si concordentur, primo, vt patet ex historia tripartita, & ex libro Ecclesiasticae historiae, quam scripsit Rufinus Græcus, & compleuit Hieronymus, non reperientur aliqua concilia fuisse ante beatum Augustinum, nisi Nicenum, & Sardinense, quorum actiones completissime manent vsque hodie in multis locis, & non inueniuntur in eis aliquid tale determinatum: imo nec de talibus facta mentio, quia in illis duobus conciliis solum fuit laboratum ad extirpationem quarundam hæresum pro tempore insurgentium. Concilia vero provincialia, & episcoporum multa fuerunt tam ante Constantinum quam post, & ante Augustinum, in quibus diuersa determinata sunt. Sed de illis non est nobis sermo, quia illa nec sunt ecclesia vniuersalis, nec illam plene, & conuenienter representant, ideo possunt errare, & actiones eorum sæpe corriguntur, & sub iudicio concilii generalis, & etiam iudicio Papæ, ideo quidquid in illis sit, non facit nobis multam fidem.

Et in hoc multi decipiuntur loquentes de potestate summi pontificis in comparatione ad alia concilia generalia. Nã reperiantur multa concilia, quorum actiones per Romanos pontifices repudiatae sunt, & iustissime reprobatæ, ex quo arguunt Papam posse iudicare super concilium generale, & damnare, & reprobare quæ ibi approbata fuerint. Et non aduertunt, quod illa erant concilia provincialia, vel patriarchalia, aut episcopalia. Nam si fuissent generalia non se in tromississet summus pontifex iudicare super his, quæ a patribus iudicata fuissent: non ergo fuit per aliquod concilium generale determinatum ante tempora Aug. de die mortis Christi, quando fuerit. Et sic non potest dici, quod esset determinatio ecclesiæ.

CAPITVLVM LXXIX.

In quo declaratur, quod licet non reperiat ab ecclesia diffinitum de die mortis Christi, quia tamen ecclesia hoc tenet, an fuffi i. t. & ibi bona regula circatata, que vniuersaliter tenetur ab Ecclesia. Et ponitur responsio ad auctoritatem Augustini.

SED adhuc dicit aliquis, quod licet non inueniatur determinatum, quia tamen ecclesia hoc tenet, credendum est, quod aliquando hoc determinauerit in aliquo Concilio, vel saltem ab Apostolis illud susceperit. Et sic est regula, quod quando aliquid obseruatur in ecclesia vniuersaliter, dato, quod non inueniatur illud scriptum, scilicet, vnde habuerit ortum, nec constet de ratione eius, credendum est, quod Apostoli illud tradiderunt suis successoribus, & ecclesia illud postea sic obseruauerit.

Fundatur ista ratio in cap. cum Marthæ. extra de cele. mis. vbi cum queratur a summo pontifice, quis in forma consecrationis corporis Christi apposerit illam dictionem: enim: cum non ponatur in forma, quæ traditur a Christo per Euangelistas. Respondetur ibi, quod licet non reperiat scripta origo, quia tamen ecclesia vniuersalis obseruat, creden-

August. quando fuit.

E Concilia generalia duo fuerunt ante beatum Aug. Ni centum.

F

A dum est, quod ab Apostolis introductum sit, & ab eis vniuersa ecclesia conformiter acceperit. Ita ergo quantum ad omnia alia, quæ tenet vniuersalis ecclesia, licet nesciatur origo, credendum est. Ita poterat ergo esse quantum ad hoc. Dicendū, quod argumentum peccat in fundamento: supponit enim falsum. Nam quando ecclesia vniuersalis aliquid vnum conformiter obseruat concedimus istam regulam, & tamen ista determinationem, vel assertionem de die mortis Christi, quod fuerit 8. Calendas Aprilis, non tenet ecclesia vniuersalis, nec obseruat, ideo non oportet concedi hoc introductum esse ab Apostolis. Ad dictum autem Aug. quod patrum traditio, & ecclesiæ auctoritas hoc tenet, dicendum, quod veritas est hic, quod tempore suo plures de doctoribus, & patribus ecclesiæ hoc tenebant, & ecclesiæ atq; plebes subiectæ illis temporibus tenebant, & obseruabant istud, & ita ipse secutus eorum positionem tenuit, & tamen non prouenit ista assertio ad hoc, quod teneret illam tota ecclesia vniuersalis, ideo non potest nobis ingeri tanquam determinatio ecclesiæ, cum in nullo generali concilio hoc diffinitum est, nec potest obici, vt assertio totius vniuersalis ecclesiæ cum ad totam ecclesiam vniuersalem non pertinuerit. Quod patet, quia si ista propositio pertineret ad communem assertionem ecclesiæ, cum ista sit de his, quæ credenda sunt, & non de his, quæ agenda, si semel ecclesia vniuersalis illam tenuisset, semper illam teneret, & tamen hodie non tenent hanc omnes ecclesiæ, cum videamus quotidie multos circa hoc dubitare, & affectuole quærere, scilicet, qua die cuius mensis Christus mortuus sit. Si tamen esset assertio ecclesiæ vniuersalis, non verteretur in dubium, sed omnes assentirent illi concorditer.

Ecclesia vniuersalis nūquā tenuit. Christi autē mortuum 25. Mar. tiii.

B

CAPITVLVM LXXX.

An liceat dici, quod ecclesia potuerit errare, etiam si diffiniret de die mortis Christi, cum non pertinet hoc directe ad fidem, & qua sunt pertinentia directe ad fidem, & qua sunt accessoria, & multa de auctoritate ecclesiæ. Et quod magis est inimicus Christi, qui dicit ecclesiam posse errare, quam qui negat omnia Euangelia.

QUIDAM autem aliter putauerunt respondendum ad istam rationem, dicentes, quod etiam si ecclesia vniuersalis, id est, Concilium generale determinasset Christū mortuum fuisse 25. Mart. siue 8. Calend. Aprilis, non erat tenenda ista determinatio tanquam necessaria, sed poterat ecclesiā errare circa hoc, cum ista propositio non sit de pertinentibus ad fidem, nec de moribus pertinentibus necessariis ad salutem, sed est circa accidentia particularia, in quibus ecclesia ignorat tæpe, & potest errare, sicut potest concilium generale iudicare contra aliquem innocentem, vel excommunicare eum per ignorantiam veritatis. De quo supra magis fuit declaratum.

C

Sed hoc ego non concedo, primo, quia in præsentī non astringimur ad hoc, cum super ista propositione de qua agitur, nullum Concilium determinasse reperitur.

Secundo, quia multum cederet in dedecus Ecclesiæ, & diminutionem auctoritatis eius, & debilitaret aliquantulum fidem si circa hoc Ecclesiā determinans errare potuisset, quia tunc etiā diceremus, quod potuisset errare circa diem natalis Domini, & circa quasdam alias assignationes temporū, quæ sunt annexæ rebus pertinentibus ad fidem, quod est inconuenienter dictum. Nam licet nullum inconueniens esset ex parte rerum determinatarum, quia siue Christus natus sit 25. die Decembris, siue natus sit in Augusto, dum tamen natus sit, & venerit ad redimendum nos, & pro nobis mortuus fuerit, nihil refert, debilitaret tamen istud nimis ecclesiæ auctoritatē, quia sicut eam, in hoc errare posse diceremus, ita etiam diceremus posse errare in multis aliis, quæ nobis tradidit. Et tamen nullus est articulus magis necessarius, quam quod ecclesiā vniuersalis non possit errare in fide, & moribus, quia ex isto dependet omnes alii, sicut supra declarauimus.

Et magis est inimicus Christi, & contra fidem eius qui negaret istum solum, quam qui negaret omnia Euangelia, & totum nouum, & vetus testamentum, quia si iste articulus maneat illa omnia restaurarentur etiam si perirent in fide alicuius, & tamen si iste articulus pereat nihil valet Euangelium, nec nouum, & vetus testamentum. Sicut in omnibus scientiis demonstratio peius est in vno principio errare quam

errare circa omnes conclusiones. Nam qui errat circa conclusiones, dum tamen teneat veritatem principii, per necessariam argumentationē potest reduci ad veritatem omnium conclusionum, & tamen si errat circa vnum principium peribunt omnes conclusiones, quia non apparebit vnde sequantur.

Pro hoc articulo de auctoritate ecclesiæ, scilicet, quod nō possit errare, cuilibet Christiano pugnandum est vsque ad sanguinem plusquam pro omnibus bonis, & pro vita, quia in hoc stat totum bonum, & salus nostra, regnum cælorum, & vita æterna.

Veneramus ergo tantum ecclesiam vniuersalem, quod non solum in eis, quæ sunt fidei directe, sed etiam in illis, quæ aliquo modo sunt accessoria ad fidem dicamus illam non posse errare determinando. Pertinentia ad fidem directe sunt, vt quod Christus natus fuerit ex virgine, & quod pro nobis mortuus fuerit. Quod autem natus sit die 25. Decembris, vel mortuus fuerit 3. die April. vel alio tempore non pertinent directe ad fidem, quia dato, quod sic non esset, nihil periret de statu fidelium, & de perfectione legis nostræ, nec diminueretur aliquid de illo bono, quod expectamus.

Et tamen si ecclesiā vniuersalis determinauerit, qua die, & cuius mensis Christus natus fuerit, & qua die, & cuius mensis mortuus fuerit, dico adharendum esse illi necessario tanquam non potenti etiam circa hoc errare.

Cum autem obiiceretur, quod ecclesiā vniuersalis aliquando diffiniendo errat, sicut quando iudicat de aliquo, vel excommunicat eum in casibus datis, concedendū, quod ecclesiā vniuersalis in particularibus accidentibus, quæ non sunt directe pertinentia ad fidem, nec accessoria ad illa, quæ pertinent ad fidem potest errare diffiniendo, & sic sunt accidentia ista, de quibus litigatur inter proximos, & sunt foralicia. circa illa tamen, quæ sunt directe fidei, & accessoria ad pertinentia ad fidem, licet sint accidentia particularia, vniuersalis ecclesiā non potest errare. Quod enim Christus natus sit, & mortuus, & quod Apostoli prædicauerunt per orbem accidentia particularia sunt, quia tamen directe ad fidem pertinent non potest ecclesiā errare in his. Quod autem Christus natus sit tali die, vel mortuus sit tali die, & tali mensē, & quod Apostoli in talibus prouinciis prædicauerint, & sub talibus iudicibus mortui fuerint, sunt de accessoriis ad pertinentia ad fidem, ideo si ecclesiā vniuersalis circa talia determinauerit assentiendum est ei necessario, nec potest in eis errare. Quod autem talis homo, qui in iudicio accusatur fecit tale delictum, vel non fecit, non est de pertinentibus ad fidem, nec de accessoriis ad pertinentia ad fidem.

Ideo, quod in talibus possit ecclesiā vniuersalis errare circumuenta per falsos testes non est inconueniens, nec dimiuit auctoritatem eius circa ea, quæ nobis tradidit tam in fide, quam in moribus necessariis ad salutem.

Ideo non obstante tali errore firmiter tenemus, quod ex dono Christi ecclesiā mater nostra non possit errare circa fidem, nec circa mores in necessariis ad salutem. Et sic determinata ab ea recipimus cum omnimoda reuerentia tanquam certissima, ac si à Christo domino nostro dicta forent, & ita ipse illa accipi vult & nimis in hoc eum honoramus, scilicet, quia propter fidem, quam de bonitate eius, & certitudine verborum suorum habemus, credimus ecclesiæ, cui ipse promisit sempiternam assistentiam Matth. 28. Et sic apparet responsio ad istam rationem.

CAPITVLVM LXXXI.

In quo respondetur ad quartam rationem principalem de approbatione librorum August. & inducit multas rationes euidentes ad probandum, quod cum ecclesiā approbat aliquem librum, non facit, quod detur fides ei necessario, velut si contenta in eo fuissent determinationes ecclesiæ.

QUARTA ratio erat, quia dicebatur, quod Augustinus dixerat Christum mortuum 8. Calendas Aprilis, & tamen ecclesiā approbavit libros beati Aug. ergo necesse est eis adhibere fidem.

Respondendum, quod libri Beati Augustini sunt approbati per ecclesiam, sicut libri multorum aliorum quos Ge-

A lastus Papa confirmavit, vt patet in illo c. sancta Romana. in Decretis dist. 15. & tamen ob hoc non sequitur, quod quidquid Aug. dixerit, tenendum sit tanquam verum necessario ob hoc quod August. dixerit. Non enim sciunt isti arguentes quid sit approbatio ecclesie quantum ad aliquos libros: nec quid efficiat aut quantum conferat. Si enim approbatio ecclesie hoc sonaret, quod definitio eius, scilicet, quod quando approbat libros alicuius auctoris ita haberentur contenta in illis libris, ac si omnia, & singula essent per ecclesiam determinata, iam tanta esset auctoritas librorum approbatorum, sicut auctoritas sacri canonis Biblię. Nam quando ecclesia aliquid determinat in fide, ita adhaerendum est illi propositioni ac si in sacro canone reperiretur, cum dicamus ecclesiam in illa determinatione non potuisse errare. Si igitur ecclesia approbans libros alicuius censetur hoc agere, scilicet, quod omnia ibi contenta approbat tanquam sint definitiones suę, iam non licebit de eis plus dubitare quam de ascriptionibus ecclesie circa fidem, sed ecclesie definitiones circa fidem æquiparantur canonis sacro, imo euangelis, vt patet per Greg. in registro, & habetur in Decretis dist. 15. c. sicut sancti Euangelii. vbi asserit se ita suscipere quatuor genera lita con cilia, sicut sancti euangelii quatuor libros, ergo libri approbati per ecclesiam æquiparantur canonis, quod falsum est, & satis apparet inconueniens.

B Item patet hoc, quia hoc stat, quando aliqui libri per ecclesiam approbati sunt, diceremus quod contenta in quolibet illorum sunt ita vera, quod non potest esse falsum, nec licet de illis dubitari, quo dato sequeretur, quod vnus liber approbatus non esset maioris auctoritatis, aut firmitatis, quā alius, cum in nullo illorum possit esse error. Et tamen hoc falsum, quia libri multorum doctorum sunt approbati, vt patet in allegato decreto Gelasii Papę, & tamen non sunt omnes illi eiusdem, vel æqualis auctoritatis. Sed quosdam veneramus in magna auctoritate, vt Augustinum, Hieronymum, Ambrosium, & Gregorium, alios vero quosdam ibi nominatos in pauca reputatione, & quasi ignotos tenemus.

Item patet, quia inter ceteros libros ibi ab ecclesia approbatus nominatur liber chronicorum Pauli Orosii, qui multum ibi commendatur, & tamen manifestum est, quod nemo satis peritus audeat confidenter asserere, quod omnia tradita, & scripta ibi per Paulum Orosium sint ita vera, quod nullo modo liceat de illis dubitari, sicut de determinatis ab ecclesia. Quia Paulus Orosius scripsit pure historiam & comprehendit multa, & potissime de temporibus antiquissimis, de quibus tam pauca fides est apud historiographos propter nimiam antiquitatem, quod vix quis adhibet illis fidem. Quod ergo ecclesia alligaret ex necessitate iudicium nostrum ad credendum singula horum tanquam essent determinationes suę, non est satis tutum dicere, nec credo, quod peritus vir asserat. Item Paulus Orosius aliquando circa eandem rem allegat varios auctores, qui eam varie, & contrarie referunt, & ipse nescit cui illorum fidem adhibeat, quo modo ergo ecclesia per approbationem suam faciet necessaria ea, quę suo auctori perit dubia, & inter se contraria sunt, quorum necesse est alterum esse falsum, & ambo possunt esse falsa secundum legem contrariorum, & sub contrariorum, vel disperatorum. Absurdum ergo est dici talia esse per ecclesie approbationem facta necessaria, ita vt necessario illa credere debeamus, sicut determinationem ecclesie.

C Item patet hoc esse falsum ex quadam distinctione, quam facit summus pontifex circa auctoritatem sanctorum doctorum, vt Augustini, Ambrosii, Hieronymi, & aliorum, & formatur sic ratio, scilicet, quando aliquis liber seu aliqua opera alicuius doctoris approbantur per ecclesiam, omnia illa opera, & partes operis fortiuntur æqualem auctoritatem ex confirmatione, vel approbatione ecclesie, cum ecclesia non specialiter approbet vnā partem libri, vel operis, sed totum librum, vel omnia opera, si ergo per approbationem ecclesie hoc conferretur, quod ipsa opera deberent teneri iam vt firmiter vera, sicut determinationes ecclesie, cum non possit esse maior auctoritas alicuius scripturę, quam vt non possit dubitari de eius veritate, dicemus quod omnes partes istorum operum approbatorum per ecclesiam erant simpliciter æquales & eiusdem auctoritatis cum de nullius partis earum

D veritate dubitari possit. Hoc tamen falsum est, quia libri approbati non sunt eiusdem auctoritatis in singulis suis partibus, quia in decretis distinct. 20. cap. de libellis & commentariis distinguit summus pontifex, & etiam ibi Gratianus circa auctoritatem sanctorum doctorum. Et dicit, quod vbi isti dixerunt aliquid, quod pertinet ad fidei declarationem, & sacrę scripturę explanationem, magis credendum est factis doctoribus, quam summis pontificibus, vbi autem dixerunt aliquid, quod pertinet ad definitiones causarum scripta summorum pontificum præferuntur scriptis sanctorum doctorum quantumcunque sancti sint.

Item ex eodem fundamento arguitur sic, vbi opera sanctorum doctorum, vel aliorum exponentium sacram scripturam procedunt ex solo acumine ingenii, & ex peritia, & exercitatione scripturę, & non tangunt ad materiam, in qua requiratur auctoritas, vel potestas, sicut est in expositionibus sacrę scripturę, præferuntur doctores, & expositores summis pontificibus.

Vbi autem tangitur materia pertinens ad litigium & potestatem non æquantur scripta eorum scriptis summorum pontificum.

E Ex quo apparet, quod plus profuit scriptis eorum proprium ingenium quam approbatio ecclesie, & tamen nullum proprium humanum ingenium est tantę certitudinis, quod errare non possit, nec tantę auctoritatis, quod ei manifestissima ratione assentiri debeat, vel credi, quod ita sit, quia illud asserit, sicut dicit August. & habetur in decretis distinct. 9. cap. ego solis. Sed de quolibet creditur, quod errare possit, ergo cum maxima fides scriptorum istorum doctorum sanctorum sit propter eorum ingenium, & peritiam sacrę scripturę, vt colligitur in Decretis 20. distinct. cap. de libellis, & commentariis pariter cum dictis Gratiani ibi, & glossa nullum ingenium quantumcunque sit, est tantę auctoritatis, quin illud credatur posse errare & errasse, sequitur quod ecclesia per suam approbationem non contulit scriptis suis, quod non esset de eis dubitandum, sed quod necessario illis assentiretur. Et sic libri approbati per ecclesiam non habentur sicut determinationes sacrę ab ecclesia.

Sed aliquis dicit, quod isti Doctores quantumcunque essent altissimi ingenii poterant errare, ecclesia tamen postea approbans eorum opera ostendit quod nullo modo errauerunt, & quod debet eis adhiberi fides necessario. Sed non stat, quia tunc omnia dicta ab eis in quacunque materia essent firmissima propter auctoritatem ecclesie, & non præferret Papa auctoritatem suam operibus eorum, in quibus non attenditur eorum ingenium, sicut nec illis, in quibus procedunt ex solo ingenio & peritia, sed falsum est, vt probatum est sup.

F Item si ecclesia scriptorum alicuius doctoris constitueret dicta sua irrefragabilia. i. quod contradicere eis non posset, nec de eis liceret vllatenus dubitari, sicut nec licet dubitari de ecclesie determinationibus. necesse erat, quod ecclesia prius videret omnia illius doctoris, & diligenter discerneret de singulis dictis eius ad videndum si lateret in eis aliquis error, sicut fit in conciliis generalibus. qui repræsentant ecclesiam vniuersalem, & nomine eius loquuntur, & diffiniunt, quia quoniam aliquid diffiniendum est maxime si ad fidem pertinet diligentissime per congregationem videtur, & permittitur quibuscunque obicere, vt sic videatur veritas antequam diffiniatur. Et cum sit tanta patrum numerositas, & tam periti viri ex omnibus partibus mundi, et si res solo humano ingenio ageretur difficile erat errare, quanto magis cum Spiritus sanctus dirigat actiones synodales?

Si autem ecclesia approbaret opera alicuius, non discussis sic diligenter singulis particulis eius, constitueret se in magno periculo, quia posset fortassis apparere postea aliquid, quod falsum esset, & illuderetur ecclesie auctoritas, & firmitas. In approbandis tamen libris quorumcumque ecclesia nunquam tenuit istum modum, quod synodaliter congregata de singulis propositionibus eius, & particulis disputando diligenter diffiniret, quia isto modo non fuisset facta approbatio vnus de libris August. in ducentis annis etiam ecclesia vniuersa vnus actu congregata, cum videamus, quod in omnibus conciliis generalibus tam in eis, quę nostri temporis sunt quam in eis, quę nostra non vidit ætas, super paruis & paucis articulis magnorum temporum contentiones, & discussiones fuerunt ante determinationes. Quanto magis, quia

A tot sunt libri Augusti. ut in mille annis hoc modo plena non fieret discussio & diffinitio: quid de libris Hieronymi, Ambrosii, & Gregorii, & reliquis, quos approbavit ecclesia, de quibus in illa decretali Gelasii Papae in Decret. dist. 15. c. sancta Romana. Nam etiam a Christi morte usque huc semper actu fedisset de his agendo non explevisset retento modo suo, quem tenet, & tenuit semper in diffinitionibus suis.

Item, & potissime, quia quidam libri sunt, de quorum doctorum veritate nullo modo poterat constare ecclesiae etiam si per multos annos disputaret, & discuteret, sicut est de libro Chronicorum Pauli Orosii, qui inter ceteros ab Ecclesia approbatus & laudatus nimium est, ut patet in allegata decretali Gelasii Papae. Nam ille totus est de gestis temporum, & potissime de antiquissimis, de quibus ipse non collegit fidem, nisi ex dictis praecedentium chronographorum, quos interdum allegat, cum ipse non interfuerit omnibus illis, de quibus agit. Ecclesia etiam non poterat cognoscere veritatem dictorum istorum, nisi adhibendo fidem antiquis chronographis, quorum plerosque errare constar, quia in eodem facto inter se dissentiant, ergo non posset ecclesia tenere istum modum in approbatione libri Orosii, & aliorum historicorum, & tamen ille, & alii similes approbati sunt, ergo ecclesia non tenuit modum suum in approbatione illorum, ita, ut constaret ei, quod vera erant omnia, quae approbabat.

B Item ecclesia approbat aliquos libros, quos nunquam vidit, siue per ecclesiam accipias Papam approbantem, siue verius concilium generale, cui magis nomen ecclesiae competit, & rectius convenit approbatio librorum. Nam omnes libri, & opuscula Augustini approbata sunt, ut patet in praedicta decretali Gelasii. Et opera Augustini sunt, quae nunquam alicui occurrit legere, nec habere, ut ait Isidorus lib. Etym. c. de his, qui multa opuscula ediderunt.

Etiam omnia opera Origenis approbantur praeter ea, quae Hieronymus condemnat, & tamen tot libros fecit Origenes, ut in nullo loco inveniatur. Nam Hieronymus refert se habuisse in libraria sua septem millia librorum de libris, quos confecit Origenes, ut ait Isidorus, ut supra. non ergo potuit unquam occurrere, vel saltem non est verisimile, quod omnia ista occurrissent ad hoc, ut discuteretur de eis per ecclesiam, quando approbarentur.

Item patet, quod intenditur, quia idem facit ecclesia, quando reprobat aliquos libros, & quando approbat alio licet contrario modo, & tamen quando condemnat, & reprobat aliquos libros tanquam erroneos, non reprobat sigillatim quelibet dicta eorum, ita ut in eis nihil reiciatur, quod non sit reprobatum, quia tunc necesse erat reprobari aliquas veritates catholicas, cum nullus liber sit qui tot errores contineat, quin inter illos aliquod verum habeat, & tamen Ecclesia nunquam verum condemnat, ergo non reprobat singulas partes libri, quando condemnat aliquem librum, ita quando approbat aliquem librum non approbat singulas partes eius & sic libri approbati ab ecclesia non sunt sicut diffinitiones eius.

C Item patet hoc fortissime, & evidentissime, scilicet, si ecclesia approbando aliqua opera faceret, quod deberet eis fides adhiberi, ita ut non liceret dubitari de fide, & veritate illorum, sequeretur, quod ecclesia assereret contradictoria pro eodem tempore esse vera, & esse tenenda; sed hoc est impossibile, ergo non sic ecclesia approbat. Probat hoc, quia ecclesia approbavit omnia opera Augustini & beati Hieronymi, & tamen isti duo contradicunt interdum sibi directe, & formaliter in multis locis. Patet hoc primo quantum ad fidem scriptorum 70. interpretum, quia vult Augustinus, quod debeat dari 70. interpretibus fides necessaria innuens, quod spiritu sancto dictante transcriperunt quilibet eorum, quod ostendit, scilicet, quia cum essent 70. fuerunt singuli per singulas cellas in Alexandria a rege Ptolomaeo positi, singulique singulas translationes fecerunt, quae cum postea legerentur inuentum est omnes esse concordes, ita ut nulla a ceteris, nec in una litera aut apice discordaret. Quod satis ostenditur esse opus Spiritus sancti. De his Augustinus secundo libro, de doctrina Christiana. Hieronymus autem est contrario illos non fuisse prophetice scribentes, aut spiritu sancto spiritualiter dirigente, sed per solam peritiam legis, & verborum copiam in

D utroque, scilicet, Hebraeo, & Graeco idiomate. Unde grauius inuehitur hic Hieronymus contra Augustinum, licet non declarat, dicens. Nescio quis primus auctor 70. cellulas, quae vulgo sine auctore iactantur, suo mendacioso construxerit, & ibi quasi irridens dicit, quod non est dicendum 70. interpretes spiritu prophetico afflatos scripsisse, nisi pariter dicamus, quod Cicero Oeconomicum Xenophontis spiritu rhetorico afflatus transtulerit. De hoc ipse Hieronymus in prologo secundo super Genesim, qui incipit, Desiderii mei.

Discordant etiam Hieronymus, & Augustinus super observationibus legalibus, quo tempore cessauerunt, & contradicunt sibi manifeste, ita ut unus dicat alteri, tu dicis sic, & ego dico sic, imo interdum ibi Hieronymus, Augustinum haeretica dicere asserit, ut patet in Epistolis suis, quas sibi mutuo scribebant, quae in multis locis habentur. Et satis refert Bonaventura istam discordiam in scripto suo super quantum sententiarum. Discordant etiam super origine animae, de qua ambo satis disputant, ut patet etiam ex eisdem Epistolis.

E Ecce ergo cum isti duo sancti doctores interdum contradictoria formaliter, interdum vero contraria sentiant, necesse est, aut unum eorum errare, aut ambos secundum legem contradictoriorum, & contrariorum. Ecclesia tamen approbat opera istorum amborum, necesse est ergo, quod aut ipsa asseruerit contradictoria esse vera circa fidem, quod est impossibile cum non solum iam erraret in fide, sed & manifeste conuinceretur insipiens, quod nec ex eo gitandum, nec audiendum est, aut non approbauerit opera istorum, ita ut assereret omnia contenta in illis esse vera, sed aliquid aliud approbando fecit.

CAPITVLVM LXXXII.

Quod quando ecclesia approbat opera alicuius doctoris, non approbat omnia contenta in illis, nec asserit omnia illa esse vera imo nec unam propositionem. Et ponuntur septem causae, quare ecclesia nunquam approbat sic opera alicuius doctoris, quod dicitur debere assenti in illis necessario tanquam definitionibus suis.

D ICENDVM ergo, quod quando ecclesia approbat opera alicuius doctoris non approbat sigillatim omnia dicta in illis operibus, imo quod vult nullum dictum approbatur, nec per hoc obligat nos ad credendum illa necessario esse vera, nec etiam asserit illa esse vera, quia ad hoc oporteret, quod ecclesia discerneret singula dicta illorum librorum, ut videret an continebant veritatem, & tamen ecclesia nunquam hoc fecit circa scripta alicuius doctoris propter multa.

F Primo, quia non posset sufficere infinitis difficultatibus, & sumptibus, & oporteret manere longissimis temporibus. Nam si in determinationibus tam paucorum articulorum ecclesia synodaliter congregata fedem tam longis temporibus, & vix poterat deducere ad fidem determinationes istas, quanto magis si in magnis libris Augustini & Hieronymi, & aliorum sanctorum, qui approbati sunt, ubi tanguntur interdum inextricabiles dubietates insitendum esset circa singula dicta, & propositiones ipsorum librorum. Nunquam enim in his esset finis.

Secundo non facit ecclesia hoc propter suam certitudinem, & auctoritatem inamittendam. Nam ecclesia vniuersalis, id est, congregata synodaliter non potest errare maxime in fide, ut supra probatum est. Si autem ecclesia tot libros approbaret efficiendo singula, quae in eis sunt necessaria, ita ut in eis non posset dubitari, nec contradicere illis, poneret auctoritatem suam in periculo, quia multi dubitarent an omnia, quae in illis continebantur erant vera, potissime cum auctores eorum aliqua retractassent, & dubitando de hoc, periret auctoritas ecclesiae. Nam cum ecclesia diffinivisset illa esse vera, & necessario illis fore assentiendum, quicumque dubitaret, an aliquis de ibi contentis esset verum, crederet ecclesiam potuisse errare in diffiniendo de illis. Quia si crederet ecclesiam non posse errare, non dubitaret de determinatis ab ea: & sic ecclesia perderet auctoritatem suam, & tamen ecclesia maxime laborare debet pro ista auctoritate, quia, ut supra declaratum est

A inter omnes articulos fidei nullus est maioris necessitatis, quam iste de ecclesia catholica, id est, vniuersali, quod non possit errare, quia isto stante, omnes alii articuli stant, & hoc pereunte vel infirmato, ceteri pereunt. Cum autem ecclesia pauca diffiniat, asserens illa necessario tenenda, vt suas diffinitiones, non est periculum dubitationis auctoritatis, quia circa paucissima, & quæ ecclesia cum tanta maturitate, & temporis longitudine diffinit nemini rationabiliter occurrere potest dubium de errore, nam vt supra dictum est, etiam si res synodalis solum humanitus ageretur, non assilente specialiter Spiritu sancto, cum sit ibi tanta copia patrum, & peritissimorum virorum in omni disciplina collectorum de omni parte orbis & antequam quidquam diffiniatur, tot discussiones fiunt, & in tanto tempore, difficile erat, quod talis congregatio erraret. Ideo sic se habentibus rebus non erit homini durum credere, quod ecclesia vniuersalis non potest errare, nec erit occasio homini ad dubitandum an ecclesia erret in his, quæ determinat.

B Tercio facit hoc ecclesia, quia quodammodo videtur iniustum, quod alicuius doctoris, de quo non constat, quod locutus est per Spiritum sanctum, ecclesia sic approbaret opera, ita quod haberentur vt diffinitiones factæ ab ea. Nam hoc dato essent talia opera eiusdem auctoritatis, cum libris sacris canonicis, de quibus nulli licet dubitare, an verum contineant, sed credere debent omnes, quod scriptores librorum istorum errare aut mentiri non poterunt, quia Spiritu sancto dictante loquebantur. ceteri autem scriptores non locuti sunt propheticè spiritu sancto specialiter dictante singula, quæ ipsi dixerunt. Vel si forte aliquis est, qui dictante Spiritu sancto scriberet, non constat. Et ideo habetur ac si puro humano ingenio scripsisset. Non est ergo iustum æquare in auctoritate istos illis. Sic facit Aug. in epist. supra nominata, quæ habetur in Decretis dist. 9. c. ego solis. vbi solis libris, qui canonici nominantur, id est, qui ponuntur in canone Bibliæ hæc auctoritatem ad reuerentiam exhibet, vt nullum illorum scriptorem credat errasse, aut errare potuisse. Ceteros vero ita legit quantacunque sanctitate & ingenio polleant, quod non ideo credit aliquid sic esse, quia illi sic esse dixerunt. Ita ergo fecit ecclesia, quod voluit his inæqualem dare auctoritatem, & tamen si approbando doctrinam quorundam faceret per illam approbationem, quod doctrina ipsa haberetur, vt determinatio ecclesiæ sortirentur tales libri, vel opera æqualiter auctoritatem cum libris canonicis; ideo non approbavit nec approbat hoc modo vnquam cuiusquam viri scripta quantumcunque ille doctissimus, aut sanctissimus sit.

C Quarto fit hoc, & est vna de præcipuis causis, quia est noticiuum valde & ecclesiæ utilitati, & clementis contrarium approbationes tales fieri. Nam quando aliquid tale est, non licet aliquid dubitare de illo alicui nec inquirere quomodo sit verum, an contrarium suum rationabilius & verius sit, sed simpliciter assentire tanquam determinationi, & apostolicæ fidei. Hoc autem captiuat ingenia virorum, & tollit incrementa profectus maioris cum non liceat eis exercitare se, & maiora inquirere. Et hoc modo doctrina fidei, & monumenta eius contra infideles modicè pullularent, vt pote si a principio primitiua ecclesiæ doctrina Origenis, vel alterius magni doctoris fuisset tali modo approbata, non licuisset Hieronymo, nec Augustino, nec aliis posteris circa ea, quæ ille tetigisset aliquid scrutari. Sic etiam nec Augu. contra Hieronymum nec contra Ambrosium, & alios. Nam si non permisa fuisset libertas ad inuicem repugnandi, & veriora inquirendi non staret tertia pars operum Hieronymi, Ambrosii, Augustini, & ceterorum prædecessorum nostrorum, qui doctrinis suis illustrauerunt ecclesiam.

Sic autem est circa moderna tempora. Nam & manus Domini non est nunc abbreviata, vt donare non possit coacta neos artis florentissima ingenia, sicut & quotidie dat, & vsque ad finem sæculi daturus est, in quibus ampliatur fama & honor almæ matris ecclesiæ, & Christianæ religionis super omnes homines aliud sentientes.

Nam non solum hostes Christiani nominis se iam fide, & miraculis confundi videt, quod priscorum ecclesia abundantissimum tenuit, sed & iam ipsa ratione, & magnitudine disciplinæ, quæ in ecclesia Christi, ipso donante introducta est,

D Ita vt sicut olim ecclesia Christi fide, & miraculis ipsam solidantibus, atque fundantibus floruit, ita & nunc sapientia fulget, quæ ipsam ampliat, declarat, munit, & exornat.

Erat autem sapientia, quæ per exercitium Sacræ scripturæ acquiritur nimium necessaria, sicut B. Petrus mandauerat in prima canonica, cap. 3. scilicet. Estote parati ad fatissaciendum omni poscenti rationem de ea fide & spe, quæ in vobis est. Istud autem non potest fieri sine exercitio in studio Sacræ scripturæ, & aliarum disciplinarum naturaliter eohærentium & vtilium, cum non simus iam Apostoli, quibus mandatum erat non cogitare quomodo, aut quid responderent quando interrogarentur coram regibus, Matthæi 20. & Luc. vigesimoprimo.

Et ob hoc Beatus Paulus, qui Apostolus Domini erat, & Spiritum sanctum susceperat abundantissime admonerat Timotheum, vt lectioni, & orationi vacaret, quæ cum sit omni Christiano vtilis, est tamen maxime necessaria ecclesiasticis viris, iuxta illud Mala. 2. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirent de ore eius.

Et qui non vacat lectioni, & sapientiæ non est dignus honore sacerdotali. Et si illud susceperit, digne repellitur, & cadit ab eo, sicut dominus dixit, quia tu repulisti sapientiam, ego quoque abieci te, ne sacerdotio fungaris mihi: Osee 4. Hanc sapientiam magnam & ingenia florentissima virorum ecclesiasticorum, quæ Deus in ecclesia sua donaturus erat circa declarationem fidei & ampliationem religionis Christianæ prædixerat Spiritus sanctus per Danielem. 12. cap. scilicet, tu autem Daniel claudere librum tuum, & signa sermones tuos, quia pertransibunt plurimi, & multiplex erit sapientia, prædixit etiam apertius Beatus Ioannes de studio istorum virorum ecclesiasticorum, & occupatione in declaratione Sacræ scripturæ, innuens, quod multi libri valde super hoc scribendi erant, vt patet Ioan. vigesimoprimo. in fine, scilicet multa & alia fecit Iesus, quæ si per singula scribantur, arbitror mundum capere non posse eos, qui scribendi sunt, libros. Hæc autem omnia impediret ecclesia, si aliquorum doctorum opera approbaret modo prædicto, cum iam non liceret dubitari, nec inquiri vltiora quantum ad ea, quæ ibi forent diffinita, ideo non opprobavit cuiusquam opera sic, sed quantumcunque sit quis sanctissimus, & altissimi ingenii, permittit ecclesia quibusque scholasticis viris de singulis ab eis dictis disputare, & maiora inquirere, si forte Spiritus sanctus illos in aliquo illuminauerit, in quo non tetigit antiquos.

Etiā quia non est admirandum maiora quotidie pullulare ingenia, de quo magis in responsione ad primum argumentum dictum est. Et isto modo non turbantur, nec impediuntur ingenia scholasticorum virorum, cum late pateat eis de omnibus materia disputandi & dubitandi præterquam de illis, quæ iam fide constant.

F Quinto fit hoc propter dignitatem ecclesiasticæ auctoritatis. Nam sicut ecclesiæ auctoritas est certissima, ita vt errare non possit, vt dictum est, ita est maxima, quia ei tenentur subiecti omnes rationales creature, & ipso iure sunt subiecti, cum & Angeli, qui sunt creaturæ intellectuales ei sunt subiecti, quia potest illos excommunicare, & interdiceret eis aliquos actus, sicut Apostolus Paulus excommunicauit eos, si prædicarent contra Euangelium, quod ecclesia iam susceperat ad Galat. 1. si autem ecclesia auctoritatem suam, quæ tanta est multis rebus interponeret vilesceret propter assiduitatem, & communitatem, quia quod rarum est preciosum est. Nam si & miracula quotidie fierent ipsa sui multitudine & assiduitate vilescerent.

Satis ergo est, quod ecclesia interponat auctoritatem suam in determinatione quorundam dubiorum nimis necessariorum ad fidem, sine quorum determinatione fieret turbatio, vel orientur scandala, schismata, & hæreses.

Et quantum ad illa, quæ ad necessarios ecclesiæ mores pertinent, quod autem approbarentur aliquorum doctorum scripta, non videbatur talis necessitas, immo, nec aliqua utilitas, ideo nimium se humiliaret ecclesia, si circa talia diffinitionem suam poneret.

Sexto fit hoc ad tollendum æmulationis, & simulationis atque odiorum causas. Nam si quorundam scripta approbaret isto modo, & aliorum non, videretur præponere istos illis, quorum non approbantur scripta, sed istud omnis inuidiæ

A causa est, & odium gignit cæterorum contra illum, qui præfertur, qui diligere equanimiter potuisset, si non fuisset quasi ceteris contemptis prælatus. Ecclesia autem non gignit cõtionones, & schismata cum potius intentionis suæ sit ista pro viribus tollere, cum non sit consuetudo eius contendere, sed magis contententibus cedere prime, Cor. 11. ideo nullum sic approbat ne quis collatus cæteris videatur prælatus, licet secundum veritatem vnus sit multis excellentior.

Consequitur, & alia utilitas, quia si quorundam scripta approbarentur sic, & aliorum non, plurimi distraherentur à profectu explanandi sacram scripturam, & faciendi commentarios, & diffiniendi aliqua dubia, cum putarent scripta sua contemnenda, quia quibusdam aliis approbatis sua non approbarentur, quæ illis non disparia crederet suis auctor. Nunc vero cum nulla taliter approbentur, nemo scriptorum se contemni putat, quia palam neminem sibi præferri videt, vel saltem explicitè per auctoritatem ecclesiæ non videt se contemni.

Septimo sit hoc, quia si talis approbatio fieret omnia scripta, quæ approbarentur redderentur equalis auctoritatis, quia non potest esse maior auctoritas scripturæ, quam quod de veritate eius dubitari non liceat.

B Et hoc confertur quibuscunque sic approbatis ab ecclesia. Manifestum est tamen, quod dato, quod duorum doctorum scripta sint vera, ita quod nemo eorum in aliquo errauerit, non erunt æqualis auctoritatis quia alter eorum dicit plura aut subtiliora aut magis incognita, & à communi intellectu aliena, & vtiliora, & efficacius atque euidentius probabit, & ordinatori atque leuiori modo tradet suam doctrinam, pro quibus solent quidam scriptores aliis præferri. Quia ergo per approbationem ecclesiæ duo doctores, qui quantum ad ista erant nimis inæquales, licet ambo verum dicant, & reddantur æqualis auctoritatis, indignum videbatur, quia quibusdam scriptis magis sic auctoritas ecclesiæ detraheret, quam conferret, cum sic cogentur æquari quibusdam, quæ naturaliter, & alias erant eis totaliter imparia. Multæ quoque aliæ causæ existunt, propter quas ecclesia nunquam aliqua scripta cuiusquam doctoris sic approbavit.

CAPITVLVM LXXXIIL.

Quid confert ecclesia libris, quos approbat per approbationem, & ponuntur quinque vtilitates.

EX hoc autem tollitur error multorum vulgariter sentientium, qui putant, quod cum ecclesia approbat aliqua scripta, facit ea tantæ fidei & necessitatis, quod non liceat eis contradici, nec dubitari de veritate illorum. Sed dicendum, quod quando approbantur dicta aliquorum ab ecclesia, facit ibi multa.

C Primum est, quod concedit expresse omnibus Christi fidelibus, quod legant ea. Et istud confert quandam auctoritatem scriptis, scilicet, quod saltem ecclesia faceret aliquam mentionem de illis.

Secundum est, quod iudicat illa vtilia ad doctrinam fidei, & morum, & ob hoc laudat ea. sicut Papa Gelasius in approbatione librorum laudat librum Pauli Orosii, & commendat ipsum Orosium dicens, quod vile opus de temporibus compilauerit. Et hoc facit vt magis alliciamur ad legendum talia scripta, quæ teste ipsa ecclesia probantur esse vtilia.

Tertium & præcipuum, quod ecclesia facit, est quia tollit opusculis approbatis suspensionem de heresi voluntaria, quæ est verè heresis. Nam illa opera, quæ approbantur, licet non sint omnino discussa ab ecclesia sicut si deberent singulæ partes approbari, tamen quadam generali discussione cognoscuntur, & apparet ex eis, quomodo auctor eorum in omnibus catholicè sentiat nolens dogmatizare expresse & scienter aliquem errorem. Et tamen dato, quod accideret ibi aliquid falsum esse, vel quod posset indirectè militare contra catholicam fidem, & præter intentionem auctoris, & ista relinquit ecclesia discutienda peritis lectoribus. Et ista fuit causa potissima, quare ecclesia approbavit quorundam doctorum opera, scilicet, quia à principio ecclesiæ fuerunt multi heretici in ecclesia qui multos libellos condiderunt in multis contrarios fidei orthodoxæ, quorum aliqui errabant per igno-

D rantiam nescientes assertiones suas contrarias fidei catholicæ.

Alii vero iam ab ecclesia heretici iudicati, vt erroribus suis quandam fidem acquirerent confecerunt libellos, in quibus cum multis catholicis veritatibus errores suos inferebant, & vt aliquam aucuparentur auctoritatem illos libellos nominibus Apostolorum & aliorum sanctorum appellabant.

Sicut est de quatuor aliis Euangelis, quæ simul cum Euangelis nostris heretici confecerunt, quæ attribuerunt beato Andrea, & Thadæo, & aliis duobus Apostolis. Ecclesia autè comperto errore reiecit illa, & solum tenet ista quatuor, quæ hodie habemus. Ita de multis aliis libris factum est, quos confecerunt heretici, & ecclesia habita diligenti inuestigatione inuenit illos errores, & veritè legitè libros catholicos non deuiantes à rectitudine fidei.

Et ob hoc Christiani antiquitus abstinebant à lectione multorum librorum: Paucos enim legere audebant, timentes ne continerent errores & hereticam doctrinam. Et ob hoc ecclesia approbat quosdam libros, qui non continebant aliquem errorem in fide saltem apparenter, si auctor vel per auctores constabat voluisse per omnia catholicè sentire. Et per istam inuebatur, quod poterant catholici secure legere in libris illis non formidantes, quod ibi contineretur doctrina suspecta de heresi.

E Et ista etiam est causa, quare nunc non approbat, vel non consuevit ecclesia approbare scripta aliquorum solennium doctorum circa sacram scripturam, scilicet, quia non est nunc timor magnus de heresi saltem voluntariè introducenda, sicut olim, ideo non est necesse, distinguere istos libros ab illis approbando quosdam, & non alios, quia de omnibus libris confectis à viris Christianis præsumitur prima facie, quod non contineant aliquam doctrinam erroneam circa fidem sponte introductam.

Quartum quod facit ecclesia approbando istos libros est, quod dat eis quandam auctoritatem, quam alias non habebant.

Et est ista non vt putauerunt aliqui errantes, scilicet, quod necessario debeat illis fides adhiberi, nec liceat vlatenus contradici sibi, quia nulli operi vnquam scriptoris cuiusquæ tantam auctoritatem ecclesia præstitit, vt patet ex rationibus supra inductis, sed solum est, quod quando aliquis allegauerit, dictum alicuius libri approbati per ecclesiam, facit probationem, etiam si ipse auctor nullam causam dicti sui ostendat, dum tamen non probetur contrarium per nos, vel per aliquem alium.

Et est hoc magnum, nam doctoribus sic approbatis creditur, etiam sine ratione dum non constet aliquo modo contrarium. Aliis aut doctoribus, quorum non sunt opera approbata, quantacunque pericia fulgeant, non creditur nisi probationem adducant, quia nullam auctoritatem habent, nisi quantam rationes suæ efficiunt.

Et quantum ad præsens ista & maior & communior utilitas quam approbatio ecclesiæ facit in libris approbatis. Si tamen contra dictum alicuius doctoris approbati constat manifeste veritas, aut inducitur inuitabilis ratio, non cogit nos ecclesia, nec voluit, quod per suam approbationem mendacio assentire debeamus.

F Quintum quod confert approbatio ecclesiæ est, scilicet, quod alleviat homines errantes. Nam si contingat quemquæ errare circa aliquid, quod pertinet ad fidem occasione alicuius libri approbati, scilicet, quia continetur in eo aliquis error, vel sequitur ex doctrina eius, tenens illum errorem, dum tamen non pertinaciter etiam si sit vir doctus excusabimur per auctoritatem libri approbati, si tamen ille error continetur in doctrina alicuius doctoris, cuius opera non sunt approbata, vel sequeretur ex dictis illius, sustinens vel tenens quomodolibet illum errorem non esset ita excusabilis, sicut ille, qui errabat auctoritate alicuius libri approbati.

Apparet ex prædictis, quod per approbationem ecclesiæ non sortiuntur libri approbati tantam auctoritatem, quod necessario debeat eis fides adhiberi, nec possit vllò modo contradici eis, sed potest eis contradici in casu, quo apparet veritas, siue inducitur in contrarium ratio inuitabilis.

CAPITVLVM LXXXIV.

Quod circa ea, quæ pertinent ad fidem est captiuandus intellectus noster. Et quod licet inducantur aliqua rationes quæ necessario & manifeste contra fidem videntur concludere, debemus dicere, quod nos nescimus respondere ad illas rationes, & tamen non concludunt etiam si a solo uerum demonstraretur aliquid quod sit contra fidem debemus dicere, quod oculus noster decipitur, & quare.

EX hoc respondetur ad argumentum quando dicebatur, quod Augustinus asseruit Christum mortuum fuisse, octauo calendis Aprilis, & opera sua sunt per ecclesiam approbata, ideo non licet contrarium sentire.

Dicendum, quod etiam si Augustinus dicens hoc nullam rationem duceret, nec probationem aliunde, sicut nec facit, non liceret nobis sentire contrarium nostro arbitrio, quia essemus parisi auctoritatis.

Immo etiam si ille nullam rationem induceret, & nos pro parte contraria induceremus aliquam rationem, vel probationem, dum tamen non necessariam, non liceret nobis sentire, contrarium propter reuerentiam auctoritatis eius, sed magis deberemus iudicare nos errare, vel non intelligere.

Quando autem pro parte nostra inducitur auctoritas maioris ponderis quam sit auctoritas Augustini, vel alterius libri, utpote auctoritas aliqua Bibliæ, vel educatur ratio inenitabilis, ad quam nemo possit respondere, non esset credendum Augustino, nec alicui alteri approbato. Nec esset vrbatum, aut honestum cum talibus ei, aut alteri cedere, sed magis amore veritatis inuenienda resistere, quia propter veritatem etiam familiaria destruere, & non deberet respici reuerentia alicuius, vel amicitia, iuxta Aristot. primo Ethicorum capitu. de vniuersali Platonico, scilicet, duobus existentibus, amico & veritate, sanctum est præhonore veritatem.

Sed aliquis dicit, quod quando occurreret nobis aliqua auctoritas factæ Scripturæ contraria dicto alicuius doctoris approbati, debemus dicere, quod non intelligimus auctoritatem illam, vt maneat saluum dictum illius. Et si occurrat ratio inenitabilis, dicunt quod debeamus dicere, quod illa ratio non concludit, licet nos nesciamus soluere, vel tollere contrarium, seu tollere inconueniens.

Sed dicendum, quod non est conuenienter dictum, quia istud esset captiuare ingenium penitus si nequequam liceret contraire auctoritatem istorum approbatorum quantacunque auctoritas, vel ratio necessaria, aut manifesta in contrarium occurreret: Sed talis captiuatio nunquam est facienda, nisi quantum ad ea, quæ pertinent ad determinationem fidei. Nam ibi penitus captiuatur intellectus in obsequium Christi. 2. ad Corinth. 10. Et dato, quod argumenta quæcunque quantumlibet fortissima, & apparentia fierent, nunquam erat discedendum a positione fidei iam determinatæ, sed dicendum est, quod rationes illæ, & argumenta peccant, nos tamen nescimus dissoluere illas, certi sumus tamen, quod non concludunt rationes. Sicut quando contra aliquem non dialecticum cum arguat sophista, & probet eum esse pecus, vel lapidem, ille nesciet respondere ad argumentationem, quæ magnam euentiam habet, & tamen certus esset, quod illa ratio peccaret in aliquo, scilicet, quia aut ex falsis procedit, aut non syllogizat, quia cum sit sibi notissimum, quod ipse sit homo, & non pecus, nec lapis tali notorietate, & cognitione, qua certiorum ipse habere nequit, quidquid in contrarium arguitur, scit quod illud impossibile est concludere sufficienter.

Ita in præsentia, cum quælibet propositio fidei sit nobis certissima, & ex lumine fidei, & ita firmiter ei adhaeremus, vt nullo modo de ea dubitemus, licet fiant rationes aliquæ in contrarium quantumcunque euidentes, credendum est, quod sophisticum modo procedant non syllogizantes, aut falsum assumunt.

Ideo tales argumentationes non solum omnino non auferunt nobis fidem, sed etiam non ponunt aliquid dubium circa aliquam de propositionibus, quæ creditur. Sicut argumentum factum a sophista contra non dialecticum ad probandum, quod sit pecus, vel lapis, non solum non auferit ei ista

æstimationem, scilicet, quod homo sit, sed etiam nullum dubium circa illam ponunt, ac si nunquam tales argumentationes fierent.

Ratio autem quare circa ea, quæ sunt fidei debet homo captiuare intellectum suum, est scilicet, quia auctoritas propositionum fidei est maxima, eo quod illæ reuelatæ sunt a Spiritu sancto, qui mentiri non potest. Quælibet tamen ratio humana quantumcunque perspicax errare potest, & rationes, quæ fiunt quantumlibet videantur fortissimæ in aliquo possunt deficere: ita vt non concludant. Et sic argumentationis probatio potest deficere dupliciter, scilicet, ex parte intellectus, qui putat eam concludere, & non concludit: vel ex parte illius argumentationis quæ licet videatur fortissima in aliquo deficit: sed intellectus noster nescit quid est illud. Reuelatio autem diuina talis est, quæ ex nulla parte deficere potest, ideo contra propositiones a Deo reuelatas nulla ratio, nec argumentatio admittitur, cum maior sit auctoritas reuelatorum a Deo, quam efficacia cuiuscunque argumentationis.

Rectè etgo in talibus captiuamus intellectum nostrum in obsequium Christi. Nec solum est hoc circa argumentationes, sed etiam si ad oculum ostendatur aliquid manifeste, quod militet contra fidem, magis est credendum propositionibus, & assercionibus fidei, quam eis, quæ videntur.

Et ratio est, quia oculus noster potest decipi circa ea, quæ videt, licet in obiecto proprio non decipiatur. Et sic in visu, & quælibet alia sensitiua cognitione, & experimentaliter potest falsum subesse. In attestatione autem Spiritus sancti nulla falsitas potest esse, ideo adhuc magis assentiendum est eis, quæ in fide determinata sunt, quam eis, quæ videntur.

Declaratur hoc, nam manifestum est, quod Antichristus ad probandum se verum Messiam, & Christum non fuisse Messiam facit miracula apparentia, quæ videbuntur esse miracula, & non erunt, sicut ait Apostolus 2. Thessalo. 2. scilicet. Donec reueletur homo iniquitatis, filius perditionis, cuius aduentus est secundum operationem Satanæ in signis & prodigijs mendacibus. Illa autem videbuntur esse vera miracula, quia sic oculus iudicabit. & tamen non erunt, & si crederemus oculo, recederemus a fide. ideo etiam eis, quæ videntur non est credendum contra fidem, & tamen maxima certitudo, quæ inter homines haberi potest, est per cognitionem visiuam, & illa est minor, quam certitudo fidei, ideo certitudo fidei est super omnia. & contra illam nihil admittitur.

CAPITVLVM LXXXV.

Quomodo contra dictum Augustini, vel alterius doctoris approbati inuenitur aliqua auctoritas Bibliæ, quæ non possit exponi pro parte sua, an debeamus dicere, quod Augustinus verum dicit, & tamen nos non intelligimus auctoritatem illam. Et quando inuenitur ratio necessaria ostendens contra eum an debeamus dicere, quod nescimus respondere ad rationem. Et quod non est hic captiuandus intellectus, & quare hoc.

NON est autem sic de libris approbatis per ecclesiam, quod nullus auctor cuiusque istorum tantæ auctoritatis est, vt propter eum captiuare nostrum intellectum debeamus, qui solum captiuandus est in obsequium Christi, sed non est captiuandus ob reuerentiam, & auctoritatem cuiusquam puri hominis, per quem non constet Spiritum sanctum loqui. Item facere hoc esset inconueniens, quia sequeretur indirecte, quod tales doctores approbati per ecclesiam, siue ex approbatione, siue alias a seipsis tantam haberent auctoritatem, quod non liceret dubitari de veritate suorum dictorum, nec obici seu repugnari eis in aliquo, & hoc probatum est supra esse falsum. Item ex hoc tolleretur viris scholasticis opportunitas amplificandi doctrinam fidei, si non liceret quidquam dicere contra diffinita per tales approbatos ab ecclesia, & istud nimis noceret ecclesiæ, vt supra declaratum est.

Item istud esset tollere viam ad inueniendam veritatem, & tenendam postquam inueniretur, si quando quis inueniret auctoritatem factæ Scripturæ contra dictum alicuius auctoris approbati, quod non posset bene exponi in fauorem suum, deberet dicere, iste doctor verum dicit, sed ego non

A intelligo sacram Scripturam, & quodcumque occurreret ratio aliqua cogens, ad quam responderi non posset, deberet dicere: ista ratio licet videatur concludere, non concludit, vel non presupponit verum, cum sit contra verum dictum talis doctoris approbati, verum tamen ego nescio in quo peccat ratio, & istud est satis irrationabile & periculosum, si concedatur debere sic fieri.

Item sequeretur deterius scilicet quod istud esset tollere omnem scientiam. Nam scientia causatur per syllogismum demonstratiuum, in quo ponuntur praemissae necessariae de his, quae sunt causa conclusionis, vt patet 1. Posteriorum. sc. Scire autem opinamur vnum quodque simpliciter, & non sophistico modo, quod est secundum accidens, cum etiam cognoscimus, & quia causa est, & quia non est contingens aliter se habere. Si tamen occurrente syllogismo demonstratiuo contra dictum alicuius de approbatis doctoribus deberemus dicere, quod illa ratio peccat. scilicet, quia non syllogizat, vel quia assumit falsa, tolleremus certitudinem syllogismi demonstratiui causantis scientiam. Et sic tolleretur totum bonum naturale intellectus, scilicet veritas saltem quantum ad partem suam dignissimam. Nam cum omnis veritas sit perfectio intellectus, illa est naturaliter magis perfectio eius, de quo magis constat, quod est veritas, & quae magis distat a falsitate. scilicet, quia non est possibile aliter se habere, & talis est veritas conclusionis demonstrata. Nam de illa constat manifestissime quod sit veritas, scilicet per solum illum modum, qui facit scire, etiam principia sua sunt necessaria, ita quod non sit veritas contingens. Veritas autem rerum contingentium minus habet de natura veritatis ex defectu istorum duorum, primo quia non constat manifeste & certissime de illis, sed dubitat intellectus, ideo non causat de illis scientiam, sed opinionem, quae est leuis adhaesio; & cum formidine. Secundo ex possibilitate ad falsum. Nam licet aliquid contingens sit determinate verum, tamen possibile est illud esse falsum, cum possit ad vtrumlibet verti quandiu nondum transit. Et sic cum principia conclusionis contingentis sint contingetia, non accedit veritas contingens ad purissimam conditionem veritatis, & sic non est scientia de illa. Tollere ergo veritatem demonstratam conclusionis, quae est veritas maxima conaturalis intellectui, & maxime ipsum perficiens, est tollere bonum potissimae particulae nostrae, quae est intellectus, vt patet. 10. Ethicorum immo secundum modum loquendi Philosophorum esset tollere totum bonum humanum, quod est in operatione perfectissima intellectus, ideo est maxime inconueniens, & nequaquam admittendum, ideo quando occurrit sic talis auctoritas, vel ratio ineuitabilis, contra dictum alicuius approbati doctoris non est standum doctori propter suam auctoritatem, sed veritati propter suam naturalem dignitatem, propter quam teste Arist. 1. Ethicorum, sanctum est praehonorare illum.

B Ita est in praesenti quantum ad dictum beati Augu. de Die mortis Domini, scilicet 8. Calendas Aprilis: Nam ipse nullum fundamentum probationis ad hoc inducit, sed solum modo historico refert, & contra eum occurrunt rationes habentes fundamentum, in dictis euangelicis, & procedentes via demonstratiua ex principiis Astrologicis, ad quas nemo sufficienter potest respondere, quae habentur supra. Ideo iniustum erat valde negare omnia illa, vel dicere quod non intelligamus illa, cum inducant oculis nostris veritatem manifestissimam, etiam si dissimulare velimus, & stare auctoritati Augustini, de quo constat, quod potuit errare, & in multis errauit, quorum quaedam ipse retractauit, alia vero non potuit, vt supra declarauimus. Apparet euidentissime ex dictis, quod non est ista bona consequentia, scilicet hoc dicit aliquis doctor approbatus ab ecclesia in libro approbato, ergo est verum, quia multa possunt esse falsa. Nec derogat hoc auctoritatem ecclesiae. Immo ista propositio est vera, scilicet necesse est aliqua ab ecclesia approbata falsa esse, quod patet, quia manifestum est quod ecclesia approbavit omnia opera beati Hieronymi, & beati Augustini, & tamen isti duo saepe contradicunt sibi formaliter, & ab intentione, & proposito. Imo, quod plus est quia videntur interdum in istis loqui cum stomacho vt patet in illis, quae supra allegauimus, & tamen duorum contrariorum vel contradictoriorum necesse est alterum esse falsum. Et vtrumque approbatum est per ecclesiam, ergo

Scientia non est de rebus contingentibus.

C

ecclesia approbatur aliqua, quae necesse est esse falsa. Et per hoc patet solutio ad quartam rationem de approbatione ecclesiae.

CAPITVLVM LXXXVI.

In quo respondet auctor ad quintam rationem principalem de calendariis, & dicit non t. nere argumentum assumptum ex annotationibus Calendariis ob defectum auctoritatis, quia de multis ibi annotatis non constat.

Obiiciebatur quinto loco quod in Calendariis antiquis, & in Calendario sancti Isidori reperitur intitularum Die 25. Martii Passio Domini, & Die 27. eiusdem resurrectionis eius.

Dicendum, quod argueret ex his, quae annotantur in Calendariis non est efficax ratio propter duo, scilicet ex defectu auctoritatis, & ex defectu eius quod dicitur.

Primum patet. Nam de multis, quae annotantur in Calendariis non constat certus auctor, ita vt propter eum aliquantulum moueremur ad assentiendum, sed multi multa scripserunt, seu conscripserunt, de quibus non constat, quod sint alicuius auctoritatis, immo de aliquibus eorum si constaret haberentur, in minori auctoritate quam habentur, quia auctores eorum fuerunt leuissimi.

Vnde non solum ea, quae aliquo modo pertinent ad res ecclesiasticas, sed etiam quaedam alia multum extranea & secularia, quae tamen videntur eis memoranda, solent quidam Calendariis annotare, vt si quo anno famis valida, aut aquarum insolita alluuio, aut grauissima bella fuerint, & si qua similia sunt in multis Calendariis annotata reperiri, & quotidie reperiuntur.

Sed cogitet quilibet vir peritus de illis, dato quod vera essent, quantam fidem facerent, cum sit incertus auctor, & non appareat aliquod indicium, quare illis debeamus assentire.

Quod autem dicunt de annotatione diei mortis Christi & resurrectionis non est longe dissimile huic: nam non constat quis hoc Calendariis annotauerit.

Item minuitur fides huius annotationis quantum ad opinionem ecclesiae, quia ista annotatio non est communis in omnibus Calendariis, sed rarissime reperitur.

Nam si vt dicitur in antiquis Calendariis intuentur & ecclesia credidisset hoc verum esse, & aliqualem auctoritatem adhibuisset, fecisset illud annotari omnibus modernis Calendariis, sed iam in desuetudinem abiit, ergo vel ecclesia, aut communiter viri periti putauerunt illud esse falsum, vel saltem paucam ei auctoritatem & fidem adhibuerunt, non curantes annotare in nouis codicibus, quod in antiquis annotatum reperiebant, cum caetera ibi inuenta transcriberent.

Fuisset autem aliqualis praesumptio assentiendum ei ratio ista, si in omnibus Calendariis annotatio ista reperiretur, etiam non constito de auctore, licet hoc non faciebat plenam, aut semiplenam fidem, stante in oppositum ratione notissima, & necessaria, vt supra inductum est. Vnde quando subtiliter aduertitur ista ratio magis facit in contrarium, quam pro inducente eam, cum dicat, quod reperitur in antiquis Calendariis, quasi dicat non reperitur in omnibus, quod verum est. In quo innuitur, quod nouitas non tenuit illam annotationem tanquam veram, aut certam.

CAPITVLVM LXXXVII.

Quod in Calendario continentur multa impossibilia, & multa verisimiliter falsa & multa totaliter dubia. Et quod omnes annotationes factae in mensibus de introitu solis in signa, sunt falsa.

Secundo non tenet ista ratio ex defectu eorum, quae annotantur in Calendariis. Nam praeter annotationes festorum, & quaedam alia, quae pertinent ad computationem ecclesiasticam, & sunt bona, & vtilia, sunt multa alia quorum, quaedam sunt falsa, & impossibilia, alia sunt verisimiliter falsa, alia sunt totaliter dubia.

De primis patet, nam ponitur, quasi communiter in omnibus Calendariis quinto die mensis illius sol intrat in tale, vel tale signum. Nam dicitur in Ianuario sol in Aquario, &

Februario,

Ad arg. cap. 17.

E

F

A Februatio, sol in Piscibus, & sic de cæteris mensibus. Et tamen in omnibus mensibus est falsitas, nulla enim reperietur annotatio vera si querantur omnes. Quod patet, nam in Martio die decimo octavo dicitur sol in Ariete, & tamen hoc est manifeste falsum, quia sol in Ariete est nunc die vndecima Martii, & interdu die decima, scilicet, quando est bisextus. Hoc patet necessario computando via Astrologica, per quam scitur certissime sine aliquo errore quolibet die, & qualibet hora, in quo signo est sol, & in quo gradu, & minuto illius signi vsque ad minimas fractiones, ideo scitur de luna, & cæteris planetis. Quod autem ista computatio sit sine errore, peritis viris in arte illa satis notum est, tam ex experientia, quam per viam demonstrationis, secundum quod facit Ptolemæus in Almagesto.

Sed adhuc, quantum ad viros ignorantes probatur hoc modo manifesto, nam omnes concedunt duo æquinoctia esse quolibet anno, vnum, quando sol est in capite Arietis in Martio, & aliud, quando sol est in capite Libræ in Septembri. Sed manifestum est, quod illud æquinoctium, quod fit in Martio non fit die decimo octavo Martii, sed multo ante, scilicet die vndecimo, & interdu die decimo, quod satis patebit et consideranti vulgariter, diligenter tamen per horologium, quia in illis octo diebus, scilicet à decimo vsque ad decimum octauum satis est differentia magna, & apparens in quantitate diei, ergo caput Arietis intrat sol die decimo Martii, vel vndecimo, & non decimo octavo, sicut annotatur in Calendariis. Idem error accidit circa æquinoctium aliud, quod fit in Septembri. Nam annotatur ibi sol in libra die decimo octavo, & tamen multo ante sol intrat in libram, scilicet die decimo, vel vndecimo, sicut diximus de Ariete in Martio. Et hoc manifeste colligitur ex æquinoctio, quia in die decimo octavo Septembris iam manifeste sunt dies maiores, quam noctes aliquantulum, quod bene sentitur.

Accidit autem error adhuc, & magis manifestus vulgaribus circa solstitia, sunt enim in anno duo solstitia, vnum in Iunio sole existente in capite Cancræ, & aliud in Decembri sole existente in capite Capricorni. Et annotatur in Calendariis solstitium æstiuale die decimo septimo Iunii, quia illo die annotatur sol in Cancro. Sed manifestum est etiam vulgaribus, quod solstitium æstiuale fit multo ante diem decimum septimum Iunii, scilicet die decima, vel vndecima, aut quasi. Quod satis patet ex consideratione vmbrae. Nam illa die maxime eleuatur sol in tota terra habitabili versus Zenith capitis nostri, & per vmbra[m] patet immediate, quando sol eleuatur plus, aut minus in meridie, etiam si sit valde parua differentia vnus eleuationis ad aliam, quia necesse est, q[uo]d faciat differentiam in vmbra. Et hoc consonat positioni totius vulgi, nam omnes dicunt maximum diem totius anni esse diem sancti Barabæ, & est dies vndecimus Iunii. Et hoc verum est, quia aliquando est ibi solstitium, & aliquando die præcedenti, vel quasi, & tamen secundum annotationem Calendarii deberet esse septem diebus post, vel quasi: est ergo error magnus. Idem est de solstitio hyemali, quod in Calendariis annotatur die decimo octavo, vel decimono Decembris, quia ibi notatur sol in capricorno. & tamen multo ante est solstitium, scilicet die vndecimo, vel duodecimo eiusdem. Quod satis patet vulgariter ex vmbra, quia sicut in solstitio æstiuale eleuatur sol maxime, & est maximus dies anni, quod per vmbra[m] patet, ita in solstitio hyemali sol maxime descendit in meridie, & facit minimum diem totius anni. Et etiam hoc patet manifeste ex differentia vmbrae ab vmbra aliorum dierum: est ergo error in Calendariis etiam quantum ad hoc. Et generaliter dicendum, quod omnes annotationes, quæ sunt factæ in Calendario quantum ad introitum solis in signa sunt falsæ, nam dato errore in vna, necesse est in omnibus esse errores, eo quod illæ ponuntur ordinatæ, scilicet post introitum solis in vnum signum, decursis 30. diebus ponitur introitus in aliud, & rursum decursis 30 vno diebus ponitur introitus in aliud, & istud est, quasi propinquum veritati, nam secundum medium motum sol pertransit vnum signum in triginta diebus, & decem horis, & quibusdam minutis horæ. Verum est, quod ad hoc posset aliquis vir peritus dicere, quod verum est esse hic errorem magnum, & tamen iste error habuit rationabilem introductionem, scilicet quia à principio, quando Calendarij in ecclesia scri-

ptum est, erat introitus solis in Ariete die decimo octavo Martii, & ille introitus annotatus est, & hoc modo tã illa annotatio, quam omnes aliæ sunt veræ, & tamen postea decursu temporis falsificatum est propter motum augium solis, vel propter motum capitis Libræ, & Arietis, siue dicatur propter motum cæli stellarum fixarum, de quo manifestare maiores foret negocii, nec ad præsens vile est. Dicendum, quod verum est, quod per tempora variatur introitus solis in Ariete, & in alia signa, quasi per modum retrocessionis in diebus, scilicet, quod si vno tempore est introitus solis in Ariete die decimo Martii, eueniet, quod aliquando post tempora multa erit die quinto, & aliquando die primo, & aliquando redibit æquinoctium, & introitus solis in Ariete ad mensum Februarii, immo, & ad Ianuarius, si tandiu mundus duraret, & non emendaretur Calendarij; sicut quidam coram summis pontificibus, & in generali etiam concilio petierunt, sed nondum obtentum est.

Anno autem quo Christus natus est erat æquinoctium vernale 23. die Martii, vt satis potest inspicere quicumque sciens aliquid in calculatione motuum planetarum. & ab illo tempore vsque huc rediit ad hoc, quod sit solstitium, vel æquinoctium die vndecima, & interdu die decima Martii, ita proportionaliter fiet in annis sequentibus quousque mundus dureret si non emendaretur Calendarij.

Sed dicendum, quod dato, quod iste error acciderit ex hac causa, non est satis excusabilis.

Primo, quia primus annotator talium introituum solis in signa scire debuerat, quod iste introitus erat mobilis, ideo non debuerat annotare certum diem, vel saltem non debuisset annotare simpliciter, scilicet sine limitatione aliqua. Nam cum reperitur scriptum, quod tali die est introitus solis in tale signum, legens putat semper hoc esse verum, & errat, non ergo debuerat annotans sic annotasse, sed vel tacuisse, cum talis annotatio sit parum utilis ad considerationem plenam eorum, quæ continentur in Calendario, vel saltem dedisse aliquam leuem cognitionem de mutatione introitus. Nam poterat dicere, quod de centum in centum annos, vel quasi mutatur ille introitus per vnum diem versus anteriora, vt pote si nunc sit introitus solis in Ariete die decimo Martii, paulisper redibit quousque transactis centum annis, vel quasi sit introitus in Arietem nono die, postea octavo, & sic redeundo ad anteriora.

Secundo non est excusabilis, quia etiam pro tempore suo non erat istud simpliciter verum, nam in quolibet anno bisextili fiebat introitus solis in Arietem citra per vnum diem, scilicet die decimo septimo Martii, ideo etiam circa hoc debuisset dare leuem doctrinam faciendo mentionem de anno bisextili, vel non annotando, quia alias per istam annotationem daretur occasio errandi quæ non daretur non apposita annotatione.

Tertio patet, quia dato, quod auctor primus esset aliquo modo excusabilis, tamen quantum ad propositum nostrum atinet non potest tolli quia illa annotatio sit falsa, & impossibilis, & hoc est, quod volebamus, scilicet, quod aliqua contineantur in Calendario, quæ sunt falsæ, & impossibilia.

CAPITVLVM LXXXVIII.

Quod non est verum, quod quilibet mensis addat super alium duas horas in crescendo, vel in decrescendo. Scribitur multa astrologica de æquinoctiis, & solstitiis, & declinationibus maximis solis, & quod non crescit, vel decrescit dies equaliter in omnibus mensibus, sed in quibusdam in triplo, quam in aliis. Et quod magis crescit dies in Martio, quam in omnibus mensibus & magis decrescit in Septembri, quam in omnibus mensibus.

Annotatur etiam in Calendariis de singulis mensibus, quot horas diei, & quot horas noctis habeant.

Nam dicitur in Ianuario, quod dies habet horas octo, & nox horas decem, & sex. Et Februarius habet in die horas 10. & nox habet 14. & sic communiter addendo in quolibet mense, duas horas addendo pro die, & minuendo duas pro nocte, donec veniatur ad Iunium, vbi annotatur, quod nox habet horas sex, & dies decem, & octo, & deinde minuitur dies

*Calendarij
errat
ponendo
sol-
stitium
æstiuum
17. Iunii.*

*Calendarij
errat in
introitu
solis per
omnia
signa.*

A in quolibet mense per duas horas, & nox crescit per duas, donec veniatur in Decembrem, ubi annotatur, quod dies habet horas sex, & nox 18. & istæ annotationes reperiuntur, quasi conformiter in omnibus Calendariis, & tamen istæ sunt falsæ, & impossibiles.

Primo patet, quia ponatur, quod aliquando sit dies horarum 18. & nox 6. & è contrario, quod aliquando nox sit horarum 18. & dies horarum 6. & tamen in regionibus nostris nunquam hoc reperitur, quia in quinto climate, in quo nos manemus dies maximus ad 15. horas, vel quasi accedit, & nox maxima ad totidem. Si autem accipiamus in aliis regionibus, quæ sunt versus æquinoctialem, scilicet in 4. & 3. & 2. & primo climatis magis est hoc manifestum, quia ibi nox, & dies nunquam tantum crescunt, sicut apud nos, quia minus ibi distat ab æqualitate, cum minus distent à circulo æquinoctiali.

Si autem velis hoc referre ad alia climata, scilicet versus septimum, etiam non erit hoc possibile, quia vnum clima non addit super aliud, nisi spacium dimidiæ horæ, vt patet ex Ptolemæo in Almagesto, & est suppositio omnium astrologorum, ideo in fine septimi climatis adhuc non prouenit maximus dies ad 17. horas, & conformiter nec maxima nox, quanto magis ad 18. Non ponunt autem astrologici plura climata, id est plures regiones habitatas, & sic ista annotatio horarum diui, & noctis falsa est pro tota latitudine terræ, quam astrologi in climata diui serunt.

B Sed dicit aliquis, quod licet non verificetur pro terra septem climatum, verificabitur pro aliqua alia terra, in qua dies interdum præuenit ad horas 18. & nox ad sex, & è contrario in maxima nocte, quæ peruenit ad 18. horas, & dies tunc erit sex horarum.

Dicendum, quod non solum ad 18. immo terra est, in qua dies peruenit ad horas 20. & in alia ad 24. & tunc est vna circulatio solis integra faciens diem sine nocte, & est terra, in qua dies durat vno mense, sc. q. sol facit triginta circulationes integras antequam occidat sub horizonte. Et est terra, in qua prouenit ad duos menses, & ad tres, & quatuor & est terra in qua dies durat sex mensibus, & nox totidem, & ibi vna dies naturalis est vnus annus completus de nostris, & ibi necesse est, quod sol faciat centum octoginta duas, vel tres reuolutiones, siue circulationes, integras super horizontem antequam occidat, & postquam fuerit sub horizonte facit totidem circulationes completas antequam oriatur.

Istud autem licet simplicibus videatur esse falsum vel admirandum valde, tamè nec est falsum, nec admirandum, sed pure naturale, quia sicut hic est naturale aliquando esse diem quatuordecim horarum, & noctem decem horarum, ita ibi naturale est diem esse sex mensium, & noctem totidem, quod affirmat Ptolemæus, & omnes astrologi.

C Sed dato, quod nemo assereret, necesse erat hoc concedi, quia probaretur demonstratione. Et fit istud propter obliquitatem spheræ super horizonte, & secundum maiorem, & minorem obliquitatem spheræ, vel horizontis fit ista diuersitas in quantitate dierum, & noctium maior, de quo non spectat ad præsens magis dilatare sermonem. Et sic bene conceditur, quod isti petunt, scilicet, an alicubi sit dies horarum decem, & octo, & nox sex, & è contrario.

Sed adhuc dicendum, quod non est excusabilis ex hoc iste error, quia tunc tales annotationes solum fieri deberent in Calendariis terræ illius, scilicet, in quadam parte Alemaniarum versus Daciæ, & partes maxime aquilonares eius, etiam in quadam parte Angliæ, & insulis adiacentibus. In terra autem nostra nullo modo deberent fieri tales annotationes.

Sed forte aliquis dicit, quod verum est, quod pro singulis terris, & climatibus deberent fieri propriae annotationes cum in singulis sit propria quantitas dierum, & noctium, & tamen facta est vna annotatio pro omnibus regionibus, scilicet illa, quæ communior erat.

Sed dicendum, quod hoc nullo modo est verum, nam dato, quod pro omnibus regionibus fieret vna annotatio, quod erat satis inconueniens, tamen illa deberet fieri pro illa regione, quæ participaret magis de natura mediæ, vt facilius communicaret cum omnibus extremis, & esset minor falsitas, ista tamen est regio quinti, & quarti climatis quantum ad situm climatum, vel quantum ad habitationem gentium,

D quia multi habitantes extra omnia septem climata versus aquilonem, saltem acciperent sextum clima pro medio, & tamen in his non peruenit dies ad sexdecim horas, & nox minima non est minor octo horis. Patet ex Ptolemæo in Almagesto, & Alfragino, & omnibus Astrologis, ideo non proprie assumpta est annotatio pro terra, quæ esset extra omnia climata.

Item, quia cum ista annotatio fiat in Calendariis ecclesiæ, seu ecclesiarum, debuit fieri conformis illi terræ, in qua magis viget ecclesia, & ista est terra quinti, & sexti climatis, quia in istis duobus climatibus pro maiori parte sunt omnia regna Christianorum habitantium in Europa. De habitantibus in Asia, & Africa modicum pertinet ad nos.

Et tamen istud non factum est, sed facta est annotatio pro extremis terris Christianorum, quæ à paucis annis sunt Christianorum. Nam prius maxima pars Alemaniarum, potissime aquilonaris, & tota Anglia ad barbaros pertinebat. Anglici quippe tempore beati Gregorii fidem susceperunt, vt patet ex legenda sua. Alemanni autem posteriori, nam & magna quedam pars ipsorum versus Polonicos diebus nostris conuersa est, & manent adhuc regiones aliquæ ibi non conuersæ, & sunt gentes barbarorum non Maurorum, sed vere paganorum, qui legem nullam circa cultum diuinum tenent, sed colunt syluas tanquam Deum, non ergo erat conueniens taliter annotari.

E Et adhuc alius error est in hoc, qui nullo modo potest excusari respectu alicuius regionis, scilicet, quia ponitur, quod quilibet mensis habeat duas horas, alias addat duas horas in die super alium, vel totidem diminuat, & idem respectu noctis, sed hoc est impossibile. Nam dato, quod aliqua regio sit, in qua dies maximus perueniat ad decem, & octo horas, & nox tunc solum habet sex, tamen adhuc in regione illa non est verum, quod quilibet mensis addat super alium duas horas præcise in die, vel in nocte, & nullus sit qui minus addat, nec sit aliquis, qui addat plus.

Hoc autem probatur, & petitur, quando dicitur in annotatione Ianuarii. Nox habet horas 16. & dies 8. & sic de cæteris, an intelligatur, quod in toto mense Ianuarii quilibet dies habeat horas octo præcise, & quilibet nos habeat sexdecim. Vel intelligatur, quod maior dies Ianuarii, qui est vltimus habeat octo horas, & nox tunc habeat decem, & sex horas. Sed neutrum istorum modorum potest stare in veritate dictum.

De primo patet, quod non possit stare, quia tunc omnes dies Ianuarii essent æquales inter se, & tamen falsum est, quia dies semper sunt in crescendo, vel decrescendo, & nunquam sunt in statu, nec possunt dari duo dies æquales, qui sint coniuncti. Et satis manifestè cernitur, quod in medio, & in fine Ianuarii sunt dies maiores, quam in principio.

F Item patet, quia dato hoc sequeretur magnum inconueniens, & absurdum Nam cum diceretur, quod Ianuarius habeat in die horas octo, & in nocte 16. & intelligitur de quolibet die Ianuarii, sequeretur, quod vltimus dies Ianuarii habeat octo horas solum, & nox sua 16. & tunc cum in annotatione. Februarii dicatur, quod nox habeat horas 14. & dies decem, & intelligatur supradicto modo, sequeretur, quod quilibet dies Februarii tantum haberet in die, quod in nocte, & sic primus dies Februarii haberet horas 10. & nox sua horas 14.

Cum ergo vltima dies Ianuarii habeat horas octo solum, & nox horas 16. & primus dies Februarii horas decem, & nox horas 14. sequitur, quod erant duo dies immediati quorum vnus excedat alium per duas horas, & similiter de noctibus eorum, quod absurdum est, & impossibile, & contra rationem, & experientiam. Non ergo potest intelligi hoc modo annotatio.

Secundus etiam modus non potest stare, scilicet, quod Ianuarius in die habeat horas octo, & in nocte 16. id est, quod in fine mensis sit dies octo horarum, & nox 16. & ante hoc semper sit dies minor octo horis, & nox minor 16. & sit continuum clementum vsque ad finem mensis, & sic intelligatur de Februario, quod dies habeat horas decem, & nox 14. nam hoc dato sequitur, quod dies semper sunt in augmento, vel in diminutione, & quod in omnibus mensibus crescunt, vel decrescunt æqualiter, scilicet in quolibet mense per duas horas, sed istud est impossibile omnino, quia dato, quod sit aliqua

A regio in qua maximus dies perueniat ad 18. horas, & minimus habeat solum sex, tamen ibi non est possibile, quod in quolibet mense dies augeatur per duas horas, vel totidem decreseat de horis, ita quod in omnibus mensibus sit augmentum, vel detrimentum, siue diminutio per æqualia, sed stante tali terra necessarium est, quod aliquis mensis sit, in quo dies crescat, quasi per tres horas super alium mensem, & alius sit, in quo non crescat, nisi per horam, & dimidiam, vel quasi. Unde ad sensum ista patent si quis ista inspiciat, nam magis crescit dies in Martio à principio vsque ad finem, quam à principio Maii vsque ad medium Iunii. Sic est etiam in decrescendo, nam plus decrescit dies à principio Septembris vsque ad finem eius, quam à principio Nouembris vsque ad medium Decembris.

Est autem regula, quod apud æquinoctia ante, & post in paucis tempore dies valde crescit, & apud solstitia ante, & post dies modicum crescent, & decrescunt in magno tempore.

Ista autem declarantur aequaliter Astrologicè. Nam dies, & nox faciunt vnã circulationem integram, vel, vt proprius dicatur, sol ex vna circulatione completa reddit diem, & noctem, & pars illa circuli solis, quæ est supra horizontem facit diem, illa autem pars, quæ est infra horizontem constituit noctem. Et quando contingit illos duos arcus esse æquales est æquinoctium, quando vero arcus sub horizonte maior est, nox est maior.

B Est autem hic considerandum pro ampliori euidentiã, quod sol mouetur semper in Zodiaco per medietatem eius non declinando ad meridiem, vel aquilonem, sed semper per medium sub linea eclyptica, & Zodiacus est circulus interfecans æquinoctialem circulum oblique ad angulos æquales, & quando sol peruenit ad aliquam de illis duabus intersecationibus, vbi æquinoctialis cum Zodiaco se fecat, mouetur per æquinoctialem, & tunc est arcus, qui est super horizontem æqualis arcui, qui est sub horizonte, & sic nox, & dies æquantur. Et quando hoc contingit bis in anno sole perueniente ad illas duas intersecationes. fit bis quolibet anno æquinoctium. In ceteris partibus anni dies, & nox sunt inæquales. Zodiacus autem fecans æquinoctialem in duobus punctis declinat ab ea in omnibus aliis partibus suis, & sunt duo puncta, in quibus maxime declinat, & sunt ista puncta sibi opposita æqualiter distantia ab vtraque sectione. Et illa puncta vocantur maxime solis declinationes, quia quando sol peruenit ad alterutram duarum sectionum Zodiaci æquinoctialis, nulla est distantia, vel declinatio eius, quia est tunc realiter in æquinoctiali respectu cuius accipitur declinatio, sed cum inde recedit incipit declinare, sed cum peruenit ad alterutrum illorum duorum punctorum nominatorum, iam non potest magis recedere, sed potius redit versus æquinoctiale ideo illa duo puncta vocantur maxime solis declinationes.

Vocantur etiam duo tropici, id est, circuli conuersionum, quia vsque ad illos procedit semper sol ab æquinoctiali. Cum autem peruenit ad aliquem illorum non procedit vltra, sed incipit redire, vel conuerti versus æquinoctialem. Idem conuersionis circuli, vel tropici in Græco, quod idem est proprie dicuntur.

C Quandiu autem sol est in istis declinationibus ab æquinoctiali versus aliquem de duobus tropicis dies & nox sunt æquales.

Vocantur autem ista quatuor puncta sic, scilicet, vnus punctus intersecationis æquinoctialis cum Zodiaco vocatur caput Arietis.

Et punctus intersecationis oppositæ vocatur caput Libræ. Et vnus punctus maximæ declinationis vocatur caput Cancræ, vel tropicus Cancræ. Alius punctus oppositus declinationis maximæ vocatur caput Capricorni, vel tropicus Capricorni. In capite Arietis fit æquinoctium vernale, quod est circa medium Martii.

In capite Libræ fit æquinoctium autumnale, & est circa medium Septembris, tunc sunt noctes & dies æquales. In capite Cancræ fit solstitium æstiuale, & tunc est dies maximus anni. In capite Capricorni fit solstitium hyemale, & tunc est dies minimus anni, & nox maxima.

Ex hoc apparet, quod cum solum bis in anno fit æquino

D ctium sole existente in alterutra duarum sectionum, scilicet Arietis, & Libræ quod quandiu quando declinat ab æquinoctiali versus alterum tropicorum quousque; redeat versus ad æquinoctialem, erunt dies minores noctibus, & quando ab illa sectione ad alterum tropicorum declinat, donec iterum redeat ad æquinoctialem, erunt dies maiores noctibus.

Ex quo rursus sequitur, quod cum istæ duæ partes declinationis sint duæ medietates circuli Zodiaci, quam sol complet in vno anno, quod in vna medietate anni erunt semper dies maiores noctibus, & in alia medietate erunt semper noctes maiores diebus.

Ex his sequitur rursus quod in illa medietate, quæ est declinando ab æquinoctiali interfectione versus tropicum Capricorni quousque redeatur ad aliam interfectionem, quæ est opposita, scilicet declinando à capite Libræ ad tropicum Capricorni, quousque; redeatur ad aliam sectionem, quæ est caput arietis, sunt dies minores noctibus. Et hoc est à medio Septembris, vel parum ante vsque ad medium Martii vel quasi. Nam ibi sunt istæ duæ interfectiones.

Etiam sequitur, quod quandiu sol intendit ab interfectione capitis arietis, versus tropicum Cancræ, quousque redeat iterum ad æquinoctialem interfectionem, quæ est capitis Libræ sunt dies maiores noctibus. Et hoc est à medio Martii, vel quasi vsque ad medium Septembris, vel quasi, quia ibi signantur hæc loca sectionum.

E Apparet etiam ex dictis, quod à tropico Cancræ siue capite Cancræ vsque ad tropicum, vel caput Capricorni dies decrescunt, nam cum, sole existente in capite Cancræ, recedat maxima ab æquinoctiali in illa medietate circuli, in qua crescant dies, necesse est, quod sit ibi maximus dies anni, vt etiam supra dictum est, ideo quandiu recesserit sol ab eo vsque ad tropicum Capricorni, in quo est minimus dies anni, semper decrescit. Nam antequam sol veniat, seu perueniat ad diem maximum, non potest dies decrescere, & postquam peruenierit ad minimum, etiam non potest decrescere, ideo in tota ista medietate, quæ est inter duos tropicos, dies decrescet, & istud est à medio Iunii, vel quasi vsque ad medium Decembris, vel quasi. Et in medietate illa, quæ est à tropico Capricorni vsque ad tropicum Cancræ dies semper decrescit. Nam postquam sol peruenit ad tropicum Capricorni non potest dies decrescere, cum non possit magis elongari ab æquinoctiali, sed potius redeat ad illam. Et postquam peruenierit ad tropicum Cancræ non potest dies magis crescere, quia non potest plus incedere ab æquinoctiali, ideo inter istos duos tropicos semper crescit, & est medietas anni, quæ est à medio Decembris, vel quasi vsque ad medium Iunii vel quasi.

F Nunc demonstrato quomodo dies semper crescit aut decrescit, & in quibus partibus anni & circuli hoc fit, declarandum est de quantitate augmenti & diminutionis. Diximus autem quod à tropico Cancræ vsque ad tropicum Capricorni semper dies decrescunt & à tropico Capricorni vsque ad tropicum Cancræ semper crescant, & tamen vt planius videatur, & breuius consideremus ab æquinoctiis ad solstitia sub interfectione æquinoctialis, & Zodiaci vsque ad aliquem de tropicis. Et pro hoc præsumendum, quod Zodiacus circulus, quæ sol pertransit in vno anno diuiditur in duodecim partes, quæ vocantur duodecim signa, scilicet, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Piscis. Tria prima, scilicet, Aries, Taurus, Gemini sunt in illa quarta Zodiaci, quæ est ab æquinoctio vernali vsque ad solstitium æstiuale, siue à capite Arietis vsque ad tropicum Cancræ. Et tria sequentia, scilicet, Cancer, Leo, Virgo, sunt à solstitio æstiuale vsque ad æquinoctium autumnale, siue à capite Cancræ vsque ad interfectionem capitis Libræ. Tria sequentia, scilicet, Libra, Scorpius, Sagittarius, sunt ab æquinoctio autumnali vsque ad solstitium hyemale, siue à capite Libræ vsque ad caput vel tropicum Capricorni. Et tria vltima, scilicet, Capricornus, Aquarius, Piscis, sunt à solstitio hyemali vsque ad æquinoctium vernale, siue à tropico Capricorni vsque ad interfectionem capitis arietis.

In primis tribus est sol à medio Martii, vel quasi vsque ad medium Iunii, vel quasi. Et in secundo ternario est à medio Iunii, vel quasi vsque ad medium Septembris, vel quasi. In sequenti ternario est à medio Septembris, vel quasi vsque ad medium Decembris, vel quasi. In quarto ternario est à medio Decembris, vel quasi, vsque ad medium Martii, vel quasi.

A Hoc præsupposito dicendum, quod dies crescit, vel decre-
scit quocumque sol recedit ab æquinoctiali versus ali-
quem de tropicis. siue ad aliquam de maximis declinationi-
bus, quod idem est. Et secundum quod magis recedit, magis
crescit, vel decrescit dies, & quando æqualiter recedit in
duabus partibus aliquorum signorum, in illis æqualiter cre-
scunt, vel decrescunt. Pro quo sciendum, quod istæ duæ ma-
ximæ declinationes, siue duo tropici æqualiter distant ab æ-
quinoctiali. Quælibet enim earum distat. 24. gradibus fere,
scilicet diuidendo totum Zodiacum in tredecas & sexaginta
partes æquales, quælibet illarum vocatur vnus gradus, & vi-
ginti quatuor de illis habet linea, quæ intercudit inter æquino-
ctialem, & quamlibet earum declinationum. Dico autem de
linea, quæ cadit super vtrumque recte, & intersecat vtrumque
orthogonaliter ad angulos rectos spheræ.

Hoc viso retento præsupposito nostro, dicamus, quod si
aliqua terra, in qua maior dies sit horarum decem & octo, ibi
quando sol fuerit in capite Arietis in Medio Martii, vel qua-
si, erit dies duodecim horarum, & totidem nox, & quando
fuerit sol in capite cancri erit dies 18. horarum, & nox sex, &
quando fuerit sol in capite Libræ erit dies horarum 12. & nox
totidem. Cum vero fuerit sol in tropico Capricorni, erit dies
6. horarum, & nox 18. Ex quo apparet, quod in declinatione
solis ab æquinoctiali, scilicet à capite Arietis vsque ad tropi-
cum Cancræ crescat dies sex horas, & in alia declinatione sol-
is ab æquinoctiali, scilicet à capite Libræ vsque ad tropicum
Capricorni decrescit dies sex horas, & vtraque declinatio est
viginti quatuor graduum fere, vt dictum est, ideo cuilibet
horæ respondebunt quatuor gradus de declinatione, ita vt
dicamus, quod quando sol declinauerit à capite Arietis vsq;
ad Cancrum quatuor gradibus, erit dies horarum tredecim,
& cum declinauerit sex gradibus, erit dies tredecim horarum,
& dimidiæ, & cum declinauerit decem, & octo gradibus erit
dies 16. horarum, & dimidiæ, & cum declinauerit viginti
gradibus erit dies decem, & septem horarum.

B Cum vero declinauerit viginti quatuor, vel quasi iam est
in capite Cancræ, & est tunc dies 18. horarum completarum.
Similiter in diminuendo, cum sol declinat quatuor gradibus
à capite Libræ versus Capricornum, est dies vndecim hor-
arum, & cum declinat 8. gradibus, est dies decem horarum,
& cum declinat 16. gradibus, est dies octo horarum, & cum
declinat viginti quatuor gradibus fere, est in fine declinatio-
nis, & est dies sex horarum.

C Nunc autem dicendum, quod à capite Arietis vsque ad
caput Cancræ, in quo spacio augetur dies sex horis, sunt tria
signa æqualia, scilicet Aries, Taurus, Gemini. Et à capite Lib-
ræ vsque ad Capricornum, in quo spacio decrescit dies sex
horis, sunt reliqua tria signa æqualia, scilicet Libra, Scorpium,
Sagittarius, & quodlibet istorum signorum pertransit sol in
vno mense, scilicet in triginta diebus, & decem horis, & pau-
cis minutis horæ. Ideo crederet aliquis, quod illa declinatio
maxima, quæ est 24. graduum fere, scilicet ab æquinoctiali
ad tropicum Cancræ diuidatur æqualiter per ista tria signa,
scilicet Aries, Taurus, Gemini. Et tunc cum cuilibet signo
corresponderent octo de gradibus declinationis competi-
rent ei duæ horæ augmentationis diei. Et quia in quolibet il-
lorum trium mensium, scilicet à medio Martii, vel quasi vs-
que ad medium Iunii, vel quasi sol transit per vnum signum
esset augmentum diei in quolibet illorum mensium horarum
duarum. Et sic fieret procedendo à libra versus Capri-
cornum per alia tria signa, scilicet Libram, Scorpionem, &
Sagittarium, scilicet, quod cuilibet istorum trium signorum
competeret octo gradus de illa declinatione, & quodlibet
illorum seruit vni mensi, esset in quolibet illorum trium
mensium, scilicet à medio Septembris vsque ad medium De-
cembris, vel quasi clementum duarum horarum, & sic esset
æquale, & tamen non est.

Sed dicendum est, quod licet signa omnia inter se æqua-
lia sint, quia quodlibet continet gradus 30. & sol tantum mo-
ratur in transeundo vnum, sicut alterum, secundum motum
medium, & in quolibet triginta diebus, & horis decem, &
quibusdam minutis horæ, tamen de illa latitudine declina-
tionis ab æquinoctiali non competit eis æqualiter, sed quibusdā
plus, & aliis minus. Et hoc necessarium est propter motum
sectionis, & curuationis circuli, sicut ad oculum apparet si

D quis respicit in ponendo chordas, & sagittas pro arcibus cir-
cularum.

Vnde est regula, quod quando aliqua signa, vel partes si-
gnorum magis accedunt ad puncta æquinoctiorum, com-
petit eis magis de latitudine illa declinationis.

Et quanto magis appropinquant ad puncta solstitiorum,
minus competit eis de ista latitudine declinationis.

Et ob hoc magis crescit dies, sole stante in Ariete, quam
sole stante in Tauro, & magis stante in Tauro quam stante
in geminis.

Eodem modo in illa quarta, quæ est à capite Capricorni
vsque ad caput Arietis crescent dies, & magis crescent in Pi-
scibus, quam in Aquario, & magis in Aquario, quam in ca-
pricorno, secundum, quod magis accedunt ad caput Arietis,
vbi est æquinoctium.

Similiter autem, & in alia medietate, in qua decrescunt
dies, scilicet à Cancræ capite vsque ad Capricornum. Nam
decrescunt dies magis in Virgine, quam in Leone, & magis
in Leone, quam in Cancro, secundum, quod magis ad caput
Libræ, vbi est æquinoctium accedunt.

Etiam in quarta, quæ est à capite Libræ vsque ad Capri-
cornum. Nam magis decrescunt dies in Libra, quam in Scor-
pione, & magis in Scorpione, quam in sagittario.

E Est multum in æqualis ista diuisio non solum in signis, sed
etiam in partibus signorum. Nam in Ariete magis crescent
dies in duodecim gradibus primis, quam in quatuordecim
de vltimis, & ita in quolibet alio signo, secundum quod vna
pars eius magis, vel minus accedit ad æquinoctii punctum.
Vnde in primis decem gradibus geminorum magis crescit
Dies, quam in decem vltimis.

Ita etiam est in decrescendo, quia quanto magis accedit
aliquod signum, vel pars signi de medietate illa, in qua de-
crescit dies accedit ad æquinoctium autumnale, scilicet ad
caput Libræ, magis decrescit ibi dies. Et ob hoc in Virgine,
& libra magis decrescunt, quam in aliis, quia ista duo signa
magis accedunt ad punctum æquinoctii autumnalis. Vnde
etiam in octo gradibus vltimis virginis magis decrescunt
dies, quam in octo immo nouem primis, scilicet, quia octo
vltimi gradus magis accedunt ad punctum æquinoctii,
quam primi octo.

Fit autem è contrario in Libra. Nam in primis octo gradi-
bus eius magis decrescit dies, quam in octo, vel nouem vlti-
mis, eo quod primi octo magis accedunt ad punctum æqui-
noctii.

F Sic etiam in Ariete, & Piscibus. Nam primi gradus Arietis
sunt maioris declinationis & clementi diei, quam vltimi, In
Piscibus autem è contrario, quia in quinque vltimis gradi-
bus Piscium magis crescit dies, quam in quinque primis. Pro-
cedit autem ista diuersitas in tantum, quod in Ariete compe-
tunt, quasi duodecim gradus de illa declinatione 24. gra-
duum, & in Tauro, quasi septem, & in Geminis, quasi qua-
tuor, sicut manifeste apparet ex tabulis declinationis solis,
quas astrologi faciunt. Et satis probatur hoc demonstra-
tione modo geometrico ex habitudine duorum circularum
se fecantium oblique ad angulos inæquales, sicut se fecant
æquinoctialis, & Zodiacus, & satis hoc probat Ptolemæus in
Almagesti. Ita etiam est in parte decrescentiæ diei. Nam à
Cancro in Capricornum decrescunt, sed competunt Can-
cro, quasi quatuor gradus, & Leoni, quasi septem, & Virgini,
quasi 12. Hæc dicuntur grosso modo, quia non spectat ad
præsens certificare præcise de his.

Ex quo apparet, quod dies crescent, quasi in triplo à me-
dio Martii vsque ad medium Aprilis, vel quasi, quam à me-
dio Maii vsq; ad medium Iunii, vel quasi. Etiam patet, quod
tantum crescent, vel quasi à medio Martii vsque ad medium
Aprilis, sicut à medio Aprilis vsque ad medium Iunii, scilicet
tantum 30. diebus, sicut in sexaginta.

Si tamen accipiatur dies à principio Martii vsque ad finem
eius, adhuc erit maius clementum, quam à medio Martii
vsque ad medium Aprilis.

Ratio huius est, quia à medio Martii, vel quasi vsque ad
medium Aprilis est totum signum Arietis, à principio autem
Martii vsque ad finem eius sunt vndecim gradus piscium po-
stremi, & decem, & nouem, vel viginti gradus Arietis.

Et tamen magis crescit dies in decem gradibus vltimis

A piscium cū viginti primis gradibus Arietis, quam in omnibus triginta gradibus Arietis. Ratio est, quia in decem, vel 11. gradibus vltimis piscium magis crescit dies, quam in decem vltimis gradibus Arietis. Nam decem vltimi gradus piscium sunt coniuncti equinoctio, & decē vltimi gradus Arietis sunt remoti ab eo. Vnde dicēdum, quod magis crescit dies à principio Martii vsque ad finem eius in vno mense, quam à medio Aprilis, vel quasi vsque ad medium Iunii in duob. mensibus, Nam huic mensi competunt plusquam 12. gradus in illa declinatione, & aliis duobus nominatis non competunt 12. gradus, vt declaratum est. In illa autem quarta anni, quæ est à medio Iunii vsque ad medium Septembris. in triplo decrescunt dies à medio Augusti vsque ad medium Septembris quam à medio Iunii vsque ad medium Augusti, scilicet tantum in vno mense, sicut in duob. Et si accipiatur mensis Septembris à principio vsque ad finem, magis in illo decrescit dies, quam à medio Iunii vsque ad medium Augusti, & tantum quantum à medio Octobris, vel quasi vsque ad medium Decembris. Et sicut diximus de quarta anni à medio Martii vsque ad medium Iunii in crescendo, ita dicendum de quarta anni à medio Septembris vsque ad medium Decembris, quia sunt quartæ oppositæ & idem inductum est de eis. Et sicut dictum est de quarta anni à medio Iunii vsque ad medium Septembris in crescendo, ita dicendum de quarta sibi opposita, sc. à medio Decembris vsque ad medium Martii in crescendo. Ex hoc etiam inferitur, quod tantum crescant dies sole existente in toto signo Piscium, & Arietis, scilicet à medio Februarii, vel quasi vsque ad medium Aprilis, vel quasi in duob. mensibus, quantum crescant sole existente à principio Capricorni vsque ad finem Aquarii, & à principio Tauri vsque ad finem geminorum, scilicet à medio Aprilis vsq; ad medium Iunii, quæ sunt sex signa, & quatuor menses coniungendo crementur istorum quatuor mensium licet non sint continui. Idem etiam dicendum in decrescendo, scilicet quod tantum decrescunt dies à principio virginis vsque ad finem Libræ, scilicet à medio Augusti vsq; ad finem Octobris, vbi sunt duo signa, & duo menses quantum à principio Canceri vsque ad finem Leonis, scilicet à medio Iunii vsque ad medium Augusti, & à principio Scorpionis vsque ad finem sagittarii, scilicet à medio Octobris vsque ad medium Decembris coniungendo vtramque diminutionem, in qua sunt quatuor signa, & quatuor menses. Apparet ergo, quod falsa, & impossibilis est illa annotatio Calendarii, scilicet quod tantum addat vnus mensis super alium de die, vel nocte quantum alius super alium, & omnes æqualiter, scilicet quod quilibet addat horas duas, vel tantumde diminat, sed aliquando in vno mense crescit, vel decrescit, in triplo, quā in alio, & aliquando in duplo, vel quasi, & sic de cæteris diuersitatibus. Et per hoc patet primū membrum, quod intendebamus deducere, scilicet quod aliqua ponuntur in Calendariis, quæ sunt falsa, & impossibilia, sicut deductum est.

CAPITVLVM LXXXIX.

Quod in Calendariis solet poni quæ die creatus est Adam, & quæ die intravit Noe in arcam, & falsè annotatur, & quod mundus non fuerit creatus in Martio sed in Septembri.

Secundum erat, quod quædam ponuntur in Calendariis, quæ sunt verisimiliter falsa, sicut est de creatione mundi, & Adæ. Nam in quibus Calendariis ponitur quo die fuerit creatus Adâ, & ponitur in Martio circa finē. Istud autem videtur esse falsum saltem verisimiliter. Nam isti præsupponunt mundū creatum fuisse in Martio. Et quia homo 6. die creatus est Gen. 1. c. ponit 6. die creationem Adæ ab illo die, quo credunt mundum creatum, & vtrunq; est secundum eos in Martio. Sed circa hoc inter doctores est dubium, quoniam mundus creatus fuerit, quibusdam tenentibus, quod in Martio, aliis quod in Septembri ad finem. Et hoc tenent communiter Iudæi, quod 25. die Septembris creatus est mundus, & Adam vltima die Septembris. & in hac opinione conueniunt multi periti Latinorum. Et videtur manifeste vera sicut indiximus satis rationibus euidentibus tam super Gen. quam super Exo. Et non solum rationibus naturalibus, sed etiam testimoniis sacre Scripturæ. Ponere ergo Adâ fuisse creatum in Martio est ponere aliquid verisimile falsum, vel saltem magis præsumptuosum, quam verum. Item in multis

D Calendariis solet annotari, quoniam introiit Noe in arcam, & quæ die cuius mensis cepit diluuium, & quæ die egressus est Noe de arca. Nam Gen. 7. & 8. ponuntur dies, & menses per quolibet istorum, & per multis aliis. Et cum ipsi præsupponant menses incipere à Martio, & ibi fuisse mundum creatum, sicut supra dictum est, annotant singula istorum in mensibus sequentibus, secundum quod videtur conuenire sacre Scripturæ Gen. & tñ cum in fundamēto errant, vel saltem sit verisimile eos errare se. ponendo mundum creatum in Martio, & ibi incipere menses anni, necesse est eos consequenter deficere in omnibus sequentibus annotationibus. cum deberent ponere eas cōputando menses à fine Septembris. vel principio Octobris. Item apparet hoc magis efficaciter, quia vt Iudæi tenent, & est satis verisimile, imo quasi necessarium, anni illi, qui computantur in Gen. & menses erant tales quales anni & menses, quos nunc habent Iudæi, nisi quod differunt in principio anni. Quod patet quia Exod. 13. Deus dixit ad Moysen, mensis iste principium mensium vobis erit primus in mensibus anni. Et sic idem erat principium mensis, & finis secundū computationem priorum temporum, quod fuerat in sacra Scriptura, & inter Iudæos cum principio, & fine mensis, qui nunc pertinebat ad secundam computationem, quoniam Iudæi inciperunt illam, quam nunc sequuntur, sed solum differrebat principium anni, quia forte ille mensis, qui alias erat 6. mensis anni, vel 5. efficiebatur nunc ex mandato Dei principium anni, & 1. inter menses Exod. 12. sed mentes isti, quos nunc Iudæi habent sunt menses lunares ergo menses illi, quos habebat prius, & quibus scriptura vtitur erant lunares. Quia si detur, quod essent solares non poterant incidere cum mensibus lunaris. Nam non possunt esse eadem principia, & fines solarium, & lunarium mensium, cum solares sint maiores, & tñ sic illi menses, quibus prius utebantur Iudæi, & quibus Moyses vtitur in sacra scriptura enarrando diluuium, & alia accidentia erant menses lunares; menses tñ nostri sunt solares, ideo non coinciderent menses Iudæorum nec illi cum nostris, & sic dato quod principium mundi fuit in Martio non coincideret primus ille mensis cū Martio nostro, sicut nec nunc concordat primus mensis Iudæorum cū Martio nostro licet ipsi incipiant semper suum annum circa æquinoctium vernale, quod est in Martio. Ex dictis etiam apparet, quod non fuit mundus creatus in Martio, quia à creatione mundi cepit computari annus, & fuit tunc primus mensis anni de illis mensibus & annis, quibus Moyses vtitur in Gen. & istis mensibus utebantur Iudæi tunc, & tñ in computatione annorum, quam Deus iussit tollere ex Ægypto non erat idem primus mensis anni, qui erat secundum primam computationem, quod tenebatur à principio mundi, vt patet Exo. 12. mensis iste principium vobis mensium erit primus in mensibus anni, ergo videtur quod non erat ille primus in alia cōputatione, quia alias non mandaret nunc, quod iste esset primus, & cum principio anni quod Deus iussit nunc tenere Hebræis fuit in Martio sicut postea semper tenuerunt, & tñ nunc tenent, ergo annus à principio mundi non incipiebat in Martio, & consequenter non fuit creatus mundus in Martio, sed magis in Septembri, vt probatum est vbi supra, & consequenter annotationes istæ quæ procedunt præsupponendo, quod fuerit creatus mundus in Martio falsa sunt. Et dato quod fuisset creatus in Martio, non potest coincidere primus mensis illius anni cum Martio nostro, & sequentes menses eius cum sequentibus mensibus nostris, qui sunt menses solares, & tñ annotationes de introitu Noe in arcam, & de inundatione aquarū diluuii, & de exitu de arca fiunt in mensibus nostris quasi coinciderent cum illis mensibus, qui ponuntur in Gen. Et sic apparent ista falsa manifeste vel saltem verisimiliter, & ponuntur in plurimis Calendariis. Tertiū erat quod in calendariis sunt quædam irrationabiliter dubia, an vera sint vel falsa, sicut solet annotari in quibusdā Calendariis diuisio apostolorū in Iulio mense certo die, quasi illo die apostoli recesserunt ab inuicē, & dispersi fuerunt per totū orbe ad prædicandū. s. quod oēs vna die recesserint ab inuicē non est verum, quia multi recesserunt prius aliis manentibus in Ierusalē quod patet ad Gal. 1. c. dicitur, quod quoniam Paulus conuersus est, iuit in Arabiam, & Damascum, & post tres annos rediit in Ierusalē, & non inuenit ibi nisi beatum Petrum, & Iacobum fratrem Dñi. Et sequitur aliorum Apostolorum videri neminem. Nō ergo oēs diuisi sunt vel diuiserunt se ab inuicē eodē die. Item dato quod non intelligatur sic, sed solum, quod

A Apostoli omnes post mortem Christi fuerunt simul & prima dies, qua ab invicem ceperunt recedere, fuit illa dies signata est totaliter dabitur, quia non constat ex aliquo loco autem nec seimus aliquem virum doctum, qui haec asserat. Alia autem similia solent poni in quibusdam Calendariis, quae pertinent ad accidentia temporum, & res magnas vulgares, de quibus an sic, vel e contrario sint, nulla fides est, sed eadem facilitate continentur, qua recipiuntur, imo iustius efficiuntur, & contemnantur, quam recipiantur quia intellectus, cum aliquid concipit, debet concipere ut verum, & tamen circa talia non est aliquod motuum. si nec ratio, nec auctoritas ad suadendum, quod vera sint, ideo ad viros doctos pertinet talia potius contemnerere, quam advertere ad illa. Inductum patet ex praedictis quanta fides debeat dari eis, quae in Calendariis continentur, & quantum valeat ista consequentia, scilicet haec reperitur in Calendariis: ergo sic est. Et sic est in praesenti, quia licet reperitur in quibusdam Calendariis annotata passio Domini, & resurrectio. 25. 27. Martii, non sequitur inde, quod sic fuerit, potissime quia non reperitur hoc, in omnibus Calendariis, sed solum in quibusdam de antiquis. Ex quo apparet, quod contemnitur ista assertio, maxime cum reperitur in contrarium ratio fortissima, quae supra inducta fuit in tertia conclusione. Et per hoc patet solutio ad quintam rationem.

CAPITVLVM XC.

B *In quo auctor respondet ad sextam rationem in principalem probans quod astrologi dies annorum bissextilibus non omittunt in sua computatione.*

SEXTA ratio erat, quod licet processus astrologicus improbatore dictae conclusionis bonus sit, & fundamenta necessaria sint, tamen peccat ratio ista, quia astrologi computant annos, & omittunt dies annorum bissextilibus, qui superadduntur, & super hoc pronuntiat iste error. Ad istam rationem indignum erat responderi, cum tamen manifeste desipiat, qui haec obiicit, nec inquam vidit astrologorum libros. Est enim manifestum, & puerile inter astrologos, nec potest quis ignorare, quod omnes calculantes motus planetarum per quasque tabulas, quae sunt ad multas aeras distinguunt de annis bissextilibus, & non bissextilibus. Sic patet ex tabulis toletanis in canonibus suis, sic etiam patet ex tabulis regis Alphonsi. Nam ibi dicitur, quod sunt quaedam aera bissextiles, & quaedam non bissextiles, & inter bissextiles ponitur aera incarnationis. Et rursus distinguit quaedam esse bissextiles in primo anno, alias in secundo anno, alias in tertio, alias in quarto. aera autem Christi est bissextilis in quarto anno, ut ibi patet, & ut nos observamus. Idem docet in computando annos spatiosos in singulis quartis annis diem addere pro quacunque computatione, ideo talis error nulli astrologo obiciendus est. Item istud est absurdissimum, quia si astrologi omitterent computare dies bissextiles, & per hoc accideret eis error intolerabilis. Nam non solum esset error in una die vel duobus, sed esset error in trecentis sexaginta uno diebus, quia cum incepturus sit annus millesimus quadringentesimus quadragessimus quartus Christi secundum computationem Ecclesiae, & vulgarem, quae fit cum diebus bissextilibus, subtrahantur dies bissextiles, qui competunt omnibus istis annis, & erunt trecenti sexaginta, & unus. Quod patet dividendo totum istum numerum per quatuor vel de quolibet quaternario accipiendo unum. Et sic erraret iam quasi in uno anno completo. Vnde fieret, quod quidam astrologi iam calearent seposito isto errore haberent errorem quasi unius anni. Vnde omnia essent falsa in astrologia. Et tamen ad oculos videmus omnia vera esse, quae illi de motibus corporum caelestium dicunt. siue enim calculent motum solis, siue lunae, siue quoruncunque astrorum: videmus omnia vera esse. Vnde si dicant tali tempore erit coniunctio duorum planetarum, vel oppositio, vel erit ecliphis, nihil errant, non solum in uno anno aut mensem, imo nec diem, nec horam, nec punctum, sed omnia quae de motibus dicunt, punctu aliter sunt vera. Quomodo autem posset astrologus dicere ex nunc usque ad totos annos tali die, & tali hora erit ecliphis solis, vel lunae, & tantum durabit, & quod sic eveniet, si ipsi iam haberent in calculatione sua, quasi errorem unius anni: Et tamen omnia ista eveniunt infallibiliter, sicut illi dicunt in diebus, & temporibus nostris, quibus ipsi assignant, & tamen anni nostri sunt bissextiles, ergo ipsi observant bissextum, quia alias calculatio sua non posset convenire temporibus nostris & quanto magis tempus procederet, tanto maior error iste

fieret, cum in singulis quatuor annis perderent unum diem bissextilem. Item patet hoc falsum, nam sequerentur gravissima inconuenientia, scilicet quod aliquando astrologi dicerent aequinoctium vernale esse in medio Iunii, & solstitium aestivale in medio Septembris, & aequinoctium autumnale in medio Decembris, & hyemale solstitium in medio Martii. Et sic ponerent aequinoctia ubi sunt solstitia & solstitia ubi sunt aequinoctia. Quod patet, quia de aequinoctio ad solstitium est una quarta anni, scilicet nonaginta, & unus dies, & portio diei, & tamen in trecentis, & sexaginta, & octo annis si non computentur dies bissextiles perdentur nonaginta, & unus dies, quae est quarta pars istius anni, & sic tunc astrologi per nonaginta, & unum dies anticiparent solstitia, & aequinoctia super nostram computationem, quia nos computamus dies bissextiles, & consequenter ponerent solstitium, ubi secundum nos debet esse aequinoctium, & e contrario, quia tot diebus distat quodlibet aequinoctium ab utroque solstitiorum. Etiam consequenter facerent ipsi diem minimum, & diem maximum anni, ubi nos facimus diem, & noctem aequales, dicendo quod introitus solis in Ariete esset a medio Decembris, cum nos ponamus illum in medio Martii, quando est aequinoctium. Et diceret, quod solstitium aestivale esset in medio Martii, quod nos ponimus in medio Iunii, vel quasi. Et iste error non solum semel contigisset eis, sed etiam pluries. Nam dato, quod a tempore Christi solum incepisset errare, necesse erat, quod errassent quater cum ab illo tempore usque nunc fuerunt trecenti & sexaginta unus anni bissextiles, in quibus est, quasi annus completus colligendo solum dies bissextiles, & consequenter sunt quater nonaginta unus, vel quasi. Et sic quater nunc accidisset eis error iste, scilicet, quod fecissent aequinoctium ubi erat solstitium, & e contrario. Talis autem error non solum non est possibilis in aliquo artifice quantumcunque grosso, & indocto, sed etiam in parvulis indoctis: scilicet dicere, quod est aequinoctium, ubi est dies maximus anni, vel minimus, & e contrario dicere esse maximum, vel minimum diem ubi est aequinoctium. Accidisset etiam eis bis ex tempore Christi, quod dixissent esse solstitium aestivale, ubi est solstitium hyemale, scilicet esse maximum diem anni, ubi est minimus, & e contrario. Quod patet, quia de uno solstitio in aliud est medietas anni, scilicet centum octoginta duo, vel tres dies, & tamen a tempore Christi usque huc transierunt trecenti sexaginta unus dies, in quibus bis est numerus centum octoginta duo, vel quasi. Accidisset etiam alius error, scilicet quod cum nos dicamus nunc inchoari debere annum millesimum quadringentesimum quadragessimum quartum Christi ipsi dicerent inchoari annum millesimum quadringentesimum quadragessimum quintum praecedentes nos in uno anno quae ex 361. diebus bissextilibus, qui fuerunt a natiuitate Christi usque huc, quasi colligitur unus integer annus. Accideret etiam alius error, scilicet quod astrologi non dicerent incipere annum Christi ubi nos, sed aliquando ipsi dicerent esse Ianuarium, ubi nos ponimus Augustum, & aliquando ubi nos Octobrem, & sic circulariter per omnes menses anni eo quod cum singulis quatuor annis ipsi amitterent unam diem de computatione nostra, impossibile erat, quod menses secundum nos, & secundum eos inchoarent, & finirentur eisdem diebus. Multi quoque alii errores acciderent, quia dato uno inconuenienti plura contingunt, & tamen nulla talis error est apud astrologos, quia tam in summa annorum, quam in principio, & finibus mensium concordant cum Ecclesia, & vulgo, ideo stultum est eis talia obiicere. Sed adhuc dato, quod astrologi errarent in omissione anni bissextilis non poterat esse, quod isti volunt defendere scilicet quod mortuus fuerit Christus 8. Calendas Aprilis, scilicet 25. die Martii. Nam communiter ponitur Christum mortuum fuisse anno suo 33. inchoante, vel 34. & tamen secundum computationem Ecclesiae, & vulgi cum annis bissextilibus anno 33. Christi inchoato dies 25. Martii erat dies Martis, ut patet reducendo se ad annos posteriores, vel per artem litterae dominicalis, vel quomodocunque voluerint, & tamen Christum mortuum est in die Veneris, ut omnes Evangelistae testantur, & supra inductum est. Si autem dicant, quod mortuus est anno 34. suo inchoato non est possibile, quia tunc dies 25. Martii fuit dies Iouis, ut patet ex praedictis suis computationibus cum annis bissextilibus. sed Christum die Veneris mortuus est. Itaque non stat, quia Christi mortuus est Luna 15. scilicet die primo azyrmo secundum Iudaeos, & tamen

A anno 33. Christi inchoato die 25. Martii Luna non erat 15. sed solum 5. Luna, & die tertio Aprilis erat Luna 15. & ibi vere Christus mortuus est. Anno autem 34. inchoato die 25. Martii non fuit Luna 15. sed 17. ideo etiam tunc non poterat Christus mori. Omnia ista supra improbatione conclusionis tertie inducta sunt. Et sic patet, quod ista allegatio de errore astrologorum per omissionem bissexti est falsa. Et dato, quod vera esset omnino esset eis inutilis. Et sic patet ad sextam rationem.

CAPITVLVM XCI.

In quo respondet ad vltimam rationem principalem de correctionibus temporum declaratis quæ & quales correctiones temporum fuerint facta apud Latinos, & quâdo, & quod nullum omnium astrologi.

P Ostromo obiiciebatur, quod erat computatio astrologica, quia post mortem Christi fuerunt facta aliqua correctio nes in computatione mensium, & annorum, sicut prius sæpe fiebant, & cum omissis illis, computent astrologi, errant. Ista ratio est insipientior, & ineptior cæteris, quia nullo iure fundatur. Nam non obiicitur hic aliquid specialiter contra computationem astrologicam, sicut supra inducebatur, sed solus, quod fuerint facta aliqua correctiones temporum, & quod astrologi procedunt omissis illis. Nam oportebat dici, quæ correctiones fuerunt illa, & probare, quod fuerunt, & etiam inducere quomodo astrologi in calculando procedunt omissis illis, sed neutrum declarant, ideo non erat aduertendum ad hoc, sed omittendum, tanquam nullum. Sed ut magis confundatur error istorum arguentium, dicendum, quod post mortem Christi non fuit facta aliqua emendatio, vel correctio in computatione temporum secundum Latinos; emendationes autem, quæ apud Latinos facta fuerunt sunt ista. Apud antiquissimos enim & viros rudes erant solum decem menses, & incipiebatur à Martio, & finiebatur a iunio in Decemb. Erat autem ista computatio inconueniens, quia non complebat annus circulum solis, & sic non erat semper ver aut ætas aut hyems in eodem mense, sed in vno anno incipiebat ver primo mense anni; anno sequenti incipiebat in mense tertio, & sequenti anno in mense quinto, & postea in septimo deinde in nono, & iterum redibat ad primum. Et hoc quia circulatio solis secundum quam causantur quatuor tempora anni scilicet ver, æstas, autumnus, & hyems, non poterat compleri nisi in duodecim mensibus. Latinis, & sic in sex annis Latinis complebantur solum quinque circulationes Solis. Et istud erat valde inconueniens, scilicet quod tempora non essent fixa per menses, sed mutarentur. Magna tamen utilitas est, quod tempora sint fixa per menses, ut per hoc sciamus determinate quando incipit quodlibet tempus. Istud autem est apud nos. Nam secundum menses nostros fixa sunt tempora, ut pote si vno anno incipit ver in medio Martii in primo die æquinoctii semper ibi incipiet, nec apparet aliqua sensibilis differentia. Sic incipit semper æstas in medio Iunii, vel quasi, aut autumnus semper ad medium Septembris, hyems ad medium Decembris, vel quasi, & per hoc vulgus iam scit quo mense erit tale, vel tale tempus. Si autem tempora essent mobilia per menses, non esset ita cognitum apud vulgus quando singula tempora inciperent: ideo non erat conueniens assignatio temporum. Item quia cum tempora cauenter per motum corporum cælestium, & per illa notificentur, debuerunt anni nostri computari per motum alicuius corporis cælestis, alicuius planetæ, quia isti sunt velociores in motu, quam cætera astra: & tunc computatio anni ex decem mensibus non competit motui alicuius planetæ, vel astri, quia nullus planetarum in tali tempore complet circulum suum, quia omnes planetæ requirunt maius tempus præter Lunam, quæ complet circulum suum in minori tempore: ideo irrationabilis & sine causa fuit omnino talis assignatio anni quasi casu posita. Et satis constat, quod apud aliquos viros nimis indoctos fuit facta talis computatio, & posterius manentes in eadem ignorantia, vel aliquantulum propter reuerentiam prædecessorum suorum tenuerunt istam computationem. Durauit autem ista computatio apud Latinos etiam vsque ad tempora Romuli, & refert Ouidius in primo libro Fastorum, ubi diligenter enarrat tempora & festa, & cæremonias Latinorum, ut patet ex principio suo, scilicet tempora cum causis digesta per annum. Et satis aperret vsque ad illud tempus manserunt sic tempora inordinata, quia in omnibus præteritis sæculis viri ru-

D des fuerant Latini Nam & Italici ante aduentum Saturni vix sciebant colere leuiter terras, sed ille docuit eos agriculturam, cum venisset de Græcia fugiens à facie Iouis filii sui, qui eum occidere conabatur. Et ob hoc gentes Italiae suscepto ab eo tanto beneficio coluerunt eum in Deum, & in tabulis æneis fecerunt sculpendo nauis imaginem in reuerentiam Saturni, inuuentes quod nauigando venisset in Italiam. Sic ait Ouidius primo Fastorum, scilicet.

*Ac bona posteritas per se formauit in are,
Hospitis aduentu testificata sui.*

Etiam ab eo illi populi Latini vocati sunt saltem à primæua origine. Nam cum ipse fugiens Iouem filium suum latere voluisset in Italiam, quædam pars terræ, in qua ipse mansit, Latium appellata est à latendo, quia ibi latuit, & inde Latinorum nomen deriuatum est. Etiam quia Saturnus instruens Italos in arte agriculturæ docuerat eos terram stercore fomentare ipsum Deum sterculinum vocauerunt, ut multis placet. Ecce quanta ruditas sæculi, cum & agriculturam non nossent. Idem Virgilius loquens de origine Italiae sexto Æneidos. dicit quosdam viros incognitis incoluisse eam. Et Solinus in Polyhistor. c. de origine vrbis Romæ dicit primos incolas Italiae Aborigines fuisse. i. sine origine, non quidem, quod non essent de aliqua origine, sed quia origo eorum erat ignota cum non fuerint viri famosi. Et sic soleamus homines plebeos Aborigines appellare, scilicet quia non sunt de domo, vel familia nominata, sed ut communiter incognita. Fuerunt tamen in Italia quidam reges ex tempore Saturni, scilicet Saturnus, & Ianus, & Picus, & Faunus, & Latinus, & pauci alii manente adhuc rudis illo sæculo vsque ad bellum Troianum, quando Æneas, & Troiani multi cum eo venerunt in Italiam regnante Latino & Turno rege Rutulorum. vsque ad hoc tempus incognita fuerunt sæcula, & magis à Poëtis, quam ab Historiographis commedata. Post Æneam autem effecta sunt clariora. Sed adhuc rude vulgus erat, & sic manit vsque ad tempora Romuli, qui de progenie Æneæ fuit. Ille Romam condidit & fuit primus rex Romanorum. Sed adhuc eo viuentis annus Latinorum decem mensibus claudebatur, ut testatur Ouidius primo Fastorum. Defuncto, vel magis occiso Romulo regnauit Numa Pompilius vir ingenio sagax, & à dæmonibus in superstitione eruditus abundantissime. Hic primus Romanis leges dedit, quas Romulus dare non poterat quadam fretus calliditate. Nam nocturnis horis cum nympha Egeria se colloquia habere secreta fingebat, & ab ea legislationem recipere, cum tamen arte hydromantica dæmones confuleret, quæ in aqua exercetur, & ibi imagines rerum quæ sitarum ostenduntur, ipsam vero aquam Egeriam nympham appellauit, quia de terre secretis visceribus egeritur, i. emittitur. De hoc Ouidius 15. Metam. & Aug. 3. de ciuitate Dei circa finem. Ille itaque rex ingenio pollens indoctam Latinorum gentem primo legibus ornare curauit, deinde ut nihil eis deesse videretur, tempora eorum corrigere conatus est. Et cum prius essent decem menses duos addidit, quorum vnum à nomine Dei sui, & antiquissimi regis, scilicet Iani Ianuarium appellauit, alium vero ad honoré deorum inferni, & animarum purgandarum Februarium appellauit. Timebat enim vir ille dæmones, & colebat eos. Illa quoque rudis ætas animas iam corpore exutas formidabat putans eas ad nocendum potentes effectas, & ut non apparerent viuentibus ad terrendum eos, & nocendum illis, volebant eas sacrificiis placare. Ista autem sacrificia vocantur apud Latinos purgationes, scilicet quia purgantur habitacula humana, ne in illa ingrediantur anime defunctorum, sicut nunc purgamus domos aspergentes eas aqua benedicta contra dæmonum insulsum. Et quia purgationes vocantur Februaria, vocatus est mensis iste Februarius. Ista Februaria, siue purgationes per domos aspergebantur. Sic ait Ouidius secundo Fastorum, scilicet.

Ipsæ Sacerdotem iactantem f. brua vidi.

Id est aspergentem purgationes. Et in isto mense Februario vacabant Latini circa cultum deorum in inferorum, & animarum corpore solutarum. Istos duos menses, quos Numa Pompilius addidit posuit in fine anni, unde Ianuarius erat mensis 11. anni, & Februarius duodecimus & vltimus. Et sic manebat semper principium in Martio. Sic ait Ouidius primo Fastorum, scilicet.

Qui sequitur Ianum veteris sui vltimus anni.

A Id est ille mensis, qui sequitur post Ianum, id est, Ianuarius, erat vltimus in anno veteri; postea vero facti sunt primi sicut manent modo.

CAPITVLVM XCII.

Quod nulla generatio aliter potest computare tempora sua, nisi per motum cæli, & non per motum primi mobilis, nec stellarum fixarum, sed per motum planetarum, & non per aliquem planetam, nisi per solem & lunam. Et de hoc ponuntur sex rationes, & ibi differentia Veneris, & Mercurii.

AD maiorem intelligentiam huius sciendum, quodcum annus sit tempus, & tempus causetur per motum, & fundetur in motu, quia est mensura eius quarto Phys. & iste motus non est quilibet sed solum motus cæli. Et non cuiuslibet cæli, sed solum primi mobilis, id est, nouæ sphaeræ, quæ est origo totius motus tam cælestis, quam elementalis, debebat cognosci & designari annus noster, vel tempora nostra quæcumque per motum primi mobilis. Quia tamen mensura debet esse aliquid certum quarto Phys. & motus primi mobilis est nobis incognitus quantum ad sensum, cum non habeat aliquam stellam illud cælum, nec corpus ipsum videatur à nobis: non potuit nostrum tempus determinari per motum primi mobilis. Post primum mobile succedit cælum stellarum, vbi sunt stellæ fixæ, & iam ibi nos videmus ipsas stellas, & cognoscimus eas, & videmus motum earum determinatum. **B** Per istas iam poterat mensurari, & cognosci tempus nostrum. Quia tamen mensura debet esse multum determinata & cognita, & quæ fuerit magis determinata, habet magis de ratione mensuræ, non potuit tempus nostrum computari per stellas fixas, eo quod propter tarditatem videtur ille motus quodammodo infinitus & indeterminatus. Nam quælibet stella fixa secundum communem positionem mouetur in centum annis gradu vno, & sic cum in toto circulo sunt gradus 360. non posset aliqua stella fixa complere circulum suum, nisi in triginta & sex millibus annorum de nostris. Talis autem mensura nullo modo ad nos pertinebat quorum vita breuissima est. Et in tantum est tardus motus fixarum stellarum, quod quibusdam nullum videntur habere motum præter motum raptus quo mouentur ad motum primi mobilis cum toto reliquo cælo. Post stellarum cælum sequuntur cæli septem planetarum quorum motus sunt iam minores, & per quemlibet illorum poterant computari tempora nostra. Nulla tamen gens computauit vquam aut computat tempora sua per aliquem de planetis nisi per solem & lunam, aut per alterum eorum, & hoc propter multa. Primo, quia vt supra positum est mensura debet esse determinata & cognita. Nam ideo est mensura, vt per eam cognoscantur, & determinentur quantum ad suam quantitatem ea, quæ alias erant ignota; & tamè inter planetas nulli sunt totaliter & generaliter cogniti nisi sol & luna. Cæteri aut quinq; planetæ vix cognoscuntur ab aliquo nisi à peritis in Astrologia: ideo nõ debuit mensura communis, & vulgaris temporis esse per id, quod vulgo totaliter ignotum erat. **C** Sunt autem sol & luna cogniti, & cæteri incogniti propter magnitudinem corporum: ideo vocantur in sacra scriptura ista duo luminaria magna Gen. 1. scilicet propter corpora. Cæteri autem quinq; planetæ parui corpore sunt. Vnde secundum magnitudinem non videtur differre à stellis fixis, sed eiusdem lucis, & magnitudinis videtur. Si autem obiciat quis, quod luna est minor quam cæteri planetæ eo quod quilibet cæterorum est maior tota terra: luna est minor quàm terra 36. vicibus, vt demonstrat Astrologi. Dicendum, quod hoc tenet quantum ad veram magnitudinem ipsorum corporum, vt patet per Alfraganum, & Ptolemæum; & tamen quantum ad apparentiam luna maior est omnibus astris præter solem. Apparentia autem est secundum quam nos mouemur, & nõ ipsa veritas magnitudinis, cum distantia inæqualis planetarum à nobis faciat apparere inæquales contra veritatem, scilicet esse maiores eos, qui minores sunt. Secundo fit hoc propter differentiam splendoris, quia nulli planetæ sunt tantum splendoris sicut sol & luna, cæteri autem in comparatione horum obscuri sunt. Nam solum sunt tria corpora in cælo, quæ faciunt vmbra, scilicet sol, & luna, & Venus, vt ostendit doctrina Astrologorum, & experientia. Ex quo apparet ista inter omnia esse luminosiora, cum propter magnitudinem luminis sui corpora eis obiecta faciant vmbra.

D Venus autem tam paucam vmbra facit, quod vix possit distingui. Hoc autem apparet per noctem si luna sit sub horizonte, & eleuetur Venus, apparebit quædam tenuissima vmbra ex omnibus corporibus facta. Sed hoc non fit ascendente quocunque alio astro: quia tamen lumen veneris colatum ad solem, & lunam est quasi nullum, non fit mentio de veneris, sed solum sunt sol, & luna ad distinguendum tempora per lucem, scilicet sol per lucem tuam diem causat: luna autem lumine suo noctem illuminat, ideo dicitur ei præesse. Et ob hoc de istis duobus solis dicitur Genesis primo. fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius, vt præset diei luminare minus, vt præset nocti. Tertio fit hoc propter motum: nam motus solis, & lunæ est cognitus saltem in confuso à vulgaribus, motus autem aliorum quinq; planetarum non cognoscitur, nisi ab Astrologis. Nam cum corpora eorum sint vt communiter incognita vulgo, erunt à fortiori motus incogniti. Quarto fit hoc, quia cum mensura de ratione sua sit aliquid distinctum, & determinatum, siue determinatiuum aliorum, quanto est minor tanto ei magis competit hoc, sicut est in numeris, quia numeri minores numerant maiores per replicationem suam in eis. In quantitibus etiam continuis minima mensura est, ad quam reducuntur maiores, & per quam verificantur. Minor autem non habet per quem mensuretur, sed est simpliciter mensura. De hoc quarto Physicorum, ideo inter planetas illi debuerunt esse mensuræ temporis nostri, qui minorem, & breuiorem motum haberet. Et ob hoc nõ competit Saturno, nec Ioui mensuræ tempora nostra, quia motus eorum est valde tardus, & non finitur nisi in longo tempore, scilicet Saturni motus quasi in triginta annis, & motus Iouis quasi in duodecim. Ex hac parte competeat satis Lunæ, quod esset mensura temporis nostri, scilicet, quia motus suus est breuior & velocior motu cæterorum, quia ipsa complet totum circulum suum de puncto ad punctum in 27. diebus modico plus, licet non attingat solem nisi in viginii & nouem diebus & dimidio. Sol etiam habet motum breuem, quia in 365. diebus & quarta diei, vel quasi complet circulum suum, & sic istis magis, quam cæteris de hac parte competit esse mensuras temporum. Verum est autem, quod quantum ad hoc poterat etiam motus Veneris certificare tempora nostra, quia motus eius est tantum temporis sicut motus solis, idem de Mercurio. Dicendum de Venere, quod quantum ad hoc bene competeat sibi certificare tempora: obstant tamen superiora omnia, quæ dicta sunt, & ea, quæ infra dicentur. De Mercurio autem dicendum, quod medius motus eius, & motus Veneris sunt idem cum motu solis: ideo Astrologi tabularii postquam inquiserint motum mediū solis, nõ inquirunt motum mediū pro Venere, & Mercurio, sed accipiunt eundem, quem habet sol. **E** Quantum ad motum vero est velocior Mercurius, & sæpe præcedit solem immediate retrocedit, & omnia facit velociter. Et ob hoc Poetæ Gentiliū vocauerunt Mercuriū cursorē deorum, & habere talia in pedibus ad volandum, scilicet, quod per motum suum cito consequitur quemlibet superiorum, & mox retrocedit. Non conuenit tamen Mercurio distinguere tempora nostra propter prædicta. Et tamen adhuc minus competit ei, quam Venere: primo quia Venus est magnæ lucis, & Mercurius parua. Secundo quia Venus est magni corporis, Mercurius parui valde. Tertio & præcipue, quia Mercurius raro apparet: nam vt communiter semper est sub radiis solis occultatus. Et cum aliquando videtur, hoc est parū scilicet in ortu matutino parum ante ortum solis, vel in occasum mox post occasum solis & illico occidit. Differentia accidit propter magnitudinem epiciclorum. Nam licet mediū motus Solis Veneris, & Mercurii sint semper in eadem linea: tamen Venus habet magnam epiciclium, ideo potest multū elongari à sole præcedendo, vel subsequendo; Mercurius autem habet paruum epiciclium, ideo modicum potest elongari, sed quasi semper erit sub radiis solis. Quarto quia motus Mercurii est magis varius, quam motus aliorum planetarum, ideo difficilius est Astrologo calculare motum Mercurii, quam aliorum, & theonica eius etiam difficilior est. Et sic adhuc minus competit Mercurio distinguere tempora nostra, quam Venere. Quinto & principaliter pertinet solum ad solem, & lunam distinare tempora nostra, quia ad illos planetas pertinet distinguere tempora quibus magis conuenit **F** causare

A causare accidentia, quæ sunt in temporibus. & tamen ad nullum planetam pertinet ita proprie de hoc, sicut ad solem & lunam. De sole autem patet, quia ipse est pater & fons vitæ tam in animalibus, quam in plantis, & per motum illius res viuunt, & moriuntur, ut magis manifestatur in plantis, & in quatuor temporibus anni, quæ sunt per motum solis. Vnde Aristot. 1. de Generatione, & corruptione, totam causam generationis, & corruptionis omnium generabilium & corruptibilium attribuit soli, dicens secundum accessum, & recessum solis in circulo obliquo sunt omnes, generales & corruptiones in terra. Et cum super cetera potestate habeat specialiter super generationem hominis. Sic dicit Aristot. 1. Physicorum, sol & homo generant hominem: & non solum super corpus hominis, sed etiam super animam eius dixerunt antiqui, quod habebat potestatem ad faciendam eam ingeniosam, vel inertem, bonam vel malam, & sic de aliis qualitatibus. Sic dixit Homerus, & refert idem Aristot. tertio de anima, scilicet; Talem animam, quis habet, qualem ducit in die pater deorum & victorum. Quis, id est, quilibet habet talem animam, qualem dedit; id est, dignatur facere pater deorum & virorum, scilicet sol in die, scilicet in die conceptionis, vel in die natiuitatis hominis. De luna autem quantam potestatem habeat super ista inferiora manifestum est. Nam ipsa est regina omnium humiditatum, & cum ipsa crescit in lumine, omnia humida cresunt, & cum ipsa decreuit humida omnia minorantur.

B Patet in accessu & recessu maris & ebullitione eius, qui fortior est, quando luna est plena, & fit magna differentia in quadraturis lunæ. Patet etiam in arboribus, & omnibus plantis, quia luna crescente in lumine implentur humiditatibus, & cum illa decreuit, decreunt humiditates. Et ob hoc in sciendis arboribus obseruatur luna, alias omnia putrefierent. Patet etiam in liquoribus, ut in thyriaca, quia quandiu luna crescit illa crescit, etiam si ampulla fuerit quasi vacua & si luna decreuit ipsa thyriaca minuitur, ita ut nihil videatur, vel paucum esse in ampulla licet prius multum esset. Patet etiam in capitibus piscium, quia si quis capiat pisces luna crescente inueniuntur capita humiditatibus plena, si autem sit luna decreuens lumine, capita sunt deficientia aliquantulum humiditatibus.

Idem apparet in piscibus salitorum, quæ sunt humidiora crescente lumine lunæ, quam decreuente. Apparet etiam quod maius est in capitibus humanis. Nam cum cerebrum sit substantia medullosa, & humida crescit luna crescente, & est caput humanum tunc solidius, & melius dispositum. Cum vero luna decreuit, ipsum quoque decreuit cerebrum: intantum, quod præ defectu illius coguntur quidam homines insanire illo tempore; qui tamen aliis temporibus habent lucida interualla, & isti vocantur lunatici, quia sequuntur tempora lunæ in furore suo, quorum multos vidimus. Christus quoque sanauit multos istorum: nam beatus Lucas facit specialem mentionem, quod Christus sanabat energumenos, arripitios, & lunaticos.

C Alii autem planetæ, licet habeant operationes suas super istam materiam elementalem, quia Deus nihil frustra & otiosum creauit: tamen non sunt operationes illorum, ita multæ, & tam manifestæ sicut operationes solis & lunæ: ideo potius ad solem, & lunam competit distinguere tempora & mensurare.

Sexto & ultimo fit hoc, quia naturaliter competit soli, & lunæ mensurare & diuidere tempora, & non aliis planetis, quia Genesis primo dicitur, quod Deus creauit solem, & lunam. Et dicitur sic; Dixit Deus, fiant luminaria in firmamento caeli, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa, tempora, dies, & annos. Dicitur, quod sint in signa ad signandam pluuiam, & serenitatem, & alia accidentia temporis, quæ cognoscuntur per solem lunam, & multa alia signant, de quibus non est modo dicere. Et dicitur, quod sunt in tempora, id est mensures: quia luna facit menses, scilicet vna lunatio est vnus mensis. Dies per solem fit, annus autem tam per solem, quam per lunam. Ex hoc apparet rationabiliter, quod nullus debeat aut possit conuenienter computare annos suos, & reliqua tempora nisi per solem, aut per lunam.

CAPITVLVM XCII.

Quod illa emendatio quam fecit Numa Pompilius in anni Latini ponendo 12. menses fuit per menses, & annos lunares, & quor inconuenientia sequuntur in computatione ista.

Nunc autem redeundo ad id, quod inceperamus, dicendum, quod ista emendatio, quæ facta est per Numam Pompilium ad duodecim menses, fuit per menses lunares, & duodecim menses lunares constituebant annum, sicut fit apud Hebræos, & Arabes. Sic erant iam tempora emendata apud Latinos, & melius se habentia, quam prius cum saltem tegeteretur annus per motum lunæ. Prius autem non computabatur per cursum alicuius astri. Et tamen adhuc non erant plene emendata, quia duodecim lunationes non complent cursum solis. Nam duodecim lunationes faciunt 354. dies, & cursus solis completur in 365. diebus, & quarta diei vnus. Et sic annus solaris est maior quam lunaris vndecim diebus, & vna quarta diei. Ex hoc sequebantur inconuenientia, licet non tam manifesta sicut in priori computatione. Nam cum annus solis excedat lunarem in 11. diebus, & quarta, si in isto anno inciperent eadem die annus solaris, & lunaris, finiretur annus lunaris die vicesima Decembris decurtando 11. dies, & in sequenti anno finiretur nona die Decembris decurtando 11. dies & in tertio post hoc finiretur annus die vicesima nona Nouembris, & sic decurtatio semper 11. dies. Et per istum modum in triginta tribus annis, solaribus decurtatur vnus annus lunaris & 33. anni solares efficiunt 34. annos lunares, quia vndecies triginta, & tres sunt trecenti sexaginta tres, & sic complet vnus annus deficientibus duobus diebus. Et hoc non computandum dies bissextiles, quia alias non deficient duo dies, sed superabundant sex dies, quia in 33. annis sunt octo anni bissextiles. Item sequebatur ex hoc varietas temporum. Nam aliquando inciperet annus in Ianuario, aliquando in Martio, aliquando in Augusto, & aliquando in Nouemb. & sic per omnes menses, quia si nunc inciperet annus lunaris prima die Ianuarii vsque ad tres annos decurtatio in quolibet vndecim dies inciperet die 28. vel 29. Nouem. Et post sex annos inciperet die 26. vel 27. Octobris. Et post nouem annos inciperet die 22. vel 23. Septembris. Et post duodecim annos inciperet die 19. vel 20. Augusti. Et sic post 33. annos rediret iterum annus lunaris ad principium Ianuarii, vel quasi, & esset idem cum principio anni solaris. Istud autem erat satis inconueniens, quia non essent tempora fixa in mensibus, sed aliquando esset ver in mense tertio lunari, & aliquando in octauo, & aliquando in vndecimo, & sic per omnes menses volueretur. Ita fieret de æstate, & autumno, & hyeme. Patet hoc quia principium anni lunaris variatur per menses nostros omnes, ut supra declaratum est, sunt tamen tempora fixa in mensibus nostris: ergo mutantur quantum ad menses lunares. Et hoc est inconueniens, quia sic non certificatur tempora per annum: & tamen annus debet esse taliter dispositus, quod secundum partes eius iam cognoscantur qualitates temporum, sicut est in anno, & mensibus nostris. Nam scimus, quod in Augusto, & Iulio nunquam sunt magnæ niues, & frigora, & in Decembris, & in Ianuario nunquam sunt magni dies. De hoc tamen non possunt esse certificati illi, qui vtuntur anno lunari, quia aliquando in mense suo sexto sunt magni æstus, & aliquando magnæ niues, cum mensis sextus illorum, & quilibet aliorum varietur per omnes menses eorum, & aliquando coincidit cum æstate, aliquando cum hyeme, & interdum cum vere, vel autumno. Est aliud magnū inconueniens, quia non sciunt in quo mense sunt magni dies vel parui, vel solstitia quando sunt, & quando æquinoctia. Nos tamen per annum solarem omnia hæc nouimus. Nam certum est nobis, quod in Decembris nunquam sunt magni dies: etiam quod in Iulio nunquam sunt parui dies, & quod dies Decembris inter nos nunquam excedit nonam horam nisi per paucum, & quod in Iunio nunquam erit dies minor 15. horis nisi in paucis, & consimiliter de omnibus aliis mensibus scimus ad quot horas peruenit in quolibet eorum dies & ad quot nox, & istud non mutatur. Scimus etiam in quibus mensibus sunt æquinoctia quia semper sunt in Martio, & Septembri, & in quibus sunt solstitia, quia semper sunt in Iunio & Decembris. In annis autem lunaribus non potest hoc sciri: nam aliquando in mense primo anni lunaris possunt esse,

A & erunt dies minimi, utpote quando coinciderit cum Decēbri, aliquando erunt ibi dies maximi, scilicet quando coincidat cum Iunio, aliquando erunt dies æquales, utpote quādo coincidat cum Martio, vel cum Septēbri, & idem est de quolibet alio mense lunari. Quia ut declaratum est quilibet mensis lunaris per successionem temporis coincidit cum omnibus mensibus solaribus, & sic in quolibet mense de lunariibus est aliquando æquinoctium vernale, scilicet quando coincidit cum Martio nostro, & aliquando æquinoctium autumnale scilicet quando coincidit cum Septēbri nostro, & aliquando solstitium æstiuale, scilicet quando coincidit cum nostro Iunio, & aliquando solstitium hyemale, scilicet quando coincidit cum Decēbri nostro. Istud est autem magnum inconueniens, quia totaliter turbaret animos vulgariū, cum menses sui non semper concordent eisdem conditionibus temporum & quantitatis dierum, in mensibus autem nostris dato, quod quis nesciret nomen mensis, per qualitatem temporis, & quantitatem dierum sciret quis mensis sit: ideo ille modus distinguendi, & computandi tempora non est satis conueniens. Istum modum obseruant nunc Arabes, & Saraceni, qui computant nunc menses suos ab apparitione Lunæ nouæ vsque ad sequentem apparitionem, & constituunt lunationes duodecim, & 12. menses in anno, de quo Alfraganus in principio sui. Et ob hoc habēt isti aſium mutabile quātum ad principium suum, quia aliquādo coincidit mēsis primus suus cum nostro Maio, aliquando cum Augusto, interdum cum Octobri, & sæpe cum Ianuario. Et si per omnes alios menses nostros variatur principium anni sui, & est annus suus minor quam noster in 11. diebus, ut supra dictum est,

CAPITVLVM XCIII.

Quomodo cum Hebræi computant tempora sua per menses, & annos lunares, non sequuntur aliqua in conuenientia de prædictis sed annus suus incipit semper in Martio, vel prope, & quart. faciunt ibi semper principium anni.

B SED obicietur, quod non sequuntur ista inconuenientia de varietate temporum, & dierum in annis, & mensibus lunariibus. nam Iudæi computant tempora sua per annos, & menses lunares, ut supra patet, & est notorium facti permanentis, quia sic semper computauerunt, & nunc etiam computant, & tamen non variantur tempora sua, sed semper mēsis suus primus coincidit cū Martio nostro in toto, vel in parte, cum illa lunatio, quæ est proximior æquinoctio vernali sit primus mensis Iudæorum: & tamen æquinoctium vernale est die vndecima, vel decima Martii. Et sic lunatio illa, in qua ipsi incipiunt non potest ad plus distare ab æquinoctio vernali, quam 15. diebus, vel 16. ante aut retro. Nam si Luna, quæ incipit aut æquinoctium vernale sit plusquam 15. diebus ante æquinoctium, necesse est, quod lunatio quæ incipit post æquinoctium distet paucioribus, quam 15. diebus ab æquinoctio, quia inter principium huius lunationis, & sequentis non possunt esse plusquam triginta dies. Ex quo sequitur, quod primus mensis Iudæorum, qui magis potest distare à Martio nostro, nō potest plus distare, quam ut incipiat die 22. vel 23. Februarii, aut 26. Martii. quia quilibet istorum terminorum distat ab æquinoctio vernali, quod est die decimo, vel vndecimo Martii dieb. 15. vel 16. Omnes autem inchoationes annorum Hebræorum sunt necessario inter istos duos terminos, de quo supra tetigimus in declaratione secundæ conclusionis. Hoc præsupposito, stat dubium scilicet, quod Hebræi computant tempora sua per annos, & menses lunares, & tamen non variantur tempora sua per menses nostros, quia primus mensis suus semper est in vere incipiens ab æquinoctio vernali, vel quasi. Et principium quarti mensis sui semper erit apud solstitium æstiuale, sc. coincidet cum Iunio nostro in toto, vel in parte. Et septimus mensis suus erit apud æquinoctium autumnale, & coincidit cum nostro Septēbri in toto, vel in parte. Dicendum est, quod verum est, quod Hebræi computant tempora sua per menses, & annos lunares: & tñ si solum sequerentur cursum lunarem, faciendo annū suum vniformem semper sc. ex mensibus duodecim, fierēt omnes istæ mutationes, quæ supra enarratæ sunt, quas patiuntur Arabes, & Saraceni in annis suis, qui solum computant per menses lunares constituendo annos vniformes, sc. quemlibet ex lunationibus duodecim. Hebræi autem computant per lunā & faciunt semper

D principium anni sui circa æquinoctium vernale, nō quidem quasi sit hoc consequens ad computationem annorum lunarium, sed quia tenentur ad hoc ex neceſſitate. Nam Deus mandauit eis, quod facerent semper Phasē Luna 14. mensis primi ad vesperum, Exodi decimossecundo, & Leuit. vigesimotertio, & Numer. 9. & 28. Et inſit etiam, quod istud Phasē semper esset in tempore vernali, sc. in principio veris quando incipiunt esse fruges nouæ in terra Chanaan, Deuter. 16. Ex quo sequitur, quod Iudæi cogebantur facere, quod mensis suus primus semper inciperet circa æquinoctium vernale. Ibi est principium verni temporis, & primi, sicut Deus dixerat, memento primi, & verni temporis, quādo egressus es de Ægypto e. c. Hoc autem non poterat faceret Iudæi si sequerentur rursus lunarem faciendo menses omnes æquales, scilicet quemlibet ex mensibus duodecim: ideo adinuenerunt quendam modum ad faciendum, scilicet, quod essent anni inæquales, scilicet quidam ex duodecim mensibus, alii ex tredecim, & istud ordinauerunt per quandam circulum decenouenalem, de quo fuit magis declaratum supra in expositione secundæ conclusionis; alias autem per cursationem lunæ necesse erat incidere in omnia inconuenientia supra posita, sicut faciunt Arabes, ut dictum est.

CAPITVLVM XCIV.

Quod post emendationem Numa Pompili, qui constituerat menses, & annos lunares fuit alia emendatio, in qua mensis, & anni facti sunt solares, & annus constabat ex 365. diebus non addendo quartam, & quot inconuenientia sequebantur ad hoc.

E OB hoc ergo illa computatio, quæ facta est à rege Numa Pompilio de duodecim mensibus lunariibus, licet esset conuenientior, quam computatio, quæ prius fiebat per decem menses: tamen non erat penitus emendata propter inconuenientia supra posita. Et sic postea inter Latinos fuit facta alia emendatio. Voluerunt, n. se deducere ad distinguendum tempora per solem. Et ob hoc fecerunt annū ex duodecim mensibus sicut prius: fecerunt tamen istos menses maiores, ut cōtinerent in super illos vndecim dies, in quibus superabundat cursus solis ad duodecim lunationes. Et sic duodecim menses nostri continent dies 365. ista autē computatio non recipiebat illa inconuenientia, quæ supra posita sunt euenire computantibus per annum lunarem, (quod nō variantur menses per tempora anni, nec sunt in eodē mense aliquando dies æquales, aliquādo valde minimi, aliquando valde magni, sed semper est idem modus. Talem modum computandi annos, & ponendi menses obseruant Persæ, & Ægyptii, quorum non sunt anni bissextilis, ut patet in tabulis regis Alphonsi, & in Almageſto Ptolemæi, & in Alfragano in principio. Istā ergo computationē tenuerunt Latini vsque ad tempora Iulii Cæsaris, & Octauiani. Computatio autem ista, licet non pateret tam manifesta inconuenientia, sicut duæ præcedentes, tñ incidebat in illa inconuenientia, in qua incidunt computationes per menses, & annos lunares. Quod patet, quia cursus solis non completur præcise in 365. diebus sed superabundat quarta, quam sol requirit vltra istos dies, & sic in singulis quatuor annis deficiebat vna dies, quæ colligebatur ex quatuor quartis, & sic in multis annis causabatur grauis error; utpote si nunc intraret sol in Ariete die 11. Martii, & computarentur in anno solum 365. dies necesse erat quod post quatuor annos nō intraret iam sol in Arietem die vndecima Martii, sed die 12. quia colligebatur vna dies ex istis quatuor quartis, quam oportebat iā supponere cursus solis. Et si nos non adderemus necesse erat, quod esset falsa cōputatio in vno die. Et sic post alios quatuor annos deficeret alia dies, & intraret sol iam in Ariete die terdecima Martii, & sic in quibuslibet quatuor annis transibit sol per vnā diem vltra, & mutabitur de suo loco. Et in centū, & viginti annis transibit triginta dies, quia tot anni bissextilis sunt in illis. Vnde si sol ingrederetur anno isto in Arietem die vndecima Martii, & annus solum haberet 365. dies non computando quartam, necesse erat, quod vsq; ad centum, & viginti annos ingrederetur sol in Ariete die 11. Aprilis. Et post ducentos, & quadraginta annos intraret sol in Ariete die vndecima Maii. Et post trecentos, & sexaginta annos intraret sol in Ariete die vndecima Iunii. Et post septingentos, & viginti intraret in Ariete die vndecima Septēbri. Et vsq; ad mille & octoginta annos ingrederetur sol in Ariete

A die vndecima Decembr. Hoc patet accipiēdo pro singulis 4. annis vnum diem, & quia inter 11. Martii, & 11. Iunii sunt nonaginta dies, vel quasi non curando de vno, vel duobus quia non differt transibit sol istos dies de errore in trecentis, & sexaginta annis, quia nonaginta est quarta pars istorum, & inter 11. Martii, & 11. Septemb. sunt 180. dies computando 30. pro quolibet mense, & isti sunt 4. pars de 720. ideo in tot annis mutaretur locus solis de 11. Martii in 11. Septemb. De 11. Martii vsque ad 11. Decembr. sunt ducenti 70. dies computando 30. pro quolibet mense, & sunt 4. pars de mille & octoginta; id eo in tot annis transibit locus solis de 11. Martii in 11. Decembris, si quolibet anno omitatur vna quarta diei de motu solis quam habet ultra 365. dies. Hoc dato sequetur, quod vsq; ad 120. annos esset æquinoctium vernale 11. die Iunii si nunc est 11. die Martii. Et 11. die Septemb. esset solstitium æstiuale, & 11. Decemb. esset æquinoctium autumnale, & 11. Martii esset solstitium hyemale. Quod patet, quia mutata vna quarta Zodiaci de loco suo mutarentur omnes alie. Et tunc essent duo inconuenientia, quæ supra assignabantur, scilicet quod non tempora anni essent fixa per menses, sed mutarentur, quia ver nunc incipit in 11. Martii in æquinoctio vernali, & tunc inciperet in 11. Iunii cum ibi esset æquinoctium vernale. Et estas, quæ nunc incipit in vndecima Iunii, vel quasi, inciperet in vndecima Decembris, quia ibi esset solstitium æstiuale. Et autumnus, qui nunc incipit 11. Septemb. inciperet 11. Decembris. Et hyems, quæ incipit 11. Decemb. inciperet 11. Martii. Secundum inconueniens sequeretur, scilicet quia non haberet semper menses vniformitatē in quantitate dierum, quia cum nunc sit æquinoctium in Martio sunt ibi dies aequales noctibus. & tamē secundum consequentiam superiorum, cum iam solstitium hyemale esset die 11. Martii, esset ibi minima dies anni, & in Iunio, vbi nunc est maximus dies anni, esset aequalitas dierum, quia ibi esset æquinoctium vernale, & in 11. Septemb. vbi nunc nox æquatur diei, esset tunc maxima dies anni, quia esset ibi solstitium æstiuale. Et 11. Decembr. vel quasi vbi nunc est minima dies anni esset dies æqualis noctibus, quia esset ibi æquinoctium autumnale. Omnes istæ assignationes terminorū sunt grosso modo, & gratia exempli non curando de præcisione, quia quantum ad præsens non est necesse poni præcisam veritatem cum non ponatur hoc, vt conclusio intenta, sed vt exemplum. Similiter autem si nunc incipit 11. Martii vsq; 720. annos, erit principium autumnii 11. Martii, & principium hyemis 11. Iunii, & principium veris 11. Septemb. & principium æstatis 11. Decemb. eo quod in tanto tempore mutatur locus solis per 180. dies, qui faciunt 6. menses, dimittendo quolibet anno vnam quartam diei de motu solis. Et sic nunc in medio Iunii, vbi sunt grauissimi æstus esset altissimum gelu, & in medio Decemb. essent grauissimi calores. Etiam in Decemb. esset maximus dies anni, & in Iulio esset minimus.

CAPITVLVM XCV.

C De emendatione temporum quam fecit Octavianus addendo quartam bissexilem, & quare illi dies vocantur intercalares, & quare bissexitus, & quomodo fuit postea corrupta ista emendatio per sacerdotes.

O hoc ergo Iulius Cæsar, & Octavianus Augustus correxerunt illam computationem addendo quartam diei. Et quia vna quarta diei non potest per se computari, cum non sit dies integer fecerunt, quod 3. anni continui computentur sine quartis, & in 4. anno adderetur vna dies. Istam computationem commendauit Octavianus sacerdotibus. Nam errorem temporum prætorum ipse emendauit, & fecit incipi nouam computationem in qua singulis quartis annis sacerdotes apponebant vnam diem. Et quia ista dies non ponebatur in principio anni, nec in fine, sed in mense Februarii, vocabatur dies interposita, vel dies intercalaris, vt vocat eam Solinus in Polyhistor. scilicet dies intercomputata, quia calare vocare, vel computare est, & intercalare est computando interponere. Fuit. n. ista dies vocata bissexitus, vel dies bissexilis, quia in anno 4. in quo restaurabatur quartæ omisæ, non scribebantur 366. dies de anno, quia hoc esset confundere Calendarium, si aliquando scriberetur aliquid, & postea deleteretur, sed manebat semper annus in 365. diebus in illo tamen anno 4. vna de diebus computabatur bis, & ista erat 24. dies Februarii, & illa dies incidit 6. Calendas Martii, & dies ille 6. Calendarum

D Martii computabatur bis in illo anno; ideo vocabatur ille dies bissexitus, id est, bis computatus, ille 6. dies Calendarum Martii. & nullus alius sic computabatur. Si autem dies 5. Calendarum Martii bis computaretur, vocaretur bisquintus, sicut nunc vocatur bissexitus. Illa computatio sic emendata mansit sic aliquanto tempore viuente Octauiano, sed postea auaritia sacerdotum, qui intercalabant diem corrupta fuit. Nam publicani, qui vectigalia & redditus vrbis per annum dato precio colligebant, conueniebant cum sacerdotibus illis, vt extenderet annum per vnam diem intercalando, quia magna eis luera ex hoc ipsi proueniebant, sacerdotes vero pecunia corrupti intercalabant, & sic euenit interdum, quod 3. annos, vel quatuor simul continue intercalauerunt, scilicet 4. annos continuos faciēdo bissexitiles, quod erat contra conditionem temporis. Vnde emendatam iam, & bene se habentem temporum habitudinem corrupti pecunia confuderunt. Errore comperto & simul origine eius cognita Octavianus fecit, vt quot dies bissexitiles sacerdotes ex abundantia intercalauerant, tot omitterent intercalare in annis sequentibus, & sic transferunt aliquot anni sine die bissexili, quo facto rediit temporis habitudo in pristinum statum. Et illa computatio, & emendatio temporum est, quæ vsque in hodiernum diem manet. Nam singulis 4. annis exactis intercalamus vnum diem bissexilem. De his emendationibus temporum ponit Solinus in Polyh. c. de diebus intercalariis, apud Latinos autem nullæ alie temporum emendationes factæ sunt.

CAPITVLVM CXVI.

E In quo declaratur, quod calculationes Astrologice non omittunt aliquam emendationem factam in temporibus, & quod, at contra Astrologos non valet.

E hoc autem apparet ad rationem in oppositum, scilicet, quod Astrologi omiserunt aliquam emendationem temporis, quia non computata sequatur error: nullam quippe omittunt. Nam vt deductum est successiue per consequentiam temporum, vltima emendatio temporis Latini fuit de quarta bissexili, siue de die intercalari; & tamen istam emendationem Astrologi obseruant, quia computant annos suos cum quarta bissexili, quando computant per æram Christi: ergo nullam emendationem temporum omittunt. Ista autem emendatio de die intercalari ante Christi natiuitatem facta est, cum fuerit facta per Octavianum. Etiam quia æra Christi est æra bissexilis, vt supponunt Astrologi, & omnes computatæ ecclesiastici: ideo necesse est bissexitum præcessisse, scilicet emendationem de quarta bissexili. Cum v. dicunt post Christi mortem forte fuisse aliquam emendationem, quam omiserunt Astrologi, falsum est, quia post quartam bissexilem nullus emendauit tempora Latinorum. Item patet, quia si aliqua alia emendatio fuisset postea facta, illa appareret in mensibus Latinorum sicut apparet omnes aliam: nam cum correpti fuerunt menses faciendo duodecim, cum prius essent decem, satis apparet, quia duodecim habemus. Et cum emendati fuerunt faciendo eos solares, cum prius essent lunares etiam satis ex ipsis mensibus constat, quia maiores sunt, quam lunares. Etiam cum emendatum est faciendo Ianuariū, & Februariū primos menses anni, qui prius erant 11. & 12. & satis constat cum ipsi nunc primi sint. De emendatione etiam quartæ bissexilis satis apparet, quomodo facta sit, cum continue obseruetur. De nulla tamen alia emendatione constat in mensibus. Nulla ergo alia facta est. Item patet, quia si ultra istas tres emendationes fuisset aliqua facta in mensibus Latinorum, illa obseruaretur sicut obseruantur ceteræ; & tamen nullam aliam videmus obseruari ab aliqua gente. Nam nec Ecclesia aliquam obseruat ultra bissexilem, nec etiam vulgares: ideo nulla alia facta est. Si autem dicas, quod alie fuerunt emendationes factæ temporum, sed illæ non obseruantur. Dicendum, quod tunc ita haberetur ac si nunquam factæ fuissent, quia ita manerent tempora confusa illis factis, & non obseruatis, sicut si nunquam factæ fuissent, & sic non esset de illis arguendū contra Astrologos, cum nec vulgus teneat illas. Item Astrologi obseruant tempora eo modo, quo Ecclesia, & vulgus obseruant, & ita computant menses solares, & obseruant diem intercalarem, siue bissexilem. Licet ergo aliqua adhuc emendatio facta fuisset, quam omitterent Astrologi, non erat contra eos de illa arguendum. Quiauis argumenti posset sic stare

si eccle-

A si ecclesiastici, vel vulgares dicerent diē mortis Christi fuisse 25. Martii, & Astrologi dicerent non fuisse possibile, quia nō poterat illa esse dies veneris, ne luna 15. si dicent vulgares, q̄ Astrologi non computabant per eadem tempora, per quē illi, & ob hoc sequebatur error in conclusione, rationabiliter dicerēt, quia sumptis diuersis computationibus temporum non potest sequi idem terminus rei deputatæ. Et tamen hoc non est verum, quia Astrologi supponūt omnia, quæ supponunt ecclesiastici, & vulgares, sc. quod iste sit annus 1443, & quod nunc in Ianuario, vel in die Natalis incipit annus 1444. Christi, & computando istos annos vtuntur annis bissextilibus; ideo non discordant in aliquo à vulgaribus in modo computandi. Et tamen adhuc stante hoc per istam computationem concordem, deducunt Astrologi, quod nō potuerit esse mors Christi octaua Calendæ Aprilis, siue 25. die Martii, quod idem est. Ideo non potest eis obiici de aliqua temporū emendatione omissa, dato quod verum esset, quod aliqua omississent. Item non stat ista obiectio, quia si forte aliquam temporum emendationem omississent, procederent iam semper præsupposito errore. Vnde impossibile erat inueniri veritatem in calculationibus suis, & conclusionibus, & iudiciis; & tamen quidquid ipsi dicant de motu corporum cælestium & pro quo cunque tempore, sic euenit punctualiter, sicut ipsi dicunt. Nec in aliquo errant, vt patet in eclipisibus, coniunctionibus, oppositionibus planetarum, & in omnibus aliis, quæ per motum haberi possunt; ergo non procedit calculatio sua præsupposito aliquo errore, & consequenter non omittunt ipsi in sua calculatione aliquam temporum emendationem factam. Et sic patet, quod ista ratio nihil contra eos militat, scilicet, quod erret computatio Astrologica, eo quod ommittat aliquam emendationem factam in temporibus.

CAPITVLVM XC VII.

De illo errore, qui manet adhuc nunc in mensibus Latinis, vnde prouenit, & quare non emendatur.

EST autem verum, quod vna corruptio & confusio manet adhuc post omnia hæc in computatione temporum Latinorum, ad quā viri periti in Astrologia à multis anis aduerterunt; & tamen adhuc confusio illa in emendata manet. Est autem error, quia ad hoc, quod manerent tempora plene certificata necesse erat inueniri verissimā, & præcisam quantitatem temporis, in qua sol cursum complet. & hanc tenendo nunquam mutaretur locus solis quantum ad principium annorum & manerent tempora anni fixa per menses, etiam si in æternum mundus duraret, & nunquam mutaretur quantitas dierum in mensibus, si tot horas haberet nunc dies in Martio, vel in Februario, & sic de cæteris mensibus, tot haberet in æternum, & nulla sequerentur inconuenientia de his, quæ euenire & assignari solent, quando tempora sunt in emendata. Sed ad istam nunquam petuentum est in emendationibus factis in mensibus Latinorum. Nam quando erant anni dierum 365. sine quarta bissextili nō complebatur in eis circulus solis, sed deficiebat aliquid, quod erat satis notabile & apprensibile collectū in multis annis; ideo Octavianus quartam addidit bissextilem. Sed cum hoc factum est non fuit etiam assignata verissima quantitas motus solis, quia motus solis ad hoc, quod compleatur non exigit vnā quartam integram, id est, sex horas, sed aliquid est minus; ideo cū in multis annis colligatur illud, causat aliquem errorem apparentem.

D Vera autem quantitas cursus solis est dierum 365. & insuper 5. horarum & plusquam dimidiæ, vel quasi & certorum minutorum, vt ponitur secundum totam suam præcisionem in tabulis regis Alphonsi. Et secundum hoc cum quolibet año detur aliquid modicum de quantitate temporis plusquam exigat cursus solis, quantumcūque sit illud modicum, necesse est, quod per multa tempora collectum faciat aliquando vnā diem. Et tunc ista dies tota erit superaddita ad verum motum solis. Et sic per multos annos perdentur duo dies, & tres, & sic quousque perdatur magna quantitas temporis superaddendo, vt poret si in isto anno secundum veritatem ingrederetur sol in primum minutum Arietis in meridie die 11. Martii, & nos computationem nostram, quam nūc tenemus de quartis bissextilibus continuare tempore semper, necesse esset in quolibet anno addi aliquid de tempore supra veram quantitatem cursus solis quousque colligeretur ex illis particulis vnus dies. Et ponamus gratia exēpli, quod colligatur in 100. annis; nunc autem completis 100. annis secundum computationem nostram de quartis bissextilibus intrat sol in Ariete rursus in meridie 11. diei: quia tamen secundum veritatem vnus dies additus fuit supra veritatem in toto isto tēpore, necesse est, quod sol intraret in Arietem die 10. Martii ad meridiem, & post 200. annos incuruabit aliam diem quā nos ei superfluo damus, & intrat in Arietem 9. Martii ad meridiem, & sic procederet iste error, & manifestatur magis iste error, quā, vt ait Beda, legimus Dño nascete solstitiū fuisse, solstitiū hyemale, q̄ est in Decēb. Et cum Christus natus fuerit 25. die Decemb; necesse erat, quod solstitium esset illa die, s. minor dies anni, & introitus solis in Capricornum. Nunc autem solstitiū hyemale est die 12. vel 13. Decembris, ex quo patet, quod in istis 1443. annis qui supra à natiuitate Christi vsque nunc, retrocessit solstitium per 12. vel 13. dies. Item si quis inquirat per calculationem Astrologicam, quo die Martii introiuit sol in Arietem anno, quo Christus natus est, inueniet quod erat dies 23. Martii, vel quasi, & nunc intrat die 10. vel 11. Et sic mutatum est per totidem dies equinoctium vernalē, per quod solstitiū hyemale, & generaliter mutantur omnia alia loca, & introitus solis, qui illo tempore erat. De isto autem errore, an eueniat solum ex eo, quod additur quarta bissextilis, cum non sit plena quarta vel aliquid faciat ad hoc diuersitas motus augmētum solis, vel pertineat ad motum accessus, & recessus Capitis Arietis & Libræ, non est ad præsens certificare, quia longissimum opus est, & per se tractatū speciale exigens. Prouenerit autem vnde cunque voluerit, de errore tamen, quod sit manifestum est. Et si mundus multum duraret, eueniret necesse: quod in Decembri esset æstas, & hyems in Iunio, & ver in Sepembri, & autumnus in Martio. Patet deducendo sicut supra deducebamus contra illos, qui omitebant quartam bissextilem, nisi q̄ illi in 4. annis perdebant vnū diem, & nos perdimus eum in 100. annis, vel quasi. Iste error apud Latinos nunquam emendatus est, quia quantum ad vulgus nō sentitur: cum in vita vnus hominis, vel duorum etiam si longissime viuant non appareat differentia aliqua, cum non sit nisi differentia vnus diei, & ipsi non possunt aduertere ad tam paruam rem. Sæpe autem aliqui periti Astrologi ab Ecclesia, & à summis Pontificibus petierunt emendari istum errorem: & adhuc hodie petunt, quem ipsi possent faciliter emendare. Sed non aduertitur ab hoc. Et sic patet ad rationē istam, & consequenter ad totum dubium. Christus sit benedictus in sæcula. Amen.

Defensorii trium conclusionum Alphonsi Tostati Finis.

M O G V N T I Æ,

E Typographeo Balthasaris Lippij.

M DC. XII.

Emendata sunt per Gregor. XI 11. iuxta Pont. quam emendationem nunc retinemus.

C

D

E

F